تقريظ

(داسلام اخلاقي نظام) دهغه درسي کتاب نوم دی چې محترم ورورپوهندوي سيد احمد(فاطمي) دپوهنوالۍ علمي رتبې ته دترفيع په منظورتاليف کړی او ماته دننګرهارپوهنتون دشرعياتوپوهنځي دمحترم رياست لخوادکتنې اوارزيابۍ لپاره رسمارالېږل شوی ؤ.مادغه کتاب سرترپايه ولوست،کمې لږې ملاحظې په کې موجودې وې دمحترم مؤلف په تفاهم سره حل اورفع شوې.

داکتاب په ګڼ شمېرڅپرکيوکې تنظيم شوی اوهرڅپرکی دغولاندې اړوندو لوستنو ته شامل دی:په اسلامي شريعت کې داخلاقو او ادابو پېژندنه اودهغوي مقام ،داسلا مي معتقداتوسره اداب اواخلاق،داسلامي سپېڅلي شريعت له نظره ځيني مهم اخلاق(اخلاص،دژبې ساتنه،رحم

کول،دخپلول پالل،دګاونډيو سره

سلوک،تقوا ،صبر،سخاوت،شـــجاعت،مېلمه پالنـــه،اجازه غوښتل،ســـلام اچول،دخوړلواوڅښلواداب،دصـــــــــــــــنف اومجلـــــــــــــــــس اداب،دسفراداب،تواضع،عفو،حياءاوداسې نور)داسلامي شريعت له نظره ځيني ناوړه اخلاق(غيبت،دروغويل،نميمت،رياء،تکبر،تجسس،چاپلوسي اوداسې نور.

هرفصل ياڅپرکی په يوه لنډه مقدمه سره پېل اوبيااړونده درسونه پکې په تفصيل سره بيان شوي اودڅپرکي په پاي کې دڅپرکي داړندومطالبوخلاصه راوړل شوی ورپسې تمرين،اودڅپرکي مربوط ماخذونه ليکل شوي دي.

دکتاب دمطالبودښې بډاينې په منظوردډېروښواومعتبرومراجعوڅخه ګټه اخستل شوېده.

دا چه دغه کتاب ددرسي کتاب دتاليف دمعيارونواوکچوسره سم تاليف شوی،په هرڅپرکي کې مقدمه،اصلي مطالب،خلاصه،تمرين اوماخذونه شته، لږې معتبرې مناوو... کتنې ... اعتبار اوعلمي حېثيت

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاد کړی، په محتوا ،شکل، او ظاهري بڼه کې یې هم کومه ستونزه نه لیدل کېږي، د اسلامي ثقافت د یو سمستر لپاره پوره کافي بلل کېږي.

نوزه د پورتنیو نکتو په نظر کې نیولو سره دا کتاب یو معیاري درسي کتاب بولم، کوم چې د درسي کتاب د تالیف ټول معیارونه په ښه توګه پکې رعایت شوي دي، او هم یې د درسي کتاب په حیث د استفادې او چاپ وړ بولم.

په پای کې ګران ورور پوهندوي فاطمي صاحب ته د پاک الله له دربار څخه دلا زیاتو کامیابیو او جزیل اجرغوښتونکې یم.

په درنښت

پوهاند محمد ابراهیم نورزایي

د کابل پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي استاد

تقریظ

د شرعیاتو پوهنځي محترم ریاست ته

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته

و بعد: د الله د حمد او ثنا څخه وروسته خوشحاله یم چې د محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي" د تألیف په هکله خپل نظر څرګند کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي" (د اسلام اخلاقي نظام) تر عنوان لاندې خپله لیکنه بشپړه کړې اود اسلام اخلاقي نظام يې په څلورو فصلونو کې په ترتیب سره خلاصه کړې په لومړی فصل کې د اسلامي اخلاقو په ارزښت او دویم فصل کې د اسلامي معتقداتو په هکله اخلاقي چلند ، په دریېم فصل کې د یو لړ مهمو اخلاقي مواصفاتو یادونه او په څلورم فصل کې د ځینو ناوړه اخلاقو څخه د ځان ساتلو او د ډډه کولو په اړوند په زړه پورې څېړنه کړې.

۲- رښتیا چې د اسلام اخلاقي نظام په اسلامي او بشري ټولنو کې هم ځانګړې مقام لري، خو افسوس چې زمونږ خلک او ټولنې د اخلاقو او آدابو څخه په ډېره لرې فاصله کې قرار لري او شاید چې زمونږ د روانو بد مرغیو یو عامل د اخلاقو او آدابو نه رعایت کول وي.

هیله ده چې د محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي" دغه لیکنه زمونږ د ټولنې د اخلاقي کمزوریو یوه تشه ډکه کړي.

۳-نوموړي تالیف که د یوی خوا د یو درسي کتاب په حیث د محصلینو په ګټه دی د بلې خوا په معنوي ډګر کې طبیعي خبره دی چې لوستلو او یادولو سره يې کیدای شي د محصلینو په اخلاقي سویه کې یو مثبت بدلون راولي چې دا زمونږ د ټولو غوښتنه ده.

۴-ما نوموړي تالیف سر تر پایه ولوست او د اصلاح لپاره مې خپلې ملاحظې او نیوکې ور په ګوته کړې وی ، محترم "فاطمي" زما د ملاحظو په نظر کې نیولو سره خپل تالیف ته نوی بڼه ورکړه چې دادی په سلیسه او روانه پښتو ژبه ستاسو په وړاندې پروت دی.

۵-په لیکنه او تالیف کې يې د معتبرو علمي منابعو او ماخذونو څخه په پوره امانت دارۍ سره استفاده کړی، د نصوصو پښتو ژباړه يې ډېره معیاري او په زړه پورې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-که محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي "د پوهنوالۍ علمي رتبې د ترفیع نور شرائط پوره کړي وي زه بې نوموړی تالیف د ترفیع لپاره کافي بولم او د پوهنوالۍ علمي رتبی ته یې د لوړیدو سپارښتنه کوم.

په درنښت

پوهنوال دکتور دل آقا "وقار "

د ننګرهار پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي استاد

تقریظ

د شرعیاتو پوهنځی محترم ریاست ته !

د محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي " درسي کتاب چې د عصري پوهنځیو دریېمو ټولګیو لپاره یې د پوهندوی علمي رتبې څخه د پوهنوالۍ علمي رتبې ته د ترفیع لپاره (د اسلام اخلاقي نظام) تر عنوان لاندې لیکلې دی، سرتر پایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې ولوست او غوارم چې د نوموړي درسي كتاب په هكله خپل نظر په لاندې ټكو كې څرګند كړم:

ما د دغه كتاب ټوله محتوى له لومړۍ كرښې څخه نيولې بيا تر وروستۍ كرښې پورې، هره كرښه او كلمه په دقت سره ولوستله، په رښتيا چې محترم پوهندوى سيد احمد "فاطمي " په دې ليكنه كې ډير زيار ايستلى او نوې مفاهيم يې را برسېره كړي دي.

محترم ليكوال د ليكنې په دوران كې علامات الترقيم (ليک نښې) په پوره دقت سره مراعت كړي دي، چې لوستونكې سره د مفهوم په پوهاوي كې مرسته كوي.

د دوى دغه درسي كتاب يوه مقدمه، څلور فصلونه او په پاى كې په معياري توګه د مأخذونو فهرست راوړل شوې دى، په مقدمه كې يې د موضوع مطابق خبرې كړي دي او د ليكنې اړتيا ته يې اشاره كړېده.

په لومړي فصل كې يې د اخلاقو تعريف او د هغوې ځاى او مقام په اسلام كې په مدللـه توګه د قرانكريم او احاديثو په رڼا كې څېړلي دي په دويم فصل كې يې د ځينو اسلامي معتقداتو آداب او اخلاق په مفصله توګه روښانه كړي دي چې استناد يې په اسلامي شريعت كړېدى او بيا په درېيم فصل كې يې د اسلامي شريعت له نظره ځينې ښه اخلاق څيړلې دى چې پېژندنه يې پر هر محصل لازم دى او په څلورم فصل كې د اسلامي شريعت له نظره ځيني ناوړه اخلاق په ګوته شويدي كه څه هم په اسلامي فقه اوتعليماتو كې دغسې ډول، ډول كتابونه ليكل شوي او څيړل شوي خو په داسې مشخصه بڼه چې د پوهنتونونو د عصري پوهنځيو لپاره ليكنه وي، چا دا كار نه دى كړى او كه كړي يې هم وي چندان معياري نه دي.

محترم پوهندوى سيد احمد "فاطمي " خپل كتاب په روانه پښتو ژبه ليكلى دى جملې يې روانې او عام فهمې دي، تعقيد لفظي او معنوي نه لري، نو په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساس که محترم پوهندوی سید احمد "فاطمي " د ترفیع نور شرایط بشپړ کړي وي، ددې اثر لیکلو سره د پوهنوالۍ علمي رتبې ته د جګېدو استحقاق لري، هیله ده لوړو مقاماتو ته پېشنهاد شي.

په درنښت

پوهنوال مسعود "نېکبخت"

د ننګرهار پوهنتون استاد

د پېل خبرې

له هر څه وړاندې دکائناتو د خالق ډېر شکر اداء کوم چې مـــا کمزوري انســـان تـــه یـــي (د اسلام اخلا قي نظام) تر عنوان لاندې د درسي کتاب د تألیفولو توفیق راپه برخه کړ.

په دوهم قدم کې ټولو هغو ورونو ته د الله تعالی څخه د دینا او اخرت بریالیتوب غوارم چې ماسره یې د دی کتاب په لیکولو کې مرسته کړی په ځانکړي توکه د کابل پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي مشر استاد محترم پوهاند

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد ابرهیم "نورزی" صاحب او د ننگرهار پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي مشر استاد محترم پوهنوال دکتور قاري دل آقا "وقار" صاحب او د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د عربي څانگی مشر استاد محترم پوهنوال مسعود "نیکبخت" صاحب.

نوموړو دریو تنو د لوړو علمي رتبو لرونکو استاذانو چې دلوړو زده کړو وزارت د لوایحو مطابق ذکر شوی درسي کتاب ورته راجع شوی ؤ، د خپلو زیاتو عملي مصروفیتونو او مشغولیتونو سره، سره هر یوه په خپل وار خپل ډېر قیمتي وخت زما ددې کتاب په اصلاح کولو کې لگولی، د دې کتاب هر کرښه او هر جمله یې په ډېر غور سره لوستې او په هکله یې ما ته ډېرې قیمتي علمي مشوری او لارښوونې کړي دي بالاخره دا دی د درسي کتاب په بڼه گرانو لوستونکو ته وړاندی شو.

بیا هم که زما په دې لیکنه کې کومه سهوه ، خطاء ، کمی ، زیاتی یا نمگړتیا موجوده وي درنو لوستونکو څخه په ډېر احترام غواړم چې د خپل اسلامي مئسولیت په اساس ما ورته متوجه کړي تر څو یې اصلاح کړم.

پوهنوال سید احمد (فاطمي

دلومړي چاپ مقدمه

الحمد لله الکریم الرزاق، والصلاة والسلام علی من بعث لاتمام مکارم الاخلاق وعلی اله وصحبه ومن تبعهم باحسان الی یوم التلاق اما بعد :

دلوړو زده کړو محترم وزارت لخوا د دولتي او شخصي پوهنتونو نو ټولو عصري پوهنځیو کې د اسلامي ثقافت مضامین د ځوانانو سالمې اسلامي روزنې په منظور درسي کریکولم کې ځای په ځای شوي دي چې د دغه ثقافتي مضامینو له جملې څخه یو یې هم د (داسلام اخلاقي نظام) مضمون دي چې د پوهنتونونو د عصري پوهنځیو د دریمو ټولگیو په لمړي سمستر کې اونۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اوسمهال دیو درسي ساعت په توګه تدریسیږي دا چې په ننګرهار پوهنتون کې د نوموړی مضمون لپاره درسي کتاب وجود نه درلود او د یاد مضمون په اړه زمونږ هېواد کې ډېرې لږې لیکنې شوي چې هغه هم په هغو معیارونو برابرې نه دي چې د پوهنتون د درسي کتاب په توګه ومنل شي نو د ننګرهار پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي داسلامي ثقافت څانګې ماته دنده وسپارله چې د پوهندوي علمي رتبې څخه د پوهنوالۍ علمي رتبې ته دترفیع لپاره د(داسلام اخلاقي نظام) مضمون لپاره درسي کتاب ولیکم د یاد درسي کتاب لپاره مفردات داړوندې څانګې لخوا وټاکل شول چې د پوهنځي د علمي شورا له تائید وروسته د لوړو زده کړو د محترم وزارت د اکاډمیکو چارو محترم ریاست ته دموافقې لپاره واستول شول چې دهغوی له تائید وروسته مې د نوموړي کتاب په لیکلو پیل وکړ.

البته د اسلامي اخلاقي نظام اهمیت او ارزښت په دی کې دی چې د ټولو انسانانو نیکمرغي او بدبختي ورپورې تړل شوی هغه په دی ترتیب چې په اسلامي اخلاقو عمل کول د اخروي ګټو ترڅنګ بېشمیره فردي او ټولنیزې دنیوي ګټې منځ ته راوړي او د اسلامي اخلاقو تر پښو لاندې کول د ګن شمېر اخروي بدبختیو بر سیره ډیر زیات فردي او ټولنیز دنیوي کړاونه زیږوي، نن سبا چې زمونږ ګران هېواد څه د پاسه درې لسیزې د جنګونو او کړاونو اور کې سوزي او د سیاسي، اقتصادي او اجتماعي ستونزو په سمندر کې لاهو دي اصلي لامل يې زمونږ د هېوادوالو په عملي ژوند کې د اسلامي اخلاقو نشتوالې دی کچېرې زمونږ هېوادوال خپل ژوند په اسلامي اخلاقو ودروي او د ژوند په ټولو برخو کې اسلامي اخلاق عملي کړي یقیناً زمونږ هېواد او ټولنه به د ټولې نړۍ د انسانانو لپاره د ژوند په ټولو اړخو نو کې د سوکالۍ، پرمختګ، وروروليۍ او خوښۍ ډېره ښه بیلګه وګرځي، په حقیقت کې نن ورځ ډېرو مسلمانانو اسلامي اخلاق هېر کړې دي هغه اخلاق چې انسانان د دنیوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اخروي نيكمرغيو اوچتو درجو او مرتبو ته رسوي او دعزت ،شرف او وقار لوړ مقام ورته حاصلوي او ددی اخلاقو څخه سرغړونه او غفلت انسانان د بدبختۍ ژورې كندې ته غورځوي او د دنيوي او اخروي ذلتونو او كړاوونو بحر كې يې لاهو كوي.

د پوتنيو ټكو په پام كې نيولو سره زه دی ته وهڅيدم چې د خپلې ټولنې په وړاندې د خپل اسلامي مسؤليت په اساس د اسلام اخلاقي نظام عنوان لاندې خپلو ګرانو محصلينو ته درسي كتاب وليكم البته ددی درسي كتاب له لوستلو څخه مقصد دا ندی چې محصلين يواځې اسلامي اخلاق وپيژني الفاظ او معناګاني يې زده كړي بلكې اصلي هدف او مراد ور څخه دادی چې دوی خپل ټول ژوند په اسلامي اخلاقو ودروي چې په داسې كولو سره به ټولې نړۍ كې تر ټولو غوره انسانان همدوي وګرځي.

د ذكر شوي مضمون د درسي ساعتونو په نظر كې نيولو سره مې ډيره هڅه كړې چې د كتاب حجم ډير غټ نشي نو له همدی امله مې اهم مسائل په لنډو ساده الفاظو شرحه كړي، هرې موضوع كې مې د ډيرو قراني آيتونو او حديثونو له ذكر كولو ډډه كړې يو يا دوه قراني آيتونه او حديثونه مې د بيلګې په توګه بيان كړي دي همدارنګه هره موضوع كې مې د رسول الله صلى الله عليه وسلم او صحابو كرامو داخلاقو ډيرې بيلګې نه دی ذكر كړي بلكې د موضوع د وضاحت لپاره مې يو يا دوو مثالونو باندې بسنه كړې، د قراني آيتونو ژباړه مې په ډير دقت سره د معتبرو پښتو تفسيرونو څخه را نقل كړې او د نبوي احاديثو په ترجمه كولو كې مې په پوره امانتدارۍ د ژباړې اصولو او مقرراتوته ځانګړې توجه كړې، موضوع پورې اړونده مسائل مې د مهمو معتمدو مصادرو او مراجعو څخه راټول كړي چې په دی اساس ويلی شم چې په دی كتاب كې مې چې د اخلاقو په اړه هره خبره كړې منشأ يې قراني آيتونه او نبوي احاديث دي، د كلماتو او جملو په تركيب كې مې ساده او آسانه لاره خپله كړې ترڅو هر لوستونكي ورباندې په آسانې پوه شي بالاخره ياد درسي كتاب مې په څلورو فصلونو كې تيار كړ په لمړي فصل كې مې د اخلاقو او ادابو تعريف وكړ او داسلام له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره د اخلاقو مقام او منزلت مې شرحه کړ ، په دوهم فصل کې مې ځينو اسلامي معتقداتو سره اخلاق او اداب په ګوته کړې دی په دريم فصل کې مې د اسلامي شريعت له نظره ځينې مهم ښه اخلاق بيان کړی دی او په ځلورم فصل کې مې داسلام له نظره ځينې مهم ناوړه اخلاق شرحه کړې دی ، الله تعالي دی زما ټولې هغه هڅې چې ددی کتاب په ليکلو کې مې سرته رسولې د خپلې رضاء د حاصلولو لپاره وګرځوي او دغه کتاب دی دعصري پوهنځيو محصلينو او ټولو لوستونکو لپاره ګټور کړي.

پوهنوال سيداحمد (فاطمي)

دننګرهارپوهنتون ،شرعياتوپوهنځي استاد

ددوهم چاپ سريزه

دافغانستان د عام ولس اوپه ځانګړی توګه دبااحساسه ځوانو محصلينو ورونو او خوېندو ددين او ديني علومو سره مينه او لېوالتياددې لامل شوه چې قدرمن استاذ (فاطمي صېب)يې دې ته اړېسته چې دکتاب په دوهم ځل چاپ کې ځينې مطالب ورزيات کړي ،البته داستاذ زياتو علمي او اداري مصروفيتونو هغه ته ددې موقع نه ورکوله چې دغوښتونکو غوښتنو ته دعمل جامه ورواغوندي نو ما ته يې دنده وسپارله چې په دې مورد کې ورسره مرسته وکړم، نو ماهم دالهي رضا دطلب په موخه داستاد غوښتنه ومنله او محترم استاذ ته مې داسلام داخلاقي نظام دهغو مطالبوپه اړه چې په افغاني ټولنه کې ورته زياته اړتيا لېدل کېده له مختلفو مراجعو څخه مواد اماده او په واک کې ورکړل، او ددې زياتونې اصلي لامل دادی چې نن سبا دديموکراسۍ داواز په اورېدو سره زموږ دګران اسلامي هېواد ځينو ځوانانو او پېغلو داسې ناوړه اخلاق خپل کړي دي چې نه يواځې داسلام دسپېڅلي دين د لارښوونو پر ضد دي، بلکې دافغاني دود اوکلتور سره هم سل په سلو کې ټکر لري ،که ددغو ځوانانو لپاره داخلاقو اړوند ديني درسونه او لارښوونې نه وي نولړې نه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه اسلامي هېواد په داسې يو هېواد بدل شي چې ديني معيارونه به پکې تر پښو لاندې او اسلامي اخلاقو څخه به په بشپړه معنا خالي شي ، غوره اخلاق دمسلمان له ځانګړتياؤ ګڼل کېږي،دمسلمان ښايست او لباس دی،نوځکه خو داسلام دښمنان په پوره زيرکۍ او پلانيزه توګه غواړي چې مسلمان څخه دغه لباس وباسي ، بې حيا شي او په نتيجه کې دايمان له سرمايې محروم شي، دغه کتاب چې ستاسې په لاس کې دی په روانه پښتو ژبه ليکل شوی دی قراني ايتونه او نبوي احاديث يې زور او زېر لري او ددې لپاره چې زموږ مسلمانان ورورنه او خوېندې يې دعربي الفاظوپه لوستلو دثواب مستحق شي په کتاب کې ليکل شوي دي ، خو بيا په پښتو ژبه ژباړل شوي دي او دژباړې لپاره يې ځانګړی فانټ کارول شوی دی، نودهر چادا ستفادې وړ دی او هرچا ته چې په لاس ورځي هيله ده چې په خپلو کورونو، مساجدو،عامو مجالسو کې ولوستل شي ځکه که دمسلمان موجوده حالت وګورو نو نه يوازې داچې په اخلاقي لحاظ ډېرې کمۍ لري بلکې دژوندانه په هره برخه کې له دين څخه ناخبره دي ،او په دې ښه پوهېږي چې له دين څخه ناخبري دقيامت په ورځ دالله تعالی په دربارکې دسوال او جواب پر مهال دخلاصون عذر نه شي کېدی،نو ددغو اسلامي لارښوونو په اورېدو سره به کېداې شي الله تعالی دځينو مسلمانانو منفي حالت مثبت لوري ته وګرځوي او دالله تعالی درحمت مستحق به وګرځي ، څرنګه چې مخکې يادونه وشوه په موجوده نوي چاپ کې نوي درسي مطالب ورزيات شوي دي نو په دې وجه دکتاب په اخر کې يو فصل زيات شوی دی ،البته داچې دغه کتاب دافغانستان دلوړو زده کړو په درسي نصاب کې شامل او ديو سمستر لپاره ديو مضمون په توګه لوستل کېږي نو دزياتو مطالبو دځاي پر ځاي کولو ګنجايش پکې نشته.

ديادونې وړ ده چې دغه ليکنه يو انساني کوشش دی له کمۍ او خطا څخه به خالي نه وي نو له محترمو لوستونکو او په ځانګړي توګه له محترمو مدرسينو استاذانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درنښت هیله ده چې دخطا په لیدو سره داصلاح په خاطر پر خپل وخت قدرمن استاذ (فاطمي صېب) ته خبر ورکړي.

په بشپړ احترام

پوهنمل شېرزاد(عزیزي)

دننګرهارپوهنتون شرعیاتوپوهنځي استاد

لومړی فصل

داخلاقو او ادابو تعریف اوحکمتونه

١- داخلاقواوادابو تعریف

٢- دانسان په ژوند کې داخلاقو او ادابو ارزښت

٣- داسلام په سپېڅلي دین کې دښو اخلاقو مقام او منزلت

۴- د اسلام داخلاقي نظام ځانګړتیاوې

۵- دښو اخلاقو دخپلولو لارې چارې

٦- داسلام داساسي ارکانو سره داخلاقو تړاؤ حخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- داخلاقو اوادابو تعریف:

داخلاقو لغوي تعریف:

اخلاق دخُلْق جمع ده ،عادت، خوي او طبیعت ته ویل کېږي (۷۲۸:۱۷).

ابو راغب اصفهاني وايي: خَلق (دخا په زور) او خُلق (دخا په پېښ سره) دواړه له یو اصل څخه دي البته خَلق دخا په زور سره دانسان ظاهري شکل اوصورت ته ویل کېږي چې په سترګو ولیدل شي ،او خُلق دخا په پېښ سره دانسان خوي او عادت ته ویل کېږي چې په بصیرت او پوهې سره دهغې ادراک کېدی شي . (۱۲۴:۴۳)

داخلاقو اصطلاحي تعریف:

علماؤ داخلاقو تعریف په بېلا بېلو الفاظو سره کړي چې د ټولو تعریفونو معنی یوه ده مونږ دلته دوه تعریفونه دبېلګې په توګه ذکر کوو.

دنړۍ نامتوعالم امام غزالي داخلاقو تعریف په دې الفاظو سره کړی دی :

اخلاق دانسان په نفس کې ټینګ ځاي په ځاي شوي حالت ته وايې چې دهغې پوسیله فکر کولو ته له اړتیا پرته عملونه په اسانۍ ترسره کېږي. (۴۲:۱۳).

د نړۍ بل مشهور عالم دکتور عبدالکریم زیدان اخلاق په دې الفاظو سره تعریفوي ((اخلاق د انسان په نفس کې د ځاي په ځاي شوومعانیو او صفاتو مجموعه ده چې د هغې په رڼا کې یو فعل انسان ته ښه یا بد ښکاري چې په نتیجه کې نوموړی فعل سر ته رسوي او یا ور څخه منع کېږي)). ۷۹:۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دادابو لغوي تعریف:

اداب دادب جمع ده چې په لغت کې دبللو په معنا راځي. (۵:۹۳).

دادابو اصطلاحي تعریف:

علماؤ د آدابو تعریف په بیلابیلو الفاظو سره کړی دی چې دټولو تعریفاتو معنایوه ده مونږ دلته دوه تعریفونه دبېلګې په توګه ذکر کوو.

۱: ادب دداسې قول اوفعل ترسره کولو ته وايې چې شریعت کې ستایل شوي وي. (۱۴:۲۳).

۲: ښه اخلاق په عمل کې پلي کول ادب بلل کېږي. (۱۴:۲۳).

اخلاق او اداب په یوه معنادي:

داخلاقو اوادابو دپورتنیو تعریفاتو څخه څرګنده شوه چې اداب ښو اخلاقو څخه راوتلو عملونو ته ویل کېږي له همدي لامله د مفسرینو، محدثینو او فقهاؤ له نظره ښه اخلاق اوادابیوشان الفاظ دي ددواړو ترمنځ کوم ځانګړی توپیر نه تر سترګو کېږي ،یودبل په عوض استعمالېدلی شي همدا لامل دی چې د حدیثو په معتبرو کتابونو کې د (کتاب الاداب) عنوان لاندې هغه مسائل ځای په ځای شوی چې اخلاقو پورې تړلی دی، له دې برسیره امام بخاري اسلامي اخلاقو کې ځانګړی کتاب لیکلی دی چې نوم یې پرې (الادب المفرد) ایښی دی او د فقهی لویو کتابونو کې دی (کتاب آداب القاضی) په نوم یو کتاب موجود دی چې پکې هغه مسائل ځای پر ځای شوي دي چې د قاضي اخلاقو پورې ارتباط لري، لکه څرنګه چې ځینومفسرینو د
(◻◆◑♑☼✵⌨◻ ♋⬧⬧➔✍◻■❼▤ ⌘↗◘➔⌸✍
➷◆➔♎⑩⚐▯⇗✍✍⬰) (۱:د القلم سورت، ایت۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایت شریف کې "خلق" د ادب په معنا سره ژباړي او د ذکرشوي ایت داسې ترجمه کوي :ای محمد !(علیه السلام) ! بیشکه چې ته دلوی ادب خاوندیې(۵۱۷:۴).

البته ښه اخلاق اواداب په اسلام کې ځانګړې حدود او اندازې لري که چېرې دخپلو مشخصو حدودوڅخه بهرشي بیاښه اخلاق او آداب په بدواخلاقو اوادابوبدلېږي دبېلګې په توګه دشریعت په چوکاټ کې دمال مصرفول سخاوت بلل کېږي چې ښه خلق اوادب دی خو که چېرې دمال مصرفول له شرعي حد څخه زيات شي بيا اسراف بلل کېږي چې بد خلق اوادب ګڼل کېږي، همدارنګه که چېرې دشرعي حدڅخه لږشي مصرفول بخل بلل کېږي چې داهم بد خلق اوادب دی .په همدې ترتیب تواضع او عاجزي دښو اخلاقو څخه بلل کېږي چې ځانته تاکلي شرعي حد لري که چېرې د خپل شرعي حد څخه زیات شي بیا سپکوالي او ذلت باندي بدلیږي چې بد خلق او ادب دی او که چېرې د خپل شرعي حد څخه لږشي بیا تکبر نومول کېږي چې ډیر بد خلق او ادب ګڼل شوی دی(۵۱۹:۳).

د پورتنیو څرګندونو څخه په ډاګه شوه چې ټول هغه کارونه چې اسلامي شریعت ورته ښه کارونه ویلې دي ښه اخلاق او اداب ګڼل کېږي او ټول هغه کارونه چې شریعت ورته بد کارونه ویلې دي بد اخلاق او اداب نومول کېږي، چې پدي اساس نن سبا چې زمونږ په ټولنه کې ځېنې خلک داسې فکر کوي چې ښه اخلاق یواځي دیته ویل کېږي چې یو څوک چاسره نرم سلوک او په ورین تندي چلن وکړي او بد اخلاقه سړی هغه چاته ویل کېږي چې خلکو سره تنده رویه کوي په حقیقت کې دغه ډله خلک دښو او بدو اخلاقو په مفهوم ندي پوه شوي ځکه ځېنې وختونه د ځینو اشخاصو سره نرم سلوک د ښو اخلاقو څخه نه شمیرل کېږي بلکې د بدو اخلاقو څخه ګڼل کېږي(۱۳۶:۱۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا وجه ده چې کله اسامه بن زید رضي الله عنه نبي علیه السلام ته د بني مخزوم دقبیلې د هغه ښځې په رابطه سفارش وکړ چې د غلا په لامل یې لاس قطع کېده نبي علیه الصلاة والسلام ورباندي ډېر په قهر شو (۱۲: ۲۴).

همدارنګه کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دخپل کور دیوې خوني په پردو کې د ژوندیو موجوداتو تصویرونه ولیدل ډېر په غصه شو او ذکر شوي پردي یې وشلولې(۱۲: ۲۰۰).

دانسان په ژوند کې داخلاقو ارزښت:

د اخلاقو له تعریف څخه څرګنده شوه چې د انسان ښه او بد چلن د هغه د اخلاقو څخه سرچېنه اخلي په دې اساس ویلی شو چې د انسان ښه او بد سلوک د هغه په زړه کې د باطني صفاتو او معانیو څرګندونه کوي همدا وجه ده چې امام غزالي د اخلاقو ارزښت په اړه ویلې دي (د انسان په زړه کې چې هر راز حالت یا صفت ظهور وکړي د هغې اغېزې ضرور د هغه په ظاهري اعمالو باندي برسېره کېږي تر دې چې د انسان د ظاهري اعضاؤ هیڅ حرکت د هغه دباطن یا زړه د موافقت څخه پرته صورت نه مومي)(۱۳: ۴۲).

معنا داچې اخلاق دکارونو او ویناؤ په هکله داسې ژور فکر، تدبیر،او لارو چارو ته ویل کېږي چې دانسان په دماغ او زړه کې ځای نیولی وي بیا دهمدې فکر او تدبیر پر اساس له انسان څخه عملونه صادرېږي نو که دانسان په زړه کې ښه فکر او تدبیر ځای ونیسي ښه عملونه سرته رسوي او که بد فکر او تدبیر ځای ونیسي بدو چارو او ویناؤ ته اقدام کوي نو ویلای شو چې اخلاق دانسانانو دعملونو سرچینه ده، چې دانسانانو په زړونو او دماغونو کې ځای لري داخلاقو او عملونومثال دانسان لپاره داسې دی لکه تخم او نبات ، لکه نبات چې له تخم څخه رازرغونېږي دغسې عملونه دانسانانو په زړه کې دموجوده اخلاقو څخه راپورته کېږي نو که زړه کې ښو اخلاقو ځای نیولی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه عملونه به ورڅخه صادريږي او که بدو اخلاقو ځاي يولی وي بد عملونه به ورڅخه صادريږي(۷۹:۱۰)

نو داچې ښه عملونه په زړه کې دموجوده ښو اخلاقو څخه راوځي او بد عملونه له بدو اخلاقو سرچينه اخلي نو په دې اساس ښو عملونو ته ښه اخلاق او بدو عملونو ته بد اخلاق ويل کيږي.

نو څوک چې غواړي چي ټولنه له هر ډول فسادونو ، نا اراميو ، اختلافاتو ، جنګونو ، دښمنيو او کينو څخه پاکه کړي . نوبايد چي په اسلامي تربيه دنفوسو په اصلاح باندي ټينګار وکړي ،اسلام موږ ته واضحه کړې ده چي دانسان د ژوند ټول حالات له نيک بختۍ او بدبختۍ اسانتيا او سختۍ ، پراخۍ او تنګۍ ، له سکون او نا ارامۍ ، عزت او ذلت څخه نيولي او داسي نورو پوري ټول دنفوسو تر بدلون پوري تړلي دي الله (ج فرمايي ((إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ (الرعد۱۱)))

حقيقت دادي چي الله ديو قوم حالت نه بدلوي ترڅوچې هغوي دخپلو ځانونو په ګرويګنو کي بدلون رانه ولي.

نوځکه خو زموږ ستر لارښود اود الله تعالی استازي محمد مصطفی (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) دانسانانو په اخلاقو خواري وکړه دهغوي اخلاق يې جوړ کړل نو عملونه خود په خپله جوړ شول، بيا نو دپوليسو تعقيب ته اړتيا نه وه کله به چې انساني خطا ترې صادره شوه نو په خپله به محمدي محکمې ته حاضرېدل او داخرت دورځې دحساب او پوښتنې له وېرې به يې په دنيا کې دجزا غوښتنه کوله.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ښو اخلاقو په نتيجه کې بې شمېره خلک په خپله خوښه له کفر څخه ووتل او د اسلام په سپېڅلي دين کې شامل شول ، د نبي عليه الصلاة والسلام د ښو اخلاقو له امله ګڼ شمېر خلک د بدبختيو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمندره د سوکالۍ ساحل ته ورسېدل ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس د روزل شویو صحابه کرامو د اسلامي اخلاقو ثمره وه چې اسلام د نړۍ شرق، غرب، شمال او جنوب ته ورسېدو ، په هر کلي کې د اسلام ډیوه بله او د کفرو جهالت تیاره ورکه شوه ، داسلامي اخلاقو په لباس د پوښل شوو تاجرانو د اسلامي اخلاقو برکت ؤ چې د نړۍ په ډیرو لرو برخو کې کافران په خپله خوښه لښکرې لښکرې د اسلام په دین کې شامل شول چې پدې اساس ویلې شو چې داسلام سپېڅلي دین ته د کافرانو د جلب او جذب ډېره اهمه اغیزمنه وسیله اسلامي اخلاق دی،نن سبا چې دنړۍ مسلمانان د ستونزو سمندر کې لاهو دي اصلي لامل یې د دوي په عملي ژوند کې داسلامي اخلاقو نشتوالي دي ،د اوسني وخت د مسلمانانو د غېر اسلامي اخلاقو له امله کافرانو د اسلام له نوم څخه کرکه راځي او ډلې ډلې مسلمانان د اسلام دین پرېږدي کافران کېږي چې په دې ترتیب ویلې شو چې د نړۍ د اوسیدونکو نیکبختي او بدبختي اسلامي اخلاقو پورې تړلي هغه داسې چې که مسلمانان په اسلامي اخلاقو ځانونه ملبس کړي د نړۍ ټول انسانان به سوکاله او ارام ژوند وکړي خو که د مسلمانانو عملي ژوند د اسلامي اخلاقو څخه بې برخې وي د نړۍ انسانان به له کړاوونو څخه ډک ژوند ترسره کوي.

په اسلام کې دښو اخلاقو مقام او منزلت:

داسلام په سپېڅلي دین کې اخلاق زیات ارزښت اوډېر لوړ مقام لري،د دین احکام اونصوص په دې ګواهي ورکوي چې داسلام دین پر غوره اخلاقي معیارونو ولاړ دی او مسلمانان یې په بېلا بېلو طریقو د ښو اخلاقو خپلولو او بدو اخلاقو څخه ځان ژغورني ته په ټینګه رابللي دي، او دهغې ارزښت یې ورته بیان کړی دی،په لاندې توګه له هغو دلایلو څخه په لنډه ډول یادونه کوو چې په کې دښو اخلاقو ارزښت بیان شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)درسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) راتګ دښو اخلاقو دبشپړولو لپاره:

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) پخپله فرمايي :((إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ).(۱۳۷:۳۲). په ځينونورو احاديثو کې صَالِحَ الْأَخْلَاقِ پر ځاي دمکارم الاخلاق الفاظ ذکر شوي دي.

يقينا زه ددې لپاره استول شوی يم ترڅو غوره اخلاق بشپړ کړم

(۲)ښه اخلاق دقيامت په ورځ دانسان د نېکيو پله درندوي:

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) فرمايي:((مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ))۴۱۹:۲۵.

دنېکو اعمالو په تله کې له ښو اخلاقو پرته بل کوم شی دروند نشي کېدی.

۳- ښه اخلاق دايمان دکمال لامل دي:

رسول الله(صلی الله علیه واله وسلم)فرمايي:((أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا)).(۲۴، ۲۹۲).

دايمان په اعتبار تر ټولو کامل هغه خلک دي چې ښه اخلاق ولري.

.۴- الله تعالی دغوره اخلاقو لرونکو سره محبت لري

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) فرمايلي دي:

((إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ، وَيَكْرَهُ سَفْسَافَهَا)).۱۵۱:۲۹)

الله تعالی دښوا اخلاقو څښتنان خوښوي او بد اخلاقه خلک بد ګڼي.

ربه زه دې په ډېر ښه شکل جوړ کړی يم اخلاق مې هم ښکلي کړې.

۵- ښه اخلاق دغوره ايمان نښه ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) فرمايي:

((إِنّ مِنَ الإِيمَانِ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَأَفْضَلُكُمْ إِيمَانًا))(۳۳، ۲۰۰).

غوره اخلاق دایمان برخه ده، او په تاسې کې دغوره اخلاقو درلودونکی دغوره ایمان درلودونکی دی.

۲- غوره اخلاق نیکي ده:

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) فرمايي:

((الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ. (۲۳، ۴۰۳).

نیکي غوره اخلاق دي او ګناه هغه ده، چې زړه دې ترې کرکه کوي او دا بد ګڼې چې خلک پرې خبرشي.

۷- بداخلاقه انسان حقیقي مفلس دی:

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) له صحابه کرامو پوښتنه کوي:

أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُفْلِسُ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاتِهِ وَصِيَامِهِ وَزَكَاتِهِ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيَقْعُدُ فَيَقْتَصُّ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْتَصَّ مَا عَلَيْهِ مِنْ الْخَطَايَا أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ) (۲۳، ۴۵۹).

تاسې پوهېږئ چې مفلس څوک دی؟هغوي ځواب ورکړ،زموږ په منځ کې مفلس هغه څوک دی چې پېسې او مال ونه لري،رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) وفرمایل:زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامت (حقيقي) مفلس هغه څوک دی چې دقيامت په ورځ به له ډېرولمونځونو زکاتونواو روژو سره راشي، خو چا ته به يې ښکنځل کړي وي، په چا پوري به يې تهمت تړلی وي، دچا مال به يې خوړلی وي، دچا وينه به يې تويه کړې وي، څوک به يې (په ناحقه) وهلی وي، نو دهغه نېکۍ به يو بل ته دغچ په توګه ورکول شي، ،کله چې دهغه نېکۍ مخکې له دې چې دخلکو دغچ اخستنې لړۍ پای ته ورسېږي ختمې شي، نودهغوي ګناهونه به راوخستل شي او پر ده به ورواچول شي، اوبيا به دغه شخص اور ته وغورزول شي.

۸- يوه ښځه دبدو اخلاقو له کبله جهنم ته ځي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ كَثْرَةِ صَلَاتِهَا وَصِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ ((هِيَ فِي النَّارِ)) قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا وَصَلَاتِهَا وَإِنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَثْوَارِ مِنْ الْأَقِطِ وَلَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ ((هِيَ فِي الْجَنَّةِ)) ۳۷، ۳۴۱).

ابوهرېره (رضي الله تعالی عنه) روايت کوي چې يو سړي وويل اي دالله تعالی رسوله (صلی الله عليه واله وسلم) هغه فلانۍ ښځه چې دلمانځه ،روژې ،او صدقو نوم لري، خو په ژبه ګاونډيانو ته ضرر رسوي، وې فرمايل:هغه په اور کې ده، بيا يې وويل چې فلانۍ دروژې اوصدقو او لمانځه يادونه يې کمه کېږي خو ګاونډيانو ته په ژبه ضرر نه رسوي، وې فرمايل: هغه په جنت کې ده.

دا او دې ته ورته نور بې شمېره نبوي احاديث په اسلام کې دښو اخلاقو په ارزښت دلالت کوي او مسلمانان دښو اخلاقو خپلولو ته سوقوي تشويقوي يې ترڅو دغوره اخلاقو په خپلولو سره ددنيا او اخرت کاميابۍ ترلاسه کړي.

د اسلام داخلاقي نظام ځانګړتياوې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کې شک نشته چې دامتونو او دهغوي داخلاقو ترمنځ ژورې اړیکې وي ، ځکه خو پر دغو اخلاقو سره دیو امت تمدن له نور و څخه جلاکېږي، دمثال په ډول غربي تمدن باندې مادي جانب غالب دی او روحي جانب ته یې هیڅ توجه نشته ، په دغه ټولنه کې یو فرد په کامله معناله روحي فقر سره مخ دی ، او مثال یې هغه وږي اوتږي ته ورته دی چې دخوراک اوڅښاک په لټه کې وي ،تر څو خپله لوږه او تنده پرې رفع کړي ، له دې امله په دوي کې دعدم احساس مرض خپور شوی او دژوند هدف ورڅخه ورک شوی دی،دوي دانساني ژوند هدف یوائې په دنیاکې خوراک او څښاک ګڼي او له مرګ څخه وروسته ژوندون باندې ایمان نه لري.

اسلامي تمدن په بشپړه معنا له غربي تمدن سره توپیر لري ،په اسلامي تمدن کې مادي او روحي جانب دواړه څنګ په څنګ پرمخ وړل کېږي ،یو لوري ته پر بل ترجیح نه ورکوي ،دجسم مادي حقوق پېژني خو ترڅنګ یې روحي جانب هم له پامه نه غورزوي ،نو ګورو چې اسلامي اخلاق ژوندی شکل وي چې د انساني طبیعت په مختلفو ابعادو کې مجسم کېږي ،نو ویلاي شو چې اسلامي اخلاق دځینو داسې ځانګړتیاؤ څخه برخمند دی چې په نورو مذاهبو ادیانو ،فلسفو ،ټولنو اوفرهنګونو کې نه لیدل کېږي ،چې په لاندې توګه له ځینو ځانګړتیاؤ څخه په مختصره توګه یادونه کوو :

۱- اسلامي اخلاق له سلیم فطرت څخه سر چینه اخلي:

که موږ قران ته ژور نظر واچوو وبه وینو چې په زیات شمېر ایتونو کې په فطرت باندې تکیه شوې ده ، فطرت هغه ذاتي احساس دی چې دمختلفو سلوکو ترمنځ په تمیز کولو قادر دی،خېر له شر اوعدل له ظلم څخه بېلولای شي ،ځکه چې ددې دین اساس په عدل او احسان ولاړ دی چې له هر ډول فحشاء او منکر څخه انسانان منعه کوي ، الله تعالی فرمایي:

((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَان...(النحل90)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی په عدل او احسان کولو امر کوي.

اوبل ځاي فرمايي:((قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ (الأعراف33)

ته ورته ووايه چې زما رب هر ډول بې حيا کارونه حرام کړي دي ښکاره وي او که پټ.

دا او دې ته ورته ايتونه مسلمان له خپل وجدانه مخاطب کوي، چې له اخلاقي ضمير څخه په کار اخستنې سره د خېر او شر ترمنځ تميز وکړي.

د قرانکريم همدغو لارښوونو په رڼا کې موږ وينو چې د اخلاقو بنسټيزقواعد چې ټولوپېغمبرانو هغې لوري ته بلنه کړې يو دي لکه :عدل،امر بالمعروف،نهي عن المنکر،احسان ، صدق، امانتداري او داسې نور اخلاق چې سليم فطرت هغې لوري ته مېلان لري او د هغې د ترسره کولو لپاره کار کوي ، الله تعالی انسان ته دغه فطرت ورکړ ترڅو هغه چارې پرې ترسره کړي چې مصالحو ته پرې ځان ورسوي ، او ضرر پر ي له ځانه دفع کړي ،په ځيني څرګندو او پټو اسبابو يې هغه سره مر سته کړېده لاره يې ورته وښوده،بيا يې استازي ورلېږل، کتابونه يې ورته رانازل کړل ترڅو مشکل احکام ورته واضح، او مجمل احکام ورته په تفصيل سره بيان کړي نو په دې ځاي کې دوه ستر عوامل دي چې يو بل تکميلوی ،يو دفطرت عامل او بل دشريعت عامل دی،لومړی عامل چې فطرت دی دزړه دروازې ددوهم عامل (شريعت) دقبلېدو لپاره پرانيزي، ځکه چې دغه دفطرت ذاتي غوښتنه ده.

الله تعالی خپل بنده ګان حق پېژندنې او خېرسره د محبت پر اساس پېدا کړي دي، ترټولو لومړی دالله تعالی معرفت اودهغه په ربوبيت باندې داقرار محبت دانسان په فطرت کې اچولی دی ، ځکه د الله تعالی معرفت دهر خېر او هر حق پېل ګڼل کېږي ، رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايلي دي : ((مَا مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَوْلُود إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِه أَوْ يُنَصِّرَانِه أَوْ يُمَجِّسَانِه كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ))۱۹ ، ۱۴۳).

((هرمولود چې تولد کېږي پر سپېڅلي فطرت تولد کېږي،(پرفطري ايمان سره تولد کېږي)موراو پلار يې،يا يهودي،يا نصراني،اويا مجوسي جوړوي،لکه يو ځاروی چې له مور څخه روغ جوړ تولد کېږي،چې هيڅ کمی پکې نه ليدل کېږي(وروسته بيا خلک دهغه غوږ يا لکۍ پرې کوي).

که بيا وروسته فطرت دفساد لاره غوره کوي، او يا له حق څخه ګرځي او يادمعرفت لاره ورکوي دابه ديو خارجي عارض لامل وي لکه رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) چې ورته اشاره کړې ده،((فابواه يهودانه ...)).

يعنې مور او پلار دهغه دبې لارۍ لامل ګرځي،تربيه او روزنه هم دفطرت په تغي کې ستر لامل ګڼل کېږي.

په حديث قدسي کې رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) دغه موضوع داسې توضيح کوي،

الله تعالی فرمايي ((وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ , وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ , وَحَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحْلَلْتُ لَهُمْ , وَأَمَرَتْهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا)(۲۳،۲۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ما خپل ټول بنده ګان پر سپېڅلي فطرت پېدا کړي دي،شېطانان ورته راغي او له خپل دين څخه يې ګرځوي،کوم شيان چې ما ورته حلال کړي دي هغه پرې حراموي،او کوم شيان چې ما پرې حرام کړي دي هغه ورته حلال ګرځوي، هغوي ته امر کوي چې ما سره هغه څوک شريکان کړي چې ما پرې هيڅ دليل نه دی رالېږلی)).(۹۲-۲۰۰:۴۳)

۲- پر اخلاقي بنسټونو التزام داسلامي عقيدې غوښتنه ده:

ددې جملې مطلب دادی چې اخلاقي کمزوري دايماني کمزورئ نښه ده پردين کلکه عقيده ددې غوښتنه کوي چې مسلمان بايد دغښتلو ښو اخلاقو څښتن وي ، داسلام دمقدس دين له ځانګړتياؤ څخه داده چې مسلمان په غوره اخلاقو دالتزام لوري ته رابولي،او اخلاقي مبادي ددين له بنسټونو او اوامرو څخه ګڼي ،يعنې هغه څه چې اسلامي اخلاق له نورو جلا کوي يو هم اخلاقو سره ددين ټينګه او پياوړي اړيکه ده، همدا لامل دی چې دلغت پوهان په زياتره ځايونو کې اخلاق په دين سره تعبيروي او زيات شمېر مفسرين چې ددې ايت (وانک لعلی خلق عظيم) معنا کوي،نو ليکي چې(انک لعلی دين عظيم)،رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) څخه چا ددين په هکله پوښتنه وکړه،هغه ورته په ځواب کې وويل: ((الإسلام حسن الخلق)).(۴۰، ۳۲۴). اسلام ښه اخلاق دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الهي او امر مسلمان پرغوره اخلاقو مکلفوي په اخرت کې دثواب لامل يې ګڼي داهمال او مخالفت په صورت کې دعذاب ور ، موږګورو چې دغوره اخلاقو ستر مبادي لکه (عدل،وفاء،صدق او امانت)او ورسره په څنګ کې د دغو مبادیو تفرعات يو شرعي مکلفيت ګڼي چې مسلمان پرې ماموره شوی دی ،دغه معنا په دې حديث کې ښه څرګنده شوې ده چې فرمايي: (انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق)

يعنې: زما دبعثت اساسي موخه دغوره اخلاقو تکميلول دي.

دالله (جل جلاله) رسول پر غوره اخلاقو چلېدل دايمان دبشپړتيا يو لازمي شرط ګڼي او دغه غوښتنه موږ درسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په زيات شمېر احاديثو کې وينو چې دبېلګې په توګه لاندې يو احاديث ذکر کوو:

۱- رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايلي دي: **عُدِلَتْ شَهَادَةُ الزُّورِ بِالْإِشْرَاکِ بِاللّه ثَلَاثَ مِرَارٍ)).۴۹۸ ،۲۴.**

ددرواغو ګواهي دشرک سره برابره ده،درې ځل يې وفرمايل.

۲- مَنْ غَشّنَا فَلَيْسَ مِنّا)).۲۲ ، ۲۲۵.

چاچې موږ سره خيانت وکړ له موږ څخه نه دی.

۳- لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتّى يُحِبّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))۱ ، ۲۱.

په تاسې کې يو هم کامل مؤمن نشي کېدی ترڅو چې کوم شی دځان لپاره خوښوي دبل لپاره يې خوښ نه کړي.

۵- انّ رَسُولَ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ قَالَ وَاللّه لَا يُؤْمِنُ وَاللّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللّهِ لَا يُؤْمِنُ قَالُوا وَمَا ذَاکَ يَا رَسُولَ اللّهِ قَالَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَارُ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا بَوَائِقُهُ قَالَ شَرُّهُ)).(٨٠، ٣۴).

رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) وفرمايل :په الله تعالی مې دې قسم وي مسلمان نه دی ،بيا وفرمايل مسلمان نه دی، بيا يي وفرمايل : مسلمان نه دی ،صحابه کرامو وفرمايل:داڅوک دی يا رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ، وې فرمايل: هغه ګاونډي چې بل ګاونډي دهغه له ضرر څخه په امن نه وي

۶- قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم :((الْحَيَاءُ وَالإِيمَانُ قُرِنَا جَمِيعًا ، فَإِذَا رُفِعَ أَحَدُهُمَا رُفِعَ الآخَرُ))(٢٩ ، ۴٧).

((ايمان او حياء دواړه يوبل سره تړلي دي کله چې يو له منځه ځي بل هم ورسره له منځه ځي)).

٧- لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ))(٣١، ٣٨٨).

هر دين ځانګړی اخلاق لري او داسلام اخلاق حياء ده.

٨- مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَانًا وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ وَهُوَ يَعْلَمُ بِهِ)).(٣١، ٣١۴).

هغه څوک چې په خپله موړ ويده کېږي او دې ښه پوهيږي ترڅنګ يې ګاونډي وږې وي نو هغه په ما ايمان نه دی راوړی.

٩- مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ)).(٢٨، ۴۵٧).

(c) ketabton.com: The Digital Library

((څوک چې په الله تعالی او اخرت ورځ ایمان لري نو دخپر خبرې دي وکړي یا دې چپ کېني او څوک چې پر الله او اخرت ورځ ایمان لري دګاونډي اکرام دې وکړي او څوک چې په الله تعالی اواخرت ایمان لري هغه دې دمېلمه عزت وکړي.

دا او دې ته ورته بې شمېره احادیث ثابتوي چې غوره اخلاق دایمان برخه او د ایمان غوښتنه ده، یعنې غوره اخلاق خپلول په اسلام کوم نفلي عمل نه ،بلکې فرض او لازمي دي. ۴۳:۹۲-۲۰۰)

۳- اسلام په عامه توګه ښو اخلاقو لوري ته بلنه ورکوي.

داسلام داخلاقي نظام له ځانګړتیاؤ یو هم عاموالی او تفصیل دی دعاموالي څخه هدف دادی چې اسلام دنېکو اخلاقو لورې ته عامه بلنه ورکوي او په عامه توګه له نواهیو او منکراتو څخه منعه کوي. لکه په لاندې ایتونو کې چې ورته اشاره شویده:

☎✃❑⬈♑◉❑➔☽♦③ ⑧⚤⑩✍♦⌨⚤➔⚤℮♑ ✍➔🔔♦❒
❑♌⚲☽ 🗐 ←♊✿○⇳○❑🕮 "❻⚤♎ ✎✐☹⅄♑◉✍✃
⬀☠⬂♒◆☪⬃❹♦✉↑⬂◆❾ॐ♦③⌘♊⌚⬩⮊⬂⓿⊙⌖♑◉✍✃
♌♍🔔☒✍ ⌘♊⌚⬩⮊⬂⓿⊙⌖♑◉✍✃ ❑♌⚲☽ 🗐
✍✡☪❹⚲⌨⑩👌 ✃☒❒←⑨♦⬉ ⮘♊⌚✿○💧💣"⚤♑
⮚⚲⌧ ۵۳، ایت سورت بني اسرائیل.

ای محمده (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) زما بندګانو ته ووایه چې تل ښه او غوره خبره وکړئ ، په رښتیا چې شیطان دهغوی په مینځ کې دښمنې اچوي ځکه چې شیطان دانسان ډانګ پیلې دښمن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاء ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنْ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (النحل90)

الله تعالى دعدل ښېګڼې او خپلوۍ پالنې حکم کوي او له بدۍ،بې حيايې او زور ، ظلم ، څخه منع کوي هغه تاسې ته نصيحت کوي ترڅو تاسې درس واخلئ .

نبي کريم (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) هم په عامه توګه ښو اخلاقو لوري ته بلنه کوي او فرمايي: (اتّقِ اللّه حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتْبِعْ السّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا وَخَالِقِ النّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ))۲۲:۲۶۲.

يعنې : هر چېرته چې اوسي له الله تعالى څخه وويرېږه ، له بدۍ څخه وروسته حتماً نيکې کوه ، ځکه نيکې بدي له منځه وړي او خلکو سره ښه سلوک کوه.

او دتفصيل مطلب دادی چې ښه اخلاق بشپړ تفصيل سره په اسلام کې بيان شوي دي، له فردي ژوند څخه نيولې،ترټولنيزواړيکو،اقتصادي چارو ،ترسياسته اودنظام ترجوړونی پورې (دژوند په هره برخه کې ،اسلام دښو اخلاقو غوښتنه کوي)ترڅوخلک پوه شي چې ښه اخلاق کوم دي او بد کوم ؟ ښه اخلاق دژوندپه چارو کې عملي او له بدو اخلاقو څخه ځانونه وژغوری .۸۸:۴۱.

۴- اسلام دبدو اخلاقو مرتکبينو ته جزاء ټاکلې ده

داسلام داخلاقي نظام بله ځانګړتياداده چې څوک دکومې بد اخلاقۍ مرتکب شي دهغه له پاره يې يا دنيايي او يا اخروي جزا ټاکلې ده،نو ځکه خو اسلام

داخلاقو ذکر دامر او نهي په صيغه ذکر کړی دی او له الهي اوامرو سرغړونه ،او دنواهيو ارتکاب يې دعذاب سبب ښودلی دی نو په حقيقت کې داديو قانون ښه غوره کوي نوبناء پر دې (داسلامي شريعت له اوامرو سرغړونه او دنواهيوارتکاب دجزا سبب ګرځي).دمثال په ډول اسلامي شريعت دبل چا حق په ناجايزه توګه خوړل منع کړي دي نو که څوک په ناروا توګه دچا مال اخلي او ياغلا کوي دهغه لپاره يي جزا ټاکلی چي دهغه لاس بايد غوڅ شي ،لکه چې الله تعالی فرمايي:((وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)) (المائدة38)

او غل که نر وي که ښځه ،ددواړولاسونه پرېکړئ،دهغو دخپلې کړنې بدله ده ،او دالله تعالی له لوري دعبرت وړ سزا دالله تعالی قدرت پر ټولو غالب دی او هغه دپوهې او حکمت څښتن دی.

همدا راز که څوک دبل چا پورې تور تړي نو اسلامي شريعت دهغه لپاره اتيا درې جزا ټاکلې ده په دې شرط چې کوم ګواه او شاهد ونه لري الله تعالی فرمايي: [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] سورت النور ۴- ايت

هغه څوک چې پاک لمنو ، ښځو او نارينه و پورې دزنا تور تړي بيا څلور تنه شاهدان رانه ولي نو ووهئ (دغه تور تړونکي) اتيا درې او تر مرګه دهغوی ګواهي مه قبلوئ او دغه تور تړونکي فاسقان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې توګه څوک چې په ټولنه کې دزنا په وجه فساد خوروي او انساني نسل ته زیان رسوي ،جزاء یې داده چې (۱۰۰) درې ووهل شي الله(جل جلاله) په دی اړه داسې حکم کوي . ➔□◆⓿♑☼✂□❽♍♒♐✂

☎✂❒➔♐♑✂⇳♉♐♐⬧⌑ ❼♑❄✂□❽♍♒♐✂◆❒
♐⌧☺⬋♋⬃❁♑♓✍ ⌨⑨♑■⌚◆❒ □✍⬈✍
✍♑♐☎♒⬧□⬧♉⌧✂⌑♐◆□⌨☎ • سورت النور.

هغه ښځه او هغه سړی چې دزنا دعمل مرتکب شي هر یو له دواړو(۱۰۰) سل درې ووهئ.

له همدې کبله اسلامي شریعت ټول مسلمانان مکلف کړي چې په ټولنه کې درزیله اخلاقو مخنیوې وکړي او په دی هکله باید جدي ګامونه پورته کړي ، دوبرې احساس ونه کړي او په دې اړه سستې غوره نه کړي.

که دوې ددغو بد اخلاقیو او فسادونو په مخنیوې کې چپ پاتې شي نو نه یوازې داچې په ټولنه کې به ناوړه او بد اخلاق خپاره شي بلکې دمفسدینو ترڅنګ به صالحان او نیکو کاران به هم ورسره په عذاب کې ککړ شي،الله تعالی فرمایې : ❒◆✂♐✍□◑➔❒✂☎ ⌑♑☞⬀☪◆□☪ ⬧•

✍➔⌚⬀⓿⌑◆✖□ ✂♐✏⅄🔔♑⬄✖◆ ⬅⬧🗄■☺⬅❑✂☎
✍♑✡▤⬈☠⬀ ❁⬧🔔✏⌚○□☪ ☎ سورة الانفال،۲۵ ایت

له هغې فتنې څخه ځان وژغورئ چې دهغې ناوړه اغېزه به په ځانګړې توګه په هغو خلکو پورې محدوده پاتې نه شي چې ګناه یې کړې وي.

البته داسلام دغه اقدامات ددې لپاره دي تر څویوه داسې صالحه ټولنه رامنځ ته شي چې دعدل پر بنسټونو ولاړه وي،یو فرد پر بل تجاوز ونه کړي، دظلم او اخلاقي جرایمو مخنیوی وشي.۴۱:۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښو اخلاقو دخپلولو لارې چارې:

دا سلام په دین کې دښو اخلاقو دارزښت مقام او منزلت په اړه مو مخکې په تفصیل سره بحث وکړ، اوس دلته دا پوښتنه پیدا کېږي چې ښه اخلاق کسبي دي او که ذاتي صفات دی چې د هر مسلمان د پيد ایښت سره سم پیدا شوي دي او د تغير او تبدیل وړ نه دي؟ مونږ پورتنۍ پوښتنې ته په لاندې دوو ټکو کې ځوابوو.

۱. په عمومی توګه خو انسان تغیر قبلوونکی دی کولی شي چې ښه اخلاق ځان کې پیدا کړي او له بدو اخلاقو ځخه ځان وژغوري ځکه اسلام مسلمانان دخو اخلاقو په خپلولو مکلف کړي دي که چېرته دا کار نا ممکن ؤ بیا مسلمانان پرې نه مکلف کېدل الله تعالی فرمايي:(●◆ ③⇖▤♦🖪&♉✂← ✂🙰🙰✎✦ ☼♦▦⇘○✧🙰 ◗♐◆● ❐⇖ᘓ⬄➔⊡♑⊡🙰) (۱: د البقرې سورت، آیت ۲۸۲).

د توان څخه پورته الله تعالی انسان پريو کار نه مکلفوي.

۲. دالله تعالی دځانګړې پېرزوونې پراساس ځینی انسانان دتولد سره سم دښو اخلاقو سره پېدا کړی وي لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم چې د عبد القیس د قبیلې مشر ته وویل: " يَا أَشَجُّ، إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ: الْحِلْمَ وَالْأَنَاةَ " فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَنَا تَخَلَّقْتُهُمَا، أَوْ جَبَلَنِي اللَّهُ عَلَيْهِمَا؟ قَالَ: «بَلِ اللَّهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا» . قَالَ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْحَمْدُ لِلّهِ الّذِي جَبَلَنِي عَلَى خُلُقَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللّهُ وَرَسُولُهُ. مسند احمد ،(۴۹۰،۳۷).

ای اشجه په تا کې دوه خصلتونه دي چې د الله تعا لی او د هغه د رسول ډېر خوښ دي ، یو حلم او بل اناة دی(حلم دې ویل کېږي چې یو انسان دغصې پرمهال خپل ځان کنترول کړي، کولای شي له مقابل لوري خپل غچ واخلي خوصبر وکړي ، له انتقام اخستنی لاس په سر شي ،او له عجلې څخه کار وانخلي .او (اناة)په چارو له غور او فکر کولو څخه عبارت دی ، هغه څوک چې چارې په عجله نه ترسره کوي له بشپړې سنجیدګئ څخه کار اخلي (اناة) بلل کېږي).هغه سړي وپوښتل:ای دالله تعالی رسوله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) نو موږو اخلاقو سره زه تولدشوی یم او که ما کسب کړي دي ؟نبی صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل:

الله تعالی نو موږي اخلاق ستادتولد سره سم ،تا کې پیدا کړي دي.

نوپر دې اساس ویلاي شو چې په عامه توګه غوره اخلاق کسبي دي او کېدی شي چې دځینو اسبابو او وسایلو په کارونې سره چې وروسته به ترې یادونه وشي یو انسان دښو اخلاقو څخه برخمن شي،اولږخلک داسې دي چې الله تعالی دخپلوپېرزونو پراساس،دښو اخلاقو سره تولد کړی وي ،نوانسان ته په کار دي چې هغه وسایل او اسباب وپېژني چې انسان پرې دښواخلاقو څښتن ګرځي چې ددغو وسایلو څخه ځینې په لاندې ډول ذکر کېږي:

۱- د ښو او بدو اخلاقو پېژندل:

مسلمان باید ښه او بد اخلاق و پېژني ځکه تر هغه پوری چې د ښو او بدو اخلاقو تو پیر ونه شي کولی په ښو اخلاقو موصوفیدل او د بدو اخلاقو څخه ځان ساتل ورته ګران دی.

۲- د ښو اخلاقو په ګټو او د بدو اخلاقو په زیانونو پوهېدل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو پو ري چې مسلمان ته د ښو اخلاقو ګټې او د بدو اخلاقو زيانونه څرګند نه وي په ښو اخلاقو سمبا لېدل او د بدو اخلاقو څخه ځان ساتل ورته سخت وي.

۳- د نېکو ملګرو ملګرتيا: ملګرتيا ،(اړيکې او ارتباطات) دانسان پر اخلاقو مثبتې اومنفي اغېزې لري که انسان دايمان داره اودښو خلکو سره ارتباط ولري نوښه انسان به ورڅخه جوړشي او که بې ايمانه او بد اخلاقو خلکو سره ارتباط ولري نو بې ايمانه او بد اخلاقه انسان به ورڅخه جوړ شي، البته ملګرى يوائې انسان نه ، بلکې دزده کړې ځايونه،کتاب ، مجله ، اخبار، راديو تلويزون ،تفريح ځايونه،او داسې نور هغه اسباب او وسايل چې انسان ورسره شپه او ورځ سرو کار لري دانسان په اخلاقو ښې او بدې اغېزې لري. نو ځکه رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ خپل امت متوجه کوي او فرمايي :((**الرّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ**))(۲۳، ۴۵۹).

هر تن د خپل ملګري په دين وي نو خپل ملګري ته دې و ګوري چې په کوم دين دى.

انس بن مالک(رضي الله تعالى عنه) روايت کوي چې رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايې : (**إياک وقرين السوء فإنک به تعرف**)(۴۰، ۲۳۵).

له بد ملګري نه ځان وساته ځکه ته دهمدې ملګري په وسيله پېژندل کېږې

ددې حديث مقصددادى چې له بدو دوستانو څخه ځان ساته او دهغوي مجالسو ته مه ورځه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) دنېک ملګري او بد ملګري انظور په ډېرو ښوالفاظو سره بیان کړېدی رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) فرمايي :((مَثَلُ الْجَلِيسِ الصّالِحِ وَالْجَلِيسِ السّوْءِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمِسْكِ وَكِيرِ الْحَدّادِ لَا يَعْدَمُكَ مِنْ صَاحِبِ الْمِسْكِ إِمّا تَشْتَرِيهِ أَوْ تَجِدُ رِيحَهُ وَكِيرُ الْحَدّادِ يُحْرِقُ بَدَنَكَ أَوْ ثَوْبَكَ أَوْ تَجِدُ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً (۱۸، ۲۸۷).

دښه ملګري او بد ملګري مثال داسې دی لکه دمشکو څښتن او داهنګرښئ که دمشکو څښتن سره کېنی نودهغه څخه به حتمایوه ګټه دروررسیږي یا به مشک په پیسو ترې واخلې اوکه نه نو ښکلې بوې به ترې درشي،د پښت ښنۍ څخه به یا ستابدن وسوزي او یاجامې او یا به ترې خراب بوی درشي.

۴- فاسده ټولنه کې له ژوند کولو څخه ځان ساتل:

نېکو او فاسدو ټولنو کې سکونت کول مستقیماً د اشخاصو پر اخلاقو ژوری اغیزې لري په حدیث شریف کې راغلي چې یو سړي سل تنه وژلي ؤ بالاخره یو عالم ته د تو بې کولو په نېت ورغلو عالم ورته وویل چې ستا توبه قبلېږي خو فلانۍ سیمې کې هستوګنه غوره کړه او په خپله منطقه کې سکونت پرېږده ځکه ستا سې سیمه بده سیمه ده(۴۴:۱۲).

۵- د نېک سړي پرنصیحت عمل کول:

انسان خپل عیبونه نه ویني خو نورو اشخاصو ته یې عیبونه په ډاګه څرګندېږي که چېرې یو څوک تاته لږم په ګوته کړې چې ستا په جامو کې پټ دی د هغه ددې کار مننه او قدر داني کوې همدارنګه څوک چې تاته ستا بد اخلاق په ګوته کوي د هغه هم مننه وکړه دا ځکه چې د لږم چېچلو څخه د بدو اخلاقو زیانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات دي همدا وجه ده چې عمر رضی الله عنه دهغه چاپه هکله چې عیوب یې ورته په ګوته کوي فرمايي ((رَحِمَ اللّٰهُ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي.))(۹: ۲۳).

الله تعالی د په هغه شخص رحم وکړي چې زما عیبونه ما ته په ګوته کوي.

۲- پرښو اخلاقو دانسان روزنه:

په ښو اخلاقو دانسان روزنه له یو انسان نه دښو اخلاقو څښتن جوړوي ځکه چې ډېر کم انسانان فطرتاً دښو اخلاقو سره تولد شوي وي دپوره عقل څښتن وي دتعلیم او تربي پرته عالم روزل شوي وی له تادیب ورکولو پرته دادب څښتن وي لکه عیسې علیه السلام ،محمدرسول الله (صلی الله علیه واله وسلم)او داسې نور انبیاء علیهم الصلوة والسلام.

یعنې عادي انسان دخېر او شر دقبلونې قابلیت او استعداد لري که چېرې په کورنۍ ،ټولنه ، مکتب ، پوهنتون ، او نورو تربیت ځایونو کې په ښو اخلاقو وروزل شي ، دښو او نېکو خلکو پسې روان شي په نېکو مجالسو کې برخه واخلي نود ښو اخلاقو او نېکو خویونو څښتن کېږي او که دبدو خویونو تربیت ورکړل شي او له هر لورې پرې دبداخلاقیو جالونه خپاره شوي وي په کور ،مکتب ، دلوبو په میدانونو دزده کړې په ځایونو ، تفریح ګاو او نورو کې دبداخلاقو خلکو سره په تماس کې وي طبعي ده چې بداخلاق کسبوي اود بدو خویونو څښتن ګرځي.

رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) دې موضوع ته په اشاره کولو سره فرمايي:

((مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ)) (۱۹، ۱۴۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرطفل او ماشوم په پاک او سپېڅلې فطرت تولد کېږي يقيناً مور اوپلار دي چې له هغه نه يهودي ، نصراني او يا مجوسي جوړوي.

نو کوچنی له کوچنيوالي له هغه چا څخه تاثير اخلي چې ورسره اوسېږي ، لکه مور اوپلار ورونه او خوېندې اود کورنۍ نور غړي که يوه کورنۍ کاملاً دښو اخلاقو او دنېکې تربيې څخه برخورداره وي ، نو کوچني ته مستقيماً دهغوي اخلاق او خويونه انتقالېږي ، او کوچنی په ښو اخلاقو روزل کېږي او که يوه کورنۍ فاسده او بداخلاقه وي ، د ادب او نيکو خويونو درلودونکي نه وي ، نو کوچنی په هماغه اندازه بدخويه او بداخلاقه رالوېږي البته ډېر ځله يو کوچنی په يوه نېکه کورنۍ کې رالوی شوي خو په مکتب ،لېسه ، او پوهنتون کې دمفسدينو ، بداخلاقو خلکوسره ملګری شي له سمې لارې يې واړوي اود هغوی په څېر يو مفسد او بداخلاقه انسان ترې جوړ شي او دغسې ګمراه شي لکه دوي چې ګمراهان دي.

۷- نېک اعمال او عبادات ترسره کول:

علم له عمل پرته هېڅ ګټه نه لري همدارنګه ښه اخلاق پېژندل ترهغې يو انسان ته فايده نه شي رسولاي ترڅو چې په عملي ډګرکې دهغه په کړو وړو کې راڅرګند نه شي الله(جل جلاله) فرمايي ((قدافلح من زکاها)) (يقيناً هغه څوک کامياب دی چې دنفس تزکيه يې وکړه)

نو د الله تعالی عبادت او بندګي کول انسان دښو اخلاقو لوري ته سوقوي، څومره اندازه چې انسان دالله تعالی عبادت کوي دهغه ذکرکوي په هماغه اندازه دانسان اخلاق سپېڅلي کېږي، دلمانځه،زکات، روژې او حج په هکله به وروسته په تفصيل سره يادونه وشي چې دانسان پر اخلاقو مستقيما اغېز لري، او له بدو چارو يې منعه کوي

۸- ښه اخلاق خپل عادت جوړول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څوک غواړي چي دښوا خلاقو ښښن شي نوپه کار دي چي دښوا خلاقو سره ځان عادت اوبیابیا یې عملي کړي ترڅودده په طبیعت کي پاخه شي لکه په یوحدیث کي ورته اشاره شوېده ((انما العلم بالتعلم والحلم بالتحلم)) (۳۲، ۴۷).

یعنې علم په زده کړه اونرمي په نرمي کولو زده کېږي.

۹- دخپل ژوندلپاره دنېکو اشخاصو ژوند دنمونې په توګه ټاکل

درسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ژوند دمؤمن مسلمان لپاره تر ټولو ښه نمونه ده چې دهغه داخلاقو پسې روان شي او پخپل ژوند کې عملي جامه ور واغوندي ځکه رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) دپوره او کاملو اخلاقو ښښتن ؤ، الله (جل جلاله) دهغه په صفت کې فرمايې :(,,,,,,,,,,, ,,,,,,,, ,,,,,,, ,,,,,,,, ,,,–القلم۴ ، ایت

یعنې بې شکه ته دلوړو اخلاقو مرتبه لري.

رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) هغه هستي ده چې الله (جل جلاله) خپلو بنده ګانو ته دهغه پسې داقتداء کولو لاربښوونه کوي او فرمایي: (,,,,,,,, ,,,,,

,,,,,, و ,,,,,,, ,,,,,, ,,,,,,,,,, ,,,,,,,,, ,,,,,, ,,,,, ,,,,,,,,,, ,,,,,, ,,,,,,,,,,,,,

,,,,,,,,,, ,,,,,,,, ,,,,,, ,,,,,,,, ,,,,) الاحزاب–۲۱

یقینا ستاسې لپاره درسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) په ژوند کې غوره نمونه اونیکه اقتداده په ځانګړي توګه دهغه چالپاره چي الله (جل جلاله)یادوي.

دمسلمان بنده لپاره درسول الله (جل جلاله) ژوند تر ټولو ښه نمونه او قدوه ده درسول الله (جل جلاله) ژوند دهغه په سیرت کې ډېر په تفصیل او وضاحت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره رانقل شوی نود رسول الله (جل جلاله) د سیرت مطالعه ، دهغه شخصیت په ذهن کې راوستل ، دمسلمان په ژوند کې دهغه دښو اخلاقو دکسبولو لپاره تر ټولو مهمه لاره ده همداراز دصحابه کرامو سیرت او ژوند تاریخ دنېکو او ښو اخلاقو نه ډک دی نو دهغوي دژوند مطالعه هم دانسان داخلاقو په تغیر کې خاص تاثیر لري اود ښو اخلاقو څښتن کېدای شي.

۱۰- د هر ښه کار اونېک خوي په ترسره کولو حرص درلودل:

هر نېک عمل که څه هم ډېر کم وي باید سپک ونه ګڼل شي ابوذر(رضي الله تعالی عنه) فرمايي:ماته رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) وفرمایل:

((لَا تَحْقِرَنّ مِنْ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ))(۲۳، ۲۹).

((هیڅ یو نېک عمل سپک مه ګڼه دا هم نېکي ده چې دخپل مسلمان ورور سره په پراخه تندې مخامخ شي.

ځکه ډېر وړوکې عمل چې اخلاص په کې وي انسان لوړو پوړونو ته رسوي.

داسلام داساسي ارکانو سره داخلاقو تړاؤ :

داسلام له اساسي ارکانو څخه هدف هغه عبادات دي دالله تعالی لخوا پرمسلمانانو فرض شوي دي اود اسلام ددین دبناؤ په نامه يادېږي ،دغه عبادات بې مفهومه او وچ حرکات نه دي چې یوازې دانسان رابطه دهغه پټو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

غيبي شيانو سره وتړي چې په سترګو نه لېدل کېږي ، او نه اسلام انسانان په بې مفهومه او عبثو کارونو ګماري ، بلکې ټول هغه فرايض چې اسلام په خپلو پيروانو لازم کړيدي په حقيقت کې هغه تمرينونه دي چې انسان ته دنورو انسانانو په وړاندې دښه اخلاقو او نيک برخود ارزښتونه ورپېژني داسې تربيت او روزنه ورکوي چې دژوند په مختلفو شرايطو او ظروفو کې همدغه اخلاقي ارزښتونو ته پابند واوسي په عملي ژوند کې ددې مثال داسې دى لکه يو څوک چې دبدني تمرينونو په اداء کولو سره جسمي سلامتيا ساتي دغسې به مسلمان بنده ددغو فرايضو او عباداتو په ترسره کولو سره خپله معنوي او اخلاقي سلامتيا ساتي.

۱- لمونځ او اخلاق:

الله (جل جلاله) چې خپلو بنده ګانو دلمانځه امر کوي ورسره په خوا کې هغو حکمتونو او اثراتو ته هم اشاره کوي چې دلمانځه داداء کولو په ترڅ کې رامنځته کېږي الله (جل جلاله) فرمايي:

·♍♐◗ ☎ ■□▤❑■◘○◷♑♓♒♏ ✌⚐♋◗□▯♦❒
⇜⇗♦⇖ ▤❻⬩⬧⇙☪⬩✍ ■□▤❑■◘○◷♑♓♒♏
⌧❷⬩▤☪⇐☺⇘♑♓♒♏♦□ ♋⇗✏♒♦⌖⇔⬩☒▥⊞⇘♑♓♒♏
▤

او لمونځګ قايم کړه په باوري أول لمونځګ له فحشاء او ناوړو چاروڅخه منع کوي له بدو اخلاقو څخه ځان ساتنه او دنېکو اخلاقو ښښتن کېدل دلمانځه داثراتو نتيجه ده ،. که څوک يوازې دلمانځه ظاهري حرکات ترسره کړي خو په عملي ژوند کې له هيڅ ډول بد اخلاقيو څخه مخ نه ګرځوي دپاکو او سپېڅلو خويونو خاوند نه شي نو ددغسې بې مفهومه حرکاتو هيڅ فايده نشته، اونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله (جل جلاله) وړاندې دقبلېدو وړ ګڼل کېږي رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) دغه مطلب په يو حديث قدسي کې په ډېرو واضحه توګه بيان کړېدی چې الله (جل جلاله) فرمايي:.

يقول الله تعالى:((**إنما أتقبل الصلاة ممن تواضع لعظمتي، ولم يتكبر على خلقي، وقطع نهاره بذكري ولم يبت مصرا على خطيئته، يطعم الجائع، ويؤوي الغريب، ويرحم الصغير، ويوقر الكبير**))(۳۹، ۳۶۴).

يقينا دهغه چا لمونځ قبلوم چې زما دلويوالي په وړاندې تواضع او عاجزي وکړي ، زما مخلوق ته دضرر رسوني او ظلم لاس اوږد نه کړي ، ورځ زما په ياد او ذکر کې تېره کړي ،په خپله خطاء باندې دوام نه کوي ،وږي ته خوراک ورکوي، مسافر ته پناورکوي ،پر کوچنيانو مهربان،اودمشرانو احترام کونکې وي.

۲-زکات او اخلاق:

په همدې درجه کې زکات هم قرار لري ځکه زکات يوازې او يوازې ټکس او مالي ورکړه نه ده ، چې يوه اندازه دمالدارو له جېبونو څخه راووځي اودفقيرانو جېبونو ته لاړ شي ، بلکې اسلام غواړي چې په دې ذريعه ښه اخلاق عاطفه ، مهرباني او همدردي دټولني په افرادو کې را پيدا کړي.

الله تعالى دې موضوع ته په اشاره کولو سره فرمايي:

☪□⬧🔔⌂⑨✿🕒 ⬀☠✌●⬀▭🕒◆❑⬂✌❑📖 ⇧♊✌✌ ⬁⓿➔❀
☠✍&❸✌✍✍♦❽➔✍◆❑ ⬀☠➔♎↖❷⬀♎♑♦➲➔✍
☎ ⬀☠⬀♑⬂⓿■🖬♦⬊ ⬀♏✍✿🕒◆❑ ✍□&✍▯

التوبة(۱۰۳)ايت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اى پېغمبره ! ته دهغوى له مالونو څخه دصدقې په اخېستلو سره هغوى پاک کړه (اود نيکۍ په لاره کې) هغوى وهڅوه اود هغوى په حق کې درحمت دعا وکړه.

په دې اساس اسلام غواړي چې دزکات په ذريعه له يوې خوا انساني نفس څخه دمال پرستۍ او حرص مادي له منځه يوسي او له بلې خوا کينه بغض او دښمني ختمه کړي او په نتيجه کې په ټولنه کې اخلاقي او معنوي مستوا لوړو پوړو ته ورسوي ، چې دغه دزکات له اساسي اهدافوڅخه دي،له همدې کبله زموږ سترلارښود محمدمصطفى دصدقې مفهوم چې يو مسلمان يې په ادا کولو مکلف کړى دا سې بيان کړيدى.

((تَبسُّمُکَ فِي وَجْهِ أَخِيکَ لَکَ صَدَقَةٌ وَأَمْرُکَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُکَ عَنْ الْمُنْکَرِ صَدَقَةٌ وَإِرْشَادُکَ الرَّجُلَ فِي أَرْضِ الضَّلَالِ لَکَ صَدَقَةٌ وَبَصَرُکَ لِلرَّجُلِ الرَّدِيءِ الْبَصَرِ لَکَ صَدَقَةٌ وَإِمَاطَتُکَ الْحَجَرَ وَالشَّوْکَةَ وَالْعَظْمَ عَنْ الطَّرِيقِ لَکَ صَدَقَةٌ وَإِفْرَاغُکَ مِنْ دَلْوِکَ فِي دَلْوِ أَخِيکَ لَکَ صَدَقَةٌ))(۲۶، ۲۱۳).

په ورين تندي دمسلمان ورور سره ستا مخامخ کېدل ستا لپاره صدقه ده ،په نيکيو امر او له بديو منع کول ستالپاره صدقه ده ،لار ورکو ته لارښوونه ستا لپاره صدقه ده ،ړندو ته لارښودنه ،صدقه ده ،له لارې څخه دضرري شيانو لکه اغزي او هډوکي .... لرې کول ستا لپاره صدقه ده، له خپل لوښي نه دبل په لوښي کې يو څه اچول ستا لپاره صدقه ده.

۳- روژه او اخلاق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارازروژه ددې لپاره نه ده فرض شوې چې انسان له خوراک او څښاک څخه منع کړي، بلکې روژه په انسان باندې دصبر ، استقامت ، ثبات ، همدردئ دزړه سوې او له شهوت څخه دخلاصولو په خاطر فرض ګرځول شوېده ترڅو انسان له ګناهونو څخه ځان وساتي دالله (جل جلاله) په اطاعت ، سختيو ، کړاونو ، لوږې ، تندې باندې په صبر کولو وروزي له هوا پرستې ، نفس پرستې ، دروغو ، خيانت ، غيبت او هرډول بداخلاقيو څخه دځان ساتنې درس ورکړي ، رسول الله دې موضوع ته خپل امت داسې متوجه کوي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ)) (۲۰، ۴۷۲).

له ابوهريره (رضي الله تعالى عنه) څخه روايت دى چې رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فرمايلي دي:کوم روژه دار چې دروغ ويل او پرې عمل کول پرينږدي نو الله تعالى ددغه (روژه دار) يواځې خوراک او څښاک پرېښودو ته اړتيا نه لري .

په بل حديث کې په دې اړه رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) داسې لارښوونه کوي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : لَيْسَ الصِّيَامُ مِنَ الأَكْلِ وَالشُّرْبِ إِنَّمَا الصِّيَامُ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ ، فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ ، وَجَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ))(۳۰، ۴۷۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

روژه یوازې له خوراک او څښاک څخه له بندېدو عبارت نه ده ،بلکې په حقیقت کې روژه له بې هوده خبرو او بې حیاکارونو څخه دځان ژغورنې عبارت ده ،نو که تاته څوک ښکنځلې وکړي او یا دجهالت په وجه پرتا کوم تجاوز وکړي نو ته ورته ووایه چې زه روژه یم.(دغږ اخېستو هڅه مه کوه)

۴-حج او اخلاق:

دحج په رابطه باید داسې ګمان ونه شي چې دا ګویا دمقدسو ځایونو په لورې یو سفر دی او په عملي ژوندانه کې کومه فایده نه لري اونه داخلاقو په تزکیه کې کوم خاص رول لري ، دا ډول برداشت دحج په رابطه لویه خطا ده اود حج ددې عظیم الشانه فریضې سره هیڅ ډول توافق نه لري.

حج په حقیقت کې دزیاتو ښو اخلاقو تولیدوونکی دی په انسان کې بشپړ تغیر راولي له منکراتو څخه انسان منعه کوي په دې اړه الله تعالی داسې فرمایي:الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِي يَاأُولِي الْأَلْبَابِ (البقرة197)

دحج میاشتې ټولو ته څرګندې دي څوک چې په دې ټاکلو میاشتو کې دحج نیت وکړي هغه باید په دې خبراوسې چې دحج په دوران کې له هغه څخه شهواني عمل څه ناوړه فعل څه جنګ جګړه صادره نه شي ، او تاسې چې څه نیک عمل کوي الله (جل جلاله) پرې پوهیږي دحج دسفر لپاره دلارې توښه درسره واخلي او تر هر څه ښه دلارې توښه پرهیزګاري ده ای هوښیارانو زما له نافرمانۍ څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پورتنیو ایاتونو او مبارکو احادیثو ته نظر وکړو نو په ډېر صراحت او وضاحت سره ترې دا درس اخېستل کېږي چې داسلام دغه اساسي ارکان کوم بې فایدې کارونه نه دي چې اسلام پرې انسانان مکلف دي بلکې په ضمن کې دداسې فایدو اثراتو ګټو درلودونکي دي چې نه یوازې داچې انسانانو ته یې دافرادو په لحاظ فایده رسیږي بلکې ټولنې ته دزیات شمېر ګټو درلودونکي دي.

ځکه دغه عبادات داخلاقي ارزښتونو سره ټینګه رابطه لري او اخلاق دانسان څخه هغه مطلوب عمل دي چې دژوند ټولې چارې ورپورې تړلي دي.(۴۲،۱-۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي فصل دمراجعو فهرست

۱-قرآنکریم
۲-ابن حبان: محمد بن حبان بن احمد ابو حاتم، کال ۱۹۰۲م، صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان،لومړی ټوک،طبعه: مؤسسة الرساله.
۳-ابن القیم : شمس الدین ابي عبدالله، کال: ۱۴۳۰ هـ - ۲۰۰۹ م، المجموع القیم من کلام ابن القیم ،لومړی ټوک، طبعه: دارطیب للنشر والتوزیع –الریاض- السعودیة.
۴-ابن کثیر: اسمعیل بن عمر، تفسیر القرآن العظیم،څلورم ټوک، طبعه: دارالسلام - الریاض - السعودیه.
۵-ابن منظور: محمد بن مکرم، لسان العرب،لومړی ټوک،طبعه: داراحیاء التراث العربي – بیروت–لبنان.
۶-الباني: محمد ناصرالدین بن نوح، صحیح الادب المفرد ،طبعه: دارالصدق.
۷-البیهقی : ابو بکر . السنن الکبری، کال ۱۴۲۲هـ ق ،دولسم ټوک. طبعه مکتبه الرشد للنشر والتوزیع- الریاض–السعودیه.
۸-الترمذي : محمد بن عیسی، جامع الترمذي،دویم ټوک طبعه: مکتبة حقانیة پېښور- پاکستان.
۹-الدارمي: ابو محمدعبدالله بن عبدالرحمن، سنن الدارمي، دویم ټوک، طبعه: وزارة الاوقاف المصریه.
۱۰-زیدان:عبدالکریم، کال: ۱۹۷۵ م، اصول الدعوة،طبعه:مؤسسه الرساله.
۱۱-سمرقندي: ابو اللیث نصربن محمدبن ابراهیم، بستان العارفین طبعه: مکتبة الکتاب والسنة.
۱۲-العبید: عبدالرحمن بن عبدالکریم، کال: ۱۴۰۵ هـ- ۱۹۸۴م، اصول المنهج الاسلامي،طبعه: مطابع الفرزدق التجاریه–الریاض–السعودیه.
۱۳-الغزالي: محمد بن محمد بن احمد ، احیاء علوم الدین،طبعه: دارالفکر- بیروت–لبنان.
۱۴-ملا علی قاري،مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،اتم ټوک طبعه: مکتبه رشیدیه – بلوچستان–پاکستان.
۱۵-النووي: یحیی بن شرف، شرح الاربعین للنووي،طبعه: دارالکتاب العربي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶-النیسابوري : مسلم بن حجاج ابوالحسین، کال: ۱۳۴۹هـ ش ،الجامع الصحیح،دویم ټوک طبعه:خیبر ګروپ اف کمپنیز پېښور، پاکستان.
۱۷-وجدي:محمد فرید ،دائرة معارف القرن العشرین،دریم ټوک طبعه: دارالفکر – بیروت – لبنان.
۱۸- البخاري ، محمد بن اسماعیل صحیح البخاری بن مغیره،۱ټوک ،طبعه بیروت دار بن کثیر الیمامة
۱۹ - البخاري ، محمد بن اسماعیل صحیح البخاری بن مغیره،۵ټوک ،طبعه بیروت دار بن کثیر الیمامة
۲۰- البخاري ، محمد بن اسماعیل صحیح البخاری بن مغیره،۲ټوک ،طبعه بیروت دار بن کثیر الیمامة
۲۱- البخاري ، محمد بن اسماعیل صحیح البخاری بن مغیره،۷ټوک ،طبعه بیروت دار بن کثیر الیمامة
۲۲- النیسابوري ، أبو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیري ، صحیح مسلم ،۱ټوک، دار الجیل بیروت
۲۳- النیسابوري ، أبو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیري ، صحیح مسلم ،۱۲ټوک، دار الجیل بیروت
۲۴- السجستاني ، سلیمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،۹ټوک ،طبعه،دار الفکر
۲۵- السجستاني ، سلیمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،۱۳ټوک ،طبعه،دار الفکر
۲۶- الترمذي : محمد بن عیسی، سنن الترمذي ،۷ ټوک ،طبعه،بیروت :داراحیاء التراث العربي
۲۷- البیهقي،ابوبکر، سنن الکبری ،۱۰ټوک ،مکتبة الرشدللنشر والتوزیع، الریاض السعودیة
۲۸- الاصبحي، مالک بن انس بن مالک بن عامر المدني ،موطا الامام مالک،۵ټوک،مصر داراحیاءالتراث العربي.
۲۹- النیسابوري محمد بن عبد الله ابو عبدالله الحاکم ،المستدرک علی الصحیحین ،۱ج،بیروت دارالکتب العلمیة

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰- النيسابوري ، أبو عبد الله الحاكم محمد بن عبد الله بن محمد بن حمدويه بن نُعيم بن الحكم ،المستدرک على الصحيحين ،۲ټوک، دار الكتب العلمية - بيروت
۳۱- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۳۲- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۳ټوک طبعه القاهرة دارالحرمين.
۳۳- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۷ټوک طبعه القاهرة دارالحرمين.
۳۴- الشيباني، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل ،مسنداحمدبن حنبل ،۱۲ ټوک ،طبعه بيروت
۳۵- الشيباني، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل ،مسنداحمدبن حنبل ،۱۸ ټوک ،طبعه بيروت
۳۶- الشيباني، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل ،مسنداحمدبن حنبل ،۱۹ ټوک ،طبعه بيروت
۳۷- الشيباني، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل ،مسنداحمدبن حنبل ،۳۹ ټوک ،طبعه بيروت
۳۸- ابن حبان: محمد بن حبان بن احمد ابو حاتم، كال ۱۹۰۲م ،صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان،۴ ټوک ،طبعه: مؤسسة الرساله.
۳۹- القادري، علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان، كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال،۱ټوک طبعه: مؤسسة الرسالة
۴۰- القادري، علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان، كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال،۲ټوک طبعه: مؤسسة الرسالة
۴۱- زيدان ،دكتور عبد الكريم ، اصول الدعوة، چاپ مؤسسة الرسالة.
۴۲- الغزالى،محمد ، خلق المسلم ،دارنهضة مصر
۴۳- الجليل، دكتورمحمد السيد ،خصائص الاخلاق فى الاسلام،رؤيةمقارنة مع الفلسفات الوضعية.
۴۴- الأصفهانى: الراغب،المفردات فى غريب القرآن ، طبعه، المكتبة التوفيقية بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل

داسلامي معتقداتو په وړاندې آداب او اخلاق

١- دالله تعالی په وړاندې آداب او اخلاق
٢- دقرانکریم په وړاندې اداب او اخلاق
٣- دمحمد رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) په وړاندې اداب او اخلاق
۴- صحابه کرامو په وړاندې اداب او اخلاق
۵- دعلماء کرامو په وړاندې آداب او اخلاق
٦- داستاذانو په وړاندې اداب او اخلاق

١- داسلامی معتقداتو په وړاندې آداب او اخلاق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تېرفصل کې مود اسلام په دین کې داخلاقوله ارزښت ، حکمتونواو ځانګړتیاؤ څخه په تفصیل سره یادونه وکړه په دې فصل کې به داسلامي معتقداتو ،(الله تعالی ، قرانکریم، محمدرسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ،صحابه کرامو ، علماؤاو په اخر کې داستاذانو په وړاندې ادابواو اخلاقو څخه بحث کېږي.

۱- الله تعالی په وړاندې آداب او اخلاق:

د الله تعالی سره ځینې مهم آداب او اخلاق په لاندې ډول بیانوو:

۱- د الله تعالی پرنعمتونو شکر کول:

الله تعا لی انسان ته د خپلو ورکړل شوو نعمتونو په هکله داسې فرمایلي دي(❑◆✌♦✍✍ ☜☞▤↗☠ ✌♓♋♊ ☼❑♋➔✍☺⍓❑⌨ ▫⬧☺♋♊⌘ ✂✍✍★)(۱: د النحل سورت، آیت ۵۳).

تاسی سره چې هر نعمت دی هغه الله تعالی در کړې دی.

او بل ځاي فرمایي:❑◆➋☜♌ ✍⬧➔⬉⑨⑥❑✂☎ ☼♋➔⬃☺⍓◆*⬤ ✂✍✍★ •• ✌⬆♦⬂⑦⬆❑♎⍓✍✍✍ ...

⬀✍⬕⬁) (۱: د ابراهیم سورت، آیت ۳۴). که چېرې د الله تعالی نعمتونه وشمېرئ نو شمېرلې به یې نشئ.

کله چې یو انسان د الله تعالی بې شمېره نعمتونو ته ځیر شي چې څومره پېرزوینې یې پرې کړې دي ، نو د سالم عقل غوښتنه داده چې په خوله او عمل د الله تعالی شکر اداء کړي ځکه څوک چې د نعمت ورکونکي د نعمتونو مننه او قدرداني نه کوي یقیناً دا انسان د ادب او اخلاقو څخه بې برخې دی.

۲- الله تعا لی څخه حیاء کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي (❒◆✁✍✦ ③◆➔⬀🖬■⚐❶ ✌♦✍
✍➔○⬁❷❾❒♍♒ ❒◆✌♦✍ ✍➔➔⬀🖬⚲☪⬉❑♍♒)(۱:د
النحل سورت۱۹).

الله تعالی پوهېږي په هر هغه څه چې تاسی يې پټوئ يا يې ښکاره کوئ.

هر مسلمان بايددا عقيده او باور ولري چې الله تعالی په هر حالت کې هغه ګوري او د هغه د ټولو ښکاره او پټو کارونو څخه خبر لري نو کله چې ګناه مخې ته ورځې بايد د الله تعا لی څخه حياء وکړي او د ګناه مرتکب نشي ځکه سالم عقل دا تقاِ ضا کوي چې بايد غلام د خپل بادار مخکې هغه کار ونکړي چې بادار يې دنهَ کولو امر کړی دی او د هغه کار په سرته رسولو خفه کېږي.

۳-دژوند په ټولو چارو کې الله تعالی ته پناوړل:

الله تعالی په قرآنکريم کې د خپل پيغمبر خبره چې امت ته يې کړې په دې الفاظو سره ذکر کړي:

(▫◆⊞🙶❷❾❒⊞✁☎ ◐⚲🖫■❼ ✁✍✎★ ☎ ◐⚲❄❒⚲❼
:(۱:) ✓✗⮘ ⚲🖮❿✌ ⌧❷③✍⓿♦✡ ⭠○⬀☪🙶♓✌ 🕮⬈🗏♦♑
الذاريات سورت،آيت۵۰).

ژباړه: تاسي الله تعا لی طرف ته مخه کړئ زه تاسې ته د الله تعالی له طرفه ښکاره ويرونکی يم.

هر مسلمان بايد دا عقيده و لري چې د الله تعالی عذابونو څخه د تېښتې بله لاره نشته يواځنۍ لاره داده چې د الله تعالی دين ته پناه يوړل شي او خپلې ټولې چارې دهغه په قانون فېصله کړي ،ځکه دا کمال بی ادبي ده چې څوک د هغه چا څخه تښتي چې ور څخه تښتيدلې نشي.

۴- د الله تعالـی له عذاب څخه و ېرېدل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعا لی فرمایلي دي: (❐◆✁✍✦ ✍⬉◆⑩✍③⑧⌧ ❶➔❐
✁✍✍☼☛♒✍❍♦✍✍➔✍) (۱:ال عمران سورت،آیت ۴).

ژباړه: الله تعالی زورور او انتقام اخستلو څښتن دی.

د هر مسلمان باید دا عقیده وي چې الله تعالی د خپل بنده سره دذرې ذرې حساب کوي او د الله تعالی نیونه او انتقام ډېر سخت دی نو له دې وېرې د الله تعالی اطاعت ته مخه کوي او د معصیت څخه یې ځان ساتي ځکه دا ادب نه دی چې یو څوک د یوه قوي او قادر او انتقام اخستونکی ذات مخامخ د هغه له اوامرو څخه سرغړونه کوي.

۵- له ټولو هغو چارو څخه به مؤمن ځان ساتي چې دالله تعالی دشان په وړاندې ټوکې او مسخرې ګڼل کېږي، په هغو مجالسو کې به نه کیني چې په کې دالله تعالی دشان او دین سپکاوی کېږي.

۶- دالله تعالی نوم باید په احترام واخستل شي ،بیا بیا سوګند پرې یاد نه شي،په هر ځاي کې ونه لیکل شي ، دزینتي شیانو لپاره لکه ګلوبند ،کیلي بند ،وغېره لپاره استعمال نه شي.

۷- دالله تعالی په دین باندې له ټوکو او مسخرو څخه باید مسلمان ځان وساتي ځکه دالله تعالی په نوم ، دین اوعباداتو باندې ټوکې او مسخرې کول ډېر ځل دانسان دکافر کېدو باعث کېږي.

۲- د قرآنکریم په وړاندې آداب او اخلاق:

د قرآنکریم سره ځېنې آداب او اخلاق په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- پر قرانکریم ایمان او پر لارښوونو یې عمل کول:

د قرآنکریم سره ستر ادب دادی چې هر مسلمان په دی بشپړ باور ولري چې د هر انسان لپاره د دنیا او آخرت د ټولو بدمرغیو څخه د خلاصون او د دنیا او آخرت د ټولو نیکمرغیو د حاصلولو یوائنۍ لاره په قرآنکریم باندې عمل کول

دي په دی اړه الله تعالی داسې فرمايي: کړې:(🗎⮩✌♦🕓🖬⬉
⬑🖮⬂⓿⬩♑🕹🕲🕑 ⮐❍🕓☐✡⬂♑🕹⧫❽☼❒🕮
⌘♊🙰🖎 "☐🙵☐☪♑🕹🙵✃ ⮹●🙾❷⬃②⮐✌🙰♑🕹
...🙶❻❑♉✡♑🕹🙵✃ ❼■🖫🕲🕑 🙰💣🕓⮹☺➔🖬♒→♑🕹🙵✃

⬰⮫⬀) (۱:ابراهيم سورت، آيت۱).

ای رسوله ! ما تا باندې قرانکريم ددی په خاطر نازل کړی دی چې خلک د تيارو څخه رڼا ته و باسې.

۲-قرانکريم په اوداسه مسحه کول:

د قرآن لاس کې اخستلو په وخت مسلمان بايد اودس ولري ځکه چې الله تعالی فرمايي:(⧫⬩ 🖽🕛⮐❍❹❍⮹☺⧫③ ⬩⧫🕲🕑

✃🙵♑🕹⬂☺⮐➲⬩♑❍❷⬉☐♌⧫ ⬰🙷🙷⬀)(۱:د الواقعه سورت، آيت ۷۹).

قران دی لاس کې نه اخلي مګر اودس لرونکي خلک.

۳-د ثواب په نيت د قرانکريم تلاوت:

مسلمان بايد قرآن د ثواب په خاطر تلاوت کړي ځکه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللّٰه فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَامٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ))(**۵:۱۱۹**).

ژباړه: څوک چې د قرانکريم يو حرف تلاوت کړي هغه يوه نيکي وګټله او هره نيکي په اخرت کې لس چنده اجر لري زه دا نه وايم چې (الم) يو حرف دی بلکې الف يو حرف دی لام بل حرف دی او ميم بل حرف دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- قرآني تعليمات خپرول:

د قرآن سره دمهمو ادابو له جملی څخه يو ادب دادی چې هر مسلمان د قرآنی تعليماتو په نشرولو کې برخه ولري په دی هکله الله تعالی داسې مهربانی کړې ده (③◆🕔✵🕯❏⑨☙&❏✍ ✄✍✍♍❷▪♌←❏✌⇖
✍◆&♑⬈⇖ ✌◆✍✍✏ 📖↑✡❽✖✌◆ ☽♐♍●❶⇘①☙
✌♑♊ ❻○✍♓♐⌨⊠ ☎ ❏◆☽♐♌ ♍⅄⚐⇔
✍✍♍⇘➔⊠✍⬀ ▫◆☺⊠✍ ✍◆🖬✵⇔⇘✱💣✿
❻✍♑♏⊠✍✍♍◆✌◆○) (۱: المائده سورت، آيت ۶۷).

ای رسوله ! کوم احکام چې تاته ستا د رب لخوا نازل شوي دي نورو خلکو ته يې ورسوه که چېری تا دا کار و نکړ نو د الله تعالی لخوا درسپارل شوې دنده د نه ده تر سره کړې.

۵- د قرانکريم په ايتونو کې سوچ او فکر کول

د قرآن سره د ادابو له جملی څخه يو ادب دادی چې هر مسلمان په قرآنکريم کې فکر او تدبر وکړي او عبرت ورڅخه واخلي په دی هکله الله تعالی مهرباني کړې (✍♑✌◆🕔🖬⇖ 📖❏✡❽◆♍♌⇘✡❏🕔○←
☽♐♍●❶⇘⌨⊠ ✌⇖⌛◆🕔❷◆✌♐
♍♐♑❶◆⑨❶✍✵❷⇖❏▦✄☎ ➚◆✄③◆🕔✌♑○♑🕔
❏◆♍♌♑⑩◆☞◆❶⊠✍⅄❷◆ 📖↑❏🕯♍♌➚❏✄☎
✄✍✍✿☞♍♌⇘⌛◆🕔🖬✍) (۱: د ص سورت ۲۹ ايت).

دغه قران می نازل کړی تاته برکتناک دی د پاره ددی چې خلک فکر وکړي په ايتونو دده کښې او پند واخلی پری خاوندان د عقلونو.

د الله تعالی د پورتني قول پر اساس نامتو صحابي ابن مسعود رضی الله عنه قرانکريم په اړه د صحابو کرامو طريقه داسې بيان کړی: کله به چې مونږ لس آيتونه تلاوت کړل تر هغه پورې به مو نور تلاوت نه کولو تر څو چې د تلاوت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ایتونو په مفهوم او معنی به ښه پوه شوي نه ؤ، په دریم قدم کښی به مو پری عمل کاوه(۱۹۷:۸).

همدا وجه ده چې د دریو ورځو څخه په کمه موده کښی د قرآنکریم ختمول غوره کار نه دی.

پدی هکله رسول الله صلی الله علیه وسلم داسې مهرباني کړې:

((مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلّ مِنْ ثَلَاث لَمْ يَفْقَهْهُ))(۱۲۳:۵).

ځوک چې قرانکریم د درې ورځو څخه په کم وخت کښی ختم کړی د قرانکریم په مفهوم نه پوهیږي.

نبي صلی الله علیه و سلم عبد الله بن عمر رض ته امر کړی چې قرآنکریم باید اوو ورځو کښی ختم کړي،د عبدالله بن مسعود ،عثمان بن عفان او زید بن ثابت رضی الله عنه څخه روایت شوی چې هغوي قرآنکریم په اوو ورځو کښی ختموه.(متفق علیه)

۶- قرآن باید په ترتیل او تجوید سره قرائت شي او په لوستلو کښی یې بیړه و نه شي ځکه چې الله تعالی فرمايي:

(❑◆❻◆✍❑♑✍✎ ✁✍☛☜⓫➔❷⬀➚◆✁♌◆
✍⬥❷⬀✍♑⓿☒⏲✎⬰✍) (۱:د المزمل سورت ، آیت۴).

ژباړه: او واضح لوله قرآنکریم په واضح لوستلو سره.

۷- د قرآن تلاوت وخت کښی باید تلاوت کوونکی الله تعالی ته ډېره عاجزي وکړي او د الله تعالی څخه ډیر و ویریږي همدا لامل دی چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمايي: ((إِنّ هَذَا الْقُرْآنَ نَزَلَ بِحُزْنٍ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا وَتَغَنّوْا بِهِ فَمَنْ لَمْ يَتَغَنّ بِهِ فَلَيْسَ مِنّا)) (۴۳:۹).

(c) ketabton.com: The Digital Library

داقران په غمجن حالت کې رانازل شوی دی کله چې لولې نو ژاړئ که چېرې نه ژاړئ نو ځان ژړغوني کړئ،او دقران په تلاوت کې خوش اوازي کوئ،ځوک چې په ښکلي اواز قران نه لولي زموږ څخه نه دی.

۸- په ښکلي اواز دقرانکريم تلاوت:

رسول الله صلی الله عليه و سلم په دې اړه فرمايلي دي: ((زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ)(۹:۴۳).

قران په خپلو اوازونو سره ښايسته کړئ.

۹- دتلاوت پرمهال دنورو مزاحمت نه کول:

که چېرې دقرآن په لوړ اواز تلاوت سره ريا شهرت يا د بل چا مزاحمت کېده ښه داده چې تلاوت ټيټ آواز سره وشي ځکه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم مهرباني کړې:((الْجَاهِرُ بِالْقُرْآنِ كَالْجَاهِرِ بِالصَّدَقَةِ وَالْمُسِرُّ بِالْقُرْآنِ كَالْمُسِرِّ بِالصَّدَقَةِ) (۳:۷۸).

په لوړ اواز تلاوت کول داسې دی لکه چې څوک زکات ښکاره ورکوي، اوکه څوک يې پټ تلاوت کوي لکه پټه صدقه چې ورکوي ، (که چېرې په ښکاره زکات ورکولو کښې د ريا او تظاهر ويره نه وي د خلکو زکات ورکولو ته د هڅونې په خاطر ښکاره زکات ورکول جواز لري).

۱۰- تلاوت کوونکی بايد د تلاوت وخت کښې قبلې ته مخامخ په ډېر وقار او ادب کښېني) (۲:۱۰۹).

۱۱- قرانکريم بايد په پاک او محفوظ ځاي کې کېښودل شي.

۱۲- دقرانکريم له ادابو داهم ده چې په پاکه ټوټه کې وپوښل شي ،ترڅو له ګردونو او نورو ناوړه شيانو له لګېدو محفوظ پاتې شي ، نن سبا په مساجدو کې ګورو چې په هره المارئ کې قران ټوټه ټوټه پروت وي او کوچنيان يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره بې احترامئ په لاسونو کې اړوي رااړوي، دقرانکريم داستاذانو مسئوليت دی چې خپلو زده کوونکو ته دقرانکريم دحفاظت لارې چارې روښانه کړي.

۳- دمحمد (صلی الله عليه واله وسلم) په وړاندې اخلاق او اداب:

په ټولو پېغمبرانو ايمان درلودل اوهغوي ته احترام کول دايمان له غوښتنو څخه شمېرل کېږي

د انبياؤ په وسيله الله تعالی انسانانو ته هدايت کړې دی د هغوي په ذريعه يې د تيارو څخه رڼا ګانو ته ويستي دي او د هغوي پوسيله يې د دنيا او آخرت د نيکمرغيو دروازی انسانانو ته پرانستي دي ، دپېغمبرامو په لړۍ کې زموږ ستر لارښود محمد رسول الله صلی الله عليه و سلم ترټولو اخري پېغمبر دی چې دالله تعالی له لوري دانسانانو دلارښوونې لپاره رالېږل شوی دی،دهغه له دين او شريعت پرته انسانان هېڅ ارزښت او قيمت نلري همدا وجه ده چې الله تعالی په انسانانو ددی ستر احسان يادونه په قرآنکريم کې په دی الفاظو سره کړې (⇳⑨⬧⑪⬧♑⚈✍✂ ⚈♊⬧✌ ✦✏✍✂ ⬈⬧✍⓿ ⬉⬧⬈⬧☺⬅⬧✌⚈⬈✓✕⬧ ⚈⑩ℶ⬂ ⬇❶ℶ⑪ ⬙⬧➔⬙❁⬚ ⬀⬚⬗⬚⬟⬈☠⬁ ❻⬧♒⬅⬚⬧☪ ⬊⬧✌♓⬚⬚⇳ ⬔⬗☼⬚⬚⬧ℸ⬅♑⬚☼⬗⬧⇳ ③⬧☝⬀⬚⬚⬀☎ ⬌⬚⬔⬚⬜⬇☠⬈ ⬉⬧③⬧⬇⬧♏⬉⬚⬈☠⬈ ⬈⬧③⬉⬅♑⬅⬚⬅☠⬉ ✂✍♑⬆⬚⬔⬧☝⬚⬚⬧⬛⬧⬛ ⬚⬧✂⬧♑⬇⬚⬧⬚⬚⬘⬉⬧⬚ ⬚⬧⬘⬗⬚☉⬔⬚⬚⬧⬜⬇☠⬉ ⬜⬚✂⬧✓⬚⬅⬇☼⬔⬜☠⬧☎ ⬀⬚⬚⑩⬚⬧⬚⬚✓✕✌ ⬚⬚⬔⬅⬀⬚⬇⬚⓿ ⬉⬚⬔⬚⬉ ⬌⬚⬚⬛⬚⬚ ✌⬚ ⬀⬚⬗⬚⬀) (۱:د آل عمران سورت ، ۱۲۴ آيت).

بيشکه چې الله تعالی پر مؤمنانو احسان کړې دی چې د دوی له جنسه يې دوی لپاره پيغمبر راليږلې دی چې دوی ته د الله تعالی آيتونه لولي دوی له بديو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثخه پاک کوي او ورښې دوی ته قران او شرعي احکام بیشکه چې ؤ دوی له دی نه وړاندې په ګمراهۍ ښکاره کې.

په دې اساس د نبی صلی الله علیه و سلم سره باید د هغه امت ځانګړی آداب او اخلاق مراعات کړی چې ځینې یې په لاندې ډول ذکر کوو (۲:۱۰-۱۵).

۱- محمد صلی الله علیه و سلم د پیغمبر په توګه منل:

د محمد صلی الله علیه و سلم سره د مهمو آدابو او اخلاقو له جملې ثخه یو دا دی چې هر انسان د هغه په پیغمبری ایمان ولري، ثوک چې ټولو پیغمبرانو باندې ایمان لري خو محمد صلی الله علیه و سلم د پیغمبر په توګه نه مني دا سړی کافر دی دی موضوع ته په قرآنکریم کې داسې اشاره شوی:

(◑♑✡❋☺⌧ൿ ✂ൿൿ◉♑⬂☺←⬧⬃✌♍♏☐⬉✡♍♈
★✎ൿൿ♑✉ ☎✂☐⬉☪⧫✌✂⧫⬈ ⧫✖⇦♍🔔⤴✎ൿ✂
❒⧫❻⧫ღ←❑✎♑📖♍... ⬲⬳♑⬴)(۱:د الحجرات سورت،۱۵آیت).

بیشکه چې مؤمنان هغه کسان دي چې الله تعالی باندې ایمان لري او محمد صلی الله علیه و سلم باندې ایمان لري.

او په دې اړه رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) داسې فرمايي:((وَالّذي نَفْسُ مُحَمّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمّةِ يَهُودِيٌّ أَوْ نَصْرَانِيٌّ ثُمّ يَمُوتُ وَلَا يُؤْمِنُ بِالّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النّارِ)) (۱۱:۴۸).

قسم د زما په هغه الله تعالی وي چې زما ساه د هغه لاس کې ده چې د دی امت هر تن چې زما نوم اوریدلې وي یهودي وي او که نصراني ما باندې ایمان را نه وړي او مړ شي دا سړی دوزخي دی.

۲- په محمدي شریعت خپلې پرېکړې کول:

ګڼ شمېر شرعي نصوص د مسلمانانو څخه په ډېر ټېنګار غوښتنه کوي چې باید خپلې ټولې ستونزې په اسلامي شریعت حل او فصل کړي الله تعالی فرمايي : (☐♦☒♦ ☐◆❻◆☜■☟⌨☐ ♦♦ ③↖♦⬀✌♋✡↖☐♍♏
○☐☹✸✍▤ ③↖♦☐▤ℯ☝☺←☐🖰☒ ▫♋⑩☺☐✍
⅄☒➚☐❷♦ ✇♦❹⬃✡☐♑←⚐⇔ ⚐➔☠▪ ♦♦
⑥♦♑☝⑨←☐✃☎ ✖☜❼☑ 🕮☐✡⊞➔○☝♒☜☠⬀
○☐❷♦♊☯🔔 ✌♓♋☺● ✍ 🔔♦✍•⑩⬂☀●✿
☐◆④←○✿🖬✒♋☺←☐✃☎ ✍■○⇔🖬☜⑩☺✞✍
☜♋☜⬀) (١:د النساء سورت ،آیت ۶۵).

پس قسم دی په رب ستا چې خلک تر هغه پورې مؤمنان کیدای نشي تر څو د دوی ترمنځ پیښنو شوو شخړو کې تا فیصله کوونکې و نه ټاکي بیا د زړه له کومې ستا په پریکړو راضي نشي او ستا پریکړو ته په تمامه معنا غاړه کښېنږدي.

۳-د رسول الله (صلی الله علیه و سلم) سره مینه او محبت درلودل:

مسلمان باید نبی صلی الله علیه و سلم سره له هر چا زیاته مینه ولري په دی اړه محمد صلی الله علیه و سلم داسې فرمايي : ((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))(۱۸، ۲۴).

ستاسې یو تن تر هغه پورې پوره مؤمن کیدلای نشي تر څو زه ورته د خپل ځوی، پلار او د ټولو خلکو ډیر زیات ګران نه شم.

په دې اساس هر مسلمان ته باید له الله تعالی پرته محمد صلی الله علیه و سلم له هر چا ډیر محبوب وي آن تر دی چې باید هر مسلمان د خپل ځان څخه زیات د محمد صلی الله علیه و سلم سره مینه ولري لکه چې په حدیث شریف کې راغلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عَبْدَ اللهِ بْنَ هِشَامٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ فَإِنَّهُ الْآنَ وَاللهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْآنَ يَا عُمَرُ)(۴، ۳۱۴).

عبدالله بن هشام (رضي الله تعالى عنه) روایت کوي چې موږ رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) سره یو ځاي وو هغه دعمر (رضي الله تعالى عنه) لاس نیولی ؤ، عمر رضی الله عنه رسول الله صلی الله علیه و سلم ته عرض وکړ چې ای د الله تعالی رسوله ! له خپل ځان پرته له هر شي څخه ماته ډیر ګران یې نو رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته و فرمایل: نه داسې نه ده قسم په هغه الله تعالی چې زما ساه د هغه لاس کې ده تر هغه پورې ته مؤمن کیدای نشي ترڅو چې خپل ځان څخه هم درته ګران شم ، دغه وخت کې حضرت عمر رضی الله عنه بیا عرض وکړه چې ای د الله تعالی رسوله ! اوس ماته د خپل ځان څخه هم زیات ګران شوی نو رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل: (اوس ته مؤمن یې ای عمره !۴:۳۵).

د صفوان بن سلیم رحمة الله علیه مجلس کې به چې د رسول الله صلی الله علیه و سلم یادونه وشوه ، تر هغه به یې ژړل چې خلک به ورڅخه پاڅېدل او دا به له ژړا کولو ستړې شو(۱۰:۱۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- د رسول الله صلی الله علیه و سلم له شخصیت او شریعت څخه هراړخیزه معقوله دفاع کول:

د نبی کریم صلی الله علیه و سلم سره د مهمو آدابو او اخلاقو له جملې څخه د محمد صلی الله علیه و سلم د شخصیت او شریعت څخه دفاع کول دي چې البته د رسول الله صلی الله علیه و سلم په ژوند کې د هغه صحابو کرامو خپل ځانونه د رسول الله صلی الله علیه و سلم له شخصیت او شریعت څخه د دفاع لپاره په تمامه معنا نذرانه کړل چې د قربانیو له بیلګو څخه یې په زرګونو کتابونه لیکل کیږي ، په وروستیو وختونو کې د اسلام دښمنانو ډېرې زیاتې هلې ځلې په کار اچولي چې د محمد صلی الله علیه و سلم شخصیت په اړه ستری بدګمانۍ رامنځته کړي چې ښه بیلګه یې څه وخت وړاندې د غربي نړۍ اهمو مطبوعاتو کې د اسلام د ستر پیغمبر کاریکاتورونو خپریدل دي چې په دولسو بدو نومونو یې نومولې دی ، له دی برسیره د حدودو ، حجاب، د نارینوو او ښځو د حقوقو او نورو شرعی مسائلو په اړه چې کفري نړۍ کې په اسلامي شریعت کومې بی شرمانه ملنډې وهل کیږي ورسره هراړخیزه معقوله مقابله کول د هر مسلمان اهمه وجیبه ګڼل کیږي.

۵- د رسول الله صلی الله علیه و سلم دعوت خپرولو کې مهمه ونډه ولري:

د نبی صلی الله علیه و سلم سره بل مهم ادب دهغه د دعوت نشرولو کې برخه اخستل دي ځکه چې الله تعالی په قرآنکریم کې محمد صلی الله علیه و سلم ته داسې مهرباني کړي:- (🔔➔✍⬀ ♎⊠🕔⓿✆■✆🕓
❿❾✍✆❼☑ 🕮❐⓾⬃⇱⇱❐☑✂☎ ◗✆🖫■❼
✂✍✍★ 🗐 ⇱♦✍■❼🗐 🖅♦🕓⬁❷❸♦❐✇ 🕮❐☼♦✍⚐
❐♦✍♦♊⬁ ✂✍✍✍❐⌛♦➔⊠♉✆✆ ... ⬀✆✆✆⬁) (۱:د
یوسف سورت، ۱۰۸آیت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: ته ووایه چې دا زما لاره ده چې زه او زما لاروی د پوهې سره خلک د الله تعالی دین ته رابولو.

۶- د رسول الله صلی الله علیه و سلم دنوم په اورېدو پر هغه درود ویل:

الله تعالی مسلمانانو ته امر کړی دی چې کله د محمد صلی الله علیه و سلم یادښت کېږي تاسې وربانذی درود ووایې په دی اړه یې داسې فرمایلي دي:-

([illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
) (۱:د الاحزاب سورت، آیت۵۶).

بیشکه چې الله تعالی او ملائکې رسول الله صلی الله علیه و سلم باندې درود او سلام وایې نو ای مسلمانانو ! تاسې هم په نبی صلی الله علیه و سلم باندې درود او سلام ووایې.

۷- د رسول الله صلی الله علیه و سلم دوستانو سره دوستي او دښمنانو سره یې دښمني کول:

د نبی صلی الله علیه و سلم سره د مهمو آدابو او اخلاقوله جملې څخه یو دادی چې هر مسلمان باید د رسول الله صلی الله علیه و سلم د دوستانو سره دوستي وکړي او د هغه له دښمنانو سره دښمني وکړي ،پدی اړه کښ د لائل موجود دي چې د بېلګې په توګه راتلونکې قرآني آیت ذکر کوم ([illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

⬉♦⌖♋❷❸◆☜⬧ℬ&⬋☠⬀ 🗐.... ⬀⌘⌘⬇) (۱: د المجادله سورت، آيت۲۲).

او نه به مومې داسې قوم چې په الله تعالى او د اخرت په ورځ ايمان ولري بيا دوی دوستي وکړي د هغه چا سره چې د الله تعالى او د هغه د رسول سره دښمني کوي اګر که د الله تعالى او د هغه د رسول سره دښمني کوونکې د دوی پلرونه يا زامن وي يا ورونه يا نور خپلوان وي.

۸- د ژوند په ټولو برخو کې د رسول الله صلى الله عليه و سلم پيروي کول:

په رسول الله صلى الله عليه و سلم باندې واقعي ايمان لرل او د هغه سره حقيقي محبت لرل د ژوند په ټول برخو کې د رسول الله صلى الله عليه و سلم پيروی کې برسيره کيږي ځوک چې دا دعوی کوي چې محمد صلى الله عليه و سلم د الله تعالى استازې دی او د هغه سره مينه او محبت خپله ديني وجيبه ګڼي بيا د نبی صلى الله عليه و سلم اوامرو باندې عمل نه کوي او د نواهيو څخه يې ځان نه ساتي دا سړی په خپلې ذکر شوی دعوی کې رښتونې نه ښکاري ځکه چې په ګڼو قرآني آيتونو کې د رسول الله صلى الله عليه و سلم د پيروی له مخالفت څخه مسلمانان منع کړل شوی دي چې د هغوی له جملې څخه راتلونکې قرآني آيتونه د بيلګې په توګه ذکر کوو:

♦✗⇦♋♎⅄✐♐✂ ♋❻☒⓿⬄⬧◆⑩▫⌧⬧▫...)
⌧⌚♋■♋❺⬀☟❑🕮 ⇳♊♦⬉ ♦♌❑➔⌧♋♊♐⬧③➚⑥
⬃❑❑🕮 ➘❑◆☪⬃☞♋▫ ⬀☠⬋&⌘⌨⑩⬁⌚➔✍ ♌❑🕮
⬋⚐⑩♋♊❑🕮 ⬉✇✂☒⓿♦⬉ ⬀☠⬋&⌘⌨❹⬁⌚⬉③
⬀⌘♋⬇) (۱:دالنور سورت، آيت۲۳).

او و دې ويريږي هغه کسان چې د رسول الله د حکم مخالفت کوي چې دنيا کې به ورته افت ورسيږي يا اخرت کې په دردوونکې عذاب باندې اخته شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- هغو کړنو، وېناؤ، اعمالو اومجالسو څخه باید ځانونه وژغورو چې رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ته په کې ضرر رسیږي دهغه بې احترامي او سپکاوی پکې کېږي.

۴-صحابه کرامو په وړاندې اداب او اخلاق

د دین د خپرولو په لاره کې د رسول الله د صحابو کرامو د هلو ځلو او قربانیو په نتیجه کې الله تعالی دین په ټوله نړۍ کې خپور کړ، کچېرې صحابو کرامو د اسلامي شریعت په نشرولو کې غفلت او تنبلي کړې وای او په دی لاره کې یې تکلیفونه نه وه ګاللي نن به مسلمانان د اسلامي شریعت له لوی نعمت څخه بې برخې وو او د کفر او جهالت په تورو تیارو کې به شپه او ورځ سرګردانه او لا لهانده ګرځېدل نو دا چې صحابه کرام الله تعالی د نورو مسلمانانو لپاره د هدایت وسیله ګرځولي باید هر مسلمان صحابو کرامو سره لاندیني آداب او اخلاق مراعات کړي:

۱-هر مسلمان باید د ټولو صحابو کرامو سره مینه او محبت ولري او کوم اختلافات چې د صحابو کرامو تر مینځ پیښ شوي دي د هغو په هکله باید سکوت وکړي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي

((اللّهَ اللّهَ فِي أَصْحَابِي اللّهَ اللّهَ فِي أَصْحَابِي لَا تَتّخِذُوهُمْ غَرَضًا بَعْدِي فَمَنْ أَحَبّهُمْ فَبِحُبّي أَحَبّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللّهَ وَمَنْ آذَى اللّهَ يُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ)). (۵:۲۲۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د صحابو په هکله د الله تعالى څخه وويرېږئ د الله تعالى څخه وويرېږ، زما څخه وروسته دوې د خپلو بدو خبرو هدف مه ګرځوئ څوک چې زما صحابه کرامو سره محبت لري دا په حقيقت کې زما سره محبت لري ځکه زما صحابو سره محبت لري او څوک چې زما صحابه کرامو سره بغض لري دا په حقيقت کې زما سره بغض لري ځکه زما صحابو سره بغض لري څوک چې زما صحابو ته تکليف رسوي په حقيقت کښې هغه ما ته تکليف رسوي او څوک چې ما ته تکليف رسوي په حقيقت کې هغه الله تعالى ته تکليف رسوي او څوک چې الله تعالى ته تکليف رسوي دا يقيني ده چې الله تعالى به دا سې سړی نيسي.

۲- هر مسلمان بايد دا عقيده ولري چې صحابه کرام د نورو مسلمانانو نه غوره دي چې البته ګڼ شمير شرعي دلائل په دی باندي دلالت کوي چې د هغو له جملی څخه د نبی صلی الله عليه وسلم دا قول دی چې فرمايې:(لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ) (۲:۲۹۲).

تاسی زما صحابوو ته بد مه وايئ بيشکه که چېرې ستاسی څخه يو تن د أُحُد غره په اندازه مال د الله تعالى لاره کښی مصرف کړي د صحابو د يوي يا نيمی لپی مال د مصرفولو اجر او ثواب ته نه شي رسيدلای.

۳- هر مسلمان بايد په دی عقيده وي چې په ټولو صحابو کرامو کې تر ټولو غوره ابو بکر بيا عمر بيا عثمان او بيا علی رضي الله عنهم دي(۴:۵۱۸).

په دی هکله ګڼ شمير شرعي نصوص مو جود دی چې ځينی د بيلګی په تو ګه په لاندی ډول ذکر کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علی رضی الله عنه مهربانی کړې: ((خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ نَبِيِّهَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَخَيْرُهَا بَعْدَ أَبِي بَكْرٍ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَلَوْ شِئْتُ سَمَّيْتُ الثَّالِثَ))(۴:۵۱۸).

د دې امت له پیغمبر وروسته تر ټولو غوره ابوبکر بیا عمر دی که چېرې ته غواړې نو دریم تن به هم درو ښایم یعنی عثمان.

۴. هر مسلمان باید دا عقیده ولري چې صحابه کرام دفضیلت په اړه خپلو مینځونو کې یو له بله سره تو پیر لري چې په دی هکله ځینی شرعی دلایل په لاندی ډول ذکر کیږي.

یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه و سلم د ابوبکر عمر او عثمان رضی الله عنهم سره د احد د غره د پاسه تشریف درلوده پدي وخت کې د احد غر و خوځېده نبی علیه السلام د احد غره ته مهربانی وکړه : اثْبُتْ أُحُدُ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ وَصِدِّيقٌ وَشَهِيدَانِ) (۴:۵۱۹).

ژباړه: و دریږه د احد غره ! بیشکه چې ستا د پاسه د الله تعالی رسول، صدیق (ابوبکر) او دوه شهیدان (عمر او عثمان) و لاړ دي.

د فاطمی رضی الله عنها په هکله نبی صلی الله علیه و سلم مهربانی کوي (فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ) (۴:۵۱۹).

فاطمه رضی الله عنها د جنتیانو ښځو سرداره ده.

د زبیر بن عوام په اړه رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وَإِنَّ حَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ) (۴:۵۲۷).

هر نبی ځانته مرستندوی لري زما مرستندوی زبیر بن العوام دی.

د زید بن حارثه په هکله یې مهرباني کړې ((أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته زمونږ ورور او بادار يې.

دعلي (رضي الله تعالی عنه) په هكله فرمايي:((أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْکَ)) (۵۲۸:۴).

ته له ما او زه له تا څخه يم.

جعفر بن ابی طالب رضی الله عنه ته يې و فرمايل:(أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي)(۵۲۲:۴).

ته زما صورت او سيرت سره مشابهت لرې.

کله چې سعد بن معاذ رضی الله عنه وفات شو نبی صلی الله عليه و سلم وفرمايل: (اهْتَزّ عَرْشُ الرّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ) (۵۳۷:۴).

د سعد بن معاذ د مرګ په لامل عرش و خوځيده.

يو ځل رسول الله صلی الله عليه و سلم ابی بن کعب ته وفرمايل: إِنّ اللّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْکَ الْقُرْآنَ قَالَ أُبَيٌّ آللّهُ سَمّانِي لَکَ قَالَ اللّهُ سَمّاکَ لِي فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكِي قَالَ قَتَادَةُ فَأُنْبِئْتُ أَنّهُ قَرَأَ عَلَيْهِ

{ لَمْ يَكُنْ الّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ})(۵۳۷:۴).

الله تعالی ماته امر کړی چې تاته قران ولولم ابی بن کعب عرض وکړه چې ايا الله تعالی زما نوم تاته واخست ؟ نبی عليه السلام وفرمايل: هو ! نو ابی بن کعب په ژړا شو.قتاده (رضي الله تعالی عنه) فرمايي زه پوه شوم چې (لم يکن الذين کفروا) سورت يې ولوسته.

او د ابو عبيدة بن الجراح په هکله يې فرمايلي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ)(۴:۵۳۰).

د هر امت لپاره يو تن امين وی ای امته ! زمونږ امين ابو عبيده بن الجراح دی.

۵- دنورو صحابه كرامو ترڅنګ مسلمان بايد دامهات المؤمنين (درسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ميرمنی) په بشپړه توګه قدردانی اواحترام وکړي،الله تعالی په دې هکله مؤمنانو ته داسې حکم کوي: النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُوْلُو الأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلاَّ أَن تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا.الاحزاب۶ايت

پيغمبر خو دمومنانو لپاره دهغوله خپله ځانه ګران دی. او دپيغمبر بيبيانې د هغو ميندې دي ، خو دالله د كتاب له مخې دعامو مومنانو او مهاجرينو په پرتله خپلوان يوله بله زيات حقدار دي ، البته كه له خپلو ملګرو سره تاسې ښه رواښيګګګنګه (كول غواړئ نو) كولای شئ. دغه حكم په الهي كتاب كښې ليكل شوی دی.

۵- دعلماء كرامو په وړاندې آداب او اخلاق:

ګڼ شمېر شرعي دلائل هر مسلمان ته هڅوي چې د علماو سره غوره رويه نېک اداب او اخلاق مراعات کړي چې د هغوی څخه ځينې د بېلګې په توګه ذكر كوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- دمفسيرينو او محدثينو په اړه بايد هر مسلمان عقيده ولري چې د هغوی د خدمتونو په نتيجه کې الله تعالی قرانکريم او نبوي احاديث له تحريف او تغير څخه ساتلی او د هغوي د بېشمېره اهمو د تفسير کتابونو او د نبوي حديثونو د شرحو له کتابونو څخه د اوس لپاره مسلمانان ستره ګټه وچتوي او تاليفات يې د ټولې نړۍ د مسلمانانو لپاره له وياړه ډکه لويه سرمايه ده.

د څلورو فقهي امامانو هر يو امام ابو حنيفه امام مالک امام شافعي او امام احمدرحمهم الله په هکله بايد هر مسلمان په دې باور وي چې د دين اوفقهې مسائلو په اړه هغوی کومې خبرې کړي ذکر شوي خبرې هغوی د قرآنکريم او نبوي احاديثو څخه استخراج او استنباط کړي دي، د دين کوم مسائل چې ذکر شوو علماؤ تدوين کړی شرعاً جواز لري او دهغوی په فتواګانو عمل کول په اسلامي شريعت عمل کول دي مګر که چېرې دهغوی کومه فتوی د قرآنکريم او احاديثو سره ټکر درلوده نو فتوی ته ځکه اعتبار نه ورکول کېږي، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: (وَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) (۱۱:۳۳).

څوک چې داسې عمل وکړي چې زما د عمل مخالف وي ذکر شوی عمل مردود او نا منظور دې.

۲- هر مسلمان بايد دا باور ولري چې ذکر شوي فقهاء انسانان دي کله صحيح فتوی ورکوي او کله په فتوی کې خطاء کېږي خو که فتوی کې خطاء شوی وي قصداً هغوی غلطی فتواوې نه دي ورکړي بلکې د سهوې، هېرېدنې يا غفلت له امله ور څخه غلطي فتوی صادر شوی د دين په فرعي مسائلو کې چې د ذکر شوو فقهاؤ ترمنځ کوم اختلافات منځ ته راغلي بايد هر مسلمان هغوی معذور وګڼي او دا عقيده بايد ولري چې دهغوی ترمنځ اختلافات دهغوی د تعصب او ناپوهې له امله نه ؤ رامنځ ته شوی بلکه دا اختلافاتو اصلي سرچېنه دا وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو فقيه ته به په يوه مسئله کې يو حديث ورسېدلې او بل ته به نهٔ رسېدلی يا به ور رسېدلی ؤ خو د هغه په نظر منسوخ ؤ ياکوم حديث چې ور رسېدلی د بل حديث په نسبت ورته ضعيف ښکاره شوی دی، چې پدې اساس هر مسلمان بايد د تفسير، حديث او فقهې امامانو سره مينه ولري هغوی ته دعاګانې وکړي او د هغوی په فضيلت او غوره والي قانع اووسي داسې خبره ونه کړي او نه داسې نظر بايد څرګند کړي چې د هغوی په هکله د ګستاخۍ بوی ور څخه راځي.

۳- د اوسنيو علماؤ په اړه بايد هر مسلمان په دې پوه شي چې د هغه شرعي دنده ده چې د علماؤ سره دهغوی شرعي مسؤليت سرته رسولو په خاطر مناسبه مرسته وکړي دهغوی اکرام او احترام خپله وجيبه وبولي او په هغو ويناؤ ئې عمل وکړي چې دشريعت سره ټکر نه لري دعلماؤ لپاره دا دعاء کول پکار دي چې نيکان پاتې شي او دشر او خطاء څخه محفوظ وي ځکه چې که علماء اصلاح وي ور سره امت اصلاح کېږي او که علماء بې لارې شول نو ور سره امت بې لارې کيږي لکه څنګه چې نبي صلی الله عليه وسلم مهرباني کړې ده:(صنفان من امتي اذا صلحا صلحت الامة واذا فسدا فسدت الامة الفقهاء والامراء) (۱۴:۷).

زما د امت دوه ډلې دي که دوی نيکان وي ټول امت نيکان کېږي او که بدان وي ټول امت بدان کېږي يو علماء او بل اميران.

داستاذانو په وړاندې اداب او اخلاق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاذان دټولنې رهبران او لارښوونکي دي، دالله تعالی رسول (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) خپل ځان دمعلم په توګه معرفي کړی لکه چې فرمايي:((إِنّ اللّهَ بَعَثَنِي مُعَلّمًا مُيَسّرًا)) صحيح مسلم ۷ج، ۴۳۹ص.

الله تعالی زه اساني کوونکی معلم لیږلی یم.

نو ځکه خو اسلام په عامه توګه خپلو پیروانو ته امر کوي چې دخپلو استاذانو او معلمانو اداب وساتي او ورسره ښه سلوک او اخلاق څخه کار واخلي، ترڅو په دې عمل سره له يوې خوا دالله تعالی رضا لاس ته راوړي اوله بلې خوا دعلم ګټو او فايدو څخه مستفيد شي، ځکه هر هغه څوک چې داستاذ اداب نه ساتي دعلم له خير څخه ګټه نه شي حاصلولای.

په لاندې توګه داسلام دمقدس دين دلارښوونو په رڼا کې ځيني هغه اداب ذکر کیږي چې هر زده کوونکی پرې مکلف دی.

۱- زده کوونکی بايد دخپل استاذ بشپړادب اوکامل احترام وساتي،ځکه ښه ادب دپاخه عقل ترجماني کوي، الله تعالی په قران کې دهغو خلکو چې دخپل لارښود او استاد ادب او احترام کوي په داسې الفاظو ستاينه کړی:((إِنّ الّذِينَ يَغُضّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِندَ رَسُولِ اللّهِ أُولَئِكَ الّذِينَ امْتَحَنَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتّقْوَى لَهُم مّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ 3

کوم کسان چې دخدای درسول په وړاندیګ دغږيدلوپه وخت کشګيګ خپل غږونه تګيتګوي هغوی په حقيقت کشګيګ همغه کسان دي چيګ الله دهغوی زړونه دتقوی لپاره ازمویلي دي ، دهغو لپاره بشګنه ده او لوی اجر.

۲-زده کوونکی بايد دخپل استاذ د رايې احترام وکړي بايد په دې پوه شي چې دخپل استاد په وړاندې دذلت احساس دعزت سبب ګرځي، دهغه په وړاندې عاجزي دفخر سبب دی،دهغه په وړاندې تواضع دلوړوالی سبب ګرځي،موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو چې عبدالله بن عباس (رضي الله تعالی عنه) سره ددې چې دلوړې مرتبې ،دبشپړعلمیت خښتن دی ،او درسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) دتره ځوی دی ،دخپل استاذ زید بن ثابت انصاري(رضي الله تعالی عنه) ،داس قبضه نیسي، اومخکې ترې روان دی،خدمت یې کوي او وایي:(**هكذا امرنا ان نفعل بعلماءنا**). موږ ماموره شوي یو چې دخپلو استاذانو سره دغسې تعامل وکړو.

پدې هکله ابوهریرة (رضي الله تعالی عنه) درسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) دا وینا رانقلوي چې فرمایي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، وَتَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ، وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ)) صحیح مسلم ۷ج، ۴۳۹ص.

علم زده کړئ،خو دوقار او عزت لپاره،له چا نه چې علم زده کوئ دهغه په وړاندې تواضع کوئ.

با عمله علم الله تعالی هغه چا ته وربه برخه کوي چې تواضع پکې وي،دخپلواستاذانو په وړاندې احترام ولري،خبره یې مني او خپل استاد ته غوږ نیسي.

۳- زده کوونکی به خپل استاذ ته په نامه اواز نه کوي، اونه به دهغه په غیاب کې دهغه نوم اخلي بلکې کله چې دهغه نوم یادوي په تعظیم سره به یې یادوي داستاذ یا بل داحترام څخه ډکه کلمه به ورسره مل کوي او ووایې به چې فلاني استاد یا صاحب او.... داسې ویلي دي، داځکه چې استاذ ته په نامه اواز دهغه په وړاندې بې ادبي ده،الله تعالی درسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ملګري په دې خبره ورټل کله چې دهغه کور ته یې له شانه دمحمد په نامه اوازونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول((إِنّ الّذِینَ یُنَادُونَکَ مِن وَرَاء الْحُجُرَاتِ أَکْثَرُهُمْ لاَ یَعْقِلُونَ .۴ ،ایت ، الحجرات سورت.

ای پَیغمبراه ! کوم کسان چیگ تاته له حجرونه دباندیگ ناریگ وهي له هغونه زیاتره ناپوهان دي

۴- داستاذ په حق به اعتراف کوي او دهغه احسان به نه هېروي ،ځکه درسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) لارښوونه ده ((چا چې یوبنده ته دقران یو توری وښوده هغه یې بادار او مولا شو ،امامة باهلي دیو مرفوع حدیث په ترڅ کې درسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) حدیث رانقلوي چې فرمایي: "مَنْ عَلّمَ عَبْدًا آیَةً مِنْ کِتَابِ اللّهِ، فَهُوَ مَوْلاهُ لا یَنْبَغِي لَهُ أَنْ یَخْذُلَهُ، وَلا یَسْتَأْثِرَ عَلَیْهِ ".المعجم الکبیر للطبراني،۷ج، ۱۱۹ ص.

چاچې یو بنده ته دکتاب الله یو ایت وښوده هغه یې بادار شو، ورته مناسب نه ده چې خجل یې کړي،اویا بل څوک په ده باندې غوره وګڼي.

ددې تر څنګ به دهغه غیبت ردوي،ورڅخه به دفاع کوي،که دا کار یې په وس کې نه ؤ نو هغه مجلس به پرېږدي چې داستاذ غیبت یې پکې کیږي.

۴- دژوند په اوږدو کې به هغه ته دعاکانې کوي،له مرګ څخه وروسته به دهغه دخپلوانو پالنه او روزنه کوي، پوښتنه به یې کوي، دقبر زیارت ته به ورځي، دهغه لپاره به د الله تعالی په دربار کې بخښنه غواړي،صدقه به کوي،ځکه چې زده کوونکی داستاذ لپاره صدقه جاریه ده،هغه ته یې دخبر لار ښودلې دي.

۵- که استاد څخه کومه اشتباه وشي، یا ورڅخه کوم بد رویه صادر ه شي،دهغه صحبت به نه پرېږدي،خطاء او اشتباه به یې په ښه توګه تاویلوي،غصه به یې زغمي، پخوانیو نېکانو خلکو به ویل چې څوک دتعلیم ذلت پر ځان ونه مني تر عمره به له جاهلیت له لومو راونه وځي،او که څوک په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ذلت او خوارۍ او تکليف باندې صبر وکړي ، ددنيا او اخرت عزت به يې په برخه شي.

۲- که استاذ په يو مجلس کې ناست وي له اجازې پرته به نه ورځي، که اجازه يې ور نه کړه بيا بيا به داجازه غوښتنه نه کوي ، که کور ته ورځي نو دروازه به دنوکانو په سر په ورو ورو ټکوي، که په دې سره خبر نه شي نو په ګوتو سره به يې وټکوي، او که ځاي يې لرې ؤ نو په داسې طر يقې سره به يې ټکوي چې اواز واوري خو دهغه دمزاحمت باعث نه شي ، په همدې توګه که زده کوونکی نا وخته صنف ته راشي په کار داده چې داستاذ مزاحمت ونه کړي

که استاذ تدريس ته ذهنا تيار نه وي بايد دزده کوونکی له خوا په تدريس مجبوره نه شي،ځکه ډېر ځله دغه عمل داستاذ دخجالت کېدو سبب ګرځي،داستاذ خجالتول په حقيقت کې دهغه په وړاندې بې ادبي ده. زده کوونکی بايد داستاذ په وړاندې چپ او په ادب سره کېني،خبرې به يې په غور سره اوري،ترڅو دخبرو بيا تکرار ته اړتيا پېدا نه شي،د درس پر مهال به اخوا دېخوا نه ګوري که مبايل ورسره وي بايد بند يې کړي،تر څو ددرس مزاحمت ونه شي،ددرس پر مهال به استاذ ته ګوري په نورو کارونو به خپل ځان نه مصروفوي.

داستاذ په مخکې به زياتې خبرې نه کوي،او نه به داسې خبره له خولې را اوباسي چې استاذ پرې خفه کيږي،يا دهغه په وړاندې بې ادبي ګڼل کېږي،زده کوونکی به داستاذ دوخت خيال ساتي،بې ضرورته به دهغه سره مجلس نه اوږدوي،وخت به يې نه ضايع کوي ، دا او دې ته ورته ناوړه چارې داستاذ په وړاندې بې ادبي ګڼل کېږي دتکليف باعث يې ګرځي ، داستاذ بې ادبي کول او هغه ته تکليف رسول شرعا جايز نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- زده کوونکی به دادب په خاطر استاذ ته داسې نه وایی چې دا نه منم دا چا ویلي دي؟که دیوې موضوع په اړه وضاحت غواړي،نو بیا دې په بل مجلس کې دهغې په اړه معلومات تر لاسه کړي.

۸- که زده کوونکی له استاذ څخه یوه داسې موضوع اوري چې مخکې یې اورېدلې وي او یا له پخوا یې زده وي، نو بې اعتنایي به نه کوي،اوداسې متوجه به کیني لکه دغه موضوع یې چې بېخي اورېدلې نه وي،عطاء(رح)فرمايي:زه چې له هرچانه یوه تکراري خبره اورم ،په داسې توجه سره یې اورم لکه چې بېخي مې اورېدلې نه وي.

۹- زده کوونکی به هغه پوښتنه چې له استاذ څخه شوې وي، پخپله نه ځوابوي او نه به دهغې په اړه تشریح ورکوي مګر داچې استاذ یې ورڅخه وغواړي، کېدې شي چې غلطه یې ځواب کړي،اوبله داچې داستاذ زړه ته په دې عمل سره خفګان رسېږي.

۱۰- زده کوونکی به داستاد خبره نه قطع کوي،او نه به پرې مخکې کېږي،صبر به کوي تر څو استاذ له خبرو فارغ شي ،هنده بنت ابي هاله لومړی درسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) اخلاق بیانوي او بیا وریسې ،دزده کوونکو په توګه دصحابه کرامو حالت درسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) سره ذکر کوي:

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَائِمَ الْبِشْرِ سَهْلَ الْخَلْقِ لَيِّنَ الْجَانِبِ لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا صَخَّابٍ وَلَا فَحَّاشٍ وَلَا عَيَّابٍ وَلَا مَدَّاحٍ يَتَغَافَلُ عَمَّا لا يَشْتَهِي وَلَا يُؤَيِّسُ مِنْهُ وَلَا يَخِيبُ فِيهِ قَدْ تَرَكَ نَفْسَهُ مِنْ ثَلاثٍ الْمِرَاءِ وَالإِكْثَارِ وَمِمَّا لا يَعْنِيهِ وَتَرَكَ نَفْسَهُ مِنْ ثَلاثٍ كَانَ لا يَذُمُّ أَحَدًا وَلَا يُعَيِّرُهُ وَلَا يَطْلُبُ عَوْرَتَهُ وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلا فِيمَا رَجَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثَوَابَهُ إِذَا تَكَلَّمَ أَطْرَقَ جُلَسَاؤُهُ كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ، وَإِذَا سَكَتَ تَكَلَّمُوا وَلَا يَتَنَازَعُونَ عِنْدَهُ مَنْ تَكَلَّمَ أَنْصَتُوا لَهُ حَتَّى يَفْرُغَ حَدِيثُهُمْ عِنْدَهُ حَدِيثُ أَوَّلِيَّتِهِمْ)).(۱۸، ۱۵۴).

رسول الله (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) تل خوشحال طبعه،اساني کوونکی،نرمي کوونکی ؤ،بدخویه،سختي کوونکی نه ؤ،چغې به يې نه وهلې،بې حیاء نه غږېده،دچا غیبت يې نه کاوه،بې ځایه يې دچا صفت نه کاوه،له نامطلوبو چاروبه يې ځان ناګاره کاوه، نه به ترې څوک مایوسه کېده او نه به ترې څوک نامراده تلې شو،له درې کارونو څخه يې ځان ساته،۱- له دعوواودنګلو(بې ځایه بحثونو)۲- زیاتو خبرو،۳- او بې فایدې کارونو څخه،دچا بدي يې نه بیانوله،چاته يې پېغور نه ورکاوه،او نه يې دچاپټ رازونه راسپړل،هغه کار يې کاوه چې ثواب يې پکې لیده،کله به يې چې خبرې کولې نوملګري (صحابه کرام) به يې دغسې غلي ناست ؤ لکه په سرونو چې يې مرغۍ ناستې وي،ترهغې به نه غږېدل تر څو به چې دالله تعالی رسول خبرې کولې کله به چې هغه چپ شو نو دوي به خبرې پېل کړی، دهغه (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) په مخکې يې جګړې نه کولی هریو به چې خبرې کولی نور به ورته چپ ناست ؤ،(یو دبل خبرې به يې په غور سره اورېدې).

۱۱- زده کوونکی چې په لاره داستاد سره ځي نو دشپې به ور څخه مخکې او دورځې به ورڅخه وروسته ځي،ځکه چې داستاذ داحترام په خاطر که دشپې کوم خطر پېښېږي نو زده کوونکی به ورڅخه دفاع کوي ، داچې دورځې خطر کم وي نو احتراما به له استاد څخه وروسته ځي.

۱۲- خپله رایه او نظر به پر استاذ غوره نه ګڼي،او نه به خپله رایه پرهغه په زوره مني،ځکه که استاذ هر څومره ناپوه او زده کوونکی پوه وي خو دالله تعالی درضا دحاصلولو اوداستاذ داحترام په خاطر به له خپلې رایې څخه تېرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- که کوم شی ورکوي یا یې ورڅخه اخلي نو ښي لاس به استعمالوي.
۱۴- زده کوونکی به هېڅ وخت داستاذ له شرعي خدمت څخه انکار نه کوي، ځکه شریف خلک له څلور کارونو څخه مخ نه ګرځوي که څه هم په خپله مشر او امیر وي:
الف- د پلار د ادب په خاطر له خپل ځایه پورته کېدل.
ب- د عالم او استاذ خدمت چې زده کړه ورڅخه کوي.
ج- د هغه څه په اړه پوښتنه کول چې پرې نه پوهېږي.
د- د مېلمه عزت او قدرداني کول.
۱۵- که زده کوونکی استاذ سره مخ کېږي نو اول به پر هغه سلام کوی.
۱۲- که زده کوونکی داستاذ رایه او نظر خطاء ګڼي، نو داسې به نه ورته وایی چې ته نه پوهېږي ،بلکې هڅه به کوي چې خطاء یې ښه تعبیر او په ښو الفاظو اصلاح کړي ، مثلاً که داسې الفظ استعمال کړي چې((ماته مصلحت په دې کې ښکاري))داسې به نه وایی چې زما رایه درسته ده او استاذ اشتباه کړې ده.
۱۷-که یو استاذ څخه دیوې موضوع په اړه یوه رایه واوري او بل استاذ څخه بل نظر ددواړو ترمنځ دې دتوافق هڅه وکړی او ددواړو ترمنځ دې داختلاف سبب نه ګرځي.(۱۹:۲۲-۲۸)

ددوهم فصل د مراجعو فهرست:

۱-قرآنکریم
۲-ابو داود: سلیمان بن اشعث، کال: ۱۳۱۲هـ ق، سنن ابی داود ،دویم ټوک طبعه: خیبر ګروپ آف کمپنیز- پېښور-پاکستان.
۳-الباني: محمد ناصرالدین بن نوح، صحیح ابی داود ،پنځم ټوک، طبعه: دارالفکر-بیروت- لبنان.
۴-البخاري: محمد بن اسمعیل، صحیح البخاري،دویم ټوک،طبعه: نعماني کتب خانه.پېښور- پاکستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵-الترمذي : محمد بن عيسى، جامع الترمذي،دويم ټوک طبعه: مکتبة حقانية پېښور- پاکستان.
۶-الجزائري: ابو بكر جابر، کال: ۱۴۱۰هـ ق- ۱۹۹۰م، منهاج المسلم،طبعه: دارالشروق للنشر و التوزيع والطباعة- جده- السعوديه.
۷-الطبراني: ابو القاسم سليمان بن احمد ، کال ۱۴۱۵ق،المعجم الاوسط، دریم ټوک طبعه: دارالحرمين – قاهره.
۸-العبيد: عبدالرحمن بن عبدالكريم ، کال : ۱۴۰۵ هـ- ۱۹۸۴م، اصول المنهج الاسلامي، طبعه: مطابع الفرزدق التجاريه–الرياض–السعوديه.
۹-القزويني: ابن ماجه محمد بن يزيد ،سنن ابن ماجه،دويم ټوک، مطبعه: مکتبة العلميه-بيروت-لبنان.
۱۰-المزيد احمد.من حقوق المصطفى على امته،طبعه: مدارالوطن للنشر – السعوديه.
۱۱-النيساپوري : مسلم بن حجاج ابوالحسين، کال: ۱۳۴۹هـ ش، الجامع الصحيح،دويم ټوک طبعه:خيبر ګروپ اف کمپنيز پېښور پاکستان.

۱۲- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۲۰ټوک ،طبعه بيروت دار بن کثير اليمامة.
۱۳- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره، ۲۳ټوک ،طبعه بيروت دار بن کثير اليمامة.
۱۴- النيسابوري ،مسلم بن حجاج ابو الحسين القشيري ، صحيح مسلم ،۱ټوک،
۱۵- النيسابوري ،مسلم بن حجاج ابو الحسين القشيري ، صحيح مسلم ،۷ټوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶- النيسابوري ،مسلم بن حجاج ابو الحسين القشيري ، صحيح مسلم ،۱۲ټوک،
۱۷- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۷ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۱۸- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱۵ټوک طبعه ،القاهرة دارالحرمين.
۱۹- اليمني ،الحسين ابن المنصور ، آداب العلماء والمتعلمين:

دريم فصل

داسلام د سپېڅلي دين په رڼا کې

دغوره اخلاقو ځينې بېلګې:

۱- فردي اخلاق

۱- اخلاص

۲- صدق

۳- امانتداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- پر وعدو وفا کول
۵- تقوا
۶- حیاء
۷- د ژبې ساتنه
۸- تواضع
۹- صبر
۱۰- عفوه او بخښنه
۱۱- سخاوت
۱۲- شجاعت

۲- ټولنیز اخلاق:

۱- خپل منځي مرسته او همکاري.- دمور او پلار حقوق پرځای کول
۳- خپلولي پالل- شفقت او ترحم.- د ګاونډیو سره ښه سلوک کول- دمسلمان دعزت او ابرو ساتنه.- مېلمه پالنه

۱- اخلاص ((د هر کار لپاره ښه نیت))

د نیت تعریف:

نیت په لغت کې قصد او ارادې ته وايي.(۳۸۲:۳۲).

په اصطلاح کې (ښه نیت دی ته وايې چې يو څوک يوازې او يوازې د الله تعالی د رضا په خاطر يو کار ترسره کړی او د هیڅ مخلوق رضا په کې هدف ونه ګرځوي په دې ترتیب چې د ښه کار په سرته رسولو او د بد کار په پرېښودلو کې تنها د الله تعالی رضا خپل هدف وګرځوی د الله تعالی له رضا سره د بل چا رضا شریکه نه کړی. ۱۸۴:۲۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو څوک یو کار دالله تعالی درضا لپاره نه ترسره کوي او یا دالله تعالی درضا سره دبل چا رضا هم شامله کړي نو الله تعالی له دغسې عمل څخه بېزاره دی، نه یې قبلوي او نه پرې اجر او ثواب ورکوي که څه همیو دیني کار وي.

په یو اوږد حدیث کې رسول الله (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ددرې تنو حالت دقیامت په ورځ دداډول بیانوي:

دقیامت په ورځ به ترټولو لومړی دشهید سره حساب اوکتاب پېل شي،هغه به راوستل شي،دنعمتونوپه اړه به ورته یادونه وشي،هغه به پرې اعتراف وکړي،بیابه ورڅخه وپوښتل شي،چې تاددغو نعمتونوپه مقابل کې څه کړي دي؟هغه به په ځواب کې ووایي:چې ای الله تعالی ستاپه لاره کې ترهغې جنګېدم،ترڅوچې شهیدشوم،الله تعالی به ورته ووایي:درواغ دې وویل:ته ددې لپاره جنګېدې چې خلک درته زړه وراوشجاع ووایي،اوهغه درته ویل شو ي دي،بیابه امروشي چې پرمخې یې دوزخ ته ورواچوئ،بیابه دوزخ ته وروغورځول شي.

په دوېم قدم کې به عالم دحساب لپاره راوغوښتل شي، هغه عالم چې دعلم دترلاسه کولووروسته یې ،نوروته هم ښودلې وي،په قران به هم پوهېږي ،لومړی به دهغونعمتونو په اړه چې په دنیاکې پرې شوي پوښتنه وشي،په هغې به اعتراف وکړي،بیابه ترې وپوښتل شي چې ددغونعمتونوپه مقابل کې یې څه کړي دي ؟ هغه به په ځواب کې ووایي چې ستادرضالپاره مې علم ترلاسه کړ،اونوروته مې و ښوده،قران مې ستالپاره و لوسته،اونورته مې هم وښود ،ورته به وویل شي: درواغ دې وویل:داټول دې ددې لپاره ترسره کړي وو ،چې خلک ستا صفت وکړي قاري اوعالم درته ووایي ،نوپه دنیاکې درته ویل شوي دي ،امربه وشي چې پرمخې یې دوزخ ته وغورځوئ،بیابه دوزخ کې واچول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دريېيم قدم کې به هغه شتمن شخص دحساب لپاره راوغوښتل شي چې په دنیاکې به يې په هرنېک کارکې لګښت کاوه، لومړی به له هغه څخه د هغو نعمتونو په اړه پوښتنه وشي چې په دنياکې ورکړل شوي وو ،هغه به يې ومني اواقراربه پرې وکړي،بيابه ترې وپوښتل شي چې ددغو نعمتونوپه مقابل کې يې څه کړي دي؟هغه به ووايي چې هيڅ دخيرداسې کارنه وو چې په هغې کې لګښت کول ستادرضالامل ګرځېده،مګرماپه هغې کې لګښت کړی دی،ورته به وویل شي درواغ دې وویل ،دغه ټول کارونه تاددې لپاره ترسره کول چې خلک درته سخي ووايي،ا وپه دنياکې درته ويل شوي دي او د لګښت بدله درته رسېدلې ده امربه وشي چې پرمخې يې دوزخ ته واچوئ،بيابه دوزخ ته واچول شي.

يعنې الله تعالی ديوبنده عمل په دې شرط قبلوي ،چې اخلاص پکې وي(له ريا اوځان ښودنې څخه پاک وي) ،يوائې دالله تعالی درضا لپاره ترسره شي،(داعمالوزياتوالی اوډېروالی دالله تعالی په نزد چې اخلاص پکې نه وي هيڅ اعتبارنه لري). –(۱۵۱۳:۴۲).

په يو بل حديث کې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:
دشرک اصغر په اړه زه پرتاسې زيات ويرېږم ،صحابه کرامورضي الله عنهم پوښتنه وکړه،چې شرک اصغر څه شي دی يارسول الله صلی الله عليه وسلم؟هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل:رياکاري اوځان ښودنه،دقيامت په ورځ چې کله الله تعالی بنده ګانوته دخپل عملونوبدله ورکوي نورياکارانوته به وويل شي لاړشئ له هغوخلکوڅخه خپل اجرونه وغواړئ چې تاسې دهغولپاره چارې ترسره کولې اوځانونه مووورته ښودل،ايااوس دهغوی سره څه شته؟ (۱۲۳:۵۲).

په اسلامي شريعت کې د نيت ارزښت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي شريعت د انسانانو د اعمالو ترمينځ د توپير تله نيت ګرځولی هغه داسې چې د نيت پوسيله عبادات د عاداتو څخه بېلوي ځينې عبادات د ځينو نورو سره توپير مومي د بېلګې په توګه د لمانځه لپاره نيت ځکه ضرور دی چې د نفلي او فرضي لمونځ توپير وشي، د خيرات لپاره نيت ځکه حتمي دی چې د زکات، نذر، کفاری او نورو ترمنځ فرق رامينځته شي، مسجد کې ناسته که د اعتکاف، ذکر او فکر په خاطر وي عبادت ګڼل کېږي او که د دمې او استراحت په نيت وي عادت بلل کېږي. ځان مينځل که د ثواب او اجر په نيت وي عبادت دی خو که د نظافت په منظور وي عادت ګڼل کېږي همدا لامل دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د نيت په اړه خپل امت ته داسې اصل او قاعده ايښې ده: (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى) (۱:۱۱).

بېشکه چې د عملونو اجر او ثواب نيت پورې تړلې دی او هر سړي ته به د نيت مطابق اجر ورکول کېږي.

په اسلام کې د نيت د ارزښت له امله سلفوصالحينو د هر کار د پيل څخه وړاندی خپلو نيتونو ته ځانګړی توجو کوله او خپل نيتونه به يې سمول، کله به چې د دوی يو تن ته د يو کار د سرته رسولو خبره وشوه نو هغه به ويل: (اصبر حتی احدث له نية) (۱۲:۳۴).

صبر وکړه چې زه خپل نيت سم کړم.

د يو کار لپاره د ښه نيت وختونه:

اسلامي شريعت په مسلمانانو لازمي کړی چې د هر کار لپاره په لاندينيو حالاتو کې بايد ښه نيت ولري.

۱- د يو کار له پيله وړاندې نيت سمول:

مسلمان بايد د کار له اجراء کولو څخه مخکې خپل هدف يوازې او يوازې د الله تعالی رضا وګرځوي د نوموړي کار په ترسره کولو کې د الله د خوښۍ ترڅنګ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل چا خوښي خپل هدف ونه ګرځوي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي : (إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنْ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ) (۲۳:۳۰).

الله تعالی جل جلاله يوازې او يوازې په هغه عمل باندې اجر او ثواب ورکوي چې خالص او تنها د الله تعالی د رضا په خاطر ترسره شوی وي.

په بل حديث شريف کې رسول صلی الله علیه وسلم داسې فرمايي : چې الله تعالی فرمايلي دي: ((فَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا فَأَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي فَأَنَا بَرِيءٌ مِنْهُ وَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ)) (۲۷:۳۱).

چا چې د يوه عمل سرته رسولو پر مهال زما رضا او د بل شخص رضا هدف وګرځوه زه د نوموړي عمل څخه بيزاره يم دا عمل په حقيقت کې د هغه چا لپاره ترسره شوی چې زما رضا سره د هغه رضا شريکه کړای شوې ده.

۲- د کار په جريان کې ښه نيت درلودل:

رسول صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي : (مَنْ صَلَّى يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ صَامَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ تَصَدَّقَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ).(۱۲۵:۳)

څوک چې په لمانځه کې ريا کاري کوي دی تن په حقيقت کې شرک وکړ چا چې دروژې نيولو پرمهال ريا کاري وکړه ، دی تن په حقيقت کې شرک وکړ او چا چې صدقه د رياکارۍ په نيت ورکړه دی تن په حقيقت کې شرک وکړ.

۳- د کار په پای کې ښه نيت درلودل:

د کار په پای کې د ښه نيت درلودلو هدف دادی چې د نوموړي کار احسان په الله جل جلاله ونکړي د ليل يې دادی چې نبی صلی الله علیه وسلم ته د بني اسد د قبيلې مشران راغلل اوورباندې احسان باراوه چې مونږ په داسې حال کې

تاسې باندې ایمان راوړی ؤ چې نورو قومونو تا سره جنګ کولو.....، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوي په هکله وفرمایل: (فِقْهُهُمْ قَلِيْلٌ وَاِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْطِقُ عَلَى اَلْسِنَتِهِمْ) (۲:۲۸۰)

د دغو خلکو دیني پوهه لږه ده او شیطان د دوی په ژبو خبری کوي.

په دی وخت کې دا قرآني آیت را نازل شو: (③♦☺←✡⌦❑♌♦⌧ ⬉♦◙■⓿⬂⌨⌧ 🕮❐♌⬃ 🕮❐⌦⇔◙■☺←❑✄☎ ☎ ♫➔⌫ ⬥⬧ ✍⬧☺←✡⌦❑✄☎ ⬉♦✍■❼◎ ☽♐⌦⇔◙■🕔☺⌧▤➚✉ ③♦☺←♊❺ ⬂♦◙■⓿⬂▤➚✉⬀ ☎ ✉♦⌫⬀ ✄✍✎✦ ☽♐♌ 🕮❐♌⬃ ♎⌧⑨⌧🗁▤➚✉⬀ ♒♋”*❍③☺⌧🕔♊⬗ ⌫➚☪☞🡸⚐⇔ 🕒✿🕔⑨♋♫♋✓✖♦ ⬀♐⬀⬗) (۱: د الحجرات سورت، آیت۱۷).

دغه خلک تا باندې احسان کوي چې له نورو خلکو یې ړومبی اسلام راوړی دی ته دوی ته ووایه چې ما باندې د اسلام راوړلو احسان مه کوئ بلکې الله تعالی تاسې باندې احسان کوي چې د ایمان راوړلو توفیق یې تاسې ته درکړی دی.

نوموړی ایت کریمه او حدیث شریف موږ ته دا لارښوونه هم کوي چې دیو چا سره د احسان کولو او صدقې ورکولو وروسته مسلمان باید په چا احسان بار نه کړي ځکه چې الله تعالی فرمایلي دي:(③♦🕔✵🕯❑③⑩♍⌧✍ ✄✍⬈♫♋⬄✖♦ ➚◆✄☝♦☪⬉❑✄☎ ⬥⬥ ✍➔⌨⬀➲♋◙➔❑✄☎ 🕒✿⑨⌧♫⬧🕔✌♋▤➚☠ ✉♐✍✍♋⬂☺⌧♊♎⬗ ❐◆✄✍❀☞❶⬧❽▤ ⬀♏♋⌘⬗)(۱:د البقرې سورت، آیت ۲۶۴).

ای مؤمنانو ! تاسې خپل خیراتونه په احسان کولو او خلکو ته په ضرر رسولو سره مه باطلوئ.

۲-صدق (رښتیاویل):

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان باید صادقه (رښتیاویونکی) وي، تل باید دحق وېنا وکړي ولو که دهغه په تاوان هم وي، دالله ددین په حق کې د ملامت کوونکو له ملامتیا ونه وېرېږي، درواغ ویل تر ټولو بد خوي او خصلت دی ، دشېطان لپاره دانسان په نفس کې دداخلېدو چانس ورکوي ،مسلمان باید درښتیا ویلو سره خپل ځان عادت کړي ، تل رښتیا ووایي دحق ګواهي ورکړي که څه هم دده او یا دده دخپلوانو په زیان وي ، ځکه چې درواغ ویل دانسان لپاره ترټولو بد خوي اوخصلت دی، دزیات شمېر شیطاني چارو اوګناهونو دارتکاب سبب ګرځي ، درواغ ویل دانسان حېثیت ته سخته صدمه رسوي،ذلیلوي یې،شرموي یې، په ټولنه کې اعتبار له لاسه ورکوي ، نو ځکه خو اسلام درواغ ویل حرام ګرځولي دي.

لاندې احادیث دغه موضوع ښه روښانه کوي:

١- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَرْبَعٌ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَلَا يَضُرُّكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا: صِدْقُ حَدِيثٍ، وَحِفْظُ أَمَانَةٍ، وَحُسْنُ خَلِيقَةٍ، وَعِفَّةُ طُعْمَةٍ (٥١ ، ٤٠٣).

رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فرمایلي دي:که څلور صفات په تاکې وي نو دهیڅ دنیاوي شي دفوت کېدو ارمان مه کوه:رښتیا وېنا ،امانت ساتل،ښه اخلاق،اودخوراک پاکوالی.

٢- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا.صحيح مسلم، ۱۳ج، ۱۲ص.

رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فرمايلي دي:رښتيا ويل خپل عادت وګرځوئ،ځکه چې رښتياويل نېکيو لوري لارښوونه کوي،اونيکي جنت ته لارښوونه کوي،يوسړی چې تل رښتيا وايي،درښتياؤ فکر کوي،تر دې چې دالله تعالی په نزد رېښتونی وليکل شي، له درواغو ځانونه ساتئ،ځکه چې درواغ انسان ګناه لوري ته راکاږي،ګناه اور ته لوري ته لارښوونه کوي،يوسړی چې درواغ وايي ددرواغو فکر کوي تر دې چې دالله تعالی په نزد درواغجن وليکل شي.

۳- أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اضْمَنُوا لِي سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمْ الْجَنَّةَ اصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ وَأَدُّوا إِذَا اؤْتُمِنْتُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفُّوا أَيْدِيَكُمْ.(۵۲، ۲۴۱).

نبي کريم (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فرمايلي دي:ماته دخپل طرفه دشپږوکارونوضمانت وکړئ،زه درته دجنت ضمانت کوم،۱-کله چې خبرې کوئ رښتيا ووايا ست،۲-کله چې وعده کوئ وفا پرې کوئ،۳- امانت اداء کوئ،۴- دخپلو فرجونو حفاظت کوئ،۵- خپل نظرونه له حراموشيانو بندوئ۶- دضرر نه خپل لاسونه وساتئ

۳- امانت داري:

امانت داري يو لوړ او عزتمند صفت دی چې ديو انسان په ايماني پياوړتيا ديني قوت او بشپړ باور دلالت کوي، الله تعالی امانت ته لوړ مقام ورپه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او دایمان له نښو څخه يې ګرځولی دی، په قرانکريم کې الله تعالی دامر په صيغه خپل بنده ګان مخاطب کړي او فرمايي ::(إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا...) (النساء58)

الله تعالی تاسې ته امرکوي چې امانتونه خپل اهل ته وسپارئ.

الله تعالی دمؤمنانو په صفت کې فرمايي:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ (المؤمنون8)

مومنان هغه خلک دي چې دخپلو امانتونو او دخپلو ژمنو او تړونونو لحاظ ساتي.

رسول الله (صلی الله عليه واله وسلم) امانتداري دايمان له نښو څخه ښودلې ده،لکه چې فرمايي:«لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ» (۴۸۱:۵۴).

څوک چې دامانتدارۍ لحاظ نه ساتي ايمان يې نشته ، او څوک چې دوعدو پابند نه وي دين نه لري.

رسول الله په داسې حال کې چې په امين سره يې شهرت درلود او له کوچنيوالي څخه په امين پېژندل کېده،بيا هم له الله تعالی څخه دامانتدارۍ ساتلو دعا کوي:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصِّحَّةَ، وَالْعِفَّةَ، وَالْأَمَانَةَ، وَحُسْنَ الْخُلُقِ، وَالرِّضَا بِالْقَدَرِ»شعب الايمان للبيهقي،۱ج،۲۱۷ص.

ای ربه له تانه دصحت ،پاک لمنئ،امانت ساتنې،ښواخلاقو، او په قدر باندې دخوښۍ سوال کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په امانت کې خيانت نه يواځې داچې دانسان داخروي ناکامۍ باعث ګرځي بلکې دنياوي زيانونه هم ورسره ملګري وي لکه په لاندې حديث کې چې ورته اشاره شوې ده:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: «إِذَا كَانَتْ فِي الْبَيْتِ خِيَانَةٌ ذَهَبَتْ مِنْهُ الْبَرَكَةُ»

انس بن مالک (رضي الله تعالی عنه) فرمايي :کله چې په يو کور کې خيانت وي برکت ورڅخه پورته کېږي.

په اسلام کې دامانت دارۍ ارزښت:

اسلام دنورو اخلاقو ترڅنګ امانتدارۍ ته دزيات ارزښت قايل دی تر دې چې دايمان سره تړلی عمل يې بولي او هغه څوک چې امانت کې خيانت کوي داسلام له دايرې څخه يې خارجوي منافق يې بولي او اسلام ترې خپله بې زاري اعلانوي، په دې اړه درسول الله لاندې وينا موږ ته داسې لارښوونه کوي:

" ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهَا فَفِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ "

درې خويونه چې په چا کې وي هغه منافق دی، او که په چا کې له هغې څخه يو وي په هغه کې يو خوي دمنافق وي ،کله چې خبر کوي دروغ وايي ، اوکله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتدار وګڼل شي نو خيانت کوي،او کله چې وعده وکړي نو خلاف ورزي کوي.

دخيانت ناوړه پايلې:

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) موږ دخيانت له ناوړه پايلو خبروي او فرمايي:

" أَوَّلُ مَا تَفْقِدُونَ مِنْ دِينِكُمُ الْأَمَانَةُ، وَآخِرُهُ الصَّلَاةُ قَالَ ثَابِتٌ عِنْدَ ذَلِكَ: قَدْ يَكُونُ الرَّجُلُ يَصُومُ وَيُصَلِّي، وَإِنِ اؤْتُمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ لَمْ يُؤَدِّهَا (۴۶، ۳۳۷).

ترټولو لومړی چې تاسې يې په خپل دين کې له لاسه ورکوی امانتداري ده،او اخري شی لمونځ دی.ثابت (رضي الله تعالی عنه) په دغه وخت کې وويل: يو سړی به روژه نيسي،لمونځ به هم کوي خو که امانت ورته وسپارل شي هغه به نه اداء کوي.

په همدې توګه رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) موږ ته خبرداری راکوي چې دقيامت دراتلو يو سبب به داوي چې خاين به امين او امين به خاين وګڼل شي، په دې اړه رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايي:

« وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَظْهَرَ الْفُحْشُ وَالتَّفَاحُشُ وَقَطِيعَةُ الرَّحِمِ وَسُوءُ الْمُجَاوَرَةِ وَحَتَّى يُؤْتَمَنَ الْخَائِنُ وَيُخَوَّنَ الْأَمِينُ »(۵۱، ۲۶۴).

قيامت به ترهغې قايم نه شي ترڅو چې بې حيايي څرګنده شوي وي ، يو بل ته فحش ويل پېل شي، خپلولي غوڅه شي، بد همسايګي پېل شي،او ترڅو چې خاين امين او امين خاين وګڼل شي.

په اسلام کې امانتداري عامه ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د عامو مسلمانانو ترمنځ خو امانت داري يوائې د مادي امانتونو د ساتنې څخه عبارت ده، خو بايد هېر نه کړو چې دا مفهوم د امانت دارۍ په برخه تر ټولو اخرنی مفهوم دی د الله تعالی په دين کې امانت داري زيات پراخه مفهوم لري، له منصب او حکومتي چوکۍ څخه نيولی درازونو تر ساتنې رسېږي، مطلب دا چې اسلام موږ ته امر کوي حکومتي منصب يو ستر امانت دی بايږ داسې چا ته يې وسپارئ چې د اداء کولو توان يې ولري رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) موږ متوجه کړي يو چې امارت او مشري يو امانت او ستر مسئوليت دی، ګورئ که د دغه امانت په صحيح توګه د ترسره کولو توان نه لرئ نو د تر لاسه کولو حرص يې مه کوئ، رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په اړه فرمايي:

((إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمُرْضِعَةُ وَبِئْسَتْ الْفَاطِمَةُ))(۴۰ ، ۵۹).

تاسې خو د مشرۍ شوق لرۍ خو ياد ساتئ چې بيا به د قيامت په ورځ پښېمانه ياست ،نو شېدې رودونکې ډېره ښه ده له شېدو ورکووني نه.

البته که څوک د دغه امانت د اداء کولو توان او استعداد لري ورته روا دي چې غوښتنه يې وکړي او بيا يې حق اداء کړي، ابو ذر غفاري (رضي الله تعالی عنه) ته د الله تعالی رسول (صلی الله عليه واله وسلم) په دې اړه داسې فرمايي: عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي قَالَ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا))(۴۳ ، ۳۴۷).

ابوذر(رضي الله تعالی عنه) روايت کوي چې ما رسول الله(صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ته وويل: ايا ما په يو ځاي کې نه مقرروې ؟ لاس يې زما په اوږه کېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې فرمايل :((ابوذره ته کمزوری يې او دا يو امانت دی،دقيامت په ورځ شرمندګي او ندامت دی، مګر هغه چا ته نه دی چې په حقه واخلي او حق يې اداء کړي.

نو هغه څوک بايد يوې عهدې ته اوړې ورته کړي چې دغه امانت په سمه اداءکولای شي، له دې حديث څخه داهم معلومېږي چې مشر بايد يوه عهده هغه چاته وسپاري چې په هغه کې ددغې عهدې داداء کولو استعداد وګوري ديو سړي يوائې تقوا پرهېزګارئ اوښه سړي توب ته ونه ګوري ځکه رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ته خو دابو ذرتقوا او پرهېز ګاري معلومه وه، ولې يې هغه ته عهده ونه سپارله يو هېده چې ابوذر دغه عهده په سمه توګه نه شي تر سره کولی.

راز ساتل ستر امانت دی:

کله يو چاته دراز خبره وشي نو په کار داده چې هغه ځان سره وساتي دراز خبره داده کله چې تاته يو څوک له نورو خلکو جلا اوپټ ځاي کې يوه خبره وکړي په دې پوه شه چې دا د راز خبره ده، رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې اړه موږ ته داسې لارښوونه کوي:

((إِذَا حَدّثَ الرّجُلُ بِالْحَدِيثِ ثُمّ الْتَفَتَ فَهِيَ أَمَانَةٌ))(۴۲، ۹).

کله چې يو سړی بل سره خبرې کوي او بياهغه اخوا دېخوا وګوري نو دې دې په دې پوه شي چې دا دامانت خبره ده.

البته دهغو مجالسو راز ساتل په کار دي چې داسلامي احکامو سره په ټکر کې نه وي،رسول الله (صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې اړه موږ ته داسې لارښوونه کوي:

((الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ إِلَّا ثَلَاثَةَ مَجَالِسَ سَفْکُ دَمٍ حَرَامٍ أَوْ فَرْجٌ حَرَامٌ أَوْ اقْتِطَاعُ مَالٍ بِغَيْرِ حَقٍّ))(۴۲:۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دټولو مجالسو رازونه امانت دي،مګردریو مجالسو رازونه امانت نه دي،۱- هغه مجلس چې په کې دحراموونو تويلودسيسه جوړېږي،۲- يا پکې دزناپروګرام برابرېږي، ۳- او يا پکې پردي مال دلوټلوتوطيه مطرح کېږي.
دمېړه او ښځې ترمنځ خپل منځي روابط داسلام له نظره داحترام وړ دي،نو دمېړه او ښځې ترمنځ ازدواجي رازونه بايد له نورو خلکو پټ وساتل شي تر دې چې خپلو نږدې خپلوانو او دوستانو ته هم بيان نه شي، دغه عمل له يوي خوا بې حيايي ده او له بلې خوا ستر خيانت او جنايت دی،رسول الله (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې اړه داسې لارښوونه کوي:((إِنّ أَعْظَمَ الْأَمَانَةِ عِنْدَ اللّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرّجُلُ يُفْضِي إِلى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمّ يَنْشُرُ سِرّهَا))(۴۲، ۱۱).
دقيامت په ورځ به په امانت کې (ترټولو سترخيانت)دا وي چې يو سړی خپلې مېرمنې ته نږدې شي، او ښځه خپل خاوندته او بيا دهغې راز خلکوته ښکاره کوي.

ترټولو لوی خيانت:

ترټولو لوی او ستر خيانت خو دادی چې يو څوک په چا ښه باور لري او هغه امين ګڼي او هغه ورته درواغ وايي،په دې اړه رسول الله (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) داسې فرمايي: ((كَبُرَتْ خِيَانَةً أَنْ تُحَدّثَ أَخَاكَ حَدِيثًا هُوَ لَكَ بِهِ مُصَدّقٌ وَأَنْتَ لَهُ بِهِ كَاذِبٌ))(۴۲، ۱۴۶)
لوی خيانت دادی چې ته خپل مسلمان ورور ته داسې خبره کوې چې هغه تا پکې رېښتونی ګڼي او ته ورته درواغ وايي

۴- پر وعدو وفا کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر وعده وفا کول د ایمانو داروصفت دی،الله تعالی له مؤمنانو څخه غواړي چې په خپلو وعدو باندې وفا وکړي او فرمايلي دي : وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا (الإسراء۳۴)

د ژمنیگ پابنداوسئ ، دا یقیني ده چیگ د ژمنیگ په باب به تاسیگ پوشگتیگدوني یاست.

یعنې لکه چې مسلمان پرسوګند باندې پر وفا کولو مکلف دی دغسې په وعده باندې وفاکول هم له مسلمان مطلوب عمل دی

البته باید په یاد ولروچې پر هغه وعده او قسم باندې وفا کول په کار دي چې دخېر کاروي او داسلامي احکامو سره په ټکر کې نه وي رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې اړه مورږ ته داسې لارښوونه کوي:

((مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ)).(۵۰، ۴۰۵).

چاچې پر یو شي سوګند یاد کړ وې لیدل چې یو بل کار له دې غوره دی نو د قسم کفاره دې ورکړي او هماغه کار دې وکړي چې غوره وي.

په بل مورد کې په دې اړه داسې فرمايي: وَاللَّهِ لَأَنْ يَلِجَّ أَحَدُكُمْ بِيَمِينِهِ فِي أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ)).صحيح البخاري،۲۰ج،۳۰۵ص.

دالله تعالی په ذات مې دې سوګند وي،که ستاسې یو تن دخپل ټبر په اړه پر یو قسم وفا وکړي (چې نه به ورځي)او بیا ورنشي ، ډېر ګنهګار دی نسبت هغه چا ته چې (دقسم دماتولو په وجه) (ښځې ته ورشي)فرض شوی کفاره اداء کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ذکر شوو احاديثو څخه په ډاګه څرګند يږي چې له نېکو او غوره مواردو پرته هيڅ عهداو پيمان ملزم نه دی، البته که يو شخص په نېکو مواردو کې چا سره وعده وکړي بايد چې وفا پرې وکړی،اوکه يې ونه کړي دالله تعالی په نزد ګنهګار ګڼل کېږي،دغسې شخص څخه اسلام خپله بېزاري اعلانوي او دمنافقانو په زمره کې حسابوي، رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې هکله داسې فرمايي : " آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ "صحيح البخاري،۱ج،۵۸ص.

دمنافق درې نښې دي،۱- کله چې خبرې کوي نو دروا‌غ وايي ،۲- کله چې وعده وکړي نوخلاف ورزي کوي ۳- اوکله چې امين وګڼل شي نو خيانت کوي

په لږ څه زيادت سره بل حديث کې داسې راغلي دي:

" ثَلَاثٌ مَنْ كُنّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ، وَإِنْ صَامَ وَصَلّى، وَقَالَ إِنِّي مُسْلِمٌ: الّذِي إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ)) (۴۲،۱۹۲).

درې کارونه چې په چا کې وي هغه منافق دی،که څه هم روژه نيسي، لمونځ کوي اوځان مسلمان ګڼي ، هغه څوک کله چې امين وګڼل شي نو خيانت کوي ، کله چې خبرې کوي نو دروا‌غ وايي،چې کله چې وعده وکړي نوخلاف ورزي کوي.

رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْه وَسَلّم) دامر په صيغه موږ ته لارښوونه کوي:

((اضْمَنُوا لِي سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمْ الْجَنّةَ اصْدُقُوا إِذَا حَدّثْتُمْ وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ وَأَدّوا إِذَا اؤْتُمِنْتُمْ وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَغُضّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفّوا أَيْدِيَكُمْ)).(۵۲،۲۴۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته دخپل طرفه دشپږو کارونوضمانت وکړئ،زه درته دجنت ضمانت کوم،۱- کله چې خبرې کوئ رښتيا وواياست،۲-کله چې وعده کوئ وفا پرې وکړئ،۳- امانت اداء کړئ،۴- دخپلو فرجونو حفاظت وکړئ،۵- خپل نظرونه له حراموشيانو بندکړئ۶- اونوروته له ضرر رسولو خپل لاسونه وساتئ

۵- تقوا:

د ډېرو اهمو ښو اخلاقو له جملې څخه تقوا ده، چې مهم مسايل يې په لاندې ډول ذکر کېږي:

د تقوی لغوي تعريف:

تقوی په لغت کې خپل نفس له داسې ضرر رسونکو شيانو څخه ژغورلو ته وايې چې ورڅخه وېره احساسوي چې په دې اساس تقوی وېره او وېره تقوی بلل کېږي (۸:۵۳۰).

د تقوی اصطلاحي تعريف:

امام راغب اصفهاني د تقوی اصطلاحي تعريف داسې ذکر کړی دی: (د خپل هوس د لمنځه وړلو په وسيله د الله تعالی له قهر څخه ځان ساتلو ته تقوا وايې.)(۹:۷۰).

د پورتني تعريف په اساس متقي هغه چا ته وايې، چې د الله تعالی له وېرې د هغه له اوامرو سرغړونه نه کوي (۱۲:۲۰۸).

د تقوی ارزښت:

په ګڼو قرآني آيتونو او نبوي احاديثو کې د هر مسلمان څخه په ټينګه غوښتنه شوې ده چې بايد د تقوی په لباس پوښل شوی اودهر مسلمان لپاره ډېر اهم صفت بولي. مونږ دلته د ذکر شوو نصوصو څخه ځينې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- الله تعالی فرمایلي دي: (③♦🕔✵🕯❒⑨☙&❑☙
✁☙✍⅄🔔🙵⇦✖♦ ↗♦✁✌♦✡↖❑✁☎
✁☙✍✸☽→❑✁☎ ⅄✍☙✁ ❍☒🖃❑
✍➔☽♦☙✍🙵❍🙵...) (۱:د آل عمران سورت، آیت۱۰۲).

ژباړه: ای مومنانو ! د الله څخه په حقي ویرې سره وویریږئ.

الله تعالی فرمایلي دي:(...❑♦◙♋♦☽♦⑨⇳ ❑♦🕓❍⑩⭨☪♦☙
✁☙✍⅄🔔🙵⇦✖♦ 🕮↑❑✍➔❑✁☎
✁☙♋⭨▤⬁✋♦🕔🖬✸ ✌🙵♊ 🔔♦⌛⬀🖬⮾⌛→☠⬀
❑♦☽⮾③✸☙🕾☠⬀ 🕮❑♌⬁ ✁☙✍✸☽→❑✁☎
✁☙✍⅄.... ⬁⬂⌘⬂⮰) (۱: د النساء سورت، آیت۱۳۱).

بیشکه مونږ وصیت کړې ؤ هغوی خلکو ته چې ستاسو څخه وړاندي اسماني کتاب ورکړل شوی ؤ او تاسو ته هم وصیت کوو چې د الله تعالی څخه وویریږئ.

۲- الله تعالی مهرباني کړېده:(③♦🕔✵🕯❒⑨☙&❑☙
✁☙✍⅄🔔🙵⇦✖♦ ↗♦✁✌♦☪↖❑✁☎
✁☙✍✸☽→❑✁☎ ⅄✍☙✁ ❑♦🔔→❑◙♋↗❑✁☎
🔔♦❑⬀♦☪♋☒⑨🙵③⑨✡✁⬁⬃🙵⮰)(۱: د الاحزاب سورت، آیت۷۰).

ای مؤمنانو ! د الله څخه وویریږي او سمه وینا کوئ.

۳- رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخرني حج (حجة الوداع) په خطبه کې مسلمانانو ته د خپلې خطبې په یوې برخې کې داسې وفرمایل: (اوصیکم بتقوی الله) (۴۷:۱۳).

زه تاسې ته د الله تعالی څخه د وېرېدلو وصیت کوم.

۴- کله چې نبي صلی الله علیه وسلم معاذ رضي الله عنه یمن ته لېږه دا رنګه نصیحت یې ورته وکړ:(اتق الله حیثما کنت)(۴۷:۱۳).

د الله تعالی څخه په هر ځای او هر حالت کې وویریږه.

د تقوا ګټې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقوا په لامل مسلمانانو ته بې شمېره دنيوي او اخروي ګټې حاصلېږي چې ځينو ته يې په لاندې ډول ځغلنده نظر اچوو:

۱- الله تعالی د متقيانو د رزق د پراخيدلو او د هغوی څخه د ستونزو د لرې کولو ذمه واري کړې ده چې په دې اړه يې داسې ويلي دي:

(❒◆✋◆③ ♊◆③ ✋✸⌨✍ ✂✍✒⅄ ⑥♦♑⬂➔⮹✉ ✎⅄🕮↖⌚
✌❌③⬂❷◆♊☯🔔 ✍✗✍ ❒◆③◆❷⬀♒↖🔔⬂❍← ✌✌♊⇳
❍⮹⓿⬂❂← ♦♦ ⑥♦◆⬂☞◆❍⬁🖬➲ ... ✍✗✍) (۱: د الطلاق سورت، آيت ۲-۳).

او څوک چې د الله تعالی څخه وډار شي نو له هرې ستونزې څخه به ورته د وتلو لاره برابره کړي او له داسې ځايه به ورته روزي ورکړي چې د ده په ګومان کې به نه وي.

۲- د تقوی په وسيله الله تعالی د مسلمان عملونه سموي او ګناهونه يې بخښي په دې هکله الله تعالی داسې فرمايلي دي: (③◆⌚✸🕯❒⑨✉&❒✍
✂✍✎⅄🔔✌⇦✖◆ ↗◆✂✌◆☪↖❒✂☎
✂✍✍✸☽➔❒✂☎ ✂✍✎⅄ ❒◆🔔➔❒⬈♐↗❒✂☎
🔔♦❒⬀♦☪ ♌⬚⑨✌③⑨✡✂ ✍⬏✍ ③↖⌚⇔🖬✍❌⇳
♐♦▤↗☠⬀ 🕮❒↖⇳☺⬚⌚🖬■▤↗✉⬀ ❒◆③◆⇔⬂▦✌❷⬀
♐♦▤↗☠⬀ ➊➔✡←❒✉◆▤↗☠⬀
(۱: د الاحزاب سورت، آيت ۷۰-۷۱).

ای مؤمنانو ! تاسې د الله تعالی څخه وويريږئ او سمه خبره کوئ. الله تعالی به ستاسې عملونه ښه کړي او ستاسې ګناهونه به معاف کړي.

۳- د تقوا خاوندانو سره الله تعالی مينه او محبت لري. په دې اړه الله تعالی فرمايلي دي:(☽✍♌❒ ✂✍✎⅄ ⑥↗◆✌🖬❹
✂✍♐⬂☺←✍✸☽⬏✓✖◆ ✍✍✍). (۱: د التوبه سورت، آيت ۴).

الله تعالی متقيان خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- په مسلمانانو کې تر ټولو عزتمند مسلمان هغه مسلمان ګڼل شوې، چې تر ټولو زیات د تقوی خاوند وي. په دې هکله قرآنکریم کې الله تعالی داسې هدایت کړی دی:([illegible]).(۱: د الحجرات سورت، آیت۱۳).

ای مسلمانانو په تاسې کې ډېر غوره د الله تعالی په وړاندې هغه څوک دي چې تر ټولو زیاته تقوا لري.

۵- که د یوې ټولنې وګړو کې تقوا موجوده وه د ټولو دنیوي ښېګڼو څخه په بشپړه توګه برخمن ګرځي په دې هکله الله تعالی داسې فرمايي:([illegible]).(۱:دالاعراف سورت، آیت۹۶).

که چېرې د کلیو او سیدونکو ایمان راوړی وای او د تقوی خاوندان ګرځیدلي وای نو هرو مرو به مونږ دوی ته د اسمانونو او ځمکې د برکتونو دروازې پرانستي وای.

۶- په اسلامـي شریعت کې د تقوی د ډېر زیات اهمیت له امله دی چې نبي علیه السلام سره له دې چې د متقیانو امام دی وقتاً فوقتاً د الله تعالی څخه د ځان لپاره د تقوی سوال کوي او فرمايي: (اللهم ات نفسي تقواها) (۷۳:۳۱).

ای الله تعالی ! ماته تقوی را په برخه کړې.

په بل حدیث شریف کې نبي علیه السلام د تقوی سوال په دې الفاظو سره کوي.

(اللهم انی اسألک الهدی والتقی والعفاف والغنی) (۷۳:۳۱).

ای الله تعالی !ما ته هدایت، تقوی، پاک لمني او مړښت را په برخه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- دا چې د تقوی موجودیت د هر مسلمان لپاره بې اندازې زیات ضرور دی رسول الله صلی الله علیه وسلم به صحابو کرامو ته د تقوی د حاصلولو امر کاوه د بېلګې په توګه ابوذر رضي الله عنه وایې، چې: نبي علیه السلام ما ته مهرباني وکړله: (اتق الله حیثما کنت) (۷۳:۳۱).

ژباړه: چېرته چې اوسې د الله تعالی څخه وویریږه.

همدارنګه یو صحابي نبي علیه السلام ته عرض وکړ، چې یا رسول الله زه سفر ته روان یم ما ته نصیحت وکړه، نبي علیه السلام ورته وفرمایل: (علیک بتقوی الله والتکبیر علی کل شرف)(۲۷:۱۳).

ژباړه: تقوی ځان باندې لازمې کړه او د سفر په لاره کې چې هر لوړ ځای باندې پورته کېږې الله اکبر وایه.

کله چې نبي علیه السلام عباده بن صامت رضي الله عنه د عشر او زکات ټولو لپاره لېږه نو داسې نصیحت یې ورته وکړ (یا آبا الولید اتق الله) (۵۲۳:۲۸).

ای ابو لیده ! د الله تعالی څخه وویریږه.

صحابو کرامو د تقوی ځېنې بېلګې:

د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه کرام د تقوی په لباس پوښل شوي وو د هغوی ټول ژوند تقوا تقوا ؤ، چې د هغوی د تقوا ځېنې بېلګې په لاندې ډول ذکر کوو: (۷۴:۳۴).

عمر رضی الله عنه به د الله تعالی له وېرې به یو خس له ځمکې پورته کړاو ویل به یې کاشکې زه دا خس وای کاشکې زه پیدا شوی نه وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه ورځ ابو عبيدة بن الجراح رضي الله عنه يو پسه ګوري او وايې چې کاشکې زه دا پسه واى، چې د الله تعالى حساب و کتاب را سره نه کېدلى.
ابو هريره رضى الله عنه د مرګ په مرض کې ژاړي صحابه کرام ورڅخه پوښتنه کوي ولى ژاړې؟ هغه په ځواب کې وايې:
(ابکي لقلة زادى و بعد سفرى).
ژباړه: ځکه ژاړم چې سفر مې اوږد او توښه مې لږه ده.

۲- حياء

د حياء تعريف:

حياء په لغت کې ژوند کولو ته ويل کېږي او په اصطلاح کې (د ملامتيا له وېرې ديو شي څخه ځان ساتلو او د نوموړي شي پرېښودلو ته حياء وايې (۱۷۳:۲۳)
پدې اساس که چېرې څوک يو کار پدې خاطر سرته نه رسوي چې الله تعالى ته ملامت نشي يا خلکو ته ملامت نشي حياء ګڼل کېږي.
حياء دهغو ښو اخلاقو له جملې څخه ده چې اسلام پرې مسلمانان مکلف کړي دي او دمسلمان له ځانګړتياؤ څخه حسابېږي ، خو متاسفانه نن سبا په ډېرو لږو مسلمانانو کې موندل کېږي دحياء ځانګړتيا داه چې انسانان د بې لارۍ څخه خوندي ساتي او دبدۍ لورې ته يې نه پرېږدي، په ځانګړې توګه حياء دښځو لپاره لويه سرمايه ده د ښځو وقار او عزت حياء کې ده ،حياء ښځه د بداخلاقه خلکو له مزاحمت څخه ژغوري کومه ښځه چې د حياء څخه بې برخي وي دښځينه حيوان په څېرځان دنارينه حيواناتو مخې ته ويني چې هرې خواته يې ځغلوي په اوسني وخت کې چې مسلمانان دکومو ستونزو سره لاس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګریوان دي ډیر یې په مسلمانانو کې دحیاء له نشتوالي سرچینه اخلي(۲۳:۱۷۳).

دحیاء او بې زړه توب ترمنځ توپیر:

ځینې مسلمانان داسې دي چې د حیاء او بې زړه توب ترمنځ توپیر نشي کولی د بېلګې په توګه په یو چا کې شرعا نیمګړتیا ګوري او ددې قدرت لري چې هغه ورته متوجه کړي خو هغه خپلې نیمګړتیا ته نه متوجي کوي او وایې چې زما ورڅخه حیاء راځي داسې کول حیاء نده بلکې بې زړه توب دی چې شرعا دبدو اخلاقو څخه ګڼل کیږي همدا وجه ده چې د نړۍ نامتو عالم ابوعمرو ابن صلاح وایې:((که حیاء د خیر مانع ګرځیدله هغه حیاء نده بلکې کمزورتیا ده)) (۲۵:۲۲).

ګڼ شمېر نبوي حدیثونه موجود دي چې مسلمانانو باندې دا لازمي ګرځوي چې باید دحیاء په لباس پوښل شوي وي چې ځینو ته یې په لاندې ډول اشاره کوو:

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ.(۳۸۸،۴۹).

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي دي، هر دین ځانګړي اخلاق لري او د اسلام اخلاق حیاء ده.

۲- عن عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ.(۳۸،۸۲).

له عمران بن حصین نه روایت دی، نبي صلی الله علیه وسلم فرمایي: حیا بې له ښېګڼو بله پایله نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ وَمَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ)). (۲۴۲،۴۷)

له انس نه روايت دی، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي، په هر څه کې چې بې باکې خبرې پيدا شي، هغه بدرنګه کوي او په هر څه کې چې حيا راشي، هغه ښايسته کوي.

۴- عن ابْنُ عُمَرَ ، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال:((إِنّ الْحَيَاءَ وَالإِيمَانَ قُرِنَا جَمِيعًا ، فَإِذَا رُفِعَ أَحَدُهُمَا رُفِعَ الآخَرُ.))(۲۵، ۲۱۷).

له ابن عمر نه روايت دی، چې نبي صلی الله عليه وسلم ويلي دي: حيا او ايمان دواړه سره تړلي او غبرګ دي، کله چې يو يې له منځه لاړ شي، بل يې هم له منځه ځي.

۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((الْحَيَاءُ مِنْ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ وَالْبَذَاءُ مِنْ الْجَفَاءِ وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ)).(۱۳، ۲۹۴).

له ابي هريره نه روايت دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي دي: حيا د ايمان يوه برخه ده او ايمان په جنت کې دی، بد رد ويل له بې دينۍ نه سرچينه اخلي او بې ديني په اور کې ده.

۶- عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنّ النَّبِيّ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنّ اللّٰهَ عَزّ وَجَلّ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ عَبْدًا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ....))(۲۸، ۲۵).

له ابن عمر نه روايت دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي دي: کله چې الله(ج) وغواړي يو کس هلاک کړي، حيا په کې له منځه وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر رضي الله عنه فرمايلي دي (**من قل حياءه قل ورعه ومن قل ورعه مات قلبه**) (۱۲:۲۲).

د چا چې حياء لږه شي تقوي يې کميږي او د چا چې تقوي کمه شي زړه يې مري.

د عمر رضي الله عنه له پورتني قول څخه دا په ډاګه شوه چې د حياء د نشتوالي په لامل زړه مري کله چې د انسان زړه مړ شي بيا نو د حرامو او حلالو فرق نشي کولای، ښه او بد نه پېژني ښه ورته بد او بد ورته ښه ښکاري بالاخره انسان د انسانيت څخه وځي او د حيوانيت چوکاټ ته داخليږي پدي هکله د نړۍ نامتو عالم دکتور مصطفي سباعي په خپل کتاب (هکذا علمتني الحياة) کې داسې ليکلي دي: (کله چې دي زړه ګناه کول وغواړي نو الله تعالی ور ياد کړه که چېرې د الله تعالی ياد د ذکر شوي ګناه څخه منع نکړې بيا خلک ور ياد کړه که چېرې د خلکو ياد هم د ذکر شوي ګناه څخه منع نکړ ې بيا پدي پوه شه چې ته د انسانيت څخه وتلی او خر ګرځيدلی يې. ۱۵۲:۳۴).

د رسول الله عليه الصلاة والسلام او صحابو کرامو د حياء ځينې بېلګې:

د رسول الله عليه الصلاة والسلام او صحابو کرامو د حياء ځينې بېلګې په لاندې ډول ذکر کوو:

۱: ابو سعيد خدري رضي الله عنه ويلې دي (**کان الرسول عليه الصلاة والسلام اشد حياء من العذراء في خدرها**) (**متفق عليه**).

ژباړه: د رسول الله عليه الصلاة والسلام حياء تر هغې حياناکې پېغلې څخه هم ډيره زياته وه چې د خپل کور په پرده کې ناسته وي(خدر هغه ځانګړي ځای ته ويل کيږي چې پخوانيو عربانو کې به حياناکو پېغلو د خپل کور په يوه کناره برخې کې د ځان لپاره جوړوه او هلته به خلکو څخه خوندي پټه په ډېرې حياء سره کيناستله).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: سلمان فارسي رضي الله عنه ويلې دي: (لان اموت ثم احيى ثم اموت ثم احيى ثلاثاً احب من ان انظر الي عورة احد او ينظر احد الى عورتي)(۱۲: ۲۵۸).
كه دري ځلې ژوندې او بيرته مړ شم دا مې ډير خوښ دى له دى څخه چې څوک زما عورت ته وګوري يا زه د چا عورت ته وګورم

۷- له بدو وېناؤد ژبې ساتنه:

مسلمان بايد خپله ژبه له بدو ، ناوړه او بې فايدې خبرو لكه فحش خبرې، چټيات ويل ،لغوخبرې، غيبت، نمامت، اوداسې نورو څخه وساتي ،
،امام نووي (رح)فرمايي: مسلمان بايد له زياتوخبرو ځان وساتي،مګر هغه خبرې چې مصلحت پكې وي ، كه په خبرو كولو اونه كولو دواړو كې مصلحت وي ، نو ښه خبره داده چې له خبرو ځان وساتي، ځكه كله كله مباح خبرې د حرامو او مكروه حالت ته رسېږي، رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) په دې اړه داسې لاښوونه كوي :((مَنْ كَثُرَ كَلامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ ، وَمَنْ كَثُرَ سَقَطُهُ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ ، وَمَنْ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ ، فَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)) المعجم الكبير للطبراني،۱۱ج،۲۳۵ص.
دچاچې خبرې زياتې شي غلطئ يې ډېرې شي دچا چې غلطئ زياتې شي ګناهونه يې ډېر شي دچاچې ګناهونه ډېر شي، اور دهغه لپاره ښه مناسب دی،څوک په الله تعالی او دقيامت په ورځ ايمان لري نو يا دې دخېر خبری كوي او يا دې چپ كېني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انسانانو باندی د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه یوه هم ژبه ده چې ددی پوسیله یې انسانان د نورو مخلوقاتو څخه جلا کړیدي د ژبې په ذریعه انسانان د خپل فکر او احساس څرنګدونه کولی شي او دخپل زړه راز برسیره کوي، الله تعالی په قرآنکریم کې ددی ستر نعمت یادونه داسې کړې ده:

(❀◻◼■✡❧ ✁✍❝✱●♦○❁◷♊⌘ ⬀☒⬁ ↖♦◼✵☺◻○🡐

✁✍❀♒▫◆⬤◆◻♌♦ ⬀✐⬁) (۱: د الرحمن سورت، آیت ۳-۴).

الله تعالی انسان پیداکړ او هغه ته یې د خبرو کولو زده کړه ورکړله.

نو داچې ژبه الهی ستر نعمت دی باید قدرداني یې وشي او د ناشکری څخه یې ځان وژغورل شي یعنې ژبه باید په هغه طریقه وچلېږي چې اسلامي شریعت یې غوښتنه کوي.

هر مسلمان باید خپله ژبه له دوستانو او دښمنانو سره ښه وچلوی چې په دی سره یې د دوستانو سره دوستي لا ټینګیږي او د دښمنانو شیطاني دسیسې بې اثره ګرځي په دی هکله الله تعالی مونږ ته داسې لارښوونه کوي: (◻◆🔔➔✍

❽⚭❿✍♦⌨⚭➔⚭℮ ☎✁◻↗♒◻→◗♦③

✁✍♒⅄☹✐✐ ⚯♎❻❝ ◻♌♐◗ ▤ 🡐♊❁○⇳○◻🕮

✁✍♒⌖⦿⓪⬂⊃⬩◷♊⌘ ⬆⬂◆❾ॐ♦③

✉❹✐☪◆♒⬂☠⬀ ▤ ◻♌♐◗ ✁✍♒⌖⦿⓪⬂⊃⬩◷♊⌘

✍◻☒🔔♍❧ ♒⚭❞●♦○❁◷♊⬁ ↖♦⑨🡐◻☒✁

✌❿⌨♐☪❹☪✡✍ ⬀☒♐⬁)(۱: د الاسراء سورت، آیت۵۳).

زما بنده ګانو ته ووایه چې په ښه طریقې یو د بل سره خبری وکړئ ځکه چې شیطان غواړي (د خبرو پوسیله) د دوی ترمنځ بې اتفاقي واچوي بیشکه چې شیطان د انسان ښکاره دښمن دی.

الله تعالی په قرآنکریم کې مسلمانانو ته امر کړې چې د کفارو سره مجادلو او مناقشو کې هم باید د ښو خبرو څخه کار واخلئ ، لکه چې فرمایي: (◻◆⬩⬩

✌⬆♑◻◷⑨⚭♒↗◻☑✁☎ 🕮◻♎⬀✍•

[illegible]) (۱: د العنکبوت سورت، آیت ۴۶).

تاسې د اهل کتابو سره په هغه طریقه خبرې او مجادله وکړئ چې ډیره ښه طریقه وي.

په دې اساس ویلی شو چې که ژبه ښه وچلېږي خلکو ته ګټه رسوي خو که په بده روانه شوه د لویو ضررونو سرچینه ګرځي.

دژبې دغوره استعمال په اړه درسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) هدایات په لاندې څو احادیثو کې په غور لولو:

۱- نبی کریم صلی الله علیه و سلم داسې فرمایلي دي (إِنّ الصّدْقَ یَهْدِي إِلَی الْبِرّ وَإِنّ الْبِرّ یَهْدِي إِلَی الْجَنّة وَإِنّ الرّجُلَ لَیَصْدُقُ حَتّی یَکُونَ صِدّیقًا وَإِنّ الْکَذِبَ یَهْدِي إِلَی الْفُجُورِ وَإِنّ الْفُجُورَ یَهْدِي إِلَی النّارِ وَإِنّ الرّجُلَ لَیَکْذِبُ حَتّی یُکْتَبَ عِنْدَ اللّهِ کَذّابًا) (۱۸:۱۳)

رښتیا او حقه خبره سړی نیکیو لوري ته بیایې او نیکي سړی جنت ته داخلوی کله چې سړی رښتیا خبری کوی نو د الله تعالی سره ددی سړی په هکله لیکل کیږي چې دا سړی رښتونې دی او درواغ سړی بدو کارونو ته بیایې او بد کارونه سړی دوزخ ته داخلوی کله چې یو سړی درواغ وایې د الله تعالی سره د نوموړی سړی په اړه لیکل کیږي چې داسړی درواغجن دی.

یعنې د ژبی ښه او بد استعمال مستقیماً د انسانانو په عملونو اثر پرېباسي هغه په دی معنی چې که ښه استعماله شي خپل خاوند نېک عمله ګرځوي او که بده وچلېږي د خپل خاوند د بدعملۍ لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلی دي: (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ) (۳۱:۸۰).

څوک چې الله تعالی باندی او د اخرت په ورځ ایمان لري نو د خپل ګاونډي عزت د وکړي او د خپل مېلمه قدر دې وکړي او کله چې خبره کوي ښه خبره د وکړي که نه چپ دې کېني.

۳- قَالَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ))(۳۴، ۱۵).

رسول الله فرمايلي دي :((مسلمان هغه څوک دی چې نورمسلمانان يې دژبې او لاس له ضرر څخه په امن وي، او مهاجر هغه دی چې له کوم شي نه الله تعالی منعه کړی وي له هغه نه منعه شي.

۴- قَالَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ.(۳۸، ۱۱۵)

رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فرمايلي دي :څوک چې ماته دژبې او اندام مخصوصه (فرج) دښه استعمال ضمانت وکړي هغه ته زه د جنت ضامن یم.

مسلمان وړاندی له دې چې چا سره کومه خبره وکړي باید له ځان څخه پوښتنه وکړي چې ایا دغه وخت کې ددی خبری ضرورت شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې وروسته له فکر کولو څخه دی نتیجې ته ورسېده چې ددې خبرې کولو ضرورت دی نو خبره د په ښه طریقه وکړی خو که خبرې کولو ته اړتیا نه وه بیا چپه خوله ناسته لوی عبادت دی ځکه چې

عبد الله بن مسعود رضی الله عنه ویلی دي: (قسم په هغه الله تعالی چې له هغه پرته هېڅوک د عبادت وړتیا نلري چې د ژبی څخه زیات هېڅ شی د زیاتی مودې لپاره د زنداني کېدلو مستحق نه دی) (۲۳:۱۹).

همدا لامل دی چې ابو بکر رضی الله عنه به ځېنی وخت خپلی مبارکې خولی کې کاڼي اچول تر څو په دې ترتیب ځان د بې ځایه خبرو څخه وژغوري. (۱۱۲:۱۲).

لقمان صاحب ویلی دي:

((الصمت حکمة و قلیل فاعله)) (۲۳:۱۸).

چپتیا حکمت دی خو ددی حکمت لرونکي خلک لږ دی.

سفیان الثوري ویلي دي:

(لان ارمي رجلاً بسهم احب الی من ان ارمیه بلسانی لان رمی اللسان لا یخطی و رمی السهم قد یخطئ) (۱۱۷:۱۲).

بیشکه که چېرې زه یو تن په غشی وولم دا زما ډیر خوښ دی ددی په نسبت چې په خبرو یې وولم دا ځکه چې ویشتل د خبرو نه خطأ کیږي خو ویشتل د غشو کله کله خطأ کیږي.

ربیع بن خیثم چې د نړۍ نامتو عابد ؤ د ورځې به یې چې څه ویل هغه به یې لیکل بیا به یې د شپې د خپلو لیکل شوو خبرو محاسبه د ځان سره کوله (۲۲:۳۴).

نو دژبی د ډیر زیات اهمیت له امله دی چې کله رسول الله صلی الله علیه و سلم معاذ رضی الله عنه یمن ته لېږه عرض یې وکړو چې ای د الله تعالی رسوله !

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته نصيحت وکړه رسول الله صلی الله علیه و سلم ژبې ته اشاره وکړله چې خپله ژبه ښه استعمال کړه معاذ رضی الله عنه ته ژبی ښه چلول ساده کار معلوم شو بیا یې عرض وکړ چې ای د الله تعالی رسوله ! ماته نصیحت وکړه نو نبی صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل (قَالَ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ وَهَلْ يُكِبُّ النَّاسَ عَلَى وُجُوهِهِمْ فِي النَّارِ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ) (۸۹:۱۴).

ای معاذه ! مور دی درباندې بوره شي (خوش طبيبی يې ورسره وکړله) خلک خو دژبو دبد استعمال له امله په دوزخ کې پرمخی دوزخ کې اچول کيږي

۷- تواضع :

دهغو صفاتو او اخلاقو له جملې څخه چې مسلمان یې باید ولري تواضع هم ده، ددې لپاره چې تواضع وپېژنو له فضایلو څخه یې ځان خبر کړو، په ګڼو یې پوه شولاندې موضوعات لولو:

د تواضع تعریف:

تواضع په لغت کې عاجزۍ، خاکسارۍ او سادګۍ ته وایې(۲۲:۹۰۵).

او په اصطلاح کې علماؤ د تواضع تعریف داسې کړی دی:

خلکو سره سلوک کې نرمښت ، د ټنډې پراخوالې، د خپل ځان صفت نه کول او خپل ځان د نورو خلکو څخه غوره نه ګڼل تواضع بلل کیږي)(۲۳:۱۳۷).

په اسلامي شریعت کې د تواضع مقام:

په ګڼو قرآني ایتونو او نبوي احادیثو کې د هر مسلمان څخه په ټینګه د تواضع غوښتنه شوې ده او دغه غوښتنه په اسلامي شریعت کې د تواضع پر ارزښت

مقام او منزلت دلالت کوي مونږ دلته ځينې داسې قرآني ايتونه او نبوي احاديث ذکر کوو چې مسلمانان په بيلابيلو طريقو تواضع کولو ته هڅوي.

۱- الله تعالیٰ ی قرآنکريم کې د لقمان صاحب نصيحت خپل زوی ته داسې بيانوي: (❒◆⧫ ✍➔🕐✿➔♓♑❷⬀ ❀⧫⑨●②♒ ♒⬛♑⬛☪❒✍❒⬂ ❒◆⧫⧫ ✍⧫☺⇳🕐⬂ ✗♐❼ ✂✍✐⤺ ⬀❸⬀♑⬆ ✋⧫❷⧫❍🕐✍ ☎ ☽♐♌❒ ⧫⬕ ✂✍✿☞❻⬀⬅⬀ ❹♑♑⧫⬈⑥ ❒✍⬈✎ ❹✂✍⧫☞⬂③➔✌ ♒❻❒⬉②⧫▫ ⬀♑⬀⬀) (۱: د لقمان سورت، آيت ۱۸).

او خپل سر چاته مه ټيټوه په ځمکه کې په ناز او تکبر سره مه ګرځه بشکه الله تعالی هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي

۲- الله تعالی په قرآنکريم کې رسول عليه السلام ته داسې حکم کوي: (❒◆✂✍⌘⬃⊞▦♑⮙⇳ ♉⍓☪◆✍■⍓⌨⍓ ♒♑☺⍓♊⬀ ✂✍⬂✍❒⌨◆➔⍓⌨⍓ ♑♐♊⌘ ✂✍♒⬂☺←◆⬃✋♑☪♑✓▫♒ ⬀♑⬀⬀⬀)(۱: د الشعراء سورت، آيت ۲۱۵).

او ښکته کړه اوږی خپلې هغه چاته چې متابعت يې کړی ستا د مؤمنانو څخه.

په احاديثو کې رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) خپل امتيان تواضع لوري ته تشويقوي او لامل يې دابيانوی چې تواضع ستاسې په منځ کې دمحبت وسيله ګرځي، برخلاف کبر او لويي ستاسې ترمنځ دبغض او کينو باعث ګرځي ځکه خو رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) خپل امت دې خبرې ته متوجه کوي چې تواضع دالله تعالی امر دی، له دې حکم څخه خلاف ورزي دالله تعالی دقهر او غصې لامل ګرځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله (ص(په دې هکله داسې فرمايي: (وَإِنّ اللّهَ أَوْحَى إِلَيّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْغِ أَحَدٌ عَلَى أَحَد)(۴۵، ۲۴).

بېشګه چې الله تعالی ماته وحی کړې ده چې تاسې تواضع وکړئ يو پر بل باندې ځان لوړ مه ګڼئ او مه يو پر بل تجاوز کوئ.

د تواضع ګټې:

۱- الله تعالی په تواضع سره انسان ته عزت ورکوي:

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايلي دي (مَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّه إِلَا رَفَعَهُ اللّهُ)(۱۳:۲۲).

هر چا چې د الله تعالی د رضا په منظور تواضع اختيار کړی الله تعالی عزتمن کړی دی.

۲- تواضع د انسانانو ترمنځ د محبوبيت سبب ګرځي:

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايلي دي :((إِنّ أَحَبّكُمْ إِلَيّ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقًا، الْمُوَطّئُونَ أَكْنَافًا، الّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ..))(۲۱،۸۰).

يقيناپه تاسې کې ماته تر ټولو محبوب په تاسې کې د ښو اخلاقو څښتنان دي،تواضع کوونکي وي،دوي خلکو سره محبت کوي،او خلک دوي محبت کوي.

۳- رسول الله (صَ)تواضع کوونکي ته د کاميابۍ زيری ورکوي:

((طُوبَى لِمَنْ تَوَاضَعَ مِنْ غَيْرِ مَنْقَصَةٍ ، وذَلّ فِي نَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَسْكَنَة.))۵۹ ، ۴۶۳).
کامیابي ده دهغو خلکو لپاره چې تواضع کوي خو نه دذلت تر بریده ،او عاجزي کوي خو نه دحقارت تر بریده.

۴- تواضع جنت ته دتلو ذریعه ده:

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمایلي دي: ((مَنْ مَاتَ وَهُوَ بَرِيءٌ مِنْ ثَلَاثٍ الْكِبْرِ وَالْغُلُولِ وَالدَّيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ)).(۴۸ ، ۸۴).
چا ته چې په داسې حالت کې مرګ راشي چې له دریو (کبر،خیانت ، او پور)څخه پاک وي جنت ته به داخل شي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تواضع ځینې بېلګې:

د نبي صلی الله علیه وسلم د تواضع ځینې بېلګې په لاندې ډول دي:
۱- عائشه رضی الله عنها ویلې دي: (رسول الله صلی الله علیه وسلم خپلې شلیدلې څپلۍ ته خپله پیوند اچوه، خپلې جامې یې په خپله ګنډلی، خپلې جامې یې په خپله مینځلې او خپله میږه به یې لوشله)(۴۵:۳).
۲-ابو سعید (رضی الله عنه) ویلې دي: (رسول الله صلی الله علیه وسلم به خپل کور کې خپلو څارویو ته وابښه اچول، اوښان به یې تړل، میږه به یې لوشله خپل خادم سره یې یوځای خواړه خوړل، کله به یې چې خادم ستړی ؤ اوړه به یې کول، د بازار څخه به یې سودا اخستله هغه به یې لاس کې وه او یا به یې څادر پورې تړلې وه او کور ته به روان ؤ. که کبیر یا صغیر، تور یا سپین، ازاد یا غلام به ورسره مخامخ شو نو ړومبی به رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته سلام اچولو)(۵۶:۲۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالک رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ أَنّهُ مَرّ عَلَى صِبْيَانٍ فَسَلّمَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ كَانَ النّبِيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَفْعَلُهُ)۱۹:۳۸).

انس بن مالک (رضي الله تعالی عنه) روایت کوي چې رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) به کله په کوچنیانو تېرېده نوپر هغوي به یې سلام کاوه.

عن أَنَسُ بْنُ مَالک قَالَ إِنْ كَانَتْ الْأَمَةُ مِنْ إِمَاء أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ رَسُولِ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيْثُ شَاءَتْ))(۳۸، ۱۲).

انس بن مالک (رضي الله تعالی عنه) روایت کوي چې که یوې وینځې به په مدینه منوره کې رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) له لاسه ونیوه کوم ځای ته به یې چې خوښه هلته به یې بېوه.

د صحابو کرامو د تواضع ځینې بېلګې:

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحابو کرامو د تواضع ځینې بېلګې په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- د مروان د خلافت په دوره کې ابوهریره رضی الله عنه د مدینې منورې والي و. یوه ورځ یې د مدینې منورې ښار کې لرګي په شا کړي ؤ خپل کور ته یې وړل، دا چې په دغې ښار کې د خلکو ډېر ازدحام وو او د تیریدلو لاره یې نه درلوده نو خلکو ته یې وویل: (اوسعوا للامیر لیمر)(۱۴:۲۳۵).

ژباړه: خپل والي ته لاره پرېږدئ چې تېر شي.

۲- علي (رضی الله عنه) د خپل خلافت دوره کې یوه ورځ په ښار کې د خپل کور لپاره غوښه واخستله او هغه یې په کڅوړه کې واچوله او وړله یې، په دې حال کې یو تن ورته وړاندې شو او ورته یې وویل: چې ای امیرالمؤمنینه ! غوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته راکړه چې زه يې درسره يوسم، هغه ورته وفرمايل:(ابوالعيال احق ان يحمل) (۱۴:۲۳۵).
ژباړه: د اولادونو پلار تر نورو خلکو ډېر وړ دی چې خپلو اولادونو ته خپل پيتی پخپله يوسي.

۹-صبر:

د صبر لغوي تعريف:

صبر په لغت کې بنديدو ته وايي(۲۲:۴۱۴).
د صبر اصطلاحي تعريف: علماو د صبر تعريف په بېلابېلو الفاظو کړی دی چې د ټولو معنی يوه ده مونږ دلته دصبر ځينې تعريفونه په لاندې ډول رانقلوو:
د ضوابط السلوک کتاب کې د صبر تعريف په دې الفاظو سره شوي دي
((خپل فکر، خپلې خبرې او خپل اندامونه د اسلامي شريعت له مخالفت کولو څخه بندول صبر بلل کېږي)) ۳۴:۵۴).
او د منهاج المسلم په کتاب کې د صبر تعريف داسې شويدی:
((د قرآن کريم او نبوي احاديثو په احکامو ولاړ پاتي کيدلو په لار کې خپل ځان د مرورتيا او ناکراری څخه ساتلو او خپله ژبه د شکايت څخه منع کولو ته صبر وايي.))
د صبر کولو شرعي حکم:
په ګڼو قرآني ايتونو کې او نبوي احاديثو کې مسلمانان صبر کولو ته هڅول شويدي تنها په قرآنکريم کې تقريباً نوي ځايه په بيلا بيلو طريقو د مسلمانانو څخه صبر غوښتل شوی دی چې د ذکر شوو دلايلو پر اساس علماؤ په دی اتفاق کړی دی چې په هر مسلمان صبر کول فرض دي مونږ دلته د صبر د فرضيت ځينې قراني د لايل په لاندې ډول ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- (□◆✂︎ℒ☺︎✈︎◆❐■☎☎✂︎☐♌︎♋︎◆□✂︎✆✈︎ ✋✉︎◆⬀☐ ✂︎ℒ☺︎⬧○☺︎✈︎◆✍︎) (۱: د الانفال سورت، آیت۴۶).

تاسې صبر وکړئ بیشکه الله جل جلاله صبر کوونکو سره دی.

۳:(✈︎♋︎✡︎☸︎☺︎⊠ℒ☺︎ ⑦✹✖︎◆❑⬉③
✂︎ℒ☺︎○☺︎⬅︎❑♌︎◆ ☠︎➔♎︎◆❷⇕♉︎❑🕮
✍︎✍︎⇨✍︎ ☺︎✉︎✂︎❀○♋︎○ ✈︎❸⬀❷◆⇔✈︎✍︎) (۱: د الزمر سورت، آیت۱۰).

بیشکه چې صبر کوونکو ته بې حسابه اجر ورکول کیږي.

صبرکولو ته د انسانانو اړتیا:

دا چې اسلامي شریعت په هر مسلمان فرض کړي دی چې صبر کوونکي اوسي ګڼ علتونه لري چې ځینو ته یې په لاندې ډول ځغلنده اشاره کوو:

۱: دنیا د ابتلا او امتحان ځای دی، هر انسان په خپل ژوندکې ضرور غمجنوونکي حالت سره مخامخ کیږي چې په دغسې حالاتو کې دغه تن ته پرته د صبر کولو بله لاره نشته ځکه ټول کارونه د الله تعالی په اراده کې دی انسان نه شي کولی چې د الله تعالی ارادی ته تغیر ورکړي او کار په هغه طریقه سرته ورسوي چې زړه یې غواړي (۵۵:۳۴).

دې موضوع ته رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) داسې اشاره کوي:

: (عبدي انت ترید و انا ارید و لا یکون الا ما ارید فاذا رضیت عما ارید کفیتک ما ترید و ان لم ترض بما ارید اتعبتک فیما ترید و لایکون الا ما ارید)(۵۵:۳۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما بنده ته هم د يوه کار سرته رسيدل غواړې او زه يې هم غواړم خو کار به حتماً په هغه طريقه سرته رسيږي چې زه يې غواړم که چېرې ته راضي شوي د کار په هغه طريقه چې ما سرته ورسولو نو په ذکر شوي کارکې به ستا غوښتنه هم پوره کړم خو که چېرې ته پرې راضي نه شوي نو تا به نوموړي کار کې ستړي ستومانه کړم او کار به په هغه بڼه سر ته رسېدلې وي چې ما غوښتې وي.

۲-د مسلمانانو دا عقيده ده چې د الله تعالی ټولې پريکړې په عدالت ولاړې دي. انساني عقل نيمګړی دی آن تر دي چې په خپل خير او شر نه پوهيږي.يو کار په خپله ګټه ګڼي خو هغې کې به ورته شر وي او کله يو کار ورته شر ښکاري خو هغې کې به ورته ګټه وي نو که چېرې په ژوند کې د غم او خفګان سره مخامخ کيږي بايد صبر وکړي ممکن په همدې تکليف او کړاو کې الله تعالی ورته خير اېښی وي (۱۹۶:۱۴).

۳- کله چې يو مسلمان باندي خفه کوونکې حالت راشي نو که چېرې د صبر او استقامت څخه کار واخلي دا سړی به په خپل دنياوي ژوند کې ځکه بريالی وي چې بد حوادث ددی په تنګ لارې کې لوی خنډ نه شي ،ولی که چېرې دا سړی د بدو حوادثو په مقابل کې مقاومت ونه کړي او د صبر څخه کار وانه خلې ځکه به ناکام وي چې د ژوند کړاوونه به حتماً دا شخص خپل هدف ته د رسيدلو څخه منع کوي د لالهاندۍ او سرګردانۍ په سمندر کې به يې لاهو کړي وي.

د صبر ډولونه:

صبر عموما په درې ډوله دی

۱- دالله تعالی په اطاعت باندې صبر کول.

۲- له ګناهونو څخه صبر کول.

۳- پرمصيبتونو او کړاوونو صبر کول.

۱- د الله تعالی په اطاعت صبر کول:

ډېرو شرعي نصوصو کې مسلمانانو باندي ټينګار شويدی چې د الله تعالی په اطاعت صبر وکړي الله تعالی فرمايي:

(...□◆✂♐⌚⇳⊃♦◉♎✍❸✍   ←■⇳⑨←⌨⇳↖♐♐♦□...)

♍♎→♎⌛♦🕓⑨⌂✍♎○♎🕘 ... ✍♐♎♏)(۱: د مريم سورت، آيت ۲۵).

پس د الله تعالی عبادت وکړه او په عبادت کې د صبر څخه کار واخله.

د الله تعالی په عبادت باندي د صبر کولو له ګټو څخه يوه ګټه داده چې ذکر شوي عبادت سره دمسلمان مينه او محبت زياتيږي نوموړي عبادت ورته اسانېږي او زيات لذت ورڅخه اخلي همدا وجه ده چې کله د عمررضي الله عنه څخه پوښتنه کيږي چې په عباداتو کې ستا کوم عبادت ډير خوښ دی؟ هغه ورته ځواب ورکوي چې (ضرب بالسيف و صوم بالصيف)(۵۵:۳۴).

په توره ګوزار اوپه اوړي کې روژه.

مطلب داچې داسې حالت مې خوښ دی چې توره مې په لاس اوپه جهاد کې پرکافرانو ګزارونه کوم اوبل مې داخوښيږي چې په اوړي کې روژه اوسم.دالله تعالی اوامر منل او په خپل ژوند کې دالله تعالی احکام پلي کول له انسان څخه زيات صبر غواړي چې دغه صبر په دوه ډوله دی

۱- بدني صبر:

دالله تعالی داوامرو پرځاي کول کله کله پر بدن مشقتونه او تکاليف راولي،ځکه ځينی عبادات لکه لمونځ ، روژه ،حج ،جهاد فی سبيل الله ،اوداسې نور پر بدن اداء کيږی اوله انسان څخه زيات صبر غواړي.

۲- نفساني صبر:

دطبيعيت او نفسي غوښتنو په وړاندې صبر کول دي، چې دصبر په دې ډول کې دانسان زيات شمېر خصلتونه شامليږي چې دغوره اخلاقو بېلګې ګڼل کيږي مثلا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-که صبر د فرج او خېټې له غوښتنو څخه وي دې ته عفت ويل کېږي.
۲-که د جنګ په مېدان کې څوک صابره وي دې ته شجاعت ويل کېږي.
۳-که د غوسې زغملو په صورت کې صبر وي دې ته حلم ويل کېږي.
۴-که صبر د تعصب نه د ځان ساتنې په حالت کې وي دې ته سينه پراخي ويل کېږي.
۵-که د چا خبره پټه وساتله شي په دې برخه کې صبر وشي ، دې ته دراز ساتل ويل کېږي.
۶-که له فضولي او بې هدفه چارو اوخبرو څخه ځان وژغورل شي دې ته زهد ويل کېږي.
۷-که دژوند په چارو په خپله برخه صبر وشي دې ته قناعت ويل کېږي.
۸-که د خلکو په لاس کې مالونو اوشتمنيو څخه صبر وشي دې ته استغناء ويل کېږي.
۹-له غنهو او وړو ګناهونو څخه که صبر وشي دې ته تقوا ويل کېږي.
۱۰-پر مصيبتونو صبر خو د صبر په نامه شهرت مېندلی دی.
نو له پورته ذکر شووټکو معلومه شوه چې دايمان زيات شمېر اخلاقي معيارونه اومواصفات دصبر په صفت کې داخل دي که څه هم دارتباط له مخې يې نومونه جلا جلا دي.(۲۹:۲۹۹-۲۹۶)

صبر ته دانسان اړتيا:

انسان دژوند په ټولو حالاتو کې صبر ته اړتيا لري،ځکه چې انسان په خپله زندګۍ کې له دوو حالاتو څخه خالي نه دی:
۱- هغه چارې چې دهغه دنفسي غوښتنو موافق دي،يعنې دانسان طبعيت يېغواړي،لکه:صحت،امنيت،مال،منصب اوچوکۍ،دکورنۍ ستروالی،دنيايي عزت، لذتونه اوخوندونه،او داسې نورهغه څه چې دانسان نفس يې غوښتنه کوي،په دغوټولو کې انسان صبر ته اړتيا لري،ترڅو ددغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو په محبت کې ډوب نه شي، دالله او دالله تعالی دبنده ګانو حق په کې اداء کړي، ځکه چې د سهولتونو او شتمنۍ دموجودیت پرمهال له ګناهونو صبر ډېر سخت دی په نسبت سره دفقر او نېستۍ حالت ته ،مثلا ،یو وږي انسان په لوږه باندې د خوراک دنه موجودیت په صورت کې ښه صبر کولای شي، په نسبت سره هغه شخص ته چې کله یو خوندور طعام موجود شي او بیا ورڅخه صبر وکړي،.دعبدالرحمن بن عوف (رضي الله تعالی عنه) وینا ددې خبرې ښه وضاحت کوي:((ابْتُلِينَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالضَّرَّاءِ فَصَبَرْنَا ثُمَّ ابْتُلِينَا بِالسَّرَّاءِ بَعْدَهُ فَلَمْ نَصْبِرْ)).سنن الترمذي، ۹ټوک، ۴ص.

موږ د رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) په ژوند کې په په ضررونو امتحان شو صبر مو وکړ، خو کله چې په په پراختیا سره امتحان شولو نو صبر مو ونشو کړای.

۲- هغه حالات چې دانسان له نفسي غوښتنو مخالف دي پر هغې صبر کول چې دغه حالات په لاندې ډول دي:

الف:طاعات،انسان په دې کې صبر ته زیاته اړتیا لري،ځکه نفس طبیعتا له عبادت څخه تښتي،یا دتنبلۍ له کبله لکه لمونځ نه کول،یا دبخل له کبله وي لکه زکات نه ورکول،یادبخل،تبلۍ او بې زړه توب له امله وي لکه حج او جهاد نه کول.

نوانسان داطاعت په برخه کې په درې حالاتو کې صبر ته اړتیا لري:

۱- له عبادت نه مخکې،چې دنېت تصحیح ،اخلاص او له ریا څخه ځان ساتل دي.

۲- دعبادت پرمهال الله تعالی لوري ته توجه، زړه له دنیاوي فکرونو ،سوچونو څخه فارغول او په دې حالت باندې صبر کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- دعبادت نه له فراغت وروسته،دهغې نه ښکاره کول،دغه راز اونیاز الله تعالی سره پټ ساتل ترڅو د ریا او ځان ښودنې په ذریعه باطل ونه ګرځول شي.

۲: له ګناه څخه په ځان ساتلو صبر کول:

ځیني ګناهونه داسې دي چې په ډېره اسانۍ ترسره کېږي خو عذاب او وعید یې ډېر لوی دی لکه دژبې ګناهونه ،چې له غیبت ، درواغو ،نمامت ..اوداسې نورو څخه عبارت دي، له دې نه ځان ساتل غټ صبر غواړي،مثلا که یو څوک یوه ښکاره ګناه کوي لکه دورېښمو لباس اغوستل دا به ډېره بده ګڼي خو ټوله ورځ به غیبت کوي دا به بده نه ګڼي نو په دغسې حالاتو کې دژبې ساتنه لوی صبر غواړي.

مسلمان باید دهغو نفسیاتي غوښتنو سره چې ګناه کولو ته یې هڅوي په کلکه مقابله وکړي،البته دا مقابله او صبر کول دانسان اندامونو په ذریعه صورت نیسي چې یا به:

۱- د سترګو په وسیله ترسره کیږي د بېلګې په توګه پردیوښځو ته د کتلو په دې هکله نبی کریم صلی الله علیه وسلم داسې فرمايي: ((:إِنّ النّظْرَةَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ، مَنْ تَرَكَهَا مَخَافَتِي أَبْدَلْتُهُ إِيمَانًا يَجِدُ حَلاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ)).(۱۷:۵۸).

پردیو ښځوته کتل د شیطان د غشو څخه په زهرو لړل شوی غشی دی چا چې د الله تعالی د رضا په خاطر پردیو ته کتل پریښودل الله تعالی به ددې په بدل کې داسې نور ور په برخه کړي چې خوږوالی به یې په خپل زړه کې احساسوي.

۲- صبر د ژبې په وسیله ترسره کیږي هغه داسې چې سړی خپله ژبه په ناروا خبرو استعماله نه کړي لکه څنګه چې معاذرضي الله تعالی عنه د نبی علیه الصلاة و السلام څخه پوښتنه کوي چې ایا د قیامت په ورځ مونږ سره زمونږ د خبرو حساب او کتاب هم کیږي؟ نو نبي صلي الله علیه وسلم داسې ځواب ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

: «وَهَلْ يَكُبُّ النّاسَ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ فِي النّارِ إِلّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ؟» (۵۹: ۲۸۳).

ژباړه: ایا په دوزخ کې پر مخې غورځیدونکي خلک د ژبو څخه د هلاک شوو خلکو څخه پرته نور څوک دي؟

۳- صبر د خوراک او څښاک پوسیله کیږي هغه په دې ترتیب چې مسلمان د حرام خوراک او څښاک څخه ډډه وکړي لکه رسول الله (صلي الله علیه وسلم) چې سعد بن بن ابي وقاص (رضي الله تعالی عنه) ته ددې خبرې په ځواب کې چې یا رسول الله (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ما ته دعا وکړه چې زه مستجاب الدعوات جوړ شم وفرمایل :داسې مهرباني کړې ده: «يَا سَعْدُ أَطِبْ مَطعَمَکَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدّعْوَةِ، وَالّذِي نَفْسُ مُحَمّد بِيَدِه، إِنّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِي جَوْفِه مَا يُتَقَبّلُ مِنْهُ عَمَلَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنّارُ أَوْلَى بِهِ» (۵۹:۳۱۰).

یا سعده روزي دې پاکه کړه ،(حرام مه خوره) ته به مستجاب الدعوات شې(دعا به دې قبلیږي) پر هغه ذات سوګند چې د محمد ساه د هغه په لاس کې ده که څوک یوه مړۍ حرام خواړه وخوري څلویښت ورځو لپاره یې نیک اعمال نه قبلیږي،هر هغه بنده چې غوښه یې له حرامو اودسود له ګټې جوړه شي اور ددغسې غوښې لپاره ډېر مناسب دی.

ج- صبرکول په داسې مصیبتونو چې دانسان په واک کې نه وي لکه دنږدې خپلوانواودوستانو مرګ،دمالونو هلاکېدل،دسترګو ړندېدل،رنځوري اوداسې نور د صبر له سترو اولوړو درجو څخه ګڼل کیږي،ځکه دغه صبر کلک یقین غواړي، همدې ډول کې هغه صبرهم شامل دی چې دخلکو لخوا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدونکو ضررونو صبر وشي چې په خولې سره وي يا عمل سره، پر دغو تکاليفو دصبر معنا داده چې انسان د ضرر په مقابل کې له غچ اخستنی صبر وکړي، دغه ډول صبر ته الله تعالی په قرانکريم کې اشاره کړې ده او دهغې اجر او بدله يې هم ذکر کړې ده:

لُتبلَوُنّ فِي أَموَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنّ مِنَ الّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الّذِينَ أَشْرَكُواْ أَذًى كَثِيرًا وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتّقُواْ فَإِنّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الأُمُورِ) العمران ۱۸۶

ای مسلمانانو تاسې به دمال او سر دواړو په ازموينه کې واچول شئ او تاسې به له اهل کتابو او مشرکانو څخه ډېرې ځورونکې خبرې واورئ که تاسې په دې ټولو حالاتو کې دزغم او له الله تعالی دوېرې په چلن ثابت اوسئ نو دا دسترې حوصلې کار دی

۳- پر مصيبتونو باندې صبر کول:

ګڼ شمير شرعي دلايل مسلمان د مصيبت په وخت کې صبر کولو ته هڅوي چې د هغو له جملې څخه د قرآنکريم دا آيت دی (... ❐◆✂👓🕒⇳📠➰🖎❸⬃
⬉◆✍■❼🗐👌◆👓✏📖❐🕒✿👓📪◆⌨⍓ .... ⮵⮷✆⮴) (۱: د لقمان سورت، آيت۱۷).

ژباړه: کله چې مصيبت در رسيږي صبر پرې کوه.

درسول الله صلی الله عليه وسلم د صبرځينې بيلګې:

رسول عليه الصلاة والسلام ته د اسلامي شريعت د احکامو د خپرولو په موده کې د کفارو له لوري ډېر تکليفونه رسيدلي دي چې ټول يې په بشپړ صبر سره زغملي دي مونږ دلته د رسول عليه الصلاة و السلام د صبر کولو ځينې پيښې د بيلګې په توګه ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حج په موسم کې به چې رسول الله صلی الله علیه و سلم حج ته راغلو خلکو ته د اسلام د منلو دعوت ورکولو نو ابولهب به ورپسې روان ؤ، خلکو ته به یې ویل: محمد بې اندازې زیات دروغجن دی ساحر دی او د خپل مور او پلار دین یې پریښی دی بیا به یې په تیږو دومره وویشتلو چې دمبارکو پښو څخه به یې وینې څڅیدلې(۱۳:۲۵).

د صحابو کرامو دصبرځېنې بېلګې:

د رسول الله صلی الله علیه و سلم صحابه کرام د اسلام د سپیڅلي دین په لاره کې د بې شمیره کړاوونو سره لاس په ګریوان شویدي چې د ټولو مشقتونو په مقابل کې یې د بشپړ صبر څخه کار اخیستې دې مونږ دلته د رسول الله صلی الله علیه و سلم د صحابو کرامو په استازیتوب د ام سلمة رضي الله تعالی عنها او د هغې د خاوند د صبرځېنې بېلګې په لاندې ډول ذکر کوو:

د ام سلمة رضي الله تعالی عنها نوم هنده او کنیه یې ام سلمة ده چې پلار یې د مخزوم قبیلې د مشرانو څخه ؤ البته په ټولو عربو کې د ګوتو په شمیر سخیانو په سر کې یې قرار درلود، تر دې اندازې چې عربود (زادالراکب) یعنې ((د مسافرو توښه)) لقب ورکړای وو، په دې معنې چې کله به مسافر د هغه سیمې ته تلل نو د لارې توښې ته یې اړتیا نه درلودله او د سفر ټول ضروریات به هغه ورته ورکول. د ام سلمه رضي الله تعالی عنها میړه عبدالله بن عبدالاسد د اولنیو لسو تنو له جملې څخه و چې رسول الله صلی الله علیه و سلم باندې یې ایمان راوړی ؤ ښځه او خاوند دواړه د اسلام قبلولو له لمړنیو ورځو څخه د کافرانو د ځورولو هدف وګرځیدل رنګارنګ تکلیفونه یې ولیدل کله چې رسول الله صلی الله علیه و سلم صحابه کرامو ته حبشې ته د هجرت کولو اجازه ورکړه نو ام سلمه او خاوند یې هم په مکه مکرمه کې خپل قیمتي کور، مالونه او نور شته پرېښودل او حبشې ته یې هجرت وکړ کله چې حبشې ته خبر ورسید چې په مکه مکرمه کې د مسلمانانو د شمیر د زیاتیدلو له امله مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي دکافرانو ظلمونه پای ته رسيدلې دي څېنې صحابه کرام مکې ته ستانه شول چې په دوي کې ام سلمه او خاوند يې هم وو ، خو کله چې مکې ته راغلل ورته معلومه شوه چې په مکه کې دېخوا په څېر مسلمانان د کافرانو له خوا ځورول کيږي چې په دي ترتيب ام سلمه او خاوند يې يو ځل بيا د کافرانو د تکليف ورکولو هدف وګرځېدل له اوږدي مودې څخه وروسته کله چې نبي صلی الله عليه و سلم صحابه کرامو ته اجازه وکړله چې مدينې ته هجرت وکړي نو ام سلمة او خاوند يې هم د هغو اولنيو کسانو له جملي څخه ول چې مدينې منورې ته يې د هجرت کولو اراده وکړله،ام سلمه وايي چې کله مونږ مدينې په طرف حرکت وکړ نو زه په اوښ سپره وم او زما په غيږ کې زما ماشوم سلمه هم ؤ خاوند مې د اوښ جلب نيولې روان ؤ له مکې څخه لاوتلي نه وو چې زما د قبيلې يعنې د مخزوم خلکو زما مېړه د هجرت کولو څخه منع کړ او ورته يې ويل: که ته مدينې ته ځې ستا ښځه ام سلمه زمونږ د قبيلې ښځه ده دا راڅخه نه شې وړلی چې په دی ترتيب زما د قبيلې خلکو د خپل ميړه څخه په زوره د خپل ماشوم سره راستنه کړلم کله چې زما د ميړه د قبيلي خلکو دا حال وليد زما د قبيلې خلکو ته يې وويل: چې که ښځه ستا د قبيلې دی ماشوم زمونږ د قبيلې ده ماشوم راڅخه نه شې وړلې ! چې په دي ترتيب زما د ماشوم په سر د دواړو قبيلو تر منځ سوک او څپيړه پيل شوه چې په دي کش و ګير کې زما د ماشوم لاس مات شو ، بالاخره ميړه مې يوازي مدينې ته روان شو زه خپلې قبيلې يوړم او ماشوم مې د ميړه د قبيلې خلکو له ځان سره بوتلو ، تقريباً يو کال نه د ميړه او نه د ماشوم له حاله خبريدم هره ورځ به سهار همدې ځاي ته راتلم، او نوموړي صحنه به مې تر سترګو کيدله او ټوله ورځ به مې ژړل او کله چې به شپه شوه نو بيرته به خپلې قبيلې ته راستنه شوم.

يوه ورځ زما د تره زوي زما په حال زړه وسوځيده زما د قبيلې خلکو ته يې وويل چې تر کومه به دغه مسکينه په دغسې خراب حالت کې وي دي ته اجازه ورکړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مدينې ته د خپل خاوند خواته لاړه شي بالاخره زما قبيلې ماته اجازه راکړه چې مدينې ته لاړه شم خو داکار مې ځکه نه شو کولاې چې د خپل ماشوم له حاله تراوسه خبره نه وم زما د قبيلې ځينو خلکو ډيرې هلې ځلې وکړلې چې د ماشوم په اړه زماد خفګان له امله زما د ميړه د قبيلې خلکو ته قناعت ورکړي چې هغوی زما ماشوم بيرته راکړي بالاخره هغوي زما په حالت زړه وسوځيده او ماشوم يې بيرته ماته وسپارلو زه له دي ويرې چې د مسلمانانو او کافرانو تر منځ بيا څه پيښ نه شي چې ددې په نتيجه کې به مدينې ته زما د هجرت مخه ونيول شي يا به ماته په مکه کې نور هم تکليفونه راکړل شي نو دا تصميم مې ونيولو چې مدينې ته زر تر زره بايد هجرت وکړم اود داسې تن د موندلو په فکر کې شوم چې مدينې ته ورسره هجرت وکړم خو هيڅوک مې پيدا نه کړای شو بالاخره مي خپله اوښه تياره کړه، په اوښه سپره شوم ماشوم مې غيږ کې ونيو او د الله تعالی په هيله د مدينې په طرف روانه شوم د تنعيم سيمې(د مکې څخه پنځه ميله لرې واقع ده) ته چې ورسيدم عثمان بن طلحه (د کعبې شريفې خادم و چې د کعبې د خونې کنجې ګانې هم ورسره وې) و ليدلم زما څخه يې پوښتنه وکړله چې د (زاد الراکب) لورې چېرته ځې؟ ما ورته وويل: چې مدينې ته ځم ځما څخه يې پوښتنه وکړه چې د لارې ملګری لرې او که نه؟ ما ورته په ځواب کې وويل: چې الله تعالی مې ملګری دی.

هغه وويل: چې قسم په الله تعالی چې حتماً به دې مدينې منورې ته رسوم.

زما سره يې حرکت وکړ، قسم په الله چې په عربو کې داسې شريف او عزتمند سړی مانه ؤ ليدلی، کله به چې ددمې وخت راغې زما اوښه به يې ګونډه کړله خپله به لرې لاړه، کله به چې د اوښ څخه ښکته شوم او د يوې ونې سيورې ته به کښيناستم هغه به اوښ ته راغی، د اوښ څخه به يې بار ښکته کړ اوښه به يې وتړله بيا به يې زما څخه ډير لرې دبلې ونې لاندې دمه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو ورځې او شپې په همدې طریقې تېرې شوی تر څو چې مدینې ته نژدی شووکله چې د مدینې منورې د قباء کلی له لرې څخه ښکاره شو ماته یې وویل چې ستا خاوند په هغه کلي کې دی هلته ورشه او خپله بیرته مکې مکرمې ته ستون شو کلي ته د رسیدلو سره سم د ام سلمه رضی الله عنها د خاوند ټول غمونه ختم شول رسول الله صلی الله علیه و سلم او صحابه کرام د هغه په راتګ ډیر خوښ شول شپې او ورځې تیریدلې تر څو چې د احد غزوه واقع شوه د احد په غزوه کې د ام سلمه رضی الله عنها خاوند ټپي شو او وروسته له څه وخت څخه وفات شو په مدینه منوره کې ټول مسلمانان د ام سلمه رضی الله عنها د خاوند په وفات ډیر زیات خفه شول ځکه چې د ام سلمه رضی الله عنها د صغیرو ماشومانو پرته د ام سلمه رضی الله عنه او د هغه د خاوند هېڅ اقارب په مدینه منوره کې نه اوسیدل په همدې لامل مسلمانانو ام سلمه رضی الله عنها ته د (ایم العرب)یعنې د عربو د کونډې لقب ورکړ.

وروسته له څه وخت رسول الله صلی الله علیه و سلم ورسره نکاح کولولپاره مرکه ولیږله هغې عرض وکړ چې زه درې ستونزې لرم، ددې ستونزو په وجه ستا د نکاح وړ نه یم:

لمړی: زه ډېره غیرتي ښځه یم، داسې نه چې ستا په مخ کې زما څخه بې ادبي وشي بالاخره په دنیا او اخرت کې د الله تعالی په غضب اخته شم.

دوهم: زه زړه شوې یم د واده وخت مې تیر شوې دی.

دریم:ماته زما د کوچنیو بچیانو سرپرستي را په غاړه ده.

رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته مهرباني وکړه چې: د غیرت په هکله د الله تعالی څخه سوال کوم چې په غیر مناسبو وختونو کې دا صفت در نه لرې کړي، دوهم دا چې ته زړه شوې یې زه هم زوړ شوی یم.

دریم: ستا کوچني بچیان زما دي زه یې سرپرستي کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هماغه وو چې ام سلمه رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و سلم سره د نکاح کولو بلنه قبوله کړه او د نبي کریم صلی الله علیه و سلم کډه شوه چې په دي ترتیب د اسلام په لاره کې د صبر کولو له برکته ام سلمه تنها د سلمه مور نه بلکې د ټولې نړۍ د مسلمانانو مور وګرځیدله (**۵۸۸:۲-۵۸۹**).

۱۰- عفوه او بخښنه:

په انساني ټولنو کې داسې حتما پېښیږي چې یوڅوک په ناحقه چاته ضرر ورسوي او تېر ی پرې وکړي که ځینو تېري کوونکو سره ځینو وختونو کې سخت انتقامي چلن وشي د دواړو لپاره ډیر ناوړه عواقب منځته راوړي خو که د هغه د تېري په مقابل کې دهغه سره د نرم سلوک او د عفوي او بخښني څخه کار واخستل شي د دواړو لپاره ډیر ګټور نتایج تشکېلوی په ځانګړې توګه د تیري کوونکې شخص د اصلاح کېدلو لامل ګرځي او په راتلونکې کې بیا دغسې تیري او تجاوز ته زړه نه ښه کوي همدا لامل دي چې اسلامي شریعت مسلمانان په دغسي حالت کې عفوي او بخښني ته هڅوي، تر څو له دې لارې په انساني ټولنو کې د ډیرو ګډوډیو د پیښیدلو مخه ونیول شي په قرآنکریم کې الله تعالی د جنتیانو د خویونو څخه یو هم عفوه او بخښنه بولي او فرمایې:(...❐◆✁✍✉⑩☜✌✉☒☺✆➔✆☺✆✓✗◆

✁✍✉⑩☜⇔◆⓿☜↑☒ ❐◆✁✍✉➔☒✍▫✆✓✗◆
⇖◆♊⇖ ✁✍✉⑩✡❐✍✉❐⇘... ⇗✆✍⇘⇖) (۱: د آل عمران سورت، آیت۱۳۳).

د جنتیانو له خویونو څخه یو دادي چې خپل قهر زغمي او خلکو ته دهغوي د تیري ځواب په ضرر رسولو سره نه ورکوي بلکه عفوه او بخښنه ورته کوي
د قرآنکریم په بل ایت کې الله تعالی مسلمانان په دي الفاظو سره عفوي او بخښني ته هڅوي:(❐◆••
✍■○⇔✌◆❐⇗❽

✁✍▭☜❐◆❐○✺✡❐❐➔ ••◆❐
✁✍✉⑩○○⑩⩫✆◎☒❐➔ ▤ ✁✍⑩⇙▫•➚⇳

←♊✽○⇳○❒🕮 "❻♎♎ ✗☞☹⅄♑◉♋♋♋✌✉
⌧⌨◆☪⬀❹◆✉ ❽♎🔔⅄✎♋✂ ✂⬧❶✌⌧⬧▫
⊲□◆❒🕓⌧⑨⧫⬉ 🕛←○◆☪⬀❹⧫✉◆❒
⬘⬛✗⬀ ✗⚐⑩♎☺⌧○ ▬❼✗🖫◆❒ 🕛←○✵☼❒☎☒✍
⬩⬧✌◗ ✎♋⌧♑♑◉⦿◗■▣⬉③ ♋⧫✌◆❒
♋⧫✌◆❒ ☎✂❒←❸⌧♑✽🕓 ⧫✖⇦♎🔔⅄✎♋✂
✇♏↑⌧○ ❒➔❶ ⬩⬧✌◗ ✎♋⌧♑🖰⦿◗■▣⬉③
⬉⧫➔♎⑩⚐▯⬀✌✌⬛⬘)(۱: د حم سجده سورت، آیت۳۴-۳۵).

نیکي او بدي سره برابره نده بدي په نیکۍ سره له منځه یوسه، په داسې کولو سره به هغه کس چې ستا سره دښمن دی په خوږ دوست بدل شي داسې چلن هغه څوک کولای شي چې په دنیا او اخرت کې د لوی برخي څښتن وي

د عفوي او بخښني په اړه نبوي احادیث:

ګڼ شمیر نبوي احادیث مسلمانان عفوې او بخښنې ته هڅوي چې ځینې یې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

۱ـ رسول الله صلی الله علیه وسلم مهرباني کړې ده: ((مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يُنَفِّذَهُ دَعَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ حَتَّى يُخَيِّرَهُ فِي أَيِّ الْحُورِ شَاءَ)) (۳۱۱:۷).

څوک چې داسې حال کې خپل قهر او غصه وزغمي او بخښنه وکړي چې خپل قهر عملي او تطبیق کولي شي د قیامت په ورځ به الله تعالی د خلکو په مخ کې دغه سړی ته دا اختیار ورکړي چې هره حوره د خوښېږي د ځان لپاره یې واخله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ جبريل عليه السلام يوه ورځ رسول الله (عليه الصلاة والسلام) ته راغی او داسې مهرباني يې ورته وکړله:((صِلْ مَنْ قَطَعَکَ وَأَعْطِ مَنْ حَرَمَکَ وَاعْفُ عَمّنْ ظَلَمَکَ))(۵۵، ۲۰۲).

(الله تعالی تاته امر کړي)چې څوک تاسره خپلوی قطع کوي ته ورسره خپلوی پاله، څوک چې تا باندي مصرف نه کوي تهورباندي مصرف کوه او څوک چې درباندي ظلم کوي ته ورته عفوه کوه.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم او صحابو کرامو د عفوې ځينې بيلګې

د رسول الله صلی الله علیه وسلم او صحابو کرامو د عفوي ځينې بيلګې په لاندې ډول ذکر کوو:

۱ـ عايشه رضي الله تعالی عنها فرمايي: مَا خُيِّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَأْثَمْ فَإِذَا كَانَ الْإِثْمُ كَانَ أَبْعَدَهُمَا مِنْهُ وَاللَّهِ مَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ يُؤْتَى إِلَيْهِ قَطُّ حَتَّى تُنْتَهَکَ حُرُمَاتُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمُ لِلَّهِ۳۱:۴۷)

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) ته به چې کله هم ددوو شيانو ترمنځ اختيار ورکړل شو هغه به اسان ترې خوښاوه خو چې دګنا کار به نه ؤ ،که دګنا کار به ؤ نو رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) به ترټولو ترې لرې ؤ ، په الله تعالی سوګند چې رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) دخپل ځان لپاره له چا څخه انتقام نه اخیسته ، خو که دحرام شو وشيانو بې احترامي به کېده نو دالله (ج) لپاره به يې انتقام اخیسته.

۲ـ د احد په غزوه کې چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم غابښ شهيد شو نو صحابه کرام پرې ډېر زيات خفه شول ځينو صحابه کرامو رسول الله صلی الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه وسلم ته عرض وکړ چې دغه خلکو ته چې په تا باندي يې حمله کړي او ته يې دې حالت ته راوستې يې خبرې وکړه لاکن نبي عليه السلام دوی ته ځواب ورکړ (إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ لَعّانًا وَإِنَّمَا بُعِثْتُ داعيا ورَحْمَةً اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون)(۳۱:۴۷).

ژباړه: زه ددی په خاطر نه يم لېږل شوی چې خلکو ته خبرې وکړم زه ددی لپاره مبعوث شوي يم چې خلک د الله تعالی دين ته راوبلم او د خلکو لپاره رحمت واوسم اي الله تعالی دې زما قوم ته هدايت وکړي دوي نه پوهيږي.

۳. انس رضي الله تعالی عنه وايې: زه د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په لاره روان وم چې ناڅاپه يو اعرابي (د غرو او دښتو اوسيدونکې) مخې ته راغی، د نبي عليه السلام په اوږو باندي نجراني څادر پروت ؤ چې پيڅکې يې ډبلي اوبدلي شوي وي، اعرابي رسول الله صلی الله عليه وسلم له څادره ونيوه او دومره يې په زوره کش کړ چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم مبارکه غاړه په څادرو ګريدله بيا يې وويل: اي محمده! د خداي دهغه مال څخه ماته راکړه چې تاسره موجود دی رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وکتل او ويې خندل بيا يې امر وکړ چې مال ورکړی (۱۱:۲۳).

۴. په يو مجلس کې رسول الله صلی الله عليه وسلم او ابو بکر رضي الله عنه تشريف درلود چې ناڅاپه يو تن راغی او ابوبکر ته يې سپکې او سپورې ويل پيل کړل ابو بکر رضي الله عنه چپ ناست ؤ او ځواب يې نه ورکولو نبي عليه السلام په تعجب سره تبسم وکړ کله چې د سړی سپکې سپورې له اندازې زياتي شوي ابوبکر رضي الله عنه د سړی د ځينو سپکو سپورو د ځواب په ورکولو باندي پيل وکړ په دې وخت کې نبي عليه السلام په قهر شو او له مجلس څخه لاړ ابو بکر رضي الله عنه ورغې او د مجلس د پاڅيدلو د علت پوښتنه يې ور څخه وکړله، نبي عليه السلام و فرمايل: کله چې سړی تاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکې سپورې کولې او ته چې ناست وې دلته يوه ملکه موجوده وه چې ستا ځخه يې دفاع کوله او د سپکو سپورو ځواب به يې ورکوه خو کله چې تا هغه سړی ته سپکې سپورې شروع کړي هغه ملکه لاړه او د هغه په ځاي شيطان مجلس ته راغی(۴۵:۳).

۵.يو ځل عبدالله بن مسعود بازار ته د کور د سودا د اخستلو لپاره لاړو کله چې سودا يې له دوکان ځخه واخستله غوښتل يې چې د سودا پيسې دوکاندار ته ورکړي ګوري چې پيسې ورځخه چا غلاکړي دي په دوکان کې ناستو خلکو چې دا حالت وليده غله ته يې په خيرو کولو پېل وکړ خو ابن مسعود غله ته په دي الفاظو دعاء پېل کړه: (**اللهم ان کان حمله علي اخذها حاجة فبارک له فيها وان کان حمله علي اخذها جرأةً علي الذنب فاجعله آخر ذنوبه**)(**۸۴:۳۴**).

ژباړه : اي الله تعالی که چېرې دي غله ددي په خاطر غلا کړي وي چې زما مال ته يې اړتيا درلودله ته زما په غلا شوي مال کې ورته برکت واچوه چې د غله اړتيا پوره کړي خو که چېرې غله زما مال ته اړتيا نه درلودله او ګناه کول يې عادت وي ته دا زما مال غلا کول ورته اخري ګناه وګرځوی او په راتلونکې کې يې د ګناه ځخه وساتې

۶.عايشي رضی الله عنها مهرباني کړې ده:(يوه ډله يهودان رسول الله ته راغلل د (السلام عليکم) له عوضه يې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته وويل: (السام عليکم) ژباړه: هلاک شئ

عايشي رضی الله عنها وايې ما ذکر شوي ډلې ته وويل چې (وعليکم السام واللعنة) يعني تاسې هلاک شئ او په تاسو دي لعنت وي په دي وخت کې نبي عليه السلام داسې مهرباني وکړله:(**يَا عَائِشَةُ إِنّ اللّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي**

الْأَمْرِ كُلِّه فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ) (۱۱:۲۱۴).

ژباړه : اي عايشي حوصله کوه يقينا الله تعالى په ټولو کارونو کې نرمي خوښوي، ما ورته وويل چې ايا تا دهغوي خبره وانه وريده وې فرمايل، ،هو ما ځواب ورکړ ، چې وعليکم(پرتاسې دې هم وي)

۷.يو ځل عبد الله بن عباس رضي الله عنه ته يو چا کنځلې و کړلې کله چې کنځل کوونکې له کنځل کولو چپ شولو نو عبدالله بن عباس خپل نوکر ته وويل: چې د دغې کنځل کوونکې څخه پوښتنه وکړه چې:که مرستې کولو ته اړتيا لري چې اړتيا يې پوره کړو کله چې سړی د عبدالله بن عباس هغه سره دا چلن وليده په خپلو کړو ډير زيات پيښيمانه شو (۲۲:۲۰).

۱۱- سخاوت:

اسلامي شريعت د سخاوت په ستنو ولاړ دی چې د سخاوت نشتوالی او د بخل موجوديت يې لړزوي همدا وجه ده چې مسلمانانو ته په ټينګه توصيه کوي چې د تل لپاره سخاوت څخه کار واخلئ او د بخل هلاک کوونکې مرض څخه ځان وساتي (۲۴:۲۲۱).

دقراني ايتونو او نبوی احاديثو پ رڼا کې د سخا ارزښت:

ګڼ قرآني آيتونه او نبوي احاديث مسلمانان سخاوت ته هڅوي چې ځينې يې د بيلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو.

۱- الله تعالى فرمايي: (✂︎♐︎♐︎♏︎♓︎☐︎⬀︎⬄︎♋︎♒︎♌︎③ ⬁︎✡︎▩︎♋︎◑︎→︎☐︎♍︎♒︎

🕮︎☐︎✌︎⬂︎⬥︎♑︎⬧︎⬥︎♑︎⬅︎⚐︎ ✍︎♎︎♏︎♏︎♑︎⬆︎⑩⬂︎✍︎⬀︎
☐︎◆︎✂︎♏︎♑︎☾︎☐︎♑︎⊠︎♏︎❻♊︎ ♎︎♒︎❷❖︎✂︎
☐︎◆︎⬉︎⧫︎⌧︎⬥︎✡︎♒︎⑩◆︎☐︎☪︎ ▫︎⬥︎🖪︎■︎♑︎⬅︎⚐︎⬄︎ 🕮︎☐︎♉︎⇳︎❷⬉︎♎︎➔︎☠︎⬀︎
⬉︎♒︎✡︎⑨⍓︎ ❻◆︎✍︎■︎♒︎♑︎♒︎☠︎⬀︎ ❒︎◆︎⬥︎⬥︎ ⌘︎⍓︎❒︎⬀︎❼⬇︎

☙♍❑⬅☼♦❽⬄⬧♦③ ⬀☠➔♎ ⬧⬧◆❒ ⬄⚐⬀♑⬂⓿■⚀♦⬊
⬀⬂⬂⬂⬀) (۱: د البقرې سورت، آیت ۲۷۴).

ژباړه : کوم خلک چې شپه او ورځ پټه او ښکاره د الله تعالی لاره کې خپل مالونه مصرفوي د الله تعالی سره د هغوی اجر دې، هغوی باندې به نه ویره وي او نه به خفه کیږي.

۲- بل ځای کې داسې فرمایي: (♎⬄☺☼☞⬅⚐⬄
☙♍⬀❑♦⬉⇳⑨➔✍ ⬀⬈✋⬧➔⬧❋⌚⬄♎
★✎☞✂ ⬀✍⓿⬀⌛⬄♒ ❼⬀✗ ☎✂❑➔☽⬀⬛☪⬅☞⬀♒
♊♦✌◆❒ ☎ ⬉✍⬄②⬀⌨♦③ ♊❑✌ ☠➔⌛✡⬀☺⬧▫
♊♦⬉ ⬉✍⬄②⬀⌨♦③ ☞⬄☺❋☼⬀✉⬧▫ ⬀✍⬄②⬀⌛♦③
❺⬀⬀♉♦⬄⬂♒☞✂ ✦✎☞✂◆❒ ✐ ⌚⬀❍⬀❍⬂⬛❋☼
... ⬇⬈✎✂♦❷⬧☽➔⬛⬂♒☞✂ ⬀⚐⬅☞☼❒🕮◆❒

⬀⬛⬀⬀) (۱: د محمد سورت، ایت ۳۸).

ژباړه خبر او سئ ای خلکو ! چې تاسې ته ددی په خاطر بلنه درکول کیږي چې د الله تعالی لاره کې مال مصرف کړئ ځینې ستاسی څخه بخل کوي څوک چې بخل کوي په حقیقت کې هغه په خپل ځان بخل کړې دې الله تعالی بې نیازه دې او تاسې اړ یاست.

۳-بل ځای فرمایي (... ❒◆🕮❒☼⬛⬀☽➔❑✂☎ ⌘⬄❷⬀❸☪✂
⭘☒⬈⅄ ⬧⬀❑⬉③ ♊♦✌◆❒ ✐ ⬀☠➔⌛⬀❍➔⬛☼✠❀
⬉☠➔♎ ⬄⌨⬀⬦❋⌚⬧♒🕯❒⬆🕯⬧▫ ⌚⬀❍⬀❍⬂⬛♦☼
✂☞⬀▫☼⬅⬛⬂⚀⬀⬧⬅❑♌♦ ⬀⬀⬀⬀) (۱: د التغابن سورت، آیت ۱۶).

ژباړه: د خپلو ځانونو ګټې په خاطر د الله تعالی په لاره کې مالونه مصرف کړئ کوم خلک چې د نفس له بخل څخه وساتل شول همدغه ډله خلک بریالي دي.

۴- په یو بل ځای کې داسې فرمایي : (... ❒◆✌♦☞✎
◆❑⬅♑⬧▫ 🕮⬈⬄⬀☒★ ♊⬀♓✌ ⚐⬅☞⬂☽☒⬛☼❑🕮
⬅❸⬀❷⬄⌘ ◆❑➔♎◆❒ ☎ ⌚⬅❍➔⬛⬀⚀⬂③⬈⑥

[illegible]) (۱: د السباء سورت، آیت۳۹).

ژباړه: هر هغه مال چې تاسی د الله تعالی په لاره کې لګوئ پس الله تعالی د هغه عوض درکوي او الله تعالی غوره د روزي ورکوونکو دی.

رسول کریم (صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم) دخپلو ارشاداتو په ترڅ کې سخاوت لوري خپل امتیان داسې متوجه کوي:

۱- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمايي، چې الله تعالی فرمایلي دي :(وَأَنْفِقْ يُنْفَقْ عَلَيْکَ)(۲۰،۳۳۲).

ای د ادم ځویه ! د الله تعالی په لاره کې مال ولګوه نو الله تعالی به په تا مال ولګوي.

۲- نبی کریم صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي : **مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ فِيهِ الْعِبَادُ إِلَّا وَمَلَكَانِ يَنْزِلانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا**))(**۴۲ ، ۸۸**).

هره شپه چې سبا کیږي دوه ملائکې له اسمانه را ښکته کیږي یوه ملائکه داسې دعاء کوي: چې الله تعالی هغه چاته ښه بدله ورکړي چې خپل مال ستا په لاره کې لګوي او بله ملائکه داسې خبرا کوي، چې الله تعالی د هغه چا مال تلف کړي چې د بخیلۍ په لامل خپل مال ستا په لاره کې نه مصرفوي.

۳- رسول الله صلی الله علیه و سلم بل ځای داسې فرمایلي دي: «**حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ، وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ، وَأَعِدُّوا لِلْبَلَاءِ الدُّعَاءَ**»(**۵۸ ، ۲۷۴**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلو مالونو ساتنه د زکات پو سیله وکړئ او خپل مرضونه د خیرات ورکولو په ذریعه تداوي کړئ او د کړاوونو څپې په دعاګانو او الله تعالی ته په زاریو کولو رفعه کړئ.

۴- نبی کریم صلی الله علیه و سلم فرمايلي دي:((الصّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرب وتدفع ميتَةَ السوء ".))(۱۲:۱۱۲).

ژباړه: په پټه خیرات ورکول د الله تعالی غصه سړوي او دناوړه مرګ مخنیوی کوي

دالله تعالی رسول(صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايي:«الْجَنَّةدَارُالْأَسْخِيَاءِ»(۳۸، ۱۸۵).

جنت د سخیانو کور دی.

۲- رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فرمايلي دي: « السّخِيُّ قَرِيبٌ مِنْ اللّه قَرِيبٌ مِنْ الْجَنّة قَرِيبٌ مِنْ النّاسِ بَعِيدٌ مِنْ النّارِ وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنْ اللّه بَعِيدٌ مِنْ الْجَنّةَ بَعِيدٌ مِنْ النّاسِ قَرِيبٌ مِنْ النّارِ وَلَجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللّهِ عَزّوَجَلّ مِنْ عَالِمٍ بَخِيلٍ)).(۴۸، ۲۲۲).

سخي الله تعالی ته نږدی دی، جنت ته نږدی دی، او خلکو ته نږدی دی، بخیل له الله تعالی نه لری دی، جنت نه لری دی، او خلکو نه لری دی، سخي که څه هم جاهل وي، الله تعالی ته له بخیل عالم نه ډېر خوښ دی.

د رسول الله صلی الله علیه و سلم د سخاوت ځینې بېلګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- جابر بن عبدالله رضی الله عنه فرمایلي دي: «مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ شَيْئًا قَطُّ، فَقَالَ لَا))(۷۰، ۱۴۷).
هېڅکله دا سې نه دی شوی چې کوم سړي د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د مال سوال کړی وي هغه ورته ،نه، ویلی وي.
۲- عائشه رضی الله عنها وايې : یوه ورځ مونږ پسه حلال کړ او غوښه مو په غریبانو وویشله او تنها د پسه یو لاس مو خپل ځانته پرېښود ، رسول الله صلی الله علیه وسلم زما څخه پوښتنه وکړله چې ایا د حلال شوی پسه غوښی څخه څه مونږ سره پاتې ده ؟ ماورته وویل: چې یوازې یو لاس یې پاتې دی نو نبی صلی الله علیه و سلم مهرباني وکړله:
(بقی کلها غیر کتفها) (۲۵:۱۳)
په حقیقت کې د ذکر شوی پسه له لاس څخه پرته ټول پسه موږ ته پاتی دی.

د صحابو کرامو د سخاوت ځینې بیلګې:

د صحابو کرامو د سخاوت ځینې بیلګې په لاندې ډول ذکر کوو:
۱- معاویه رضی الله عنه عائشی رضی الله عنها ته د یو سلو اتیا زرو درهمو په اندازه مال بخشش په توګه ورکړ، عائشی رضی الله عنها ذکر شوې ټول مال مسکینانو باندې وویشلو کله چې ماښام شو نو خپلی خادمی ته یې وویل:چې روژه ماتی راوړه ! هغې ورته وچه ډوډۍ د تیلو سره راوړله او ورته یې وویل: چې نن دی دومره زیات مال په غریبانو وویشلو د یو درهم به دې غوښه اخیستی وه چې نن ماښام مو روژه ماتی کې خوړلې وای، عائشی رضی الله عنها ورته وفرمایل (لوذکرتني لفعلت) (۱۴: ۲۳۰).
که چیرې دا خبره تا هماغه وخت کې کړای وای نو دا کار به مې هرو مرو کړای ؤ.
۲- عبدالله بن عامررضی الله عنه د خالد بن عقبه بن ابی معیط رضی الله عنه څخه د مکې مکرمی ښار کې د هغه کور په اویازرو درهمو په بیع واخست کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مابښام شو عبدالله بن عامر رضی الله عنهد خالد رضی الله عنه د کورنۍ ژړا واوریدله، د ژړا د علت پوښتنه یې وکړله، ورته وویل شل: چې هغه کور پسې ژاړي چې تا ورڅخه نن په بیع واخست نو د خالد بن عقبه کورنۍ ته یې یو تن ولیږه چې ورته وو ایه چې ما ذکر شوی کور او پیسی تاسی ته د الله تعالی په خاطر درو بخښلی (۲۳:۱۴).

۳- د رومیانو سره د جګړې لپاره رسول الله صلی الله علیه و سلم د صحابو کرامو څخه چنده وغوښتله چې البته دا غزوه داسې وخت کې پیښه شوه چې مسلمانان له ګڼو ستونزو سره لاس او ګریوان ول ځکه دغه غزا د (جیش العسره) یعنی د ستونزو لښکر نومول شوی دی ، عثمان بن عفان رضی الله عنه دغی غزا لپاره لس زره دیناره،درې سوه اوښان د خپلو ضروریاتو سره او پنځوس آسونه په چنده کې ورکړل (۱۳۱:۱۴).

۱۲-شجاعت او زړه ورتیا

د ستونزو په مقابل کې زړه ورتیا او مقاومت د ډیرو ښو صفاتو له جملې څخه دی او په ستونزو باندې د بر لاسی لامل ګرځي او د مشکلاتو په مقابل کې جبن او بی زړه توب د ګڼو بدبختیو عامل دی همدا وجه ده چې عربو کې مشهور متل دې چې وایي:(الشجاعة و قاية و الجبن مقتلة)

ژباړه: د ستونزو په مقابل کې مقاومت د نوموړو ستونزو څخه د خلاصیدلو غوره وسیله ده او د ستونزو په مقابل کې بې زړه توب مرګ دی چې سړی د هلاکت کندی ته غورځوي.

نو ځکه ابوبکر رضی الله عنه خالد بن ولید رضی الله عنه ته داسې نصیحت کوي(**احرص علی الموت توهب لک الحیاة**) (**۵۲۲:۵**).

ژباړه : مرګ و غواړه چې ژوند درکړل شي.

په دی اساس اسلامي شريعت د مسلمانانو څخه په ټينګه غوښتی چې بايد د ستونزو مقابل کې زړه ورتيا او شجاعت ولري، مونږ دلته ځينې شرعي دلائل د بيلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو.

١- الله تعالی د قرآنکريم په راتلونکې آيت شريف کې مسلمان دی ته هڅوي چې د کافرانو مقابلې او سيالۍ لپاره دژوند په ټولو برخو کې ځانونه تيار او اماده کړي او په بشپړې زړه ورتيا او شجاعت سره د هغوي په مقابل کې ودريږي فرمايي:(❑◆🕮❑↖♎⑨❻❒✃☎ 🖁♦♑←☠ ✋❑🕶
✃🕶♎♉⇔✌♦➲♦➔⬀☞←🏳 ✋♓♎♊
🔔➔❑▪❑🖃....⬀⬃♎⬁)(١: د الانفال سورت، آيت٦٠).

ژباړه : تاسې د کافرانو د مقابلې او سيالۍ لپاره څومره مو چې وسع کيږي قوت تيار کړئ.

٢- رسول الله صلی الله عليه و سلم به هر سهار او بيګاه د بی زړه توب څخه د خلاصون لپاره داسې دعاء کوله (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْجُبْنِ) (١١:٨٧)

ژباړه: ای الله تعالی !د بی زړه توب څخه په تا پناه غواړم.

د رسول الله صلی الله عليه و سلم د شجاعت او زړه ورتيا ځينې بيلګې

د رسول الله صلی الله عليه و سلم د شجاعت او زړه ورتيا ځينې بيلګې په لاندې ډول ذکر کوو:

١- انس بن مالک رضی الله عنه وايي: رسول الله صلی الله عليه و سلم د ټولو خلکو په نسبت ښکلې ؤ، د ټولو خلکو په نسبت سخي ؤ، د ټولو خلکو په نسبت زړه ور ؤ،يوه شپه د مدينی منوری خلک د يوه آواز د اوريدلو له امله وويريدل ،نو يو شمېر خلکو د آواز د ځای په لور حرکت وکړ تر څو د آواز لامل معلوم کړي په لاره کې په داسې حال کې رسول الله صلی الله عليه و سلم سره مخامخ شول چې د ابو طلحه په بی ځينه آس سپور ؤ، غاړه کې يې توره پرته وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آواز له ځای څخه ستون شوی ؤ او خلکو ته يې ويل: (لم تراعوا ، لم تراعوا) (۲۵۲:۳۱).

ژباړه :مه ډاريږئ، مه ډاريږئ.

۲- براء رضی الله عنه وايي: کله به چې غزاګانو کې جنګ ډير تود شو مونږ به رسول الله صلی الله عليه و سلم شاته پناه وړله، په مونږ کې به هغه تن ډير زيات زړه ور او شجاع ؤ چې د رسول الله صلی الله عليه و سلم سره يو صف کې د کافرانو په مقابل کې جنګيده (۲۵:۱۱).

۳- د براء رضی الله عنه څخه پوښتنه وشوه چې ايا تاسی د حنين غزوه کې د رسول الله صلی الله عليه و سلم څخه تښتيدلي وی ؟

هغه ځواب ورکړ هو ! خو رسول الله صلی الله عليه و سلم تر آخره کفارو سره ډير سخت وجنګيده او ونه تښتيده (متفق عليه).

د صحابو کرامو د شجاعت ځينې بيلګی

که چيرې د رسول الله صلی الله عليه و سلم د صحابو کرامو څخه د هر يوه صحابي ژوند و څيړو دې تنيجی ته به ورسيږو چې د هغه ژوند د شجاعت او زړه ورتيا له کيسو څخه ډک دی ، دلته مونږ د وخت د کمښت له امله د نبی صلی الله عليه و سلم فقط د يوه صحابی براء بن مالک انصاري رضی الله عنه يوه کيسه د بيلګې په توګه ګرانو محصلينو ته ذکر کوو.

د رسول الله صلی الله عليه و سلم د وفات سره جوخت د عربو ګڼ شمېر قبيلې د اسلام څخه وګرځيدلې او مرتد شول چې په دی قبيلو کې تر ټولو غښتلې قبيله د مسيلمة الکذاب قبيله بنی حنيفه وه چې په خپله مسيلمة الکذاب چې د پيغمبری دعوی يې کړی وه څلويښت زره تنه تکړه جنګيالي يې درلودل، کله چې ابو بکر رضی الله عنه خليفه شو نو د مرتدينو سره يې مقابله پيل شوه چې په دی لړ کې د اسلام د لښکرو او مسيلمة الکذاب د لښکرو ترمنځ جنګ ونښتلو د مسيلمة الکذاب د لښکرو سره د جګړی لپاره د مسلمانانو د لښکرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشر عکرمه بن ابی جهل (رضی الله عنه) ماتې وخوړله او مسلمانان په شا وتمبول شول ابو بکر رضی الله عنه بل لښکر د خالد بن ولید رضی الله عنه په مشرۍ ور ولیږلو دواړه لښکرې د یمامه د نجد په سیمه کې مخامخ شوی مسلمانانو ته یې ډیر تلفات واړول او د خالد رضی الله عنه د قوماندانۍ خیمه یې ونړوله نژدې ؤ چې د خالد رضی الله عنه میرمن پکې ووژل شي ، دواړه ډلې ډیرې سختې جنګیدلې ، ثابت بن قیس رضی الله عنه چې د انصارو بیرغ یې لاس کې ؤ، د ځان لپاره قبر وویست کفن یې واغوست تر هغې پورې یې د اسلام له بیرغ څخه دفاع وکړله چې شهید شو ، د عمر رضی الله عنه ورور زید بن الخطاب رضی الله عنه مسلمانانو ته غږ کړ چې د اسلام دښمنانو سره ټینګه مقابله وکړئ مخ په وړاندې ورځئ قسم په الله تعالی تر هغه زه بله خبره نه کوم تر څو مسیلمة الکذاب ماتې وخوري یا زه د الله تعالی سره ملاقي شم هماغه ؤ چې د کفارو په لښکرو یې حمله وکړله تر هغه وجنګیده چې شهید شو ، په دې وخت کې براء رضی الله عنه انصارو ته مخ واړوه چې ای انصارو ! داسې فکر مه کوئ چې تاسې به مدینې منورې ته لاړشئ که چېرې دلته د مسیلمة الکذاب لښکرې ماتې نه شي مدینه منوره کې به هم ورڅخه خلاص نه شۍ، په دې وخت کې د اسلام لښکرو یو ځل بیا د دښمن په ضد سخت جنګ پېل کړ چې په نتیجه کې د مسیلمة الکذاب په لښکرو کې درځ وغورځیده مسیلمة الکذاب د خپلو زرګونو عسکرو سره یو لوی باغ ته پناه یوړله چې ډیر پنډ او لوړ دیوالونه یې درلودل او د باغ دروازه یې وتړله د باغ له دیوالونو څخه یې د اسلام په لښکرو ګوزارونه کول چې مسلمانانو ته یې درانه زیانونه واړول بالاخره مسلمانان د نومورې باغ له فتح کیدلو څخه پاتې راغلل په دې وخت کې براء بن مالک رضی الله عنه خپلو ملګرو ته وویل: ما په سپر کښینوی او سپر په نیزو پورته او د باغ منځ کې د باغ دروازی ته مې نژدې وغورځوئ یا به زه هلته شهید شم او یا به د اسلام مجاهدینو ته د باغ دروازه خلاصه کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابو کرامو همداسې وکړل براء بن مالک رضی الله عنه يې په سپر کښېنوه سپر يې په نيزو پورته او د زرګونو عسکرو منځ کې يې وغورځولو د باغ په منځ کې د براء بن مالک رضی الله عنه او مسيلمة الکذاب د عسکرو تر منځ جګړه پېل شوه د کفارو څخه يې لس تنه ووژل بې شمېره يې ټپيان کړل بالاخره يې د باغ دروازه د اسلام د سپاهيانو لپاره خلاصه کړله د اسلام لښکرو د دروازی د خلاصيدو سره جوخت په باغ حمله پېل کړله چې د دواړو لښکرو ترمنځ د باغ په منځ کې ډير سخته نښته پېل شوه چې په نتېجه کې د مسيلمة الکذاب په شمول د هغه شل زره جنګيالي ووژل شول له دغی ورځې وروسته دغه باغ (حديقة الموت) يعنی د مرګ باغ ونومول شو د يادونې وړ ده چې په دغه جګړه کې د براء بن مالک رضی الله عنه بدن څه د پاسه اتيا ټپونه خوړلې ول چې الله تعالی ورته د ټولو ټپونو څخه روغ صحت ورکړ بيا يې په ډيرو جګړو کې ګډون وکړ بالاخره د فارسي امپراطورۍ په ضد جهاد کې شهيد شو (۴۴۱:۴).
په پورتنۍ پيښه کې براء بن مالک رضی الله عنه وشو کولای چې د شجاعت په لرلو سره د ځمکې په سر د لوی طاغوتي عربی قوت جړلې له بيخه و باسي او د اسلام ډيوه چې د عربی جزيرې په زړه کې د مړه کيدو حالت کې وه د ابد لپاره له مړه کيدو څخه وژغوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- داسلام ددین په رڼاکې ځینې غوره ټولنیز اخلاق

له غوره ټولنیزو اخلاقو څخه مراد هغه اخلاق دي چې دټولنې دافرادو ترمنځ دمحبت ، نزدېکت ،او یووالي سبب ګرځي، اوددغو اخلاقو بنیاد په دې ولاړ دی چې دټولنې دافرادو سره داسې رویه وشي ، کومه چې انسان دخپل ځان لپاره غواړي ، انسان غواړي چې کله ورڅخه خطاء یا ګناوشي چې عفو ورته وشي، نو په کار ده چې پخپله هم نورو ته عفوه وکړي، انسان غواړي چې درواغ ورته ونه ویل شي ، او درواغ ورپور ونه تړل شي ، دغسې پخپله هم نه چا ته درواغ ووایی او نه چاپورې درواغ وتړي ، انسان غواړي چې ناموس ته یې څوک په سپکه سترګه ونه ګوري، نوپه کار داده چې په خپله هم دچاناموس ته په سپکه سترګه ونه ګوري ،دې ته ورته بې شمېره چارې داسې دي چې انسان یې نه غواړي چې په ټولنه کې ورته ورسیږي، نو اسلام له دغه انسان څخه غواړي چې په ټولنه کې دنورو انسانانو هم دغسې خیال وساتي ، دغې لوري ته زموږ ستر لاربنود موږ داسې متوجه کوي ،((الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ)).(۱۵:۳۴).

کامل مسلمان هغه څوک دی چې نور مسلمانان دهغه دژبې او لاس له ضرر څخه په امن وي.

همدارنګه اسلام زموږ څخه غواړي چې څه دخپل ځان لپاره خوښوي هغه باید بل مسلمان لپاره خوښ کړئ، او دغه غوښتنه یې موږ څخه دایمان په تقاضا کړې ده ، رسول الله (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمایلي دي :((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))(۳۴،۲۱).

له تاسې څخه یو څوک تر هغې مؤمن کېدې نشي ترڅو چې کوم څه دځان پاره خوښوئ دبل مسلمان لپاره یې خوښ نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام زموږ څخه غواړي چې دبدۍ ځواب په بدۍ ورنه کړو ، په دې اړه الله تعالی فرمايي:((وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَکَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ (فصلت34)

او ای پيغمبره ! نيکي او بدي يو شانته نه دي ته دبدۀ مخنيوی په هغيګ نيکۀ سره وکؤه چيګ هغه أيګره شګه وي ته به وکګوريګ چيګ له تا سره چيګ د چادشګمني لويګدليګ وه هغه ديګ لکه صميمي دوست ګګرحګيګدلی دی.

له دغو ټولنيزو اخلاقو څخه ځيني دنمونې په توګه ذکرکوو :

۱- خپل منځي مرسته او همکاري:

دخپل منځي مرستې او همکارۍ څخه مطلب دادی چې دټولنې افراد دنېکۍ په چارو يوبل سره مرسته او همکاري وکړي لکه په قرانکريم کې چې الله تعالی فرمايي:(وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (المائدة2)

کوم کارونه چيګ د نيکۀ او خدای پالنيګ دي په هغو کشګيګ له تګولو سره مرسته وکؤئ او کوم کارونه چيګ د ګګناه او تيري وي په هغوکشګيګ د هيګچا ملاتؤ مه کوئ. له الله نه وويګريګاٍئ، د الله عذاب أيګر سخت دی.

ايت کريمه خپل منځي مرسته او همکاري ديو اصل په څېر چې ټولو ټولنيزو مسائلو ته شامليږي بيانوي،ددې ايت کريمه غوښتنه داده چې کله پر يو مسلمان کوم يا مصيبت راځي دټولنې نور افراد په هغې کې خپل ځان سهيم وګڼي ، داسې پرې ودردېږي ګويا چې په خپله ده ته دغه درد رسېدلی دی ، رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) دغه حالت ديو حديث په ترځ کې ډېر ښه روښانه کړی دی لکه چې فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى))(۴۴:۴۶۸).

دمؤمنانو مثال په خپل منځي محبت،ترحم،اومهربانۍ کې ديوجسد په څېر دی کله چې په جسد کې پر يوغړي کوم تکليف راځي نو ټول اندامونه په بې خوبۍ او تبه کې ورسره شريک وي.

اسلام ديوې مسلمانې ټولنې له افرادو غواړي چې په خپل منځ کې داسې عاطفه او مهرباني ولري چې که له کوم يو څخه سهوه يا خطاوشي مقابل لوری بايد دانتقام اخستنې اراده ونه کړي بلکې دعفوې او بخښنې احساس ورسره وي،دامام شافعي (رح) په اړه نقل شوي دي چې هغه ډېر حليم انسان ؤ، خلکوشرط ايښی ؤ که چا امام په قهر کړ جائزه به ورکول کېږي،همدې موخې ته درسېدا په تکل يو خياط ته چې کله امام دلباس دګنډلو لپاره رخت وروړ په خپل زړه کې وويل چې دجايزې دګټلو چانس په لاس ورغلی دی،نو رخت يې ورته خراب کړ يو لستونی يې لوی او بل يې ورته تنګ وګنډلو ، کله چې امام خپل لباس وليد نو سمدستي يې دخياط شکريه اداء کړه وې ويل :الله تعالی دې خياط ته خير ورپه برخه کړي چې ډېرې ښې جامې يې راته ګنډلي دي ، يو لستونی يې راته پراخه ګنډلی دی چې کتابونه پکې ږدم، او بل يې راته تنګ کړی تر څو په ژمي کې يخه هوا زما بدن ته داخله نه شي، په دې اساس خلک دهغه له قهرولو عاجز پاتې شول.

امام به په هر حالت کې هغه يو کار مثبت ارزيابي کاوه تر څوپه دې وسيله خپل نفس له قهر او غضب څخه وساتي.

دايقيني ده که يو څوک دچا بد مثبت ارزيابي نه کړي حتما دمقابل لوري ګنا يقيني کېږي (۷۱،۴۴-۴۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان له عفوې بخښنې ، تېرېدنې اوصبر څخه کار اخلي،او دغه صفات دمسلمان له لوړو اخلاقو څخه شمېرل کېږي.

الله تعالی په قرانکريم دمسلمان صفت داسې بيانوي ((وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنْ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (آل عمران134)

غوسه خوري او د نورو لنأ پاری بگشگي داسيگ نيکان خلک د خدای أيگر خوشگ دي

هر هغه مسلمان چې په ټولنيز ژوند کې له ښواخلاقو کارنه اخلي، که څه هم لمونځ کوي،روژې نيسي،صدقې ورکوي،اوداسې نورې نېکې چارې ترسره کوي دقيامت په ورځ به ددغونېکواعمالوهيڅ گټه ونه رسيږي ،رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ددغې شخص انظو په داسې شکل وړاندې کړی دی:

" أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ " (۱۲، ۴۵۹).

تاسې پوهېږئ چې مفلس څوک دی دوي ځواب ورکړ،هو په موږ کې مفلس هغه څوک وي چې نه درهم ولري نه مال،رسول الله (صلی الله عليه واله وسلم) وفرمايل زما دامت حقيقي مفلس هغه څوک دی چې دقيامت په ورځ به له ډېرو نېکيو سره راشي لمونځونه،روژې به يې ډېر اداء کړي وي،زکاتونه او صدقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ډېرې ورکړې وي خو چاته به يې ښکنځلې کړي وي،په چا پورې به يې تور تړلی وي دچا مال به يې (ناروا طريقه) خوړلی وي دچا وينه به يې تويه کړې وي، څوک به يې وهلی وي، نو دهغه نېکي به يو بل ته به ورکړل شي نو مخکې له دې چې جرمونه يې ختم شي نېکۍ يې ختمې شي ، بيا به دمظلومينو ګناهونه راواخېستل شي او پر هغه به واچول شي بالاخره اور ته به وغورزول شي.

۲- دمور اوپلار حقوق پرځاي کول:

الله تعالی دمور او پلار سره احسان په ټولو مسلمانانو لازم کړی دی ، او دزيات ارزښت لپاره يې دخپل عبادت سره سم دهغې غوښتنه کړې ده ، الله تعالی فرمايي : وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (الإسراء23) وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا (الإسراء24).

په ذکر شوی ايت کريمه کې الله تعالی دمور اوپلار سره داحسان غوښتنه کړې ده ، نه دعدل کولو ،ځکه دعدل درجه له احسان څخه کمه ده ، عدل دې ته ويل کېږي چې يو څوک له يو چا سره مثلي او متقابل تعامل وکړي ، البته احسان دې ته ويل کېږي چې يو چاسره دورکړې متقابل تعامل ونه کړي،بلکې له اخستلو څخه ورکړه زياته وي اوداحسان په مقابل کې څه ونه غواړي.

ففيهما فجاهد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول كريم (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ته يو سړی راغی او دجهاد کولو اجازه يې ترې غوښته ، هغه (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ورڅخه وپوښتل چې مور اوپلار دې ژوندي دي ؟هغه ورته وويل چې هو ، وې فرمايل چې (ففيهما فجاهد) ، يعنې دمور اوپلار په خدمت کې دجهاد اجر او ثواب ترلاسه کړه.

مور او پلار دې خوشحاله کړه:

په يو حديث کې رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) يو سړی دهجرت پر ځاي دمور او پلار خوشحالولو ته هڅوي:**عَنْ عَبْدِ اللّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فَقَالَ جِئْتُ أُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ وَتَرَكْتُ أَبَوَيَّ يَبْكِيَانِ فَقَالَ ارْجِعْ عَلَيْهِمَا فَأَضْحِكْهُمَا كَمَا أَبْكَيْتَهُمَا(۷۲،۵۷).**

عبدالله بن عمرو روايت کوي چې رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ته يوسړی راغی وې ويل چې زه راغلی يم چې په هجرت کولو تا سره بيعت وکړم ،او مور او پلار مې په ژړا پريښودل ، رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ورته وفرمايل چې ولاړشه هغوي چې دې خنګه په ژړا پريښي دي دغسې هغوي وخندوه)

عبدالله بن عمر (رضي الله تعالى عنه) يو سړی وليده چې مور يې په شا کړې او دبيت الله طواف ورکوي ، ابن عمر (رضي الله تعالى عنه) ته يې مخ ورواړاوه وې ويل ته خو ما ګورې چې دمور حق مې اداء کړ؟هغه (رضي الله تعالى عنه) ورته وويل :هيڅکله نه ،........ ته به هغې په شا ګرځولې او ستا دژوند اميد يې درلود ،خو که ته يې په شا ګرځوې دمرګ شيبې يې شميرې. ۲۲:۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپخوانیوصالحینو په ژوند کې دمور اوپلار سره داحسان ځینې بېلګې:

له عبدالله بن مسعود (رضي الله تعالی عنه) څخه دهغه مور یوه شپه اوبه وغوښتې ، اوبه یې چې ورته راوړې ګوري چې مور یې ویده ده ، ترسحره دهغې سر ته ولاړ ؤ چې ترڅو پخپله راویښه شي او زما په راویښولو سره په تکلیف نه شي،اوکه ورڅخه ولاړ شي او بیا راویښه شي اوبه به وغواړي زه به نه اوسم.

ابن حسن تمیمي (رح)لړم ولیده غوښتل یې چې وې وژني ، خو سوري ته ننووت ، ګوتو سره یې دسوري مخه بنده کړه، لړم وچیچه ،چا ورته وویل چې ولې دې په خپل لاس دسوري مخه بندوله ؟وې ویل وېرېدم که لړم راووځي مور به مې وچیچي.(۶۲:۴۴)

دپلار په نسبت دمور حق زیات دی:

حدیث شریف کې راغلي دي: ((**جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أَبُوكَ**))(۳۷ ، ۳۲۳).

رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) ته یو صحابي راغی وې ویل :یا رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) په خلکو کې په ما باندې دزیات احسان حقدار څوک دی؟وې فرمایل :ستا مور،بیایې پوښتنه وکړه ، ورپسې څوک زیات حقدار دی؟بیا یې وفرمایل :ستا مور،هغه سړي په درېیم ځل بیا وپوښتل چې بیا څوک ؟په دریم ځل بیا هم رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) وفرمایل ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور،چې په څلورم ځل یې پوښتنه وکړه رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) وفرمایل:ستا پلار.

مور ځکه درې حقه لري چې خپل اولاد سره په دریو مواردو کې زیات زحمت اوتکلیف وباسي ،چې دقرانکریم په دې کریمه کې ورته اشاره شوې ده:((وَوَصّیْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَیْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَیْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَیْکَ إِلَيّ الْمَصِیرُ (لقمان14)

۱- په خېټه دګرځولو تکلیف.

۲- دتولد پر مهال تکلیف.

۳- دشېدو رکولو تکلیف.

پلار یوازې دتربیت په برخه کې داولاد سره تکلیف اوباسي نوځکه خودمور حق دپلار په نسبت پر اولادونو درې چنده دی.

تا سره لویه سرمایه ده مه یې ضایع کوه:

رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) فرمایلي دي: ((رَغِمَ أَنْفُ ثُمّ رَغِمَ أَنْفُ ثُمّ رَغِمَ أَنْفُ قِیلَ مَنْ یَا رَسُولَ اللّه قَالَ مَنْ أَدْرَکَ أَبَوَیْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَیْهِمَا فَلَمْ یَدْخُلْ الْجَنّةَ)).(۴۴،۳۹۵).

وقد أوصى رسول الله لمعاذ بن جبل .....وقال وَلَا تَعُقّنّ وَالِدَیْکَ وَإِنْ أَمَرَاکَ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ أَهْلِکَ وَمَالِکَ)).(۷۳،۵۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله(صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) معاذ بن جبل (رضي الله تعالى عنه) ته وويل دمور او پلار نافرماني مه کوه که څه هم هغوي تاته امر وکړي چې له کور وځه او مال دي پرېږده.

دپورتنيو نصوصو په رڼا کې دمور او پلار حقوق په لاندې څو شمېرو کې خلاصه کوو:

۱- له ګنا څخه بغېر په ټولو چارو کې دمور او پلار خبره منه.

۲- دمور او پلار حترام او خدمت کوه.

۳- دهغوي له خوښې پرته په سفر مه ځه.

۴- کله چې مور او پلا رکور ته ننوځي دهغوي په احترام ودرېږه.

۵- له هغوي څخه مخکې په لاره مه ځه.

۶- په تروش تندي هغوي ته مه ګوره ، که څه هم تاته دهغوي لخوا تکليف رسېدلی وي.

۷- که هغوي تا ځان لوري ته غواړي بې له ځنډه هغوي ته حاضرېږه.

۸- په عاجزۍ او نرمۍ هغوي سره خبرې کوه

۹- دهغوي په مخکې دهغوي له اجازې څخه بغېر خبرې مه کوه.

۱۰- دهغوي په مخکې زياتې خبرې مه کوه.

۱۱- هغوي په نامه مه رابوله.

۱۲- دهغوي خبرې مه قطع کوه

۱۳-هغوي ته دامر او نهي فرمانونه مه صادروه.(چې داکوه ،او دامه کوه)

۱۴- هغوي څخه شکايتونه مه کوه.

۱۵- پر هغوي باندې دزړه له کومي ترحم کوه.

۱۶- دزړه له کومي هغوي سره مينه او دوستي کوه ، دهغوي په خوښۍ خوښېږه او په خفګان يې خفه کېږه.

۱۷- دهغوي په ناوړه خبرو دخفګان احساس مه کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- که څه هم د مور او پلار احترام ساتې بیا هم د هغوي له ازاره وېرېږه.
۱۹- په خپل مال کې هغوي له ځان سره شریک وګڼه.
۲۰- د هغوي دوستان خپل دوستان او د هغوي دښمنان خپل دښمنان ګڼه.
۲۱- دزیاتو مصروفیاتو سره سره دمور او پلار دملاقات اوصحبت لپاره وخت وټاکه.
۲۲- کور څخه د تلو پر مهال له هغوي څخه اجازه او دعا غواړه.
۲۳- سحار او ماښام د هغوي لاسونه مچې کوه.
۲۴- د هغوي دابرو او عزت ساتنه کوه.
۲۵- څه چې در څخه غواړي ورته حاضروه یې.
۲۶- دژوند په چارو کې هغوي سره مشوره کوه.
۲۷- د هغوي په مخکې بې مورده خندا څخه ځان ساته.
۲۸- دالله تعالی په دربارکې تل د هغوي لپاره بخښنه غواړه.
۳۰- که هغوي ویده وي مزاحمت یې مه کوه.
۳۱- ښځې او اولادونو ته پر هغوي ترجیح مه ورکوه.
۳۲- له هغوي څخه مخکې په خوراک او څښاک پیل مه کوه.
۳۳- د هغوي په مخکې پښې مه غزوه مګر د هغوي په اجازه.
۳۴- له مرګ څخه وروسته د هغوي لپاره دمغفرت دعاګانې غواړه، او د هغوي لطرفه صدقه ورکوه.
۳۵- له مرګ څخه وروسته د هغوي دقبر زیارت ته ورځه،او د هغوي دوستان پاله. (۱۸-۱۵، ۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- خپلولي پالل:

تعریف:

د خپلولۍ پاللو (صلة الرحم) تعریف علماؤ دارنګه کړی دی:
د نسب او خسرګنۍ له طرفه خپلو خپلوانو سره نیکي کول هغوی باندې شفقت او رحم کول او د هغوی له حالاتو څخه ځان خبرول، صلة الرحم (خپلولۍ پالل) بلل کیږي. (۱۳۱:۲۷).

دخپلولۍ په پاللو اسلامي شریعت زیات تاکید کړی دی ،دمؤمن دایمان دکمال لپاره یو شرط ګرځول شوی دی، ګڼ شرعي نصوص مسلمانان د خپلولۍ پاللو ته هڅوي ،نو ددې په خاطر چې دخپلوۍ پاللو پر ارزښت پوه شو نو رسول الله (ص) لارښووني دخپل ژوند لپاره دلارې مشال ګرځوو چې په دې اړه په لاندې توګه له ځینو احادیثو څخه یادونه کوو:

۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ.(۳۷، ۴۳۷).

له ابي هریره نه روایت دی، چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: څوک چې پر الله او اخرت ایمان لري خپل مېلمه دې وپالي او څوک چې پر الله او اخرت ایمان لري له خپلوانو سره دې خپلوي ټینګه کړي او څوک چې پر الله او اخرت ایمان لري، یا دې دخیر خبره وکړي، یا دې چوپ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالک رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَقُولُ مَنْ سَرّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ))(۳۶ ، ۲۲۸).

له انس(رضي الله تعالى عنه) نه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: څوک چې په دې خشحالیږي چې رزق يې زيات او عمر يې اوږد شي، نو خپلوانو سره دې خپلوي ټينګه کړي.

۳- عَنْ سِمَاک بن حَرْب قَالَ: رَسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ: خَيْرُ النّاسِ أَتْقَاهُمْ، وَآمَرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ، وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَوْصَلُهُمْ لِلرّحِمِ.

له سماک بن حرب (رضي الله تعالى عنه) نه روايت دی، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: غوره په خلکو کې له نارواوو نه ځان ژغورونکي، په نېکو امر کوونکي، له بديو منع کوونکي او د خپلوۍ ټينګوونکي دي.

۴- عَنْ أَبِي ذَرّ قَالَ أَمَرَنِي خَلِيلِي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ بِسَبْعٍ أَمَرَنِي بِحُبّ الْمَسَاكِينِ وَالدّنُوّ مِنْهُمْ وَأَمَرَنِي أَنْ أَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ دُونِي وَلَا أَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقِي وَأَمَرَنِي أَنْ أَصِلَ الرّحِمَ وَإِنْ أَدْبَرَتْ وَأَمَرَنِي أَنْ لَا أَسْأَلَ أَحَدًا شَيْئًا وَأَمَرَنِي أَنْ أَقُولَ بِالْحَقّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا وَأَمَرَنِي أَنْ لَا أَخَافَ فِي اللّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ وَأَمَرَنِي أَنْ أُكْثِرَ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوّةَ إِلّا بِاللّهِ فَإِنّهُنّ مِنْ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ))(۵۵ ، ۴۱۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو ذر رضی الله تعالی عنه وايي زما دوست (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) راته په اوو شيانو وصيت کړی، ۱- چې مسکينانو سره مينه وساتم اوځان ورسره نږدې کړم،۲- او هغه چا ته نظر وکړم چې تر ما ټيټ دي.۳- اوهغه چا ته ونه ګورم چې ترما پورته دي ،۴- چې خپلوانو سره خپلوي و پالم که څه هم جفا يې راسره وکړي ،۵- او له هيچا هيڅ شی ونه غواړم. ۶- او حقه خبره وکړم که څه هم ډېره ترخه وي و دا چې (دلاحول ولاقوة الابالله) ذکر زيات تر سره کړم ، او د الله لپاره د هيڅ ملامت کوونکي له ملامتيا ونه ډار شم

۵- عَنْ عُقْبَةَ بن عَامرٍ، قَالَ: لَقيتُ رَسُولَ اللّهِ صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَوْمًا فَبَدَرْتُهُ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، أَوْ بَدَرَنِي فَأَخَذَ بِيَدِي، فَقَالَ: "يَا عُقْبَةُ، أَلا أُخْبِرُکَ بِأَفْضَلِ أَخْلاقِ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَأَهْلِ الآخِرَةِ؟ تَصِلُ مَنْ قَطَعَکَ، وَتُعْطِي مَنْ حَرَمَکَ، وَتَعْفُو عَمّنْ ظَلَمَکَ، الّذِي أَرَادَ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ وَيُمَدّ لَهُ فِي عُمُرِهِ فَلْيَتّقِ اللّهَ، وَلْيَصِلْ ذَا رَحِمِهِ "(۲۰، ۲۳۳).

له عقبه بن عامر نه روايت دی، يوه ورځ زه له نبي صلی الله عليه وسلم سره مخامخ شوم، ما د هغه لاس راونيو او يا هغه (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) ببړه وکړه او زما لاس يې ونيو، راته يې وويل: ای عقبه ايا زه تا د دنيا او اخرت د خاوندانو په خورا ښو اخلاقو خبر نه کړم؟ بيا يې وفرمايل: له هغه چا سره د خپلوۍ پالل، چې هغوی يې پرېکوي او هغه چا ته ورکړه کول چې له تا يې منع کوي. هغه چا ته عفوه کول چې له تا سره ظلم کوي ،هغه کس چې غواړي په رزق کې يې پراخي راشي او عمر يې زيات شي، نو له الله (جل جلاله) څخه دې په رښتينې توګه ووېرېږي او خپلوي دې وپالي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده:(لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي قَاطِعَ رَحِمٍ) (۴۴ ، ۴۰۸).

ژباړه: د خپلولۍ قطع کوونکي جنت ته نه شي داخلیدلی، سفیان وویل له قاطع نه مراد دخپلولي غوڅوونکی دی.

۸- نبی علیه السلام فرمایلي دي: (الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللّهُ وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللّهُ).(۴۴، ۴۰۷).

د قیامت په ورځ به خپلوی عرش پورې نښتې وي او داسې به وايي چا چې دنیا کې زه پالله الله دې نن پرې رحم وکړي او چا چې دنیا کې نه پالله الله تعالی دی له خپل رحم څخه پرې کړي.

۱۰- جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّه إِنّ لِي ذَوِي أَرْحَامٍ أَصِلُ وَيَقْطَعُونِي وَأَعْفُو وَيَظْلِمُونَ وَأُحْسِنُ وَيُسِيئُونَ أَفَأُكَافِئُهُمْ قَالَ لَا إِذًا تُتْرَكُونَ جَمِيعًا وَلَكِنْ خُذْ بِالْفَضْلِ وَصِلْهُمْ فَإِنّهُ لَنْ يَزَالَ مَعَكَ ظَهِيرٌ مِنْ اللّه عَزّ وَجَلّ مَا كُنْتَ عَلَى ذَلِكَ)).(۵۱، ۴۵۱).

یو سړی رسول الله صلی الله علیه و سلم ته راغی او عرض یې ورته وکړ چې زما خپلوان دی زه ورسره خپلو پالم خو هغوی راسره خپلوی نه پالي زه هغوی ته عفوه کوم خو هغوی رابانديې ظلم کوي ، زه هغوي سره ښه کوم خو هغوی راسره بد کوي ایا زه هم د هغوی سره د هغوی په څېر چلند وکړم؟ نو رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل: ((نه ته د هغوی سره د هغوی په څېر چلند مه کوه چې په دی صورت کې به ټول ګناه کې شریک شئ ته غوره کارونه کوه او ددوی سره خپلوی پاله تر هغې پورې چې ته داسې کوی الهي مرسته به تا سره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- قال رسول الله صَلى الله عَلَيه و سَلّم : إنّ الرّحْمَةَ لَا تَنْزِلُ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاطِعُ رَحِمٍ}۲۵، ۵۹).

رسول الله (صلى الله عليه واله وسلم) فرمايلي دي: په يقيني توګه پر هغه قوم باندې رحم نه راځي چې په هغوي کې خپلولي پرېکوونکی وي.

۱۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ قَالَ إِنّ أَعْمَالَ بَنِي آدَمَ تُعْرَضُ كُلّ خَمِيسٍ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فَلَا يُقْبَلُ عَمَلُ قَاطِعِ رَحِمٍ)).(۵۴، ۴۲۷).

ابوهرېرة (رضي الله تعالى عنه) روايت کوي چې رسول الله (صلى الله عليه واله وسلم) څخه مې اورېدلي دي ((دانسانانو اعمال هره پنج شنبه دجمعې په شپه الله تعالى ته وړاندې کېږي په دې الله تعالى دهغه چا عملونه نه قبلوي چې دخپلوانو سره خپلولي پرېکوي))

۴- شفقت او ترحم:

د شفقت او ترحم تعريف علماؤ دارنګه کړی دی:

شفقت او رحم داسې لوړعزتمند خلق (عادت) ته وايې چې خلک د اړو او محتاجو خلکو مرستې، مدد او فرياد رسۍ ته هڅوي اړو خلکو ته ګټه رسوي او ضرر ورڅخه دفع کوي. (۳۴:۱۳۷).

اسلامي شريعت داسې بشري ټولنه جوړول غواړي چې هلته د ټولنې هر غړی بايد د شفقت او رحم په لباس پوښل شوی وی د غريب د غربت علاج پکې نيول شوی وی هېڅ انسان ته د بل انسان له لورې ويره متوجه نه وي.

البته اسلام د شفقت او رحم لپاره ځانګړی اصول او مقررات وضع کړي دي په دی اساس که چېرې شفقت او رحم په خپل ځای کې استعمال نشي ګنی ستونزې زېږوی د بيلګې په توګه د هر مجرم بخښنل په دې منظور چې دا پرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفقت او رحم دې په ټولنه کې جرمونه زیاتوي په ټولنی شفقت او رحم دادې چې مجرمانو ته د شرعي سزا ورکولو په وسیله د جرائمو مخه ونیول شي (۱۳۷:۳۴).

له همدی امله چې الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایلي دي: (❒◆⬤♦✍▤➚☠⬁
⊲❑▤❑◆⑩⊠○ ✂✍⬤♦⊠◐✆⬤✿✍⬁ ❼✍✖
⬁☠➔⌛✵◼⊠➔♦⬤ ✆◼⊙♦⌛⊠⬤☞❀✍✂ ❼✆⊟⬥❑⬆⬥✵⊙♦③
✍♦✋✵◐➔❑♌♦✆✍✍⬁⬅) (۱: د البقرې سورت، آیت ۱۷۹).

ای د عقلونو خاوندانو ! تاسې لره په قصاص کې ژوند دی.

که چېرې په یوه انساني ټولنه کې د ټولنې د غړو ترمنځ شفقت او ترحم نه وي دغه ټولنه په حقیقت کې د وحشي حیواناتو په ځنګل بدلېږي هغه په دی معنی چې زورور به کمزوري خوري او ځوروي به ئی د کمزورو حقوق به تالا وي هر سړی به یوازې او یوازې د خپلی خیټې په فکر کې وي او دټولنې د نورو غړو به ورسره غم نه وي (۱۳۸:۳۴).

البته اوسني وخت کې د شفقت او رحم د نشتوالې له امله زمونږ د ټولنې همدا حال ګرځیدلې دی یو زوړ سړي ماته خپله قصه په ژړغوني اواز داسې وکړله: (زما ښځه او زما او لادونه ټول زما په ضد یو شوي دي ماته وایې چې زوړ شوی یې اعصابو د کار پرېښې دي د کور هر غړی سپکې او سپورې راته وایې راباندې شرمېږي زما په ټولو شتو یې قبضه کړېده ما باندې یې خپل کور سور اور ګرځولې دی) ګڼ شمېر شرعي د لائل د مسلمانانو څخه په ټینګه غوښتنه کوي چې باید هر مسلمان د شفقت او رحم په لباس پوښل شوی وي چې مونږ د ذکر شوو د لائلو څخه ځېنې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي:(مَنْ لَا يَرْحَمْ النّاسَ لَا يَرْحَمْهُ اللّهُ عَزّ وَجَلّ (۱۱:۲۵).

څوک چې خلکو باندې رحم نه کوي داسې تن باندې الله تعالی رحم نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- نبی کریم صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده: الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمْ الرَّحْمَنُ ارْحَمُوا أَهْلَ الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)(۱۴:۱۳).

ژباړه: تاسې په هغه چا رحم وکړئ چې ځمکې کې دي نو په تاسې به رحم وکړي هغه ذات چې آسمان کې دی.

اسلامي شریعت مسلمانان تنها په دی نه دی مکلف کړي چې په انسانانو شفقت او رحم وکړي بلکې په حیواناتو شفقت کول یې هم د مسلمانانو اهمه دنده ګرځولې ده چې په لاندې ډول ځینې شرعي د لائل د بیلګی په توګه ذکر کؤ:

۱- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (یو سړی په یوې دښتې کې روان ؤ ډیر تندی نیولې په دې وخت کې یې یو کوهي پیدا کړ کوهي ته ښکته شو اوبه یې وڅښلې کله چې له کوهي پورته شو یو سپی ګوري چې له ډېرې تندې لمده خاوره خوري له ځان سره یې وویل چې داسپی هم زما په څېر زیات تږی شوی دی بیرته کوهي کې ښکته شو خپله موزه یې له اوبو ډکه کړله خپله خوله کې یې ونیوله او له کوهي پورته شو اوسپي ته یې اوبه ورکړلې الله تعالی له دې سړي څخه خوښ شو او بخښنه یې ورته وکړله، صحابو کرامو عرض وکړ چې ای د الله تعالی رسوله ! مونږ ته د څارویو سره د ښه کولو په لامل اجر او ثواب راکول کیږي ؟

رسول الله صلی الله علیه و سلم و فرمایل: هر ژوندی موجود سره داحسان کولو په وجه اجر درکول کیږي. (۲۳۷:۳۱).

۲- نبی کریم صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده:(عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ لَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَسْقِهَا وَلَمْ تَتْرُكْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ) (۲۳۶:۳۱).

ژباړه: یوه ښځه له دی امله دوزخ کې واچول شوه چې پیشکه یې زنداني کړی وه نه یې ورته خواړه ورکول او نه یې پرېښودله چې د ځمکې حشرات او خځندې وخوري ترڅو چې همدی حال کې پیشو مړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د حیواناتو وژل د لوبو او عبثیاتو په منظور حرام دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي (مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا عَبَثًا عَجَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّ فُلَانًا قَتَلَنِي عَبَثًا وَلَمْ يَقْتُلْنِي لِمَنْفَعَةٍ) (۳۸:۳۰).

ژباړه: چنچنه به دقیامت په ورځ الله تعالی ته شکایت وکړي چې فلانی تن زه بې ځایه او عبث ووژلم او دګټې اخستو په خاطر یې حلال کړی نه یم.

۴ – حیوان د نښې ویشتلو لپاره حرام دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم لعنت کړی هغه چا باندې چې ژوندی موجود د نښې په توګه استعمالوي (۳۲۱:۷).

په یو انسان کې رحم څنګه پیدا کیږي؟

په یو انسان کې رحم نشته (زړه یې سخت دی) هغه ته په کار دي چې دیتیمانو په سر لاس راکاږي او مسکینانو ته ډوډۍ ورکړي ، دغه مقصد ته په یو حدیث کې داسې اشاره شویده.

(عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا شَكَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسْوَةَ قَلْبِهِ فَقَالَ لَهُ إِنْ أَرَدْتَ تَلْيِينَ قَلْبِكَ فَأَطْعِمْ الْمِسْكِينَ وَامْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ))(**۵۲**،۳۰۱).

یو سړي رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) ته دخپل زړه دسختوالي شکایت وکړ رسول الله(صلی الله علیه واله وسلم) ورته په ځواب کې وفرمایل:که ته غواړې چې زړه دې نرم شي مسکین ته طعام(خوراک) ورکړه ،او دیتیم په سر لاس راکاږه)

۵- د ګاونډیو سره ښه سلوک کول:

اسلامي شریعت مسلمانانو باندې لازم کړي دي چې ټولو هغو خلکو سره ښه تعلقات او سلوک ولرئ چې په کور او کلي، کارو بار او سفر کې در سره شریک او نږدې وي ،ځکه اسلام تل دټولنې دافرادو ترمنځ په عامه توګه ،اودیوې کورنۍ دغړو ،همسایګانو دکار اوعمل دملګروترمنځ په خاصه توګه دښو

تعلقاتو غوښتنه کوي،ترڅوتړولنه دمينې او محبت په فضا منوره، يو بل څخه شر دفع کړي. (۲۳:۲۷۱).

په نبوي احاديثو کې ځينې احاديث دګاونډي حقوقو او اکرام ته ځانګړي شوي دي ، چې له ګاونډي او همسايه څخه دهر ډول شر او ضرر ممانعت کوي ،په دغو احايثو کې دګاونډي اکرام دايمان نښه او هغه ته ضرر رسول دبې دينی سره مرادف ګڼل شوي دی،رسول الله (صَلّی اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايي:

مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتّى ظَنَنْتُ أَنّهُ سَيُوَرّثُهُ (۳۷، ۴۳۰).

جبرابيل امين په ما باندی دګاونډي دحقوقو په اړه دومره تاکيد کاوه چې زما يقين شو چې ګويا ګاونډي به په ميراث کې شريک شي

په ګڼو قرآني آيتونو اونبوي احاديثو کې مسلمان ښه ګاونډيتوب ته هڅول شوې دی چې ځينی يې دبېلګې په توکه په لاندې ډول ذکر کوو.

۱- الله تعالی قرآن کريم کې فرمائلي:(... ❑◆✃♐♏⌫♑❒♋⑥✍ ❶♊⑧✃♐♏◉♒⌫☽➔❷⬀🗁■❼▤ ❑◆✃♐♏⌫♑❒♋⑥✍ ✃♏♐◉♒⌫⏲⭘♐♏○♋◘⬀ ✃♏♐◉♒⌫✗➔✡⬉◘⬀ ✃♏♐◉♒⌫✗⊠☾⌧◘⬀ ...⬀♋⊠⬀) (۱: د النساء سورت، ايت۳۶).

اونيکي کوئ له هغو ګاونډيو سره چې قريب وی اوله هغو ګاونديو سره چې بعيدوي اوخپل د سفر ملګرو سره نيکي کوئ.

دپورتني آيت شريف په اړه مفسرين وايي (❑◆✃♐♏⌫♑❒♋⑥✍ ❶♊⑧✃♐♏◉♒⌫☽➔❷⬀🗁■❼▤) څخه مراد هغه ګاونډې دی چې کور يې ستاله کور سره ديوال شريک وي او د (❑◆✃♐♏⌫♑❒♋⑥✍ ✃♏♐◉♒⌫✗➔✡⬉◘⬀) څخه مقصد هغه ګاونډی دی چې ستاديوال شريک نه وي،علي رضی الله عنه ويلې دي: (ټول هغه ګاونډيان چې ستا دکورڅخه ستا اواز اوري

د(🗐💾⇖✡→➚⬂♑📷ﮩﮩ✂ ☹❻ﮩﮩ❑♑⬂💻ﮩﮩ✂◆❑)کې شامل دي) (۲۷۱:۲۳).

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي.. وَمَنْ کَانَ یُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْیَوْمِ الْآخِرِ فَلْیُکْرِمْ جَارَهُ).(۴۵۷:۴۹)

ژباړه: او څوک چې الله تعالی او د اخرت په ورځ ایمان لري د خپل ګاونډي عزت دې وکړي....

۳- عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَايِقَهُ(۳۷، ۴۳۳).

نبي صلی الله علیه و سلم فرمایلی دی قسم په الله تعالی چې مؤمن نه دی قسم په الله تعالی چې مؤمن نه دی قسم په الله تعالی چې مؤمن نه دی نو درسول الله صلی الله علیه و سلم څخه پوښتنه وشوه چې څوک مؤمن نه دی ؟ نبي صلی الله علیه و سلم وفرمایل هغه څوک چې ګاونډی یې دضرر څخه په امن کې نه وی.

۴ – که یو څوک زیات لمونځونه تر سره کوي زیاتې روژې نیسي خو په ژبه خپلو ګاونډیانو ته ضرر رسوي په دغه لمونځ او روژه نجات نه شي میندلی په حدیث کې راغلې دي: **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ كَثْرَةِ صَلَاتِهَا وَصِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ هِيَ فِي النَّارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا وَصَلَاتِهَا وَإِنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَثْوَارِ مِنْ الْأَقِطِ وَلَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ هِيَ فِي الْجَنَّةِ))مسند احمد ، ۱۹ج ،۳۴۱ص.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو هريرة (رضي الله تعالى عنه) روايت كوي چې يو سړي نبی صلی الله علیه و سلم ته عرض وکړ چې فلانۍ ښځه د ورځې روژه وي او ټوله شپه په عبادت تیروي خو ګاونډیو سره ښه سلوک نلري رسول الله ددی ښځی په هکله وفرمایل: نوموړې ښځه دوزخۍ ده ،دیوې بلې ښځې په هکله ورته وویل شو چې روژې صدقې او لمونځونه یې کم دي لږ څه کوچ په صدقه کې ورکوي البته ګاونډیانو ته په ژبه ضرر نه رسوي وې فرمایل :دغه ښځه به جنت کې وي . (۳:۳۵)

۵- مؤمن ته په کار دي چې د خپل ځان لپاره څه خوښوي د خپل ګاونډي لپاره هم خوښ کړي ،رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) په دې اړه موږ ته داسې لارښوونه کوي: ((وَالّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتّى يُحِبّ لِجَارِهِ أَوْ قَالَ لِأَخِيهِ مَا يُحِبّ لِنَفْسِهِ)).(۴۱ ، ۱۵۹).

زما دې پر هغه ذات قسم وي چې زما روح د هغه په قبضه کې دی يو بنده تر هغه کامل مؤمن کېدی نشي تر څو چې کوم شی د خپل ځان لپاره خوښوي د خپل ګاونډي یا ورور لپاره یې خوښ نه کړي.

۶- ګاونډي ته ضرر رسوونکی، الله تعالی ته ضرر رسوونکی دی او ګاونډي سره جنګ کوونکی الله تعالی سره جنګ کوونکی دی،زموږ ستر لارښود په دې اړه داسې فرمايي

((من آذى جاره فقد آذاني ومن آذاني فقد آذى الله، ومن حارب جاره فقد حاربني ومن حاربني فقد حارب الله))(۲۲، ۲۴۳).

چاچې خپل ګاونډي ته ضرر ورساوه هغه ما ته ضرر ورساوه او چاچې ماته ضرر ورساه هغه یقینا الله تعالی ته ضرر ورساه، او چاچې خپل ګاونډي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ وکړ هغه ما سره جنګ وکړاو چاچې ما سره جنګ وکړهغه یقینا الله تعالی سره جنګ وکړ.

۷- رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) ګاونډي ته ضرر رسوونکی په خپل مجلس کې نه پرېږدي راتلونکی حدیث ددغې مو ضوع ښه روښانه کوونکی دی:

عَنْ عَبْدِ اللّهِ بن عُمَرَ ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فِي غَزَاةٍ ، فَقَالَ: لا يَصْحَبْنَا الْيَوْمَ مَنْ آذَى جَارَهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا بُلْتُ فِي أَصْلِ حَائِطِ جَارِي ؟ فَقَالَ: لا تَصْحَبْنَا الْيَوْمَ)). (۲۲، ۲۴۳).

عبدالله بن عمر (رضي الله تعالی عنه) څخه روایت دی چې یوه ورځ رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په یوه غزا کې ووت ،وې ویل:نن ورځ دې هغه څوک زموږ سره ملګرتیا نه کوي چې خپل ګاونډي ته یې ضرر رسولی وي، یو سړي وویل ، ما دخپل ګاونډي دديوال بېخ ته متیازې کړې وې، وې فرمایل:نو نن موږ سره ملګرتیا مه کوه.

۸- هغه مؤمن چې په خپله په مړه خېټه وېده کېږي او ګاونډي یې وږی وي کامل مؤمن نه دی رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَیْهِ وَسَلّم) په دې اړه داسې فرمایي:((**لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ**)).(**۵۸، ۳۰۰**).

هغه مؤمن نه دی چې په خپله په مړه خېټه ویده کېږي او ګاونډي یې وږی وي.

د ګاونډیانو حقوق کوم دي ؟

لاندې حدیث دغو حقوق په داسې توګه ذکر کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنْ بَهْزِ بن حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، مَا حَقُّ جَارِي عَلَيّ؟، قَالَ: "إِنْ مَرِضَ عُدْتَهُ، وَإِنْ مَاتَ شَيَّعْتَهُ، وَإِنِ اسْتَقْرَضَكَ أَقْرَضْتَهُ، وَإِنْ أَعْوَرَ سَتَرْتَهُ، وَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ هَنَّأْتَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ عَزَّيْتَهُ، وَلا تَرْفَعْ بناءَكَ فَوْقَ بنائِهِ فَتَسُدَّ عَلَيْهِ الرِّيحَ، وَلا تُؤْذِهِ بِرِيحِ قِدْرِكَ إِلا أَنْ تَغْرِفَ لَهُ مِنْهَا ". (۲۲، ۲۴۳).

بهز بن حکیم له خپل پلار او هغه له خپل نیکه نه روایت کوي چې ما له رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) څخه پوښتنه وکړه چې ګاونډي پر ما څه حق لري؟وې فرمایل:چې رنځور شي پوښتنې ته ورشې،او که وفات شي جنازه یې وکړې او بیا یې تر قبره ورسوې او که پور درڅخه وغواړي پور ورکړې،اوکه دهغه عورت لوڅ شي(کوم عیب پکې وګورې)ته یې پټ کړې،او که کوم خبر ورته ورسېږي پرې خوشحاله شې او مبارکئ ته ورشې،او که غم ورته ورسېږي پوښتنې ته ورشې، خپله ابادي دهغه له ابادئ مه پورته کوه،چې باد پر هغه بند کړې، دخپلې کټوې په بوي باندې هغه ته زیان مه رسوه مګردا چې دهغه برخه پکې وکړې.

دګاونډیانو ډولونه:

ګاونډیان په دریو ډولونو ویشل شوي دي ځینې یې یو حق لري ، ځینې یې دوه حقونه لري او ځینې یې درې حقونه لري هغه چې یو حق لري هغه کافر ګاونډی دی چې یواځې د ګاونډیتوب حق لري هغه چې دوه حقونه لري هغه مسلمان ګاونډی دی چې یو د مسلمانۍ حق او بل د ګاونډیتوب حق لري او هغه چې درې حقونه لري هغه مسلمان ګاونډي دي چې سړی ورسره د خپلولۍ رشته لري یو د مسلمانۍ حق دوهم د ګاونډیتوب حق او دریم د خپلولۍ حق(۳۵:۱۲۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنې ښه ګاونډيتوب يوازې د مسلمان ګاونډي حق نه دى بلکې کافر ګاونډى سره ښه ګاونډيتوب د اسلامي شريعت غوښتنه ده لکه چې روايت شوې دى چې ابن عمر رضى الله عنه به کله خپل کور کې پسه حلال کړ نو له خپلې کورنۍ څخه به يې پوښتنه کوله چې ايا زما يهودي ګاوندي ته مو غوښه ليږلې او کنه ؟ (۱۲: ۷۴)

۷- د مسلمان د عزت او ابرو ساتنه:

مسلمانان په خپلو کې ورونه دي،بايد پر خوښۍ يې خوښ او پر خفګان يې خفه شي له همدې لامله اسلام هغه چارې حرامې ګرځولي دي چې د مسلمانانو ترمنځ دلرې والي او خفګان لامل ګرځي او پر هغو چارو يې تاکيد کړى دى چې دمسلمانانو ترمنځ دمينې محبت او نږدېوالي لامل ګرځي،نو کله چې له يو مسلمان څخه داسې يوه ګنا صادريږي چې زيان يې نورې ټولنې ته خپريږي،او دهغه شخصي ګنا وي داسلام غوښتنه داده چې پر دغه شخص باندې پرده واچول شي،په پټه توګه پوه کړاى شي او دهغه له رسوا کولو څخه ډډه وشي، ددوو جهانو سردار محمد مصطفى (صلى الله عليه واله وسلم) په دې هکله خپل امت ته داسې لارښوونې کوي:وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»(۳۲، ۳۰۹).

او چاچې پر يو مسلمان باندې پرده واچوله په دنيا او اخرت کې به الله تعالى پر هغه باندې پردې واچوي.

او په يو بل مورد کې داسې فرمايي:«لَا يَرَى امْرُؤٌ مِنْ أَخِيهِ عَوْرَةً، فَيَسْتُرُهَا عَلَيْهِ؛ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ»(۵۷، ۲۵۴).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مؤمن په خپل مسلمان ورور کې یو عیب ګوري او بیا پر هغه پرده واچوي(په خلکو کې یې رسوا نه کړي) الله تعالی به هغه جنت ته داخل کړي.
دمسلمان ورور رسوا کول(شرمول) دخپل ځان رسوا کول دي، په دې هکله رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) داسې لارښوونه کوي:
((يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلْ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ يَتَّبِعْ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ))(۴۶، ۲۳).
ای هغو خلکو چې په ژبه دایمان نعرې وهئ او زړونو ته مو ایمان نه دی ننوتلی، دمسلمانانو غیبت مه کوئ،او مه دهغوي پټ عیبونه راسپړئ،یقینا څوک چې دمسلمان پټو عیبونو پسې ددې لپاره ګرځي چې هغه وشرموي،په خپل کور کې به یې الله تعالی رسوا کړي.
دا او دې ته ورته بې شمېره احادیث په دې هکله راغلي دي ترڅو مسلمان ددغو لارښوونو په رڼا کې دداسې اخلاقو ښښتن وګرځي چې دنورو دسپکاوي لامل نه شي.

۸- مېلمه پالنه:

د اسلامي شریعت ګڼ احکام په دې ولاړ دي چې د مسلمانانو ترمنځ مینه او محبت رامینځته کړي او د هغوی ترمینځ د انشقاق او بې اتفاقۍ مخه ونیسي، چې په دې لړ کې مېلمه پالنه اسلامي شریعت په مسلمانانو کې سنت مؤکد ګرځولې او هر مسلمان یې دې ته هڅولې چې د خپل مېلمه اکرام او عزت وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو په دې ترتیب د مسلمانانو ترمنځ اتفاق او وحدت رامینځته شوې وي (۲۸۸:۲۳).

البته ګڼو شرعي نصوصو کې د مسلمانانو څخه د مېلمه پالنې غوښتنه شوې چې ځینې یې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- الله تعالی قرآنکریم کې اسلامي امت ته چې ابراهیمي امت دې د ابراهیم علیه السلام د مېلمه پالنې پېښه چې ملائکې ورته د انسانانو په بڼه راغلې وي په دې الفاظو سره بیانوي. ([illegible])(د الذاریات سورت، آیت۲۴-۲۷).

ژباړه: آیا تا ته د ابراهیم د عزتمندو میلمنو خبره رسیدلی کله چې دا میلمانه ابراهیم ته راغلل هغه ته یې سلام واچوه، ابراهیم ورته وویل: نااشنا خلکو په تاسې دی سلام وي بیا ابراهیم خپل کور ته ورغی میلمنو ته یې وریت شوي سخئ (سخکی) د خوړلو لپاره راوړه او میلمنو ته یې وویل: چې تاسې ولی خواړه نه خورئ؟

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي. (من کان یؤمن بالله والیوم الاخر فلیکرم ضیفه) (متفق علیه).

ژباړه: څوک چې الله تعالی او د اخرت په ورځې ایمان لري نو د خپل مېلمه عزت دی وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریيم فصل د مراجعو فهرست

۱-قرانکریم
۲-ابن الاثیر ، کال ۱۹۰۸م، اسد الغابة في معرفة الصحابه ، پنځم ټوک،طبعه: داراحیاء التراث العربي- بیروت–لبنان.
۳-ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،څلورم ټوک،طبعه:دارالفکر-بیروت-لبنان
۴-ابن سعد: محمد ،الطبقات الکبری، دریيم ټوک،طبعه: دارالتحریر للطباعة والنشر الالریاض–السعودیه.
۵-ابن القیم : شمس الدین ابي عبدالله، کال: ۱۴۳۰ هـ - ۲۰۰۹ م، المجموع القیم من کلام ابن القیم،لومړی ټوک، طبعه: دارطیب للنشر والتوزیع–الالریاض- السعودیة.
۶-ابن کثیر: اسمعیل بن عمر. تفسیر القرآن العظیم.څلورم ټوک. طبعه: دارالسلام - الالریاض - السعودیه.
۷-ابو داود: سلیمان بن اشعث. سنن ابی داود ، کال: ۱۳۱۲هـ ق ،دویم ټوک طبعه: خیبر ګروپ آف کمپنیز- پیښور-پاکستان.
۸-اصفهاني: الراغب ابو القاسم الحسین بن محمد، المفردات في غریب القرآن، طبعه:دارالمعرفه.
۹-اصفهاني:الراغب ابو القاسم الحسین بن محمد ،الذریعة الی مکارم الاخلاق، طبعه: دارالمعرفة.
۱۰-اصلاحي : محمد یوسف، کال: ۱۴۲۹هـ ق، په اسلام کې د ژوندانه آداب،طبعه پیغام خپروندوی مرکز–پیښور- پاکستان.
۱۱-البخاري: محمد بن اسمعیل، کال: ۱۳۵۷هـ ش، صحیح البخاري،لومړی ټوک، طبعه: نعماني کتب خانه.پیښور- پاکستان.
۱۲-البیهقی : ابو بکر، کال ۱۴۲۲هـ ق، السنن الکبری، پنځم ټوک، طبعه مکتبه الرشد للنشر والتوزیع- الریاض - السعودیه.
۱۳-الترمذي : محمد بن عیسی، سنن الترمذي، لومړی ټوک طبعه: مکتبة حقانیة پیښور- پاکستان.
۱۴-الجزائري: ابو بکر جابر، کال: ۱۴۱۰هـ ق- ۱۹۹۰م، منهاج المسلم، طبعه: دارالشروق للنشر و التوزیع والطباعة- جده- السعودیه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵-الحاکم: محمد بن عبدالله ابو عبدالله ،المستدرک علی الصحیحین، څلورم ټوک، طبعه: دارالکتب العلمیه-بیروت-لبنان.
۱۶-سمرقندي: ابو اللیث نصربن محمدبن احمد ،تنبیه الغافلین،طبعه: مکتبة الکتاب والسنة_ پیښور-پاکستان.
۱۷-سمرقندي: ابو اللیث نصربن محمدبن ابراهیم، بستان العارفین طبعه: مکتبة الکتاب والسنة.
۱۸-الصنعاني: محمد بن اسمعیل، کال:۱۴۰۷ هـ ق- ۱۹۸۷م، سبل السلام، څلورم ټوک،طبعه: دارالکتاب العربي-بیروت-لبنان.
۱۹-الطبراني: ابو القاسم سلیمان بن احمد ، کال **۱۴۱۵**ق، المعجم الاوسط،دویم ټوک طبعه: دارالحرمین-قاهره.
۲۰-الطبري:تفسیر الطبري، نهم ټوک، طبعه: دارالفکر - بیرت-لبنان.
۲۱-الطحان: مصطفی محمد ، کال: **۱۹۹۵**م، شخصیة المسلم المعاصر، طبعه: المرکز العالمي للکتاب الاسلامي-الکویت.
۲۲-العنبري: خالد بن علي بن محمد ،الاخلاق الضایعة،طبعه: مرکز ترجمة التراث الاسلامي-پېښور- پاکستان.
۲۳-العبید: عبدالرحمن بن عبدالکریم، کال : **۱۴۰۵** هـ- **۱۹۸۴**م ،اصول المنهج الاسلامي،طبعه: مطابع الفرزدق التجاریه-الریاض-السعودیه.
۲۴-الغزالي : محمد بن محمد بن احمد ، کال **۱۳۸۵**هـ ش خلق المسلم.طبعه:مکتبة حقانیه-پېښور- پاکستان.
۲۵-الغزالي: محمد بن محمد بن احمد ، احیاء علوم الدین،طبعه: دارالفکر- بیروت-لبنان.
۲۶-لویس: معلوف، المنجد ،طبعه دارالفکر-بیروت-لبنان.
ملا علی قاري،مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح، نهم ټوک طبعه:مکتبه رشیدیه - بلوچستان-پاکستان.
۲۷-المنذري: زکي الدین عبدالعظیم بن عبدالقوي،الترغیب والترهیب. دریم ټوک،طبعه:داراحیاء التراث العربي - بیروت-لبنان.
۲۸-مودودي: ابو الاعلی، کال **۱۴۰۵** هـ ق- **۱۹۸۵**م، تفهیم القرآن،شپږم ټوک،طبعه: ادارة احیاء العلوم- پېښور، پاکستان.
۲۹-النسائي: احمد بن شعیب،سنن النسائي،دویم ټوک،طبعه: خیبر ګروپ آف کمپنیز-پیښور-پاکستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰-النيساپوري: مسلم بن حجاج ابوالحسين، کال: ۱۳۴۹هـ ش، الجامع الصحيح مسلم ،دويم ټوک طبعه:خيبر ګروپ اف کمپنيز پېښور پاکستان.
النووي: يحيى بن شرف،کال ۱۴۱۸ هـ - ۱۹۹۸ م،الرياض الصالحين، طبعه:المکتبة الاسلامي –بيروت- لبنان.
۳۱-النووي: يحيى بن شرف، شرح الاربعين للنووي،طبعه: دارالكتاب العربي.
۳۲-هاشم محمد ،کال ۱۴۱۴هـ ق- ۱۹۹۳م، ضوابط السلوک والمنجيات، طبعه: مکتبة دارالسالم للنشر والتوزيع -السعوديه، .
۳۳-الهيثمي : نورالدين على بن ابى بكر، مجمع الزوائدومنبع الفوائد، اتم ټوک، طبعه:دارالفکر-بيروت لبنان.
۳۴- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۱ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۳۵- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۷ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۳۶- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۸ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۳۷- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره ،۱۸ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۳۸- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره ،۱۹ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۳۹- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۲۰ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۴۰- البخاري ، محمد بن اسماعيل صحيح البخارى بن مغيره،۲۲ټوک ،طبعه بيروت دار بن كثير اليمامة
۴۱- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،۱ ټوک، دار الجيل بيروت
۴۲- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،۲ ټوک، دار الجيل بيروت
۴۳- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،۹ټوک، دار الجيل بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۴- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،۱۲ ټوک، دار الجيل بيروت
۴۵- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،۱۴ټوک، دار الجيل بيروت
۴۶- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،۱۳ټوک ،طبعه،دار الفكر
۴۷- الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي ،الجامع الصحيح سنن الترمذي ۲ټوک ،طبعه:دار إحياء التراث العربي – بيروت
۴۸- الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي ،الجامع الصحيح سنن الترمذي ۷ټوک ،طبعه:دار إحياء التراث العربي – بيروت
۴۹- ابو عبدالله: مالک بن انس ،الموطاء،۵ ټوک.طبعه داراحياء التراث العربي – مصر.
۵۰- ابو عبدالله: مالک بن انس ،الموطاء،۳ ټوک.طبعه داراحياء التراث العربي – مصر.
۵۱- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ۱۳، ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۲- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۱۵ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۳- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۱۹ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۴- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۲۰ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۵- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۴۳ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۶- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۴۲ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.
۵۷- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۴ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۵۸- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱۰ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۵۹- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱۱ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۶۰- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱۲ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.
۶۱- الطبراني ،ابوالقاسم سليمان بن احمد بن ايوب ،المعجم الكبير،۱۹ټوک ،طبعه القاهرة دارالحرمين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶۲- القادري، علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان، كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال،۲ټوک طبعه: مؤسسة الرسالة.

۶۳- البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين، شعب الإيمان ۱ټوک،طبعه: المكتب الإسلامي, دار عمار - بيروت, عمان

۶۴- البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين، شعب الإيمان ۱۲ټوک،طبعه: المكتب الإسلامي, دار عمار - بيروت, عمان

۶۵- الصنعاني: محمد بن اسمعيل، كال:۱۴۰۷ هـ ق- ۱۹۸۷م، سبل السلام، ۷ ټوک،طبعه: دارالكتاب العربي – بيروت – لبنان.

۶۶- عرفة ،منير، وبالوالدين احسانا ،المكتبة الشاملة

۶۷- ابن أبي شيبة، أبو بكر عبد الله بن محمد الكوفي، المصنف في الأحاديث والآثار ۸ټوک،مكتبة الرشد - الرياض

۶۸- القزويني: ابن ماجه محمد بن يزيد ،سنن ابن ماجه،دولسم ټوک، مطبعه: مكتبة العلميه- بيروت-لبنان.

۶۹- المقدسي، الامام احمد بن محمد ، مختصر منهاج القاصدين، طبعه،المكتب الاسلامي بيروت.

۷۰- الباني: محمد ناصرالدين بن نوح، صحيح الادب المفرد ،طبعه: دارالصدق.

۷۱- الصيدلي ،د/ ،جمال محمد الزكى، (انما بعثت لاتمم مكارم الاخلاق.

۷۲- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،۷ټوک ،طبعه،دار الفكر

۷۳-ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،۴۵ ټوک.طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان.

څلورم فصل

۲- ناوړه (بد) اخلاق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اسلام د دین په رڼا کې دځینو ناوړه(بدو) اخلاقو بېلګې

۱-غیبت
۲-دروغ ویل
۳-نمامت
۴-ریاء کاري
۵- کبر
۶- دنازاو نخرو تګ
۷- حسد
۸- غصه
۹- تجسس
۱۰- بدګماني

ناوړه (بد) اخلاق

ناوړه اخلاق بې شمېره دنیوي او اخروي بدبختۍ زېږوي همدا لامل دی چې اسلامي شریعت په بېلا بېلو طریقو په ډېر تاکید سره مسلمانان دېته هڅولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ځانونه له ناوړو اخلاقو څخه لرې وساتي په دغه فصل کې د اسلامي شريعت له نظره ځينې ناوړه اخلاق په لاندې ډول ذکر کيږي:

۱-غیبت:

الف: د غيبت تعريف:

د غيبت تعريف په راتلونکي حديث شريف کې داسې بيان شوی دی:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ)). (۲۸، ۴۷۲).

ابوهريره روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه و سلم صحابو کرامو څخه وپوښتل: آيا تاسې غيبت پيژنئ ؟ صحابو کرامو عرض وکړ، چې د غيبت په تعريف الله تعالی او د هغه رسول ښه پوهيږي. نو رسول الله صلی الله عليه و سلم ورته غيبت په دی الفاظو سره تعريف کړ: د يو مسلمان ورور په غياب کې هغه پسې داسې خبره کول چې هغه يې بده ګڼي، دې ته غيبت وايې ،يو صحابي عرض وکړ، چې يا رسول الله صلی الله عليه و سلم که چيرې د مسلمان په اړه چې څه وايم هغه پکې موجود وي نو دا هم غيبت دی؟

نبي صلی الله عليه و سلم ورته وفرمايل: که چيرې ذکر شوی عيب پکې موجود وي دې ته غيبت وايې او که چيرې پکې موجود نه وي دې ته بهتان وايې.

البته بهتان له غيبت څخه لويه ګناه ده.

د غيبت اضرار او ناوړه پايلې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې د يوې کورنۍ او ټولنې په غړو کې د غيبت موجوديت ګڼې تباه کوونکې ستونزې زېږوي او د انسانانو ترمنځ د ښمنيو بنسټ تشکيلوی په دی اساس اسلامي شريعت ډېرې هلې ځلې کړې دي چې مسلمانان د دې ناوړه صفت څخه وژغوري، مونږ په دې اړه ځينې شرعي دلايل د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- الله تعالی په قرآنکريم کې غيبت کول داسې بد کار ګڼلی لکه څوک چې د خپل مړه ورور غوښه خوري فرمايي: (...■♦☝⬂⬄♦③ ••◆❐
④■☝♦⬈⑥❐🕮 🗐 ☙✠✓☞➔♦✉ ☠⬈🗎➔✓☞➔✸✉
⌘☠⬄••♑◉ •✍➔🗎▫🕯♦③ ♌❐🕮 ⬄⚐➔🗎⬅⑨♦■❐🕮
⬅■❐⬅☺⬅☞⬃♎▩❷•🗎•▫ ☙ॐ☝⬂⑩♦✌ ☝❍⑩⬁⌘❐🕮
🗐... ⬀⬁⬂⬃)(۱: د الحجرات سورت، آيت ۱۲).

ژباړه: او نه دی کوي غيبت ځينې ستاسې د ځينې نورو. آيا خوښوي يو له تاسې څخه دا چې وخوري غوښې د ورور خپل په داسې حال کې چې مړ وي، پس بد ګڼئ تاسې د خپل مړه ورور غوښه خوړل.

۲- رسول الله صلی الله عليه و سلم په دوزخ کې د غيبت کونکو حال داسې بيان کړی دی:

((لَمّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمُشُونَ وُجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيلُ قَالَ هَؤُلَاءِ الّذِينَ يَأكُلُونَ لُحُومَ النّاسِ وَيَقَعُونَ فِي أعْرَاضِهِمْ)).(۲۲،۳۳)

ژباړه: کله چې زه پورته وخېژول شوم پر يو قوم تېر شوم ومې ليدل چې د هغوی نوکان له وسپنې څخه جوړ خپل مخونه سينې يې پرې څيرولې ما د جبريل عليه السلام څخه پوښتنه وکړله چې دی خلکو دنيا کې کومه ګناه کوله؟ جبريل

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه السلام راته وویل چې دې خلکو دنیا کې غیبت کاوه او د خلکو بی عزتي یې کوله.

۳- په یو حدیث کې عایشة (رضي الله تعالی عنه) دغیبت په اړه خپله قصه په داسې الفاظو بیانوي: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ: إِنّ صَفِيّةَ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ بِيَدِهَا: أَيْ: إِنّهَا قَصِيرَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ: " لَقَدْ مَزَجْتِيهَا بِكَلِمَةٍ لَوْ مَزَجْتِ بِهَا الْبَحْرَ لَمَزَجَتْهُ ").(۴۴، ۱۳۴).

ما رسول الله صلی الله علیه و سلم ته د صفیه رضی الله عنها په اړه وویل چې قد یې لنډ دی یعنې (غیبت یې وکړ) رسول الله صلی الله علیه و سلم راته وفرمایل: تا داسې خرابه خبره وکړله چې که د بحر اوبو سره ګډه شي د بحر ټولې اوبه به خرابی کړي.

هغه ځایونه چې غیبت کول په کې جواز لري:

شپږو شرعي مقصدونو لپاره غیبت کول جواز لري چې په لاندې ډول ذکر کېږي (۲۰: ۵۲۵-۵۲۸).

اول: دا چې مظلوم د ظالم له لاسه داسې چاته شکایت وکړي چې د ظلم څخه یې خلاصوي.

دوهم: دا چې یو څوک چا کې د شریعت څخه مخالف کار وګوري نو دا کار داسې سړی ته په ګوته کوي چې دا قوت او قدرت لري چې ذکر شوی بد کار څخه منع کړي.

دریم: دا چې د استفتاء لپاره وي هغه داسې چې یو چا ته ورځي. او ورته وایې چې فلاني سړی ما سره داسې چلند کړی دي، آیا هغه ما سره د داسې چلند کولو حق درلوده او که نه؟ زه ورسره څه وکړم؟ غوره خبره دا ده چې په پورتني صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې نوم وانه خستل شي او داسې وويل شي چې: که چېرې يو څوک د چا سره داسې چلند وکړي نو هغه سره بايد شرعاً څنګه معامله وشي؟

څلورم: دا چې يو تن کې کوم عيب موجود وي د دې په خاطر بل څوک ورباندې خبر وي چې له شر څخه يې وژغورل شي چې البته د دې ګڼ صورتونه دي چې د هغو له جملې څخه يو دا دی چې څوک غواړي د چا سره ښيښبې وکړي نو جانب مقابل د دې د کړو وړو څخه خبروي ترڅو په راتلونکي کې د دوی ترمنځ د شر مخه نيول شوي وي.

پنځم: دا چې يو څوک ښکاره ګناه کوي نو د داسې سړی د ښکاره ګناه يادونه جواز لري.

شپږم: دا چې يو عيب د چا نوم ګرځيدلی وي لکه ګوډ ، ړوند ، کوڼ او داسې نور خوکه له ذکر شوي نوم پرته نوموړی شخص په بل نوم خلکو پېژندل بيا د ګوډ ، ړوند او کوڼ ويل ورته جواز نه لري البته د پورتنيو شپږو صورتونو جواز په صحيحو احاديثو سره ثابت دي.

د غيبت کوونکي د توبې څرنګوالی:

د غيبت کوونکي د توبې په هکله علماء دوه ډلې شوي دي يوه ډله علماء وايې چې د غيبت کوونکي توبه دا ده چې په خپل کړي غيبت پښيمانه وي او راتلونکي کې د غيبت کولو څخه ځان وساتي خو بله ډله علماء وايې چې د ذکر شوو دوو نقطو ترڅنګ دريمه نقطه هم بايد په نظر کې ونيول شي هغه دا چې د چا غيبت يې کړې وي له هغه څخه د غيبت کولو بخښنه وغواړي، البته غوره نظر دا دی چې که غيبت هغه چا ته ور رسيدلې وي چې غيبت يې شوی دی نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه څخه د بخښنه وغواړي خو كه غيبت نه وي وررسيدلې بخښنه دی ورڅخه نه غواړي (۸۹:۱۳).

۲-دروغ ويل:

اسلامي شريعت د مسلمانانو څخه غواړي چې خپل ټول ژوند په حق او حقيقت ودروي، له حق پرته بل څه ونه وايې او له حق پرته په بل څه عمل ونه کړی چې په دې ترتيب يې حق د انساني خلقت د اساساتو څخه مهم اساس ګرځولې دی، ډېرې بدبختۍ چې انسانان ورسره نن ورځ لاس وګريوان دي اصلي علت يې دا دی چې انسانانو پورتنې مهم اسلامي اصل هير کړی دی (۵۲:۱۲).

په دی اساس کوم ارزښت چې اسلامي شريعت حق ويلو ته ورکړې دی که کوم مسلمان ورڅخه ځان لری او درواغو ويلو ته لاس اوږد کړی داسې مسلمان د حقيقي مسلمانانو له ډلې څخه وتلې ګڼي لکه چې په دې هکله حديث شريف کې راځي چې رسول الله صلى الله عليه و سلم څخه پوښتنه وشوه. **قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ جَبَانًا فَقَالَ نَعَمْ فَقِيلَ لَهُ أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ بَخِيلًا فَقَالَ نَعَمْ فَقِيلَ لَهُ أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ كَذَّابًا فَقَالَ لَا)) (۲۵، ۱۳۱).**

ژباړه: آيامؤمن ډارن کېدې شي؟رسول الله صلى الله عليه و سلم وفرمايل :هو، بيا پوښتنه ترې وشوه چې آيا کېدلی شي يو مؤمن بخيل وي؟ نبي صلى الله عليه و سلم وفرمايل هو، بيا ورته وويل شو چې آيا کېدلی شي يو مؤمن دروغجن وي؟ رسول الله صلى الله عليه و سلم وفرمايل نه نشي کېدلی.

د پورتني حديث شريف مطلب دا نه دی چې بخل او د کافرو سره د جنګيدلو نه ويره کوچنۍ ګناه ده بلکې مراد ترې دا دی چې کله کله د بخل او ويری لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذر پیدا کیدای شي خو دروغ ویل په هیڅ صورت سره قابل د عذر نه دی(۵:۱۲).

ګڼ شرعي دلایل مسلمانان دروغو ویلو څخه منع او رښتیا ویلو ته هڅوي چې ځینې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

۱- الله تعالی په قرآنکریم کې مهرباني کړې ده: ([illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible])(۱: د التوبه سورت، آیت ۱۱۹).

ژباړه: ای مؤمنانود الله تعالی څخه وویرېږئ او له هغو خلکو سره شئ چې رښتیا وایې (او له دروغو څخه ځان ساتي).

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده: ((إِذَا كَذَبَ الْعَبْدُ تَبَاعَدَ عَنْهُ الْمَلَکُ مِيلًا مِنْ نَتْنِ مَا جَاءَ بِهِ))(۳۱، ۲۳۹)

ژباړه: کله چې یو سړی دروغ ووایې ددی دروغو د بدبویۍ له امله د رحمت ملائکې د دې سړي څخه د یو میل په فاصله لرې کېږي.

۳- نبي صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (تحروا الصدق و ان رأیتم ان الهلکة فیه فان فیه النجاة) (۳۰۵:۱۲).

ژباړه: په رښتیا ویلو کې ټینګ اوسئ اګر که تاسې پرې هلاک کېږئ هم، بېشکه چې رښتیا ویلو کې ستاسې حقیقي خلاصون دی.

هغه ځایونه چې دروغ ویل په کې جواز لري:

په راتلونکي حدیث شریف کې هغه ځایونو په ګوته شوي دي چې دروغ ویل په کې جواز لري، نبي صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((الكذب لايصلح الا فى ثلاث فى الحرب لان الحرب خدعة والرجل يصلح به بين اثنين و حديث الرجل امرأته و حديث المرأة زوجها) (۲۲:۳۲۵).

ژباړه: دروغ ويل پرته له دغو دريو ځايونو نورو ځايونو کې جواز نه لري: کافرو سره جنګ کې ځکه چې جنګ دوکه کول دي، په هغه ځای کې چې يو څوک د دوو تنو ترمنځ روغه جوړه راولي او هغه ځای کې چې ميړه خپلې ښځې سره يا ښځه خپل ميړه سره پرې روغه جوړه برابروي.

۳-شيطانت (نميمة):

شيطانت (نميمة) دې ته وايي چې يو څوک د دوو تنو ترمنځ ګرځي راګرځي د يوه جانب خبرى بل جانب ته رسوي ترڅو په دې وسيله د جانبينو ترمنځ شر او فتنې راپيدا کړي (۱۵:۱۴۸).

اسلامي شريعت د فرد، کورنۍ او ټولنې لپاره اتفاق، سوکاله او ارامه ژوند جوړول غواړي خو شيطان سړى (نمام) په يوه لحظه کې د کورنۍ او ټولنې وحدت له منځه وړي او هغوى د هلاکت کندې ته غورځوي په همدې لامل دا خبره ډېره مشهور ده چې د نمام عمل د شيطان د عمل څخه ډېر خطرناک دى ځکه چې شيطان خلک د تباهۍ کندې ته په وسوسو سره غورځوي خو نمام مستقيماً سړى له لاسه نيسي او د هلاکت کنده کې يې اچوي (۱۳:۹۱).

ګڼ شرعي دلايل مسلمانان د شيطانت څخه منع کوي چې د هغو له جملې څخه يو حديث شريف د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

رسول الله صلى الله عليه و سلم مهرباني کړې: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ) (۴۵، ۳۲۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: جنت ته نه ما م (شيطان شخص) نه شي داخلېدلی.

۴-رياء کاري:

د ر ياء تعريف علماؤ دا رنګه کړی دی: (ارادة العباد بطاعة المعبود عزوجل للحصول على الحظوة بينهم والمنزلة فى قلوبهم) (**۱۵:۲۴۳**).

ژباړه: رياء دې ته وايې چې د الله تعالی د عبادت پر مهال بنده ګان مراد کړلای شي څو ددې پوسيله د هغوی په منځ کې ځانته مقام حاصل کړي او په زړونو کې يې ځای ونيسي.

الله تعالی يوازې او يوازې هغه عمل باندې اجر او ثواب ورکوي چې رياء په کې ځای ونه لري تنها د ده د رضا په خاطر ترسره شوی وي په دې اړه رسول الله صلى الله عليه و سلم داسې مهرباني کړې ده: **(ان الله لايقبل من العمل الا ما کان خالصاً و ابتغی به وجهه) (۱۹:۲۸)**.

ژباړه: الله تعالی يوازې هغه عمل قبلوی چې سوچه وي او تنهاد الله تعالی د رضا په خاطر شوی وي.

نو دا چې رياء عملونه تباه کوي په دې وجه اسلامي شريعت مسلمانان له رياء منع کوي او دې ته يې هڅوي چې نيک عملونه يوازې او يوازې د الله تعالی د رضا په خاطر ترسره کړی مونږ دلته ځينې شرعي دلايل د ببلګې په توګه ذکر کوو:

۱- رسول الله صلى الله عليه و سلم فرمايلي دي چې الله تعالی داسې فرمايلي:

(يَقُولُ اللّهُ تَعَالَى : مِنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ غَيْرِي فَهُوَ لَهُ كُلُّهُ وَأَنَا عَنْهُ بَرِيءٌ وَأَنَا أَغْنَى الْأَغْنِيَاءِ عَنْ الشِّرْكِ))(۳۸، ۱۳۳).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: چا چې د نیک عمل په ترسره کولو کې زما رضاء سره بل څوک شریک کړ نو دا عمل ټول د هماغه بل تن د خوښې لپاره شو زه د دې عمل څخه بېزاره یم.

۲- ریاء ته اسلامي شریعت کې کوچنی شرک ویل شوی دی په دې هکله رسول الله صلی الله علیه و سلم داسې مهرباني کړې ده

(إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ قَالَ الرِّيَاءُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ تُجَازَى الْعِبَادُ بِأَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاءُونَ بِأَعْمَالِكُمْ فِي الدُّنْيَا فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً) (۱۲۸.۴۱).

ژباړه: زه په تاسې ډېر زیات ډارېږم چې تاسې به کوچنی شرک وکړئ صحابو کرامو عرض وکړ، چې یا رسول الله کوچنی شرک څه شي ته وایي؟ نبي صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل: کوچنی شرک ریاء ته وایي کله چې د قیامت په ورځ الله تعالی خپلو بندګانو ته د خپلو نیکو عملونو بدله ورکوي نو کومو کسانو چې نیکو عملونو کې یې ریاء کړې وي هغوی ته به وو ایي لاړ شئ د هغو خلکو څخه د خپل عمل بدله وغواړئ چې په دنیا کې دا نیک کارونه تاسې د هغوی لپاره ترسره کول اوګورئ چې ایا د هغوی سره بدله موندلای شي او کنه؟

۵- کبر:

د کبر تعریف رسول الله صلی الله علیه و سلم په راتلونکي حدیث شریف کې داسې کړی دی: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ قَالَ رَجُلٌ إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ

حَسَنَةً قَالَ إِنّ اللّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النّاسِ)).(۲۷، ۲۴۷).

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) وفرمایل جنت ته به هغه څوک لاړ نه شي چې په زړه کې دذرې په اندازه کبر وي یو صحابي رسول الله صلی الله علیه و سلم ته عرض وکړ، چې ای د الله تعالی رسوله! یو سړی غواړي چې جامې او څپلۍ یې ښکلې وي آیا دا کبر دی؟ نبي صلی الله علیه و سلم ورته مهرباني وکړله: نه دا کبر نه دی بلکې ښکلا ده ،بېشکه الله تعالی ښکلی دی ښکلا خوښوي، کبر د حق ردولو او د خلکو ذلیل ګڼلو ته وایي.

د پورتني تعریف په اساس کبر د تواضع ضد دی چې تواضع کول د انبیاؤ او صالحینو د اخلاقو څخه دی او کبر کول د کافرانو او فرعونیانو خاصیت دی.

په دې اړه الله تعالی قرآنکریم کې داسې مهرباني کړې:
(❐◆⍾⬤❷⬉❐♍⬥ ❐◆▫⬃❷⬁⬉◆❐⬁♍⬥
❐◆♎⍋⍙⬄⍙⬄⬀♍⬥ ☎ ❐◆⬤⬦◗⬦⬤⇳ ♊⍙♎⬀⬈◆♎➔☠
✋⓾❐⬥⍙⍹▤ ⬴⍻⬥⬥⬥⬤⬂⌨◆❹♓⬄☪◆⬤❋💣⬀
⬦◘⬥⬥⬥⬄⍻⬥⬥⬥⬤⬂⌨◆❸⬤⬅❐✂☎ ⬤✗❼
✂⬥⬥⬥❀☞❻⬁⬃⬙ ❐◆✋◆⬥⬥⬥ ⬄⊠⬤☼⬅❐✂☎
⬤⍙⬤⌨⬤◗⬄⬥✓▫♍⬥ ⬏⬃⬄⬙) (۱:د العنکبوت سورت، آیت ۳۹).

او قارون ، فرعون او هامان مې هلاک کړل بېشکه چې دوی لره موسی په ښکاره معجزو سره راغلې ؤ، دوی په ځمکه کې کبر وکړ، زمونږ له عذاب څخه دوی خلاصیدونکي نه ول.

په ګڼو شرعي نصوصو کې د مسلمانانو څه په کلکه غوښتل شویدي چې ځانونه له کبر څخه وژغوري چې ځینې یې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- نبي صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده چې الله تعالی فرمایلي دي: ((الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي النَّارِ)).(۴۳ ، ۲۱۳).

کبر زما څادر او لویي زما پرتوګ دی یعنی (عظمت او کبر زما ځانګړې صفات دي) چې زما څخه پرته بل هیڅوک د دې ورتیا نه لري)، چا چې دغو صفاتو کې ځان راسره شریک کړ، دوزخ کې یې اچوم.

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده: ((بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنْ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ))(۱۲، ۴۲۶).

د یوه تن د هلاکت او تباهۍ لپاره همدومره شر بس دی چې خپل مسلمان ورور خوار او ذلیل وګڼي.

د کبرجنو نښې نښانې:

کبر مختلف ډولونه او شکلونه لري چې نښې یې په کبرجنو کې راڅرګندېږي، چې دهغو له جملې څخه ځیني یې په لاندې ډول دي:

۱- کبر جن ځینې داسې دي چې فقیرانو او مسکینانو خلکو سره په ناسته پاسته شرمېږي، خوښېږي او ویاړي چې تل دمنصب خاوندانو او شتمنو سره اوسي.

۲- دکبرجنو بله نښه داده چې تل هڅه کوي چې په خپل لباس او موټرسره په خلکو ځان جګ وګڼي، رنګارنګ لباسونه او نوي ماډل موټرونه ددې لپاره بدلوي رابدلوي چې په نورو فخر وکړي.

۳- ځینی خلک چې ځان دعوتګران هم ګڼي چې لږ خلک وي خبره نه کوي او یا درست اهتمام ورته نه کوي خو کله چې خلک زیات وي په خبرو کې دلچسپي اخلي او موضوع ته اهتمام کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- دکبر جنو ریاکارو بله نښه داده چې کله خبرې کوي،مبالغه کوي،دځان ښودنې په خاطر لغت پراني کوي،او پخوله کې به ژبه داسې اړوي رااړوي چې دبیان اثر به له منځه ویسي اوغرور یې له ورایه په خبرو کې ښکاري،رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) ددغو خلکو څخه په دې توګه یادونه کوي:((إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ الْبَلِيغَ مِنْ الرِّجَالِ الَّذِي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِه تَخَلُّلَ الْبَاقِرَةِ بِلِسَانِهَا)).(۳۲، ۱۹۳).

الله تعالی هغه مبلغ ډېربدايسي چې په خوله چې به ژبه داسې اړوي رااړوي لکه غوایان چې دخوراک پر مهال خوله کې ژبه اړوي رااړوي.

۵- دکبرجنو بله نښه داده چې پر خپل علم به له نورو خلکو ځان لوړ ګڼي دخپل ځان دشهرت او ریاء کارئ په خاطربه دخپل ځان صفتونه کوي، تل به هڅه کوي چې په خپلو خبرو کې علماؤ ته اخطارونه او چېلنجونه ورکړي،علم يې ددې لپاره کړی وي چې علماؤ سره پرې مناظرې او مقابلې وکړي،ناپوهو خلکو سره جګړې وکړي ځان پرې لوړ وګڼي،دا هغه مذموم صفات دي چې رسول کريم (صلی الله علیه واله وسلم) ددې کار ممانعت په دې الفاظو سره کړی دی:

((لَا تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَالنَّارُ النَّارُ)).(۴۲، ۲۹۶).

علم ددې لپاره مه زده کوئ چې علماؤ سره پرې مقابلې وکړئ،اومه ددې لپاره علم زده کوئ چې ناپوهو سره پرې جګړې وکړئ، او مه ددې لپاره علم زده کوئ چې په مجالسو کې ځان په نورولوړ وګڼئ ، که هر چا دا کار وکړ نو اور يې ځاي دی اور يې ځاي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل حديث کې دې موضوع ته داسې اشاره شوې ده:((إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْنَا الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيْهِقُونَ قَالَ الْمُتَكَبِّرُونَ)).(۴۵، ۳۰۹).

دقيامت په ورځ به په تاسې کې ماته ډېر محبوب،او په مجلس کې ما ته ډېر نږدې به هغه څوک وي چې دښو اخلاقو څښتن وي،او ماته تر ټولو مبغوض ترين او په مجلس کې به له ما نه لرې هغه څوک وي چې ډېرې او تکلفي خبرې کوي(۴۳،۲۹۲) او هغه څوک چې غټې او په ډکه خوله فصاحت سره خبرې ددې لپاره کوي چې دخپلو خبروعظمت خلکو ته وښايي (۳۴،۲۹۲).او هغه سړي چې په خپلو خبرو کې مبالغه کوي،اوږدوي يې ددې لپاره چې خلک دخپلو خبرودتاثيرلاندې راولي،په خلکو خپل غوره والی ثابت کړي او خلکو ته خپل ځان پوه سړی معرفي کړي. (۳۴،۲۹۲)

دکبر علاج:

که څوک دکبرعلاج کول غواړي نودمسکينانو سره دې اړيکي وساتي په مجلس کې ترټولو وروسته کيني او داسې چارې ترسره کړي چې دکبرجن دشان سره نه ښايې لکه دلرګيو وړل پنډ په شا کول او داسې نور

۲- په لاره کې په نازو نخرو تګ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي شریعت هیڅ مسلمان ته اجازه نه ورکوي چې داسې اعمال ترسره کړي چې ورڅخه دلویې کبر او غرور بوي راځي ،په لاره کې دنازو اونخرو تګ دلویي نښنه ده نو ځکه خو اسلامي له دې کار څخه په کلکه موږ منعه کړي یو .
ګڼ شرعي دلایل په لاره کې په نازونخرو تګ حرام ګڼي چې ځینې یې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کېږي.

۱- الله تعالی قرآنکریم کې فرمایلي دي چې لقمان خپل ځوی ته داسې نصیحت وکړ:(... ❒◆•• ✍•☺⇧⏲➭ ✖⚐➐ ✁ᘏ✿☞❻⬀⮛⭍
✌◆❷◆❍⏲ᘏ ☎ ◗⚐ᔑ❑ ✁ᘏ✎⅄ •• ⑥↗◆⚐◧❹
✍↗✍❑ ☝➔③⬂☞◆ᘏ✌▯ ▭•②↖❑❻◉∿ ⬀⚐✎⮎⭍) (۱: د لقمان سورت،آیت۱۸).

ژباړه: او مه کوه تګ په ځمکه کې په نازونخرو بیشکه چې الله تعالی کبر جن او فخر کوونکی نه خوښوي.

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده: (**مَنْ تَعَاظَمَ فِي نَفْسِهِ ، وَاخْتَالَ فِي مِشْيَتِهِ لَقِيَ اللّهَ ، وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ**) (۸۲:۱۱).

ژباړه: چا چې کبر وکړ او لاره کې یې په نازونخرو تګ وکړ د قیامت په ورځ به د الله تعالی سره د ده ملاقات داسې حال کې وشي چې الله تعالی به پرې په قهر وي.

۳- راتلونکي حدیث شریف کې رسول الله صلی الله علیه وسلم د یوه سړي حالت داسې بیان کړی دی. (**بینما یمشی رجل فی حلة تعجبه نفسه مرجل راسه یختال فی مشیته اذ خسف الله به فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فی الارض الی یوم القیامة**) (متفق علیه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يو سړی ښکلی لباس اغوستی وو خپل سر يې ږمنځ کړی ؤ او په نازو نخرو په لاره کې روان ؤ چې الله تعالی دا سړی په ځمکه ننويست تر قيامته به ځمکه کې ننوځي.

۷- حسد:

دحسد تعريف:

((تمنی زوال النعمة عن صاحبها ،سواء كانت نعمة دين او دنيا)).(۳۳۲،۴۸).

((له يو چا نه دنعمت دزوال ارزو درلودل برابره خبره ده هغه ديني نعمت وي او که دنياوي.

حسد يوناوړه قلبي مرض:

حسد يوناوړه اوبد قلبي مرض دی چې دحسد کوونکي په بدوالي دلالت کوي ،په ټولنه کې دشر خپرېدو لامل ،او دټولنې د زوال سبب ګرځي.

حسد په حقيقت کې دنورو زيات شمېر بدو خويونو دمنځ ته راتلو مصدر ګڼل کېږي له دې لارې شيطان دانسان نفس ته داخلېږي او ډېرو ناوړو چاروته يې هڅوي.

دحسد کولو عوامل:

حسد عموما له کبر،دښمنئ،بغض،ځان ښودنې،په نورو باندې د رخې کولو، دځان لوړ ګڼلواو زيات شمېر نورو ناوړه اخلاقو په سبب انسان کې پېدا کېږي .

په اسلامي شريعت کې دحسد کولو حکم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام حسد کول حرام کړي دي او په کلکو الفاظو يې مؤمنان ورڅخه منعه کړي دي،له کبيره ګناهونو څخه يې شمېري، ددنيا او اخرت دزيان لامل يې ګڼي،او ايمان پر ضد يې شمېري، لاندېني احاديث دحسد دحرمت لپاره څرګند دلايل دي

۱- رسول الله (صلى الله عليه واله وسلم) په دې هکله داسې فرمايي: **لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ الْإِيمَانُ وَالْحَسَدُ))(۳۵، ۱۵۷).**

دمؤمن په زړه کې ايمان اوحسد دواړه نه يوځاي کېږي.

۲- په يوبل حديث کې رسول الله (صلى الله عليه واله وسلم) له حسد څخه په دې الفاظومنعه کړې ده: ((لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُهَاجِرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ)).(۲۴، ۳۹۵).

يو بل سره بغض مه کوئ،يو بل سره حسد مه کوئ،يوبل نه مه مرورېږئ دالله تعالى بنده ګان ورونه ورونه شئ ،ديو مسلمان لپاره جايز نه دي چې دخپل مسلمان ورور سره له درې ورځو څخه زيات اړيکې پرېکړي.

۳- ((إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ أَوْ قَالَ الْعُشْبَ))(۴۳، ۵۲).

له حسد څخه ځانونه وساتئ ،ځکه حسد نيکي داسې خوري لکه اور چې لرګي خوري.

دحسد اضرار:

۱- حسد نه يوائې داچې لويه ګناه ده بلکې دنورو لويو ګناهونو لکه کبر،دښمني،ځان ښودنه،ظلم،قتل،عجب اوداسې نورو ناوړه اخلاقو دمنځ ته راتلو سبب ګرځي. (۴۸:۳۳۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- حسد داور هغه سکروټه ده چې نه یواځې داچې په خپله حسد کوونکي ته اور لګوي، بلکې له کبله یې په ټولنه کې زیات شمېر افرادو ته ضرر رسیږي او دټولنې د هلاکت لامل ګرځي.(۲۰۱:۴۹).

۳- حسد کوونکی دالله تعالی دنعمتونو دښمن،دالله تعالی په پرېکړو ناراض،اودبنده ګانو ترمنځ دالله تعالی پر وېش اعتراض کوونکی دی، رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په دې هکله داسې فرمایي:

((الحاسد عدو نعمتي ، متسخط لقضائي ، غير راض بقسمتي التي قسمت بين عبادي)).(۳۶، ۱۵۰).

حسد کوونکی زما دنعمتونودښمن،زما په پرېکړو ناخوښ،اودبنده ګانو ترمنځ زما په تقسیم ناراضه دی.

دحسد او بغض ترمنځ توپیر:

بغض دغصې هغه پایله ده چې انسان دښمنۍ کولو ته هڅوي ،دبغض له کبله دانسان سره حسد پېدا کېږي،بغض خاص، او حسد عام دی،حسد په هر حالت کې حرام خو بغض که دالله تعالی په خاطر وي مستحب ګڼل کېږي او انسان ته پرې اجر ورکول کېږي، رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په دې هلکه فرمایي: ((مَنْ أَحَبَّ لِلّهِ وَأَبْغَضَ لِلّهِ وَأَعْطَى لِلّهِ وَمَنَعَ لِلّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ))(۲۹۱:۳۲).

چاچې دالله تعالی لپاره مینه وکړه دالله لپاره یې چاسره بغض وکړ،دالله تعالی لپاره یې چا ته څه شی ورکړ، یا یې منعه کړ، ایمان یې بشپړ شو.

عَنْ مُعَاذ انّهُ سَأَلَ النّبِيّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ عَنْ أَفْضَلِ الْإِيمَانِ قَالَ:((أَنْ تُحِبّ لِلّهَ وَتُبْغِضَ لِلّهِ))(۴۱، ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاذ بن جبل (رض)له نبي کريم (صلى الله عليه واله وسلم)څخه پوښتنه وکړه چې غوره ايمان کوم يو دى؟وې فرمايل:چې محبت او بغض دې دالله تعالى لپاره وي.

دحسد او غبطې تر منځ توپير:

غبطه او حسد يو بل څخه توپير لري ، په حسد کې يوڅوک ديو چا دنعمت دزوال ارزو لري ده ته ورکول شي يا نه، خو برخلاف په غبطه کې يو څوک ديو چا دنعمت ارزو نه لري او نه غواړي چې نوموړي شخص څخه نعمت واخستل شي، بلکې ارزو يې داوي چې کوم نعمت مقابل لوري ته ورکول شوى دى هماغسې ده ته هم ورکول شي،.(۴۸:۳۳۲)

دحسد علاج:

۱- الهي پرېکړو ته غاړه ايښودل،له دنيا څخه بې رغبتي(زهد)او داخرت حساب کتاب مخ ته ايښودل هغه اسباب دي چې پر مټ يې له حسد څخه ځان ژغورلاي شو، ځکه په دې اسبابو سره دزړه تشفي کېږي،سکون پرې حاصلېږي اودانسان داطمنان سبب ګرځي.

۲- ددې شيطاني خوي (حسد)علاج په قناعت اوپه الهي تقسيم باندې راضي کېدو سره کېږي، که څوک غواړي چې له دې بدعادت څخه نجات ومومي نود الله(جل جلاله) څخه دې بخښنه وغواړي (استغفار) دې وواېې اود چاسره چې حسد لري دهغه لپاره دې دخير دعا وکړي نو ډېر زربه يې له زړه څخه کينه ووځي.

۸-غصه:

غصه داور يوه لمبه ده چې شيطان ورڅخه جوړ شوى او انسان هغه وخت دشيطان دغه خوي اخلي چې په قهر شي، انسان چې له خاورې جوړشوى

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبيعت يې سکون او وقار دی،او داور طبيعت لمبې او ګرموالی دی نو انسان دغصې په حالت کې له خپل اصلي حالت څخه بدلون مومي او دشيطان خوي او خصلت اخلي، له همدې کبله کله چې يو صحابي له رسول الله (صلی الله عليه واله وسلم) څخه دنصيحت غوښتنه کوي نو رسول الله (صلی الله عليه واله وسلم) ورته فرمايي:

((..لَا تَغْضَبْ فَرَدَّدَ مِرَارًا قَالَ لَا تَغْضَبْ))(۷۴:۳۲).

غصه مه کوه هغه بيا بيا غوښتنه کوله رسول الله (صلی الله عليه واله وسلم) همدغه ځواب ورکاوه چې غصه مه کوه.

که څه هم غصه دانسان يو فطري عمل دی ځان ساتل ورڅخه يو ستونزمن کار دی خو داسلامي شريعت غوښتنه داده چې مسلمان دغصې له نتايجو څخه ځان وساتي،ځان کنترول کړي او هغه کارونه تر سره نه کړي چې دغصې په نتيجه کې منځ ته راځي ، لکه تعصب، جګړه ،ظلم ،وژنې ،طلاق اوداسې نوربدعواقب، رسول الله (صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم) فرمايلي: دي ((لَيْسَ الشّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنّمَا الشّدِيدُ الّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ))(۲۴،۳۹۲).

پهلوان هغه نه دی چې بل راوپرزوي، يقيني پهلوان هغه دی چې دغصې پرمهال خپل ځان کنترول کړي.

دغصې علاج:

که په چاکې دغه صفت موجود وي نو په حديث کې هغې علاج داسې ښودل شوی دی:

۱- غصه کوونکی دې خپل فزيکي حالت ته بدلون ورکړي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) فرمايلي دي:((إِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْيَجْلِسْ فَإِنْ ذَهَبَ عَنْهُ الْغَضَبُ وَإِلَّا فَلْيَضْطَجِعْ))(۳۲:۴۰۲).

یعنې: کله چې یو له تاسې غصه شي که ولاړ وي نو کښېني که غصه ترې لاړه نو ښه تر ښه او که غصه یې ختمه نه شوه نو تکیه دي ووهي.

۲- غصه کوونکی دې اودس وکړي:

په دې اړه د رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) لارښوونه داسې ده: په یو بل حدیث کي یې علاج داسې ذکر شوی ((إِنَّ الْغَضَبَ مِنْ الشَّيْطَانِ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنْ النَّارِ وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ)) (۳۲:۴۰۳).

غصه د شېطان له لوري وي او شیطان له اوره پېدا شوی دی، اور په اوبو مړ کېږي، نو کله چې یو له تاسې په غصه شي اودس دې وکړي.
یعني :کله چي یوله تاسي غصه شي نواودس دي وکړي ځکه غصه له اوره پیداشوي اواورپه اوبوسره مړکيږي.

۳- اعوذ بالله دې ووايي:

داعوذ بالله په ویلو سره دانسان غصه له منځه ځي رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په دې هکله داسې فرمايي:

((لو يقول أحدكم إذا غضب: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ذهب عنه غضبه))(۳۷:۱۵۷).

دغصې پر مهال که له تاسې څخه یو څوک((اعوذ بالله من الشيطان الرجيم))ووايي،نو غصه به ترې لاړه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه يوه کيسه په حديث کې داسې ذکرشوې ده:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِ أَحَدِهِمَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ غَضَبُهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ))۴۲: ۳۴۹).

معاذ بن جبل (رضي الله تعالی عنه) روايت کوي چې دنبي کريم (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) په مخکې دوو تنو يو بل ته کنځلې پيل کړې تردې چې ديو په مخکې دغصې اغېزې را څرګندې شوې نبي کريم (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) وفرمايل :ما ته يوه کلمه معلومه ده که يې وو ايې نو غصه به يې سړه شي هغه (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) دی

۹- د خلکو پټ عيبونه لټول (تجسس):

د تجسس تعريف:

علماو د تجسس تعريف داسې کړی دی (التجسس البحث عما يکتم عنک) (۱۷: ۳۳۳).

ژباړه: تجسس د هغه شي لټونې ته وايې چې ستا څخه پټ کړل شوی دی.

د تجسس حکم:

د ګڼو مصالحو پر اساس اسلامي شريعت په مسلمانانو حرام کړې چې يو مسلمان د بل مسلمان پټو عيبونو پسې وګرځي،هغه را برسېره کړي،اومسلمان پ ټولنه کې رسوا کړي، د تجسس د حراموالي ګڼ دلايل موجود دي چې ځېنې يې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- الله تعالی په قرآنکریم کې مهرباني کړې ده:(... ❒◆••
✌❒♑❒○○○⓿❑✄☎ •... ⇗⇘✖⇗⇖) (۱: د الحجرات سورت، آیت ۱۲).

ژباړه: او مه لټوئ تاسې پټ عیبونه د مسلمانانو.

۲- په همدې توګه رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په ډېرو سختو الفاظو دهغه چا غندنه کړی چې د مسلمان پټ عیوب رابرسېره کوي، او غواړي چې په دې سره مسلمان رسوا کړي، په دې هکله دهغه (صلی الله علیه واله وسلم) فرمان په دې ډول دی:

((يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلْ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ يَتَّبِعْ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ))(۳۳:۳۳).

:ای هغې ډلې چې په ژبه یې ایمان راوړی او زړه ته یې ایمان ننوتی نه دی تاسې د مسلمانانو غیبت مه کوئ او د مسلمانانو پټ عیبونه مه لټوئ ځوک چې د مسلمانانو پټ عیبونه ولټوي الله تعالی به د هغه عیبونه ولټوي او د چا چې الله تعالی عیبونه ولټول الله تعالی به داسې سړی په خپل کور کې وشرموي.

پر مسلمان پرده واچوئ:

دالله تعالی ریښتینی استازی دهغه چا چې په مسلمان پرده اچوي مقام بیانوي او په دې بیان سره هغه ځوک تشویقوي چې د مسلمان تجسس نه کوي په دې هکله دهغه لارښوونه داسې ده:

۲- رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده: ((لَا يَسْتُرُ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))(۲۸:۴۷۸).

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک چې د یوه مسلمان په عیب باندې په دنیا کې پرده واچوي الله تعالی به د دی سرې په عیب باندی د قیامت په ورځ پرده واچوي.
په یو بل حدیث کې دې الفاظو ته ورته الفاظ راغلي دي خو په لږ زیاتوالي چې په دې حدیث کې ددنیا یادونه هم شوې ده لکه چې فرمايي: وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ))(۲۹،۲۱۲).
څوک چې د یومسلمان په عیب باندې پرده واچوي الله تعالی به دهغه په عیب باندی په دنیا او اخرت کې پرده واچوي.
۳- نبي صلی الله علیه و سلم مهرباني کړی: (طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ))(۳۶:۴۴۳).
ښکمرغه دی هغه مسلمان چې د خپلو عیبونو اصلاح کولو دومره مشغول کړی وي چې د خلکو عیبونو ته د فکر کولو لپاره هیڅ وخت نه لري.
۵- عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه یوه شپه د امیرالمؤمنین عمربن الخطاب رضی الله عنه سره د مدینې منورې په کوڅو کې ګرځیده ترڅو د خلکو دحال احوالو څخه ځان خبر کړي په دې وخت کې د یوه کور د دروازی څخه ښکاریده چې کور کې چراغ لګیدلی او د خلکو ګڼه ګونه ده عمر رضی الله عنه عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه ته مهرباني وکړله چې دا کور د ربیعه بن امیه بن خلف دی دوی اوس لګیا دي. شراب څښي دوی سره څه وکړو؟ عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه وویل: مونږ د اوس لپاره لګیا یو تجسس کوو ،حال دا چې الله تعالی فرمایلي دي: (ولاتجسسوا) چې په دې اساس دواړو دا خلک په خپل حال پریښودل او هیڅ یې ورته ونه ویل (۳۳۳:۱۷).
لکه څرنګه چې یو مسلمان ته لازم نه دي چې دبل مسلمان عیوبو پسې وګرځي او هغه وپلټي نودغسې خپل عیوب هم باید پټ کړي او چا ته یې ښکاره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، او څوک چې داکار کوي هماغسې دجزاء او عذاب مستحق دی لکه پردي عيوب چې لوڅوي، رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) په دې هکله فرمايي:

((كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنْ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولَ يَا فُلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ))(۱۹:۱۵).

زما هر امتي دمعافی لياقت لري خو مجاهرين نه ،مجاهرين هغه خلک دي چې دشپې يو ناروا عمل تر سره کړي، الله تعالی هغه باندې پردې واچوي بيا سحر خلکو ته بيان کوي چې ای فلانيه بېګاه مې دغسې دغسې کارونه وکړل،شپه به يې دالله تعالی په پرده کې تېره کړې وي او سهار دالله تعالی پر ده له ځانه پورته کوي.

۱۰- بد ګماني:

بد ګماني هغه بد خوي او عادت دی چې دزيات شمېر ناوړه بدو پايلو دمنځ ته راتلو سبب ګرځي،نوځکه خو په قران کريم کې له دې ناوړه خوي څخه په کلکه منعه راغلې ده، الله تعالی فرمايي: ((يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنْ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ...))(الحجرات 12)

ای مؤمنانو ،له ډېرو ګومانونوکولونه ډډه وکړئ چې ځينې ګومانونو څخه کار اخستل ګناه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله (صلی الله علیه واله وسلم) هم له بد ګمانۍ څخه موږ منعه کړي یو لکه چې فرمايي:((إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ))(۲۴: ۳۹۲).له ګمان څخه ځانونه وساتئ ځکه ګمان کول ترټولو بد دروا غ دي.

په قرانکريم کې الله تعالی له ځینو ګمانونو څخه منعه فرمايلې ده له دې حکم څخه جوتیږي چې په مطلق ډول له ګمان کولو څخه منع نده شوې بلکې له ډېرو زیاتو ګمانونو څخه کار اخستل او دهر ډول ګمان پېروي کول منع کړای شوي دي ، کله چې ځینې ګمانونه ګنا وي نو په کار داده چې دغه حکم باندې ددرستې پوهې لپاره تجزیه او په ډولونو ووېشل شي پر دې بنا ګمانونه په لاندې ډولونو وېشو:

۱- ښه ګمان:

یو ډول ګمان هغه دی چې داخلاقو له نطره ډېر غوره او ددین له نظره مطلوب ګمان دی، دمثال په ډول په الله تعالی او دهغه په رسول ،پر مؤمنانو او پر هغو خلکو باندې نېک ګمان کول چې دمؤمانو سره ناسته پاسته لري او دهغو په باب دبد ګمانۍ کولو هیڅ دلیل نه وي.

۲- غالب ګمان

لکه په محکمه کې چې قاضي دګواهانو په ګواهۍ یوه پرېکړه په غالب ګمان تر سره کوي،ځکه قاضي ته دموضوع پر حقیقت باندې په مستقیم ډول پوهېدل ګران وي.

۳- جایز بدګماني:

دا که څه هم بد ګماني ده خو په ګنا کې نه شمېرل کېږي دمثال په ډول دیو شخص یا یوې ډلې په کړو وړو کې داسې څرګندې نښې نښانې لیدل کېږي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغې پر بنسټ پر هغه بدګماني کېدی شي او دښه ګمان وړ نه وي په دغسې حالت کې دشریعت غوښتنه هیڅکله دا نه ده چې مسلمان ساده لوحي غوره کړي او ارو مرو پرې نېک ګمان ولري، خو ددغې مشروعې بد ګمانۍ حد یوائې همدومره دی چې انسان پرې دبل له شره ځان وساتي، له دې نه زیات محضې دګومان په اساس دهغه پر خلاف کوم اقدام کول صحیح کار نه دی.

۴- ناروا بد ګماني:

ځلورم ډول ګمان چې په حقیقت کې ګنا ده، هغه دادی چې انسان پر بل چا باندې بې سببه بد ګماني وکړي، یا دنورو په باب په رای ټیګولو کې تل په بد ګمانئ سره پېل وکړي، یا داسې خلکو په باب له بد ګمانۍ څخه کار واخلي چې دهغو ظاهري حالت دهغه دښه والي او شرافت نمایندګي کوي، همدارنګه دا خبره هم ګنا ده چې دیو چا په څه وینا کې دبدۍ او نېکۍ مساوي احتمال وي او موږ محضې دبد ګمانۍ نه په څه کار اخستلو سره هغه پر بدۍ باندې وشمېرو، دمثال په توګه یو ښه سړی له یوې غونډې نه پاځېږي او دخپلو پڼو پرځاي دبل چا پڼې پښو کوي، او موږ یوائې دګان پر اساس دا فکو وکړو چې دپڼو دغلا کول لپاره یې داکار کړی دی، په داسې حال کې چې داکار په سهوې سره هم کېدی شي، او دلته دښه احتمال پر ځاي دبد احتمال په غوره کولو کې له بد ګمانۍ پرته بل هیڅ دلیل نشته.

له دې تجزیې څخه څرګنده شوه چې ګمان په خپل ذات کې کوم ممنوع شی نه دی، بلکې په ځینو حالاتو کې مستحب، په ځینو حالاتو کې ضروري ،ځینو حالاتو کې تر یو حده روا او له هغه نه زیات ناروا دی، او په ځینو حالاتو بیخي ناروا دی.

نو په کار داده یو مسلمان دبل مسلمان په اړه کومه رایه څرګندوي یا دکوم اقدام تصمیم نیسي نو له زیات تحقیق اوپلټنې وروسته یې ونیسي.(-۱۱۸ ۱۲۰:۴۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلورم فصل د مراجعو فهرست

۱-قرانکريم
۲-ابن حبان: محمد بن حبان بن احمد ابو حاتم، کال ۱۹۰۲م ،صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان،دولسم ټوک ،طبعه: مؤسسة الرساله.
۳-ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،دويم ټوک.طبعه:دارالفکر-بيروت-لبنان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- ابو عبدالله: مالک بن انس ،الموطاء،دویم ټوک.طبعه داراحیاء التراث العربي – مصر.

۵-ابو داود: سلیمان بن اشعث، کال ۱۳۱۲هـ ق، سنن ابی داود ،دویم ټوک طبعه: خیبر ګروپ آف کمپنیز- پیښور-پاکستان.

۶-البخاري : محمدبن اسمعیل، الادب المفرد ،طبعه: وحیدي کتب خانه-پیښور-پاکستان.

۷-البزار: ابی بکر احمد بن عمرو بن عبدالخالق،مسند البزار،دویم ټوک، طبعه: دارالفکر-بیروت–لبنان.

۸-البغوي: حسین بن مسعود، کال ۱۴۰۳هـ ق، شرح السنن، دولسم ټوک،طبعه:المکتب الاسلامي–دمشق.

۹-البیهقی: ابو بکر، کال ۱۴۲۲هـ ق ، السنن الکبری، دویم ټوک، طبعه: مکتبه الرشد للنشر والتوزیع- الالریاض–السعودیه.

۱۰-الترمذي : محمد بن عیسی، جامع الترمذي،دویم ټوک طبعه: مکتبة حقانیة پېښور- پاکستان.

۱۱-الحاکم: محمد بن عبدالله ابو عبدالله ،المستدرک علی الصحیحین، دریېم ټوک، طبعه: دارالکتب العلمیه–بیروت- لبنان.

۱۲-زین الدین: محمد ، فیض القدیر شرح جامع الصغیر، دریېم ټوک، طبعه:دارالفکر-بیروت-لبنان

۱۳-سمرقندي: ابو اللیث نصربن محمدبن احمد ،تنبیه الغافلین، طبعه: مکتبة الکتاب والسنة_ پیښور–پاکستان.

۱۴-سمرقندي: ابو اللیث نصربن محمدبن ابراهیم، بستان العارفین طبعه: مکتبة الکتاب والسنة.

۱۵-العبید: عبدالرحمن بن عبدالکریم ، کال : ۱۴۰۵ هـ- ۱۹۸۴م اصول المنهج الاسلامي، طبعه: مطابع الفرزدق التجاریه–الریاض–السعودیه.

۱۶-الغزالي : محمد بن محمد بن احمد ، کال ۱۳۸۵هـ ش، خلق المسلم،طبعه: مکتبة حقانیه- پېښور- پاکستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷-القرطبي : ابو عبدالله محمد بن احمد ،الجامع لاحكام القرآن، شپاړسم ټوک، طبعه: دارالفکر – بیروت – لبنان.
۱۸-ملا علی قاري،مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح، نهم ټوک طبعه:مکتبه رشیدیه – بلوچستان – پاکستان.
۱۹-النسائي: احمد بن شعیب، سنن النسائي، دویم ټوک،طبعه: خیبر ګروپ آف کمپنیز-پیښور-پاکستان.
۲۰-النووي: یحیی بن شرف، کال ۱۴۱۸ هـ - ۱۹۹۸ م ،الرياض الصالحين،طبعه:المکتبة الاسلامي – بیروت-لبنان.
۲۱-النووي: یحیی بن شرف، کال ۱۴۱۸ هـ - ۱۹۹۸ م ،شرح النووي للجامع الصحیح،دویم ټوک طبعه: المکتبة الاسلامي – بیروت-لبنان.
۲۲-النیساپوري : مسلم بن حجاج ابوالحسین، کال: ۱۳۴۹هـ ش ،الجامع الصحیح،دویم ټوک طبعه:خیبر ګروپ اف کمپنیز پېښور پاکستان.
۲۳-الهیثمي : نورالدین علی بن ابی بکر، مجمع الزوائدومنبع الفوائد، لسم ټوک،طبعه: دارالفکر-بیروت لبنان.
۲۴- ابو عبدالله: مالک بن انس ،الموطاء،۵ ټوک.طبعه داراحیاء التراث العربي – مصر.
۲۵- ابو عبدالله: مالک بن انس ،الموطاء،۲ ټوک.طبعه داراحیاء التراث العربي – مصر.
۲۶- البخاري ، محمد بن اسماعیل صحيح البخاری بن مغیره،۱۹ټوک ،طبعه بیروت دار بن کثیر الیمامة
۲۷- النیسابوري ، أبو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیري ، صحیح مسلم ،۱ټوک، دار الجیل بیروت
۲۸- النیسابوري ، أبو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیري ، صحیح مسلم ،۱۲ټوک، دار الجیل بیروت
۲۹- النیسابوري ، أبو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیري ، صحیح مسلم ،۱۳ټوک ، دار الجیل بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود،۲ټوک ،طبعه،دار الفکر.
۳۱- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود،۷ټوک ،طبعه،دار الفکر.
۳۲- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود،۱۲ټوک ،طبعه،دار الفکر.
۳۳- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود،۱۳ټوک ،طبعه،دار الفکر.
۳۴- أبو الطيب، محمد شمس الحق العظيم آبادي، عون المعبود شرح سنن أبي داود۱۰ټوک،طبعه دار الكتب العلمية – بيروت
۳۵- النسائي: احمد بن شعيب، سنن النسائي،۱۰ ټوک،طبعه: خيبر ګروپ آف کمپنيز- پيښور-پاکستان.
۳۶- البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين، شعب الإيمان ۴ټوک،طبعه: المكتب الإسلامي, دار عمار - بيروت, عمان
۳۷- الطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب أبو القاسم، المعجم الصغير ،۳ټوک،طبعه: دار الکتب العلمية - بيروت
۳۸- الطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب أبو القاسم المعجم الاوسط ۱ټوک،طبعه: دار الکتب العلمية - بيروت
۳۹- البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين شعب الإيمان۴ټوک،طبعه: دار الكتب العلمية – بيروت
۴۰- البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين شعب الإيمان۱۴ټوک،طبعه: دار الكتب العلمية – بيروت
۴۱- الشيباني، أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد ، مسند الإمام أحمد بن حنبل ،۴۵ټوک ،طبعه مؤسسة الرسالة بيروت.
۴۲- القزويني: ابن ماجه محمد بن يزيد ،سنن ابن ماجه،اول ټوک، مطبعه: مكتبة العلميه-بيروت-لبنان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳- القزويني: ابن ماجه محمد بن يزيد ،سنن ابن ماجه،دولسم ټوک، مطبعه: مكتبة العلميه-بيروت-لبنان.
۴۴- الطحاوي: أبو جعفر، بيان مشكل الآثار،۲ټوک،مطبعه:دارالنشرللكتب.
۴۵- الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي ،الجامع الصحيح سنن الترمذي ۷ټوک ،طبعه:دار إحياء التراث العربي –بيروت
۴۶ - الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي ،الجامع الصحيح سنن الترمذي ۱۱ټوک ،طبعه:دار إحياء التراث العربي –بيروت
۴۷- مودودي، مولاناسيد ابوالاعلى ،تفهيم القران،۵ ټوک ،پښتو ژباړه قيام الدين كشاف.
۴۸- الزحيلي، استاددكتور وهبه ،اخلاق المسلم، ، ۱ ټوک ،طبعه دارالفكر المعاصر،بيروت لبنان.
۴۹- المقدسي، الامام احمد بن محمد ، مختصر منهاج القاصدين، طبعه،المكتب الاسلامي بيروت.

پنځم فصل

د مسلمان د ژوند انه ځيني مهم اداب

۱- د مېلمه پالنې اداب

۲- د اجازې غوښتلو اداب

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د سلام اداب
۴- د صنف او مجلس اداب
۵- د خوراک او څښاک اداب:
۶- د سفر اداب
۷- د خوب اداب

۱- د مېلمه پالنې اداب:

مسلمانانو ته ښايي چې دمېلمه پالنې په اړه لاندې لارښوونې نظر کې ونيسي(۱۷۲-۱۷۰:۱۴)

۱- مېلمستيا ته تقوا داره خلک راوبلي د فاسقو، فاجرو خلکو له مېلمه کولو ډډه وکړي، ځکه چې رسول الله صلى الله عليه و سلم فرمايلي دي:(لَا تُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ)(۸:۳۱۲).

ژباړه: له مؤمن پرته بل چا سره ملګرتيا مه کوه او ستا خواړه د تقوى داره شخص پرته بل څوک نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- مېلمستیا تنها مالدارو خلکو پورې ځانګړې نه کړي غریب خلک هم باید په کې موجود وي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي (شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْمَسَاكِينُ وَمَنْ لَمْ يَأْتِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ)(۱۲۸:۲).

ژباړه: په خوړو کې تر ټولو بد د هغه واده خواړه دي چې غنیان (مالداران) ورته رابلل کېږي او فقیران (غریبان) ورڅخه منع کېږي، او چاچې دعوت ونه منلو دالله تعالی او رسول نافرماني يې وکړه.

۳- مېلمستیا ته دې هغه څوک نه رابلي چې مېلمستیا ته د حاضرېدلو په لامل مشقت او حرج کې لوېږي ځکه چې داسې کول مسلمان ته ضرر رسول دي چې شرعاً جواز نه لري.

۴- د مېلمستیا جوړولو څخه يې هدف یوائې او یوائې د رسول الله صلی الله علیه و سلم د سنتو په ځای کول وي نور مقاصد باید مېلمستیا کې په نظر کې ونه نیول شي.

۵- د مېلمستیا قبلولو کې باید د مالدار او غریب ترمینځ توپیرونه ونه شي ځکه که چېرې څوک د مالدار مېلمستیا قبلوی او د غریب مېلمستیا نه قبلوی د ایو نوع کبر دی او کبر په اسلام کې بد عمل ګڼل شوی دې، یوه ورځ حسن بن علي رضی الله عنه په لاره تیریده چې یو شمېر غریبو خلکو د سترخوان هوار کړې ؤ او ډوډۍ يې خوړله، هغوی ورته وویل: چې ای د رسول الله صلی الله علیه و سلم د لور ځویه ! راشه مونږ سره ډوډۍ وخوره، حسن رضی الله عنه ورته مهرباني وکړله: هو د الله تعالی متکبرین نه خوښېږي د خپل اس څخه ښکته شو د هغوی سره په یوه دسترخوان کښېناست او ډوډۍ يې ورسره وخوړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- د نفلي روژې نیولو په لامل باید سړی مېلمستیا کې غیر حاضر نه شي مېلمستیا ته دی ورشي هلته که کوربه د ده په ډوډۍ خوړلو خوښیده نو روژه دی ماته کړي ځکه چې د مسلمان ورور خوشحاله کول عبادت دی که روژه یې نه خوړله نو کوربه ته دې د مېلمستیا جوړولو له امله دعاء وکړي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې ده:(إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيُجِبْ فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ)(۱۸:۱۸۵).

کله چې یو تن ستاسې څخه مېلمستیا ته وبلل شي نو مېلمستیا ته دی لاړ شي که چېرې روژه وي نو کوربه ته دې د مېلمستیا جوړولو له امله دعاء وکړي او که روژه نه وي د مېلمستیا خواړه دی وخوري.

په بل حدیث شریف کې راځي:(تکلف لک اخوک و تقول انی صائم)(۱۸:۱۸۵).

ژباړه: ستا مسلمان ورور تکلیف کړې او تا ته یې مېلمستیا تیاره کړې او ته ورته وایې چې زه روژه یم.

۷- د دعوت قبلولو لامل یواځې او یواځې د خپل مسلمان ورور اکرام کول وګرځوي چې په دې ترتیب مېلمستیا ته ورتګ عبادت ګرځي ځکه چې د مسلمان ورور عزت او اکرام کول د اسلامي شریعت امر دی.

۸- کوربه باید د مېلمه لپاره دومره خواړه تیار کړي چې د مېلمه د مړښت لپاره کفایت وکړي، ځکه چې که چېرې خواړه له دې څخه لږ وي د کوربه شخصیت ته ضرر رسوي او که له دې څخه زیات وي اسراف کې داخلیږي، چې دواړه اسلامي شریعت بد ګڼلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- مېلمه باید کوربه کره د زیات وخت لپاره پاتې نه شي مګر په هغه صورت کې دی پاتې شي چې کوربه د پاتې کېدلو زیات اصرار پرې وکړي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړی. (وَلَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يُؤْثِمَهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يُؤْثِمُهُ قَالَ يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلَا شَيْءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ ۱۸:۱۸۱).

ژباړه: مسلمان ته نه ښايي چې خپل مسلمان ورور کره دومره وخت لپاره مېلمه شي چې هغه ګناهګار کړي خلکو پوښتنه وکړله چې ای د الله تعالی رسوله! څنګه يې ګناهګار وی؟ نبي صلی الله علیه و سلم وفرمایل: هغه داسې چې کوربه کره دومره وخت واوسېږي چې کوربه د هغه مېلمستيا لپاره څه ونه لري.

۱۰- کله چې مېلمه د کوربه له کوره رخصتېږي باید کوربه د خپل کور څخه ورسره بهر ووځي ځکه چې د سلفو صالحینو څخه همداسې رانقل شوی دی بله دا چې په داسې کولو سره د مېلمه عزت کېږي چې شرعاً مسلمانان پرې مکلف دي.

دذکرشوو ادابو برسېره د نړۍ نامتو عالم الشیخ ابو اللیث نصر بن محمد سمرقندي د مېلمه پالنې لپاره لاندیني اداب ذکر کړی دی(۴۶:۱۵).

۱- مېلمه به هغه ځای کې کښېني چې کوربه يې غواړي، ځکه چې کوربه د خپل کور د عورت ساتنې په برخه کې له هرچا زیات پوهېږي.

۲- کوم خوراک چې د کوربه لخوا مېلمه ته راوړل کېږي مېلمه باید پرې بد ونه وایي بلکې صفت يې وکړي.

۳- د کوربه له اجازې پرته د مېلمه بل طرف ته نه ځي.

۴- که چېرې مېلمه سره په دسترخوان د ده څخه مشر سړی ناست وي مېلمه باید له هغه څخه وړاندې په خوراک پیل ونه کړي.

۵- کوربه باید خپلې وسعې مطابق خواړه تیار کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- کوربه باید په مېلمه بخل ونه کړي په مېلمه بخل کول دادی چې مېلمه ته په کور کې موجوده خواړه ورنکړي بلکې د موجوده خوړو څخه خراب خواړه ورته تیار کړي.
۷- که چېرې میلمانه لږ وي کوربه کولی شي چې په یوه دسترخوان میلمنو سره ډوډۍ خوړلو ته کښېني او د میلمنو خدمت وکړي خو که میلمانه زیات وي د میلمنو خدمت د وکړي او په دسترخوان ورسره ډوډۍ خوړلو ته ناسته ښه نه ده.
۸- ښه دا ده چې کوربه کله کله د ډوډۍ مینځ کې مېلمه ته اواز کوي چې خوراک زړور کوه خو ډېر ټینګار د پرې نه کوي.
۹- د ډوډۍ خوړلو وخت کې ډېره چپتیا غوره کار نه دی.
۱۰- کوربه باید د ډوډۍ خوړلو وخت کې د میلمنو څخه لری بل ځای ته لاړ نه شي.
۱۱- کوربه باید مېلمه سره د ډوډۍ خوړلو په وخت کې داسې څوک کښېننوي چې مېلمه باندې د هغه ناسته درنده تمامېږي.
۱۲- کله چې میلمنو ډوډۍ وخوړله او د کوربه څخه یې د تګ اجازه غوښتله باید کوربه ورته په پاتې کېدلو کې ډېر ټینګ نه شي.
۱۳- د ډوډۍ خوړلو وخت کې باید یو تن د بل تن د خوړو مړۍ ته ونه ګوري او نه دی مېلمه هغه لوری ته ګوري چې د هغه لوری خواړه دسترخوان ته راوړل کېږي.
۱۴- د خوړو څخه وړاندې د لاس وینځلو پیل په اړه علماء دوه ډلی شوي دي. یوه ډله علماء وایې چې لاس وینځل به د مشر مېلمه څخه پیل شي او د مشر مېلمه ښي طرف ناستو خلکو لاسونه به یو بل پسې مینځل کېږي بله ډله علماء وایې چې لاس وینځل په میلمنو کې د کشر مېلمه څخه پیل کېږي او د کشر مېلمه ښي طرف ته به ځي او د خلکو لاسونه په یو بل پسې مینځي چې البته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ډلې علماء ځانته دلایل لري په دې اساس که هر قول باندې عمل وشي جواز لري.

۱۵- له ډوډۍ وړاندې د لاس وینځلو څخه وروسته د لاس په دستپاک پاکولو په هکله علماؤ ویلي دي چې غوره کار دا دی چې لاس په دستپاک پاک نه شي خو که چا لاس پاک کړ پروا نه لري.

۱۶- په خوراک او څښاک کې باید د خپل ناست ملګري خیال وساتل شي هغه داسې چې هڅه ونه کړي ترڅو د خپل ملګري څخه زیات خوراک او څښاک وکړي.

۱۷- مېلمه باید له خوراک او څښاک وروسته کوربه ته دعاء وکړي ځکه چې جابر بن عبدالله رضي الله عنه ویلي دي: یو ځل ابو هیثم بن تیهان رسول الله صلی الله علیه وسلم او یو شمېر صحابه کرامو ته مېلمستیا تیاره کړله کله چې نبی علیه السلام او صحابو کرامو خوراک او څښاک وکړ نو نبی علیه السلام صحابو کرامو ته مهرباني وکړله چې تاسې ابو هیثم ته ددې مېلمستیا بدله او عوض ورکړئ صحابو کرامو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته عرض وکړ چې بدله یې څنګه ورکړو؟ نبی علیه السلام ورته مهرباني وکړله (إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا دُخِلَ بَيْتُهُ فَأُكِلَ طَعَامُهُ وَشُرِبَ شَرَابُهُ فَدَعَوْا لَهُ فَذَلِكَ إِثَابَتُهُ) (۸:۱۸۲).

کله چې یو تن خپل مسلمان ورور کره مېلمه شي او هلته خوراک او څښاک وکړي بیا دغه مېلمه کوربه ته د خیر او برکت دعا وکړي دا د کوربه لپاره د مېلمه بدله ده.

البته رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د مېلمه څخه کوربه ته د دعاء کولو بیلابیل الفاظ را نقل شوي دي چې د هغو له جملې څخه دوه دعاګانې د بیلګې په توګه ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: يو ځل رسول الله صلی الله عليه وسلم سعد بن عباده رضی الله عنه کره مېلمه شو د خوراک او څښاک څخه وروسته يې کوربه ته داسې دعاء وکړه (أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ)(۸:۱۸۲).

تاسې کره دې روژه نيونکې روژه ماتې وکړي، نيکان خلک دی ستاسو خواړه وخوري او ملائکې دی ستاسو لپاره د مغفرت او رحمت دعاګانې وغواړي.

ب: رسول الله صلی الله عليه وسلم کوربه ته د خوراک او څښاک څخه وروسته داسې دعاء وکړله (اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَا رَزَقْتَهُمْ وَاغْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمْهُمْ) (۱۸:۱۸۰).

ای الله تعالی! تا چې دوی ته څه ورکړي دي په هغې کې ورته برکت واچوې او دوی ته بخښنه وکړې او په دوی رحم او کرم وکړې.

۲- داجازې غوښتلو اداب:

کله چې يو څوک د چا ځای ته ورځي اسلامي شريعت ورڅخه د ګڼو مصلحتونو پر اساس ټينګه غوښتنه کړې ده چې بايد ورڅخه اجازه وغواړي چې د نوموړي مصلحتونو څخه يو دا دی چې ممکن د مېلمه سترګې د کوربه په غير محرمې ښځې ولګيږي يا مېلمه د کوربه کور کې داسې يو شی وګوري چې کوربه يې په ليدلو خفه کېږي چې البته دغه علت ته په راتلونکي کې حديث شريف کې داسې اشاره شوی (إِنَّمَا جُعِلَ الِاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ النَّظَرِ)(۸:۳۵۷).

ژباړه: بېشکه اجازه غوښتل (استيذان) د سترګو لګيدلو له امله ضرور ګڼل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي شريعت کې ګڼ دلايل د مسلمانانو څخه د اجازې غوښتلو تاکيد کوي چې ځينې يې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

الله تعالی قرآنکريم کې فرمايلي دي: [illegible])(سورت النور، ايت(۲۷).

ای مؤمنانو مه ننوځئ تاسې پردیو کورونو ته ،تر هغه پورې چې اجازه وغواړئ او سلام واچوئ پر خاوندانو د دی کورونو داسې کول کې ستاسو لو یه ګټه ده شاید چې تاسی پند واخلئ.

رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: **(من اطلع علی قوم فی بیتهم بغیر اذنهم فقد حل لهم ان یفقؤوا عینه) (۱۸:۲۱۲).**

که چېرې یو څوک د پردي کور د خاوند له اجازې پرته پردي کور کې څوک وګوري د دې کور خاوند ته جواز شته چې د دې لیدونکي سترګه وباسي.

د اجازې غوښتلو (استیذان) شرعي طریقه:

د اجازې غوښتلو شرعي طریقه په راتلونکي حدیث شریف کې داسې بیان شوی ده: رسول الله صلی الله علیه و سلم خپل کور کې تشریف درلوده یو سړی راغی اود کور څخه بهر یې رسول الله صلی الله علیه و سلم ته غږ کړ، چې ایا زه ستا کورته داخل شم؟ رسول الله صلی الله علیه و سلم خپل خادم ته مهرباني وکړله چې لاړ شه ذکر شوي تن ته د اجازې غوښتلو شرعي طریقه وښایه، ورته ووایه: اول (السلام علیکم) ووایه، بیا ووایه چې ایا زه ستا کور ته داخل شم؟ ذکر شوی سړی د نبي صلی الله علیه و سلم خبری واوریدلی او په ښودل شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه يې د داخليدلو اجازه وغوښتله رسول الله صلى الله عليه و سلم ورته اجازه ورکړله سړی کورته داخل شو(۸:۳۵۶).

د اجازې غوښتلو (استيذان) اداب:

د اجازې غوښتلو (استيذان) اداب په لاندې ډول ذکر کيږي:

۱-مېلمه بايد له دريو ځلو زيات د کوربه څخه د داخليدلو اجازه ونه غواړي ځکه چې رسول الله صلى الله عليه و سلم فرمايلي دي: (الْاسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ فَإِنْ أُذِنَ لَكَ فَادْخُلْ وَإِلَّا فَارْجِعْ)(۱۸:۲۱۰).

اجازه غوښتل درې ځلي وي که اجازه درکړل شوه ښه که نه بېرته وګرځه.

که چېرې کوربه د اجازې غوښتونکي څخه پوښتنه وکړي چې ته څوک يې چې اجازه غواړې؟ نو هغه دې خپل نوم ورته وښايې ځکه چې يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه و سلم يوه باغ کې تشريف درلوده. ابوبکر رضى الله عنه ورڅخه اجازه وغوښتله رسول الله صلى الله عليه و سلم ترې پوښتنه وکړله چې ته څوک يې چې اجازه غواړې هغه ځواب ورکړ، ابوبکر يم. بيا عمر رضى الله عنه راغى هغه هم په همدې طريقې اجازه وغوښتله او اجازه ورکړل شوه، وروسته له دې عثمان رضى الله عنه ته په ذکر شوی طريقې اجازه ورکړل شوه(۲:۴۴).

کله چې کوربه اجازه غوښتونکي څخه پوښتنه وکړي چې ته څوک يې؟ هغه به ځواب کې دا نه وايې زه يم، ځکه جابر رضى الله عنه وايې: ما د رسول الله صلى الله عليه و سلم دروازه وټکوله هغه صلى الله عليه و سلم راڅخه پوښتنه وکړله څوک يې؟ ما ورته وويل زه يم. نبي صلى الله عليه و سلم داسې ويل بد وګڼل ويې فرمايل. (انا انا)(۱۸:۲۱۱).

ژباړه: زه يم زه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د سلام اداب:

اسلامي شريعت مسلمانانو څخه غوښتي چې کله يو د بل سره مخامخ کيږي سلام واچوي، چې البته د (السلام عليکم) ويل د سلامتۍ او عافيت هر اړخيزه جامع دعاء او هغه ته د خير غوښتنې وعده ده، په دې معنا چې الله تعالی دې تا په بشپړې سلامتۍ سره ونازوي ستا ځان او مال دې خوندي وساتي، ته او ستا اولاده خپل خپلوان او دوستان د روغ رمټ ولري ستا دين او دنيا د سلامتۍ جامه کې وپوخي، ستا دين او دنيا د دهر قسم ضرر څخه په امن کې وساتي، زما په زړه کې ستا لپاره د خير غوښتنې، د مينې او اخلاص او د سلامتۍ او عافيت ژورې ولولې دي زما له لاسه به تا ته هيڅکله درد او تکليف ونه رسيږي. ته زما له لورې هيڅ انديښنه مه لره(۲۱۱:۱۳).

په ګڼو شرعي نصوصو کې مسلمانان سلام اچولو ته هڅول شوي چې ځينې يې د بېلګې په توګه په لاندې ډول ذکر کوو:

الله تعالی قرآنکريم کې فرمايلي دي: (❒◆◑⦸❶⬧✃
☹➚⬇⑩⦸⯐⓿⬉❍ ⌨❑❒⑩⬂⬧◆☞⦸✉ ☎✃❑☾⑩⍓⬧⬧▫
⌘♊❁❍⇧❍❑⬧⦸✉ ✎✍❑✐⬀❅⦸✋ ⬃❑❑🕮
❻⬇⑩☾❑♎⍓✍✎... ⬀⦸⦸⬁)(۱: سورت النساء، ايت ۸۶).

کله چې تاسې ته سلام واچول شي نو د هغه څخه په ښو الفاظو سره ځواب ورکړئ يا په همغه الفاظو سره ځواب ورکړئ.

رسول الله مهرباني کړې: کله چې الله تعالی ادم عليه السلام پيدا کړه نو الله تعالی ورته امر وکړ، چې د ملايکو هغې ناستې ډلې ته ورشه او سلام ورته واچوه هغوی چې څرنګه ځواب درکړ هغه ښه واوره چې همداسې ويل ستا او ستا د اولادې سلام اچول دي کله چې ادم عليه السلام د ملايکو ټولګي ته ورسيده نو هغوی ته يې په دې الفاظو سره سلام واچوه چې (السلام عليکم) ملايکو ورته وويل: (السلام عليک ورحمة الله)(متفق عليه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي صلى الله عليه و سلم مهرباني کړې ده: (لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ)).(۴: ۱۸۳)

تر هغې جنت ته داخلیدلی نه شئ ترڅو چې ایمان رانه وړئ. تر هغې پورې به تاسې د کامل ایمان څښتنان نه شئ ترڅو چې یو بل سره مینه او محبت ونه لرئ. آیا زه تاسې ته داسې یو کار ونښایم چې که هغه کار مو سرته ورسوه یو بل سره مو مینه او محبت پیدا کېږي هغه کار دا دی چې تاسې خپلو مینځونو کې یو بل ته سلام اچوئ.

د سلام اچولو اداب:

اسلامي شریعت د سلام اچولو لپاره ځانګړې اداب وضع کړې دي، چې په لاندې ډول ذکر کېږي:

مستحبه طریقه دا ده چې څوک چا ته سلام اچوي (السلام علیکم) دې ورته ووایې یعنې چاته چې سلام اچوي یو تن وي، دوه تنه وي یا ډېر وي د ټولو لپاره د جمعې صیغه یعنی (علیکم) کلیمه دې ورته استعمال کړي ځواب ورکوونکی باید ورته (وعلیکم السلام) ووایې، یعنې د سلام د ځواب سر کې واو چې د عطدرف لپاره دی او د (علیکم) کلمه استعمال کړي(۱۹:۳۴۶).

په حدیث شریف کې راغلي چې سپور به پیاده باندې سلام اچوي ولاړ په ناست باندې سلام اچوي، لږ خلک په ډېرو خلکو باندې سلام اچوي او کشر په مشر باندې سلام اچوي(۲۱۲:۱۸).

په حدیث شریف کې بیان شوي چې کله د دوو تنو ترمینځ ملاقات وشو او دوی یو پر بل سلام واچوه بیا د دوی ترمنځ ونه، تیږه یا دیوال راغی او دوی یو د بل څخه جدا شول کله چې بیا یو د بل سره مخ کېږي باید سلام واچوي(۸:۳۶۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې یو تن خپل کور ته ننوزي باید سلام واچوي ځکه چې انس رضی الله عنه ویلې دي چې ماته رسول الله صلی الله علیه و سلم داسې وفرمایل: ((يَا بُنَيِّ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُنْ بَرَكَةً عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ))(۱۲: ۹۹).

ای بچونیه! کله چې خپل کورته داخلیږی سلام اچوه چې دا سلام په تا او ستا کورنۍ کې برکت واچوي.

په ماشومانو سلام اچول غوره کار دی ځکه چې انس رضی الله عنه یو ځل په ماشومانو تیریده په هغوی یې سلام واچوه بیا یې وویل: چې رسول الله صلی الله علیه و سلم همداسې کول(۱۸:۲۱۴).

که د فتنې خطر نه وي نارینه خپلو او پردیو ښځو او ښځې خپلو او پردیو نارینو ته سلام اچولی شي ځکه چې اسماء بنت یزید رضی الله عنها ویلې دي چې مونږ د ښځو یوه ډله ناست وو رسول الله صلی الله علیه و سلم تیریده پر مونږ یې سلام واچوه (۸:۳۶۰).

همدارنګه ام هانئ رضی الله عنها ویلې دي چې: زه د رسول الله صلی الله علیه و سلم کورته لاړم نبي صلی الله علیه و سلم باندی مې سلام واچوه (۱۸:۲۱۳).

د سلام الفاظ چې څومره زیات وي ثواب او اجر یې زیاتیږي ځکه چې حدیث شریف کې راځي چې یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه و سلم مجلس کې تشریف درلوده یو صحابي راغې په دې الفاظو سره یې سلام واچوه (السلام علیکم) نبي صلی الله علیه و سلم د سلام ځواب ورکړ، بیا یې وفرمایل: د دی سړی لپاره لس نیکۍ ورکړل شوی، بل سړی راغی په دې الفاظو سره یې سلام واچوه،(السلام علیکم ورحمة الله) نبي صلی الله علیه و سلم ځواب ورکړه بیا یې وفرمایل د دی سړی لپاره شل نیکۍ ورکړل شوی، دریم سړی راغی او په دی الفاظو سره یې سلام واچوه (السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته) نبي صلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه و سلم د سلام ځواب ورکړ بیا یې وفرمایل دی سړی لپاره دیرش نیکۍ ورکړل شوی (۸:۳۲۰).
مسلمان به کافر ته اول سلام نه اچوي کله چې کافر ورباندی سلام واچوي نو په ځواب کې به تنها دومره ووایي (وعلیکم) ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړی. (لَا تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ)(۱۸:۲۱۴).
تاسی یهودو او انصارو باندی اول سلام مه اچوئ.
په بل حدیث شریف کې راغلی دی (اذا سلم علیکم اهل الکتاب فقولوا و علیکم)(۱۸:۲۱۳).
کله چې تاسی ته اهل کتابو سلام واچوه نو ووايي. (وعلیکم)
که چېرې یو مجلس کې مسلمانان او کافران ګډ ناست وي داسې مجلس باندی سلام اچول جواز لري ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم همداسې مجلس باندی سلام اچولی دی (متفق علیه).
کله چې څوک د چا څخه رخصتیږي باید سلام ورته واچوي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي ((إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَجْلِسِ فَلْيُسَلِّمْ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ فَلَيْسَتْ الْأُولَى بِأَحَقَّ مِنْ الْآخِرَةِ))) (۱۱ :۴۱۸).
کله چې ستاسې څخه یو تن مجلس ته راځي نو سلام دی واچوي او کله چې د مجلس څخه بېرته ځي سلام دی واچوي ځکه چې راتګ د تګ څخه زیات د سلام اچولو مستحق نه دی.
إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ أَوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ أَيْضًا))(۱۱ :۴۱۸).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ستاسې يو تن دخپل مسلمان ورور سره مخامخ کېږي،نو پر هغه دې سلام واچوي،که ونه ،دېوال او يا تيګه ددواړو ترمنځ پرده شي او بيا سره مخامخ شي نو بيا دې سلام پرې واچوي.

۴- د صنف او مجلس اداب:

د هر مسلمان ټول ژوند بايد د اسلامي شريعت په اصولو ولاړ وي چې په دی لړ کې د صنف او مجلس مهم شرعي اداب په لاندی ډول ذکر کېږي(۱۲:۱۴).

۱-کله چې څوک صنف يا مجلس ته راشي نو سلام دی واچوي او د مجلس هغې برخې کې د کښېني چې دی ته نژدې وي او ناست خلک ورته رسيدلی دی داسې دی نه کوي چې بل تن د مجلس څخه پاڅوي خپله د هغه ځای کې کښيني او نه د دوو تنو په مينځ کې د هغوی له اجازې پرته کښيني ځکه چې رسول الله صلی الله عليه و سلم فرمايلي دي: (**لا يقيمن احد کم رجلاً من مجلسه ثم يجلس فيه و لکن تو سعوا**)(**متفق عليه**).

ستاسی څخه دی يو تن داسې نه کوي چې بل تن د مجلس څخه پاڅوي او خپله د هغه ځای کې کښېني،خلک دی وخوځېږي ترڅو راغلي تن ته د ناستي ځای پيدا شي.

د ابن عمر رضی الله عنه دا عادت ؤ چې چا به ورته مجلس کې خپل ځای پريښوده هلته به نه کېناسته. جابر بن سمرة رضی الله عنه وايې چې: کله به مونږ د رسول الله صلی الله عليه و سلم مجلس ته راغلو نو کوم ځای کې به چې د مجلس وروستني خلک ناست ول، د هغوی ترڅنګ به کېناستلو.

رسول الله صلی الله عليه و سلم مهرباني کړې ده: (**لا يحل للرجل ان يفرق بين اثنين الا باذ نهما**)(۸:۳۱۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز نه لري چې يو څوک په مجلس کې د دوو تنو ترمنځ د هغوی له اجازې پرته کښېني.

۲-څوک چې په صنف يا مجلس کې د کوم ضرورت په اساس د خپل ځای څخه پاڅېده او بهرته ووت هرکله چې مجلس ته راشي حق يې دا دی چې خپل اولني ځای کې کښېني ځکه رسول الله صلی الله عليه و سلم فرمايلي دي: (إِذَا قَامَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسٍ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ)(۱۸:۲۱۷).

کله چې يو تن ستاسې څخه د مجلس څخه ووځي بيا بېرته مجلس ته راشي حق يې دا دی چې خپل اولني ځای کې کښېني.

۳-که چېرې صنف يا مجلس د حلقې په بڼه جوړ شوی وي نو د حلقې په منځ کې ناسته جواز نه لري ځکه چې حذيفه رضی الله عنه ويلي دي (لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَعَدَ فِي وَسْطِ الْحَلَقَةِ)(۸:۳۱۲).

رسول الله صلی الله عليه و سلم لعنت کړی هغه چا باندی چې د حلقې منځ کې کښېني.

۴-په صنف او مجلس کې مسلمان بايد په ډېر وقار او سنګينۍ سره ناست وي په خپلې ږيرۍ يا بل شي دې لوبې نه کوي. خپلو غاښونو او پوزې کې دې ګوتې نه وهي، نه دې لاړې توکوي او نه دې پوزه سوڼوي او نه دې قصداً ټوخې کوي. د خبرو نوبت دې مراعات کړي، ډېرې خبرې دې نه کوي د بې ځايه ټوکو او رياء کارۍ څخه دې ځان وساتي. لاپې دې نه وهي که بل چا خبرې کولې د هغه خبرو ته دې غوږ کېږدي د بل چا خبره دې نه قطع کوي چې البته ذکر شوي کارونه په دوو وجو جواز نه لري يو دا چې په دې کارونو سره د مجلس او صنف ګډونوالو ته ضرر رسوي چې دا سې کول شرعاً حرام کار دې بل دا چې د نوموړو کارونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو سره د مجلس د ګډونوالو مینه او محبت ځانته راجلبوي چې دې کار باندې هر مسلمان شرعاً مکلف دی.

۵-کله چې یو څوک مجلس ته راځي بل شخص به د سترې مشي او احترام له امله ورته دریږي او که نه؟

دی موضوع کې د علماؤ تر منځ اختلاف دی یو شمېر علماء وایې چې د بل چا سترې مشي او احترام لپاره هېڅاته دریدل جواز نلري د دغې ډلې علماؤ ځېنې دلائل په لاندې ډول ذکر کوو:

الف-ابو امامه رضی الله عنه وایې چې یو ځل رسول الله صلی الله علیه و سلم زمونږ مجلس ته راغی مونږ ورته ودریدو نو نبی علیه السلام مونږ ته مهرباني وکړله (لَا تَقُومُوا كَمَا تَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعَظِّمُ بَعْضُهَا بَعْضًا)(۸:۳۳۲).

ژباړه: لکه څنګه چې غیر عرب خلک یو د بل احترام لپاره دریږي تاسی مه دریږئ.

ب- انس رضی الله عنه وایې (لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَتِهِ لِذَلِكَ)(۱۰۴:۱۲).

صحابو کرامو ته د رسول الله صلی الله علیه و سلم څخه بل هېڅوک زیات ګران نه ؤ خو سره له دی چې کله به رسول الله صلی الله علیه و سلم د دوی مجلس ته راغی نو دوی به ورته نه دریدل دا ځکه چې صحابه کرام پدې پوهیدل چې نبی علیه السلام د دوی په دریدلو خفه کیږي.

خو یو شمېر نور علماء وایې چې د بل چا د سترې مشي او احترام لپاره دریدل جواز لري، د دغی ډلې علماؤ ځېنې دلائل په لاندې ډول ذکر کړ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: یو ځل سعد بن معاذ رضی الله عنه مجلس ته راغی نو نبی علیه السلام صحابو کرامو ته وفرمایل: (قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ)(۳:۴۸۴) خپل مشر ته ودریږئ.

ب: عائشه رضی الله عنها وايي: چې زيد بن حارثه رضی الله عنه مدينه ته را ورسيد کله چې زمونږ کور ته راغی نبی علیه السلام ورته پاڅیده، غاړه يې ورته ورکړله او مچی يې کړه(۱۲:۱۰۲).

ج: عائشه رضی الله عنها وايي: چې کله به د نبی علیه السلام لور بي بي فاطمه رضی الله عنها راغلله نو نبی علیه السلام به ورته پاڅیده مچی به يې کړله او په هغه ځای کې به يې کښینوله چې نبی علیه السلام به ناست ؤ او کله به چې نبی علیه السلام فاطمې رضی الله عنها کره لاړ هغه به ورته پاڅیدله لاس به يې مچی کړله او په هغه ځای کې به يې کښينوه چې فاطمه رضی الله عنهه به ناسته وه(۸:۳۶۲).

علماؤ د پورتنيو دوو ډلو د دلائلو تطبيق پدې ډول کړی چې کوم دليل کې د احترام له امله دريدل منع شوي دا هغه دريدل دي چې سړی يې د تکبر له امله پخپله د خلکو څخه غواړي يا که چاته دريدل هغه کې تکبر پيدا کوي بيا ورته دريدل جواز نلري خو که ناست شخص راتلونکی شخص ته د هغه د غوښتنې پرته د هغه د احترام او اکرام لپاره ودريږي او دريدل په هغه کې تکبر نه پيداکوي بيا داسې دريدل شرعاً جواز لري (۱۷:۱۱۰).

۲-د مجلس په پای کې بايد دغه دعاء ولولي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم همداسې امر کړی دی سبحانک اللهم و بحمدک اشهد ان لا الهٰ الا انت استغفرک و اتوب اليک)(۸:۳۱۹).

ای الله ! تا لره پاکي ده او ثناء تا لره ده ګواهي ورکوم چې پرته له تا څخه بل د عبادت وړ نشته ستا څخه بخښنه غواړم او تا ته رجوع کوم (توبه وباسم).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د خوراک او څښاک اداب:

اسلامي شریعت مسلمانانو ته لارښونه کړې ده چې د خوراک او څښاک په وخت کې لاندیني اداب باید په نظر کې ونیسي

۱-هر مسلمان باید د خوراک او څښاک څخه وړاندې دا نیت ولري چې دا خوراک او څښاک د دې په خاطر کوم چې بدن مې قوي شي ترڅو د الله تعالی عبادت پرې وکړم چې په دې نیت سره یې خوراک او څښاک عبادت ګرځي کوم چې مسلمانان پرې مکلف دي.

۲- مسلمان د داسې شیانو څخه خوراک او څښاک وکړي چې حلال وي ځکه چې الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایلي دي: [illegible] ... [illegible])(۱: د البقرې سورت، آیت۱۷۲).

ژباړه: ای مؤمنانو حلال خواړه چې ما تاسی ته درکړي دي وخورئ.

۳-له خوراک وړاندې او وروسته باید خپل لاسونه ښه ووینځي، ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړې: **بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ**))(۱۰، ۲۰۹).

ژباړه: له خوړلو وړاندې او وروسته لاس وینځلو کې برکت دی.

۴-د خوراک او څښاک پیل کې باید (بسم الله الرحمن الرحیم) ووایې ځکه رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: ((**إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ**)). (۱۰:۲۱۹).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: کله چې ستاسی څخه يو تن خوراک کوي نو د الله نوم دی ياد کړي که چېرې دا ورڅخه د خوړلو پېل کې هېر شوکله چې وریاد شو ودی وایې: (بسم الله اوله و اخره).

که څوک هرې مړۍ کې (بسم الله) ووایې د قیامت په ورځ د دی مړۍ حساب وکتاب ورسره نه کېږي په دې هکله حدیث شریف کې داسې راغلي دي: (**من قال عند كل لقمة بسم الله لا يحاسبُ يوم القيامة فى اكلها**)(۴۴:۱۵).

ژباړه: څوک چې د خوراک هرې مړۍ کې (بسم الله) ووایې د قیامت په ورځ ورسره د دغی مړۍ حساب و کتاب نه کېږي.

ښه دا ده چې د خوراک په پېل کې (بسم الله) په لوړ اواز وویل شي ترڅو په دسترخوان ناست خلک يې واوري، هغوی يې هم ووایې.

۵-خوراک او څښاک به په ښي لاس سره کوي او د کاسې له هغې څنډې څخه به خواړه اخلي چې ده ته نژدې وي د کاسې له مینځ څخه دې خواړه نه اوچتوي ځکه رسول الله صلی الله علیه و سلم عمربن سلمه رضی الله عنه ته داسې مهرباني کړې: **يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ**)(۱۸:۱۷۲).

ژباړه: خوراک په ښي لاس سره کوه او د کاسې د هغې څنډې څخه خوراک کوه چې تا ته نژدې ده.

په بل حدیث شریف کې راځي: (**الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَامِ فَكُلُوا مِنْ حَافَتَيْهِ وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ وَسَطِه**)(سنن الترمذی، ۲ټوک ،۴۲۶مخ).

ژباړه: برکت د خوړو منځنی برخه کې نازلیږي نو تاسې د خوړو د څنډو څخه خوراک کوئ د خوړو د منځنی برخې څخه خواړه مه اخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶-ډېر تاوده خوړل او څښل باید ونه شي او نه دخوراک او څښاک شیان بوی کړل شي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي. ("أَبْرِدُوا بِالطَّعَامِ، فَإِنَّ الطَّعَامَ الْحَارَّ غَيْرُ ذِي بَرَكَةٍ ". و لاتشم الطعام فان ذلک عمل البهائم)(۴۳:۱۵).

ژباړه: خواړه ساړه کړئ، ځکه د تاوده خوړو خوړولو کې برکت نه شته او خواړه دی نه بویول کېږي ځکه چې دا عمل د څارویو عمل دی.

۷-د خوراک او څښاک څیزونو کې باید تنفس ونه شي او نه د خوراک او څښاک پو کړل شي ځکه چې ابن عباس رضی الله عنه ویلې دي: (ان النبی صلی الله علیه و سلم نهی ان یتنفس فی الاناء او ینفخ فیه)(۳۳:۱۳).

ژباړه: رسول الله صلی الله علیه و سلم له دې څخه منع کړې ده چې د خوراک او څښاک څیزونو کې تنفس وکړل شي یا په کې پو کې وکړل شي.

۸-په حدیث شریف کې راغلې دي چې:خوراک او څښاک باید لومړی په دسترخوان ناست تر ټولو د عمر له لحاظه مشر ته کېښودل شي(۱۲۷:۱۴).

بیا دی د مشر تن د ښي څنګ سړي څخه پیل کړي او په ترتیب سره دی ټولو ته خوراک او څښاک کیږدي (متفق علیه).

۹-د خوراک او څښاک وخت کې دی نه داسې کار او نه داسې خبره وکړي چې عادتاً د سړی کرکه راولي د بېلګې په توګه له هرې مړی، کولو وروسته د وریجو غوري کې لاس څنډل یا د خوراک څښاک وخت کې د چټلو شیانو یادول البته ذکر شوي شیان ځکه جواز نلري چې پدې سره خوراک او څښاک ته ناستو خلکو لپاره داسې ضرر رسیږي چې شریعت حرام ګڼلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- له خوراک وروسته له لاس وینځلو وړاندی باید خپلی ګوتی وڅټي او کاسه ښه پاکه کړي ځکه چې جابر رضی الله عنه ته نبي صلی الله علیه و سلم همداسې امر کړی دی او فرمایلي دي: (انکم لاتدرون فی ای طعامکم البرکة) (۳۱:۱۷۵).

ژباړه: تاسی په دی نه پوهیږئ چې د خوړو په کومی برخې کې برکت دی.

۱۱-په خوراک او څښاک سره باید سړی خپله خیټه ډېره ډکه نه کړي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (ما ملأ ابن ادم وعاء شراً من بطنه بحسب ابن ادم لقیمات یقمن صلبه فان کان لامحاله فثلث لطعامه و ثلث لشرابه و ثلث لنفسه) (۳۰:۳).

ژباړه: بنی ادم د خپلی خیټی څخه بد بل لوښی نه دی ډک کړی د هغه لپاره په کار ده چې څو مړی خواړه وخوري چې بدن یې پری استوار وي که چېرې یو څوک ضروراً خواړه خوړل غواړي نو خپله خیټه دی په دریو برخو وویشي یوه برخه دی خواړه وخوري، دوهمه برخه دی اوبه وڅښي او دریمه برخه دی هوا ته خالي پریږدي.

۱۲-په څښاک کې مستحبه طریقه دا ده چې څښاک په دریو تنفسونو سره وشي ځکه انس رضی الله عنه ویلې دي: (ان النبی صلی الله علیه و سلم کان یتنفس فی الشراب ثلاثاً) (۱۸:۱۷۴).

ژباړه: رسول الله صلی الله علیه و سلم څښاک په دریو تنفسونو څښنه.

۱۳-د خوراک په وخت کې که کومه مړۍ د لاسه په دسترخوان ولوی ږې هغه دی پاکه کړي او ودی خوري ځکه چې رسول الله فرمایلي دي: (اذا سقط لقمة

(c) ketabton.com: The Digital Library

احدكم فليأخذها فليُمِط عنها الاذى وليا كلها و لايتركها للشيطان) (۸:۱۸۱).

ژباړه: کله چې خوراک وخت کې ستاسي څخه د يوه تن له لاسه د خوړو مړۍ په دسترخوان ولويږي هغه دي پورته کړي پاکه دی کړي او ودی خوري شيطان ته دې دا مړۍ نه پريږدي.

۱۴-په اجتماعي بڼه خوراک او څښاک کول غوره کار دی ځکه چې رسول الله صلی الله عليه و سلم فرمايلي دي: (**اجتمعوا على طعامكم يبارك الله لكم فيه)(۸:۱۷۲)**.

ژباړه: خپل خواړه په اجتماعي بڼه خورئ الله تعالی په کې برکت اچوي.

۱۵-خواړه بايد په دريو ګوتو وخوړل شي ځکه چې کعب بن مالک رضی الله عنه ويلې دي: ((**كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَحَهَا))(۱۸:۱۷۵)**.

ژباړه: رسول الله صلی الله عليه و سلم به په دريو ګوتو سره يې خوراک کاوه ، او له وچولو مخکې به يې خپلې ګوتې څټلې.

۱۲-مستحبه طريقه دا ده چې د خوراک وخت کې تيار شوو خوړو باندې بد ونه ويل شي بلکې صفت يې وشي(۱۸:۳۱۲).

۱۷-خوراک او څښاک په ولاړه جواز لري ځکه ابن عمر رضی الله عنه ويلې دي: (**كنا على عهد رسول الله صلى الله عليه و سلم نأكل و نحن نمشى و نشرب و نحن قيام) (۱۰:۱۲)**.

ژباړه: د رسول الله صلی الله عليه و سلم وخت کې به مونږ په روانه خوراک کاوه او په ولاړه به مو څښاک کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو غوره او افضل کار دا دی چې خوراک او څښاک په ناسته وشي ځکه چې انس رضی الله عنه د نبي صلی الله علیه و سلم څخه نقل کړې دی چې رسول الله صلی الله علیه و سلم په ولاړی د اوبو څښلو څخه خلک منع کړي دي. قتادة رضی الله عنه ویلي دي چې مونږ د انس رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړله چې خوراک کول په ولاړی څنګه دی؟

هغه ځواب راکړ، چې په ولاړه خوراک کول د ولاړی څښاک کولو څخه ډېر بد دی(۱۸:۱۷۳).

د پورتنیو حدیثونو او نورو دلایلو په اساس علماؤ داسې فتوی ورکړې ده چې خوړل او څښل په ولاړی جواز لري خو غوره او افضل په ناستی خوراک او څښاک کول دي(۱۸:۳۲۴) (۱۲:۳۰۵).

۱۸-له خوراک او څښاک وروسته دا دعاء دی ولولي: (**الحمد لله الذی اطعمنا و سقانا و جعلنا من المسلمین**)(**۸:۴۳۲**).

۱۹-له خوراک وروسته د خپله خوله ووینځي(۱۴:۱۲۹).

۲- د سفر اداب:

د سفر لپاره اسلامي شریعت ځانګړې اداب ایښي دي، چې ځینې یې په لاندې ډول ذکر کېږي:

۱-مسافر به خپلې کورنۍ او ملګرو سره خدای پاماني کوي هغوی به الله تعالی باندې سپاري، رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي

((**ان الله تعالیٰ اذا استودع شیئًا حفظه**))(**۴:۲۸**).

لقمان صاحب ویلې دي، چې کله الله تعالی باندی څوک وسپارل شو الله تعالی یې ساتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مسافر ته به خپله کورنۍ او ملګري راتلونکو الفاظو سره دعاء کوي کومه چې د رسول الله صلی الله علیه و سلم څخه رانقل شوی: (استودع الله دینک و امانتک و خواتیم عملک)(۸:۳۵۷).

ژباړه: ستا دین، امانت او د عمل پایلې الله تعالی ته سپارم.

۲-مسافر باید سفر ته یواځی لاړ نه شي دری یا زیات ملګري باید ولري ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم مهرباني کړی (الراکب شیطان والراکبان شیطانان والثلاثة رکب)(۸:۳۵۷).

ژباړه: کوم تن چې سفر ته یواځې ځي دا داسې عمل دی چې یوه شیطان د دی عمل سرته رسولو لپاره هڅولی دي که دوه تنه یواځې سفر ته روان وي دا داسې عمل دی چې دوو شیطانانو د دی عمل سرته رسولو لپاره هڅولی دی کله چې دری تنه سفر ته یوځای روان شي دا ډله ده چې د الله جل جلاله مرسته ورسره ملګری ده.

په بل حدیث شریف کې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (لوان الناس یعلمون من الوحدة ما اعلم ما سار راکب بلیل وحده)(۲:۲۳).

ژباړه: که چېرې د یواځې سفر په هغو عواقبو چې زه پرې پوهیږم نور خلک پوهیدلی یو تن به هم د یوی شپې لپاره یواځې سفر ته ونه ځي.

۳-د سفر ملګري باید په خپلو کې د مشورو په اساس یو تن د سفر امیر وټاکي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (اذا خرج ثلاثة فی سفر فلیأمروا احدهم)(۸:۳۵۸).

ژباړه: کله چې دری تنه سفر ته ځي نو یو تن دی خپل امیر وټاکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-سفر ته له وتلو وړاندی باید مسافر استخاره وکړي (۱:۲۳).
۵-مسافر باید په سفر کې ډېرې دعاګانې وکړي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (**ثلاث دعوات مستجابات لاشک فیهن دعوة المظلوم و دعوة المسافر و دعوة الوالد علی ولده**)(**۲۷:۱۲**).
ژباړه: بېشکه چې د دریو ډلو خلکو دعاګانې قبلیږي. د مظلوم دعاء، د مسافر دعاء او د پلار دعاء خپل اولاد ته.
۶-مستحب دا دی چې مسافر د پنجشنبی په ورځ سفر ته ووځي ځکه **چې کعب بن مالک رضی الله عنه ویلي دي: (کان الرسول صلی الله علیه و سلم یحب ان یخرج یوم الخمیس)(متفق علیه).**
ژباړه: رسول الله صلی الله علیه و سلم دا خوښه وه چې د پنجشنبی په ورځی سفر ته ووځي.
۷-مستحبه طریقه دا ده چې مسافر سهار وختي سفر ته ووځي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایلي دي: (**اللهم بارک لامتی فی بُکورها**)(**۸:۳۵۸**).
ژباړه: ای الله تعالی ځما په هغو امتیانو برکتونه رانازل کړه چې سهار وختي سفر کوي.
۸-کله چې مسافر نقلیه واسطی ته خیژي (بسم الله) دی ووایې ځکه چې د علي رضی الله عنه څخه همدا سې رانقل شوي دي (**۸:۳۵۷**).
۹-کله چې مسافر نقلیه وسیله کې کښېناسته او نقلیه وسیلی حرکت وکړ درې ځلي به الله اکبر ووایې، وروسته له دی به راتلونکې دعاء ولولي ځکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه و سلم همدا سې کول: { سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ}
اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ ۸:۳۵۷).

پاکي ده هغه الله لره چې دا (د سپرلۍ وسیله) یې مونږ ته تابع کړې حال دا چې مونږ ددی د تابع کولو قدرت نه لره، بیشکه چې مونږ د الله لورې ته ورتلونکی یو، ای الله! مونږ په دی سفر کې ستا څخه نیکي او تقوی غواړو او مونږ ته پدې سفر د داسې عملونو سرته رسولو توفیق راکړی چې ته پرې خوښیږې، ای الله! زمونږ دا سفر اسانه کړې او وږده لاره یې لنډه کړې، ای الله! ته مو پدې سفر کې ملګرې شې او ته مو په کورونو کې خلیفه او ساتونکی شې، ای الله! ته مو ددی سفر له تکلیفونو وساتئ او د ناوړو پیښو له لیدلو مو خوندي کړی او خپل مال، خپل کور او خپلو بچیو ته د بد ستنیدلو څخه خلاصون را په برخه کړی

کله چې مسافر له سفر څخه بېرته خپل کور ته راګرځي د ذکر شوی دعاء سره به راتلونکي الفاظ ورزیات کړي: (آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ)(۸:۳۵۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: مونږ خپل رب ته رجوع كوونكى، توبه ويستونكى، عبادت كوونكى او ثناء ويوونكى يو.

۱۰-د سفر په اوږدو كې كله چې نقليه وسيله په لوړه خيژي مسافر به (الله اكبر) وايي او كله چې په ژوره كوزيږي (سبحان الله) به وايي ځكه چې له رسول الله صلى الله عليه و سلم څخه همداسې وينا رانقل شوى ده(۸:۳۵۷).

۱۱-د سفر په بهير كې كه چېرې مسافر په كوم ځاى كې له خلكو ويريده راتلونكې دعاء دى لولي: **(اللهم انا نجعلك فى نحورهم و نعوذبك من شرورهم)(۸:۳۵۸).**

ژباړه: اى الله! مونږ تا ددوى مخې ته ګرځوو او د دوى له شر څخه په تا پناه غواړو.

۱۲-د سفر په اوږدو كې كله چې مسافر كوم ځاى كې دمه كوي راتلونكې دعاء دى ولولي ځكه چې رسول الله صلى الله عليه و سلم مهرباني كړى چې كه چېرې دغه حالت كې راتلونكې دعاء ولوستل شي هيڅ شى ورته ضرر نه شي رسولى: **(اعوذ بكلمات الله التامات من شرما خلق)(۱۸:۲۵).**

ژباړه: د الله په كاملو كلماتو د الله د مخلوقاتو د شر څخه پناه غواړم.

۱۳-كله چې مسافر له سفر څخه را ستون شي او د لومړي ځل لپاره يې په خپلې سيمې سترګې ولګيږي راتلونكې دعاء دى ولولي ترهغه پورې دى دا دعاء لولي چې خپل كور ته ورسيږي ځكه چې انس رضى الله عنه ويلې دي چې كله مونږ د نبي صلى الله عليه و سلم سره د خيبر غزوې څخه را ستانه شولو او مدينه منوره مونږ ته له لرى ښكاره شوه رسول الله صلى الله عليه و سلم دا دعاء ولوستله او ترهغې يې تكراروله چې مدينې منورى ته ورسيدو **(ايبون تائبون عابدون لربنا حامدون)(۱۸:۲۴).**

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: مونږ خپل رب ته رجوع کوونکی، توبه ویستونکی، عبادت کوونکی او ثناء ویوونکی یو.

۱۴- کله چې مسافر له سفر څخه خپلې سیمې ته ستون شي نو د خپل کور نژدی مسجد کې دې دوه رکعته لمونځ وکړي وروسته دی خپل کورته داخل شي ځکه چې د رسول الله صلی الله علیه و سلم څخه همداسې کول رانقل شوي دي(متفق علیه).

۷- د خوب آداب:

په انسانانو باندي د الله تعالی له سترو نعمتونو څخه یو هم خوب کول دي چې د انسانانو د ژوند دبقاء لپاره ډیر مهم عنصر ګڼل کېږي الله تعالی د قرآنکریم په ګڼو ایتونو کې خوب کول په انسانانو باندي خپل لوی نعمت بولي او د احسان په توګه یې یادوي چې د نوموړو ایتونو له جملې څخه راتلونکې ایت شریف دبېلګې په توګه ذکر کوو:(❒◆♉⊠➔⊠▣▫☪◆👓 ☼◆❑⬀👌◆▤➚📫⬀ ☙←⌨◆👓✍✡👓 ⬀𝒴⬀)(۱:د النباء سورت، آیت ۹).

ژباړه: ستاسي خوب مي ستاسو لپاره ارامتیا او راحت ګرځولې دی.

نو ددې لپاره چې مسلمانانو د الله تعالی ددې ستر نعمت څه نا څه شکر اداء کړې وي باید د خوب په اړه د اسلامي شریعت لاندیني اخلاق او اداب حتما مراعات کړئ:

هر مسسلمان باید له ضرورت پرته د ماسخوتن له لمانځه څخه وروسته خوب کول ونه ځنډوي ځکه ابو برزهرضی الله عنهویلې دي چې(ان النبیعلیه السلام کان یکره النوم قبل صلاة العشاء والحدیث بعدها) (متفق علیه).

ژباړه : نبي علیه الصلاة والسلام د ماسخوتن له لمانځه څخه وړاندې خوب کول او دماسخوتن لمانځه څخه وروسته خبرې اترې کول بد ګڼلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان باید ډېره هڅه وکړي چې په اودس سره ویده شي لومړی باید په ښي ډډه پریوځي او ښي لاس باید د خپل سر لاندې کېږدي وروسته له څه وخته که بلې ډډې ته واوړي شرعا کومه پروا نلري ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم براء بن عازب ته داسې فرمایلي ؤ: ((إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ))۲:۴۱۲)

کله چې ویده کېږي نو د لمانځه د اودس په څیر اودس وکړه بیا په ښي ډډه پریوزه.

اوبل حدیث شریف کې له همدې براء بن عازب (رض) څخه روایت دی چې ماته رسول الله (ص) وفرمایل :((إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ وَأَنْتَ طَاهِرٌ فَتَوَسَّدْ يَمِينَكَ))سنن ابي داود:۱۳ټوک ، ۲۴۳مخ.

اوچې کله ویده کېږې په اوداسه ویده کېږه ،او ښي لاس سر لاندې کښېږده

مسلمان باید پر مخې په خېټې پرې نه وځي ځکه چې دداسې خوب په اړه رسول الله صلی الله علیه وسلم داسې مهرباني کړې:((إِنَّمَا هَذِهِ ضِجْعَةُ أَهْلِ النَّارِ))او په بل حدیث شریف کې داسې راغلي دي ((إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ لَا يُحِبُّهَا اللَّهُ))سنن ابن ماجه:۱۱ټوک، ۱۴۱مخ،مسند احمد ،۱۲ټوک، ۲۳۹مخ.

ژباړه : پر مخې پریوتل د دوزخیانو پریوتل دي .پر مخې پرېوتل داسې عمل دی چې الله جل جلاله یې نه خوښوي

د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ګڼ شمېر دعا ګاني رانقل شوي دي چې د خوب په وخت کې ویل کېږي چې ځینې یې په لاندې ډول ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف ـ دري ديرش ځلې (سبحان الله) دري ديرش ځلي (الحمد لله) او څلور ديرش ځلي (الله اكبر) ووايې ځكه چې يو ځل علي رضي الله عنه او فاطمي رضي الله عنها د رسول الله څخه يو خادم وغوښت چې د كور په كارونو كې مرسته ورسره وكړي نو نبي عليه السلام ورته داسې وفرمايل: ((أَلَا أَدُلُّكُمَا عَلَى خَيْرٍ مِمَّا سَأَلْتُمَا إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا أَوْ أَوَيْتُمَا إِلَى فِرَاشِكُمَا فَسَبِّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَاحْمَدَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَكَبِّرَا أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ)) (۳۴۲:۱۸).

ژباړه : ايا زه تاسي ته داسې څه ونه ښايم چې له هغه څه څخه ډير غوره دی چې تاسي زما څخه وغوښت؟ هغه داچې كله تاسي ويده كېږي دري ديرش ځلې(سبحان الله) دري ديرش ځلې (الحمد لله) او څلور ديرش ځلې (الله اكبر) ووايې دا ستاسي لپاره د خادم څخه ډير ګټور دی.

ب.ايت كرسي دي ووايې ځكه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يو صحابي ته داسې فرمايلي دي:(إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ{ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ }وَقَالَ لِي لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنْ اللَّهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبُكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ)(۸۳:۱).

ژباړه : كله چې ويده كېږي ايت كرسي ترپايه ولوله تر سهاره پوري به د الله تعالی له طرفه په تا باندي ساتندوي مقرر وي او شيطان به تاته نشي نژدي كيدلای

البته د قرانكريم راتلونكی آيت شريف د آيت الكرسي په نوم نومول شوی دی: (
◆❑➔♎ ⧫⬧◆⬧ ⧫⬧◆ ◆
◆◆ ⬧ ⬧❑⬧◆ ⬧

[illegible])(د البقرى سورت ، آيت٢٥٥).

ج - همدارنګه له مسلمانانو څخه غوښتل شوي دي چې سورت فاتحه او د سورت بقري اولني ايتونه تر (اولئک هم المفلحون) او د بقري د سورت اخرني ايتونه يعني (لله ما في السموات وما في الارض) د سورت تر اخره پورې ولولي (١٨٨:١۴).

له دي بر سيره د راتلونکې دعا لوستل هم د نبي عليه السلام څخه نقل شوي دي

(بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا) (٣٧۴:٣)

ژباړه: اى الله ! ستا په نوم باندي مړ کيږم او ستا په نوم ژوندى کيږم.

که چېرې کوم مسلمان په خپل خوب کې لالهانده او ستړى وي دا دعاء دى ولولي (أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونِ) (١٧۴:١٢).

ژباړه: پناه غواړم د الله تعالى په کاملو کلماتو د الله تعالى له غضب، عذاب، د بنده ګانو له شر او شيطانانو له وسوسو څخه او له دى څخه چې شيطانان ماته حاضر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې کوم مسلمان ښه خوب وګوري هغه دی وکړي چې چاته يې ونه وايې خو که چاته يې وايې داسې چاته دي ووايې چې ده سره محبت لري او د خوب ښه تعبير ورته کوي خو که چېرې کوم مسلمان بد خوب وګوري درې ځلې دی چپ لورې ته لاړې توکړي بيا دی درې ځلې له الله تعالی څخه ددی خوب له شر څخه پنا وغواړي او هيچاته دی ذکر شوی خوب نه وايې په کومه ډډه يې چې نوموړي خوب ليدلای وي له هغې ډډې څخه دی بلې ډډې ته واوړي او که چېرې يې خوښه وي نو پورته دی شي او لمونځ دی وکړي: (۱۸:۳۴۵).

کله چې د خوب په دوران کې ويښيږي دا الفاظ دی ولولي:

((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى کُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَکْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)).

وروسته لدې څخه دی له الله تعالی څخه د خپلې اړتيا د پوره کېدو غوښتنه وکړي ځکه چې رسول الله فرمايلي دي: (مَنْ تَعَارَّ مِنْ اللَّيْلِ فَقَالَ حِينَ يَسْتَيْقِظُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيکَ لَهُ لَهُ الْمُلْکُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى کُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَکْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ دَعَا رَبِّ اغْفِرْ لِي قَالَ الْوَلِيدُ أَوْ قَالَ دَعَا اسْتُجِيبَ لَهُ فَإِنْ قَامَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ) (۸:۳۴۲).

ژباړه: څوک چې د خوب دوران کې ويښ شي پدې وخت کې دا الفاظ (لا اله الا الله وحده لاشريک له له الملک و له الحمد وهو علي کل شي قدير سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله) د ووايي وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی الفاظو ویلو څخه له الله تعالی څخه سوال وکړي الله تعالی یې سوال قبلوي او که لمونځ وکړي الله تعالی به یې قبول کړي.

کله چې له خوب څخه پاڅیده دغه دعا دي ولولي (الْحَمْدُ لِلّهِ الّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ) (۱۸:۳۴۶).

ژباړه: ثناء هغه الله لره ده چې له مرګ وروسته یې را ژوندي کړلو او د هغه لورې ته ورتګ دی.

تمت بالخیر

الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم فصل د مراجعو فهرست

١- القران الكريم
٢- البخاري: محمد بن اسمعيل، كال: ١٣٥٧هـ ش، صحيح البخاري،لومړی ټوک، طبعه: نعماني كتب خانه.پېښور- پاكستان.
٣- البخاري: محمد بن اسمعيل، كال: ١٣٥٧هـ ش، صحيح البخاري،٨ ټوک، طبعه: نعماني كتب خانه.پېښور- پاكستان.
۴- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،١ټوک ، دار الجيل بيروت
۵- النيسابوري ، أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري ، صحيح مسلم ،٢ټوک ، دار الجيل بيروت
٦- النيساپوري : مسلم بن حجاج ابوالحسين، كال: ١٣۴٩هـ ش، الجامع الصحيح مسلم ،دويم ټوک طبعه:خيبر ګروپ اف کمپنيز پېښور پاكستان.
٧- ابن حنبل: احمد ، مسند احمد ،څلورم ټوک،طبعه:دارالفكر-بيروت-لبنان
٨- السجستاني: سليمان بن اشعث. سنن ابی داود دويم ټوک ، كال: ١٣١٢هـ ق ، طبعه: خيبر ګروپ آف کمپنيز- پيښور-پاكستان.
٩- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،٩ټوک ،طبعه،دار الفكر
١٠- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،١٠ټوک ،طبعه،دار الفكر
١١- السجستاني ، سليمان بن الأشعث أبو داود الأزدي، سنن أبي داود ،١٣ټوک ،طبعه،دار الفكر
١٢- الترمذي : محمد بن عيسى، جامع الترمذي، لومړی ټوک طبعه: مكتبة حقانية پېښور- پاكستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-اصلاحي : محمد يوسف، كال: ۱۴۲۹هـ ق، په اسلام كې د ژوندانه آداب،طبعه پيغام خپروندوی مركز- پيښور- پاكستان.
۱۴- الجزائري: ابو بكر جابر، كال: ۱۴۱۰هـ ق- ۱۹۹۰م، منهاج المسلم، طبعه: دارالشروق للنشر و التوزيع والطباعة- جده- السعوديه.
۱۵- سمرقندي: ابو الليث نصربن محمدبن ابراهيم، بستان العارفين طبعه: مكتبة الكتاب والسنة.
۱۶- الصنعاني: محمد بن اسمعيل، كال:۱۴۰۷ هـ ق- ۱۹۸۷م، سبل السلام، څلورم ټوک،طبعه: دارالكتاب العربي –بيروت –لبنان.
۱۷- الطحان: مصطفى محمد ، كال: ۱۹۹۵م، شخصية المسلم المعاصر، طبعه: المركز العالمي للكتاب الاسلامي-الكويت.
۱۸- النووي: يحيى بن شرف، شرح الاربعين للنووي،طبعه: دارالكتاب العربي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library